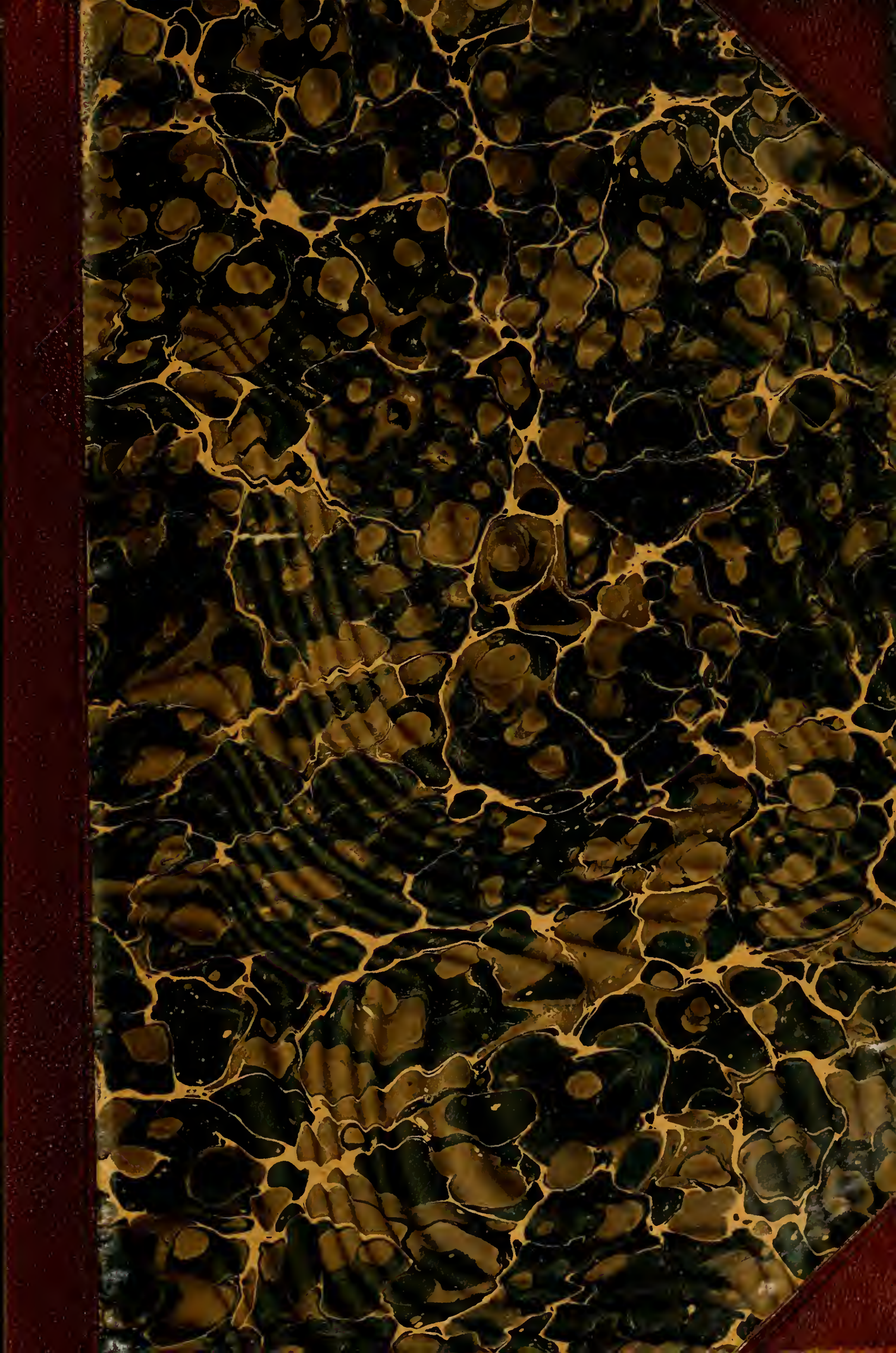

KERKERAADS-PROTOCOLLEN

DER

LONDENSCHE GEMEENTE.

1569—1571.

London. Dutch Reformed church; Austrian Friars

WERKEN

DER

MARNIX-VEREENIGING.

Serie I. — Deel I.

KERKERAADS-PROTOCOLLEN

DER

HOLLANDSCHE GEMEENTE TE LONDEN,

1569—1571,

UITGEGEVEN

DOOR

Dr. A. KUYPER.

UTRECHT,
KEMINK EN ZOON.
1870.

VOORREDE.

Gelijk men weet, is de Marnix-Vereeniging ten vorigen jare opgericht met het doel, om de oorkonden onzer Nederlandsch-Gereformeerde Kerken, uit de 16de eeuw, onder het bereik te brengen van het historieminnend en kerklievend publiek. Breedvoerig zijn door hare oprichters in hun eerste circulaire de redenen ontvouwd, waarom aan de uitgave van deze oorkonden behoefte bestond, waarom thans het oogenblik voor die uitgave gekomen scheen, en waarom een taak, als deze uitgave bedoelde, alleen door een Vereeniging kon worden ondernomen. Aangemoedigd door de ondersteuning, haar van meer dan éėne zijde geboden, meent zij daarom thans, zonder verdere bespreking van dit doel, met de eersteling van haren arbeid tot het publiek te moeten komen, overtuigd als zij is, dat de uitgave van het kleinste proefstuk haar veel krachtiger steun verschaffen

zal, dan de breedste uiteenzetting van haar beweeg-redenen.

De uitgave van haar werken zal naar het voorloopig vastgestelde plan in drie seriën geschieden, waarvan de eerste Kerkeraads-protocollen, de tweede Synodale Acten en de derde Memoriën en Brieven zal bevatten.

Allereerst zal de uitgave ondernomen worden van het archief der Hollandsche Gemeente te Londen, wijl het verre van zeker is, dat, bij eventuëel aftreden van Dr. Gehle, zijn opvolger ons even bereidwillig bij het onderzoek van dit archief ter zij zou staan. Alleen door Dr. Gehle's tusschenkomst zijn we thans tot de uitgave dezer archiefstukken in staat, en gewaagd zou het derhalve zijn, deze gunstige gelegenheid ongebruikt te laten, vooral bij de groote moeilijkheid, waarmêe de verzending uit Engelsche archieven steeds gepaard gaat.

Zoo groot is zelfs deze moeilijkheid, dat we ook met Dr. Gehle's hulp nog niet die vrije beschikking over het materiaal van het Hollandsch archief konden verkrijgen, die voor de deugdelijkheid der uitgave zou zijn gewenscht. Daar toch de archiefstukken, die we tot dusver ontvingen, slechts voor beperkten tijd ons werden toevertrouwd, ontbrak de mogelijkheid, om bij de uitgave de copie met het handschrift te vergelijken op plaatsen waar een duistere lezing dit wenschelijk maakte. Zoo dikwijls hierdoor onzekerheid over de ware lezing bleef hangen, is dit aan den voet der bladzijde aangegeven.

Overigens heeft de Vereeniging zich tot regel gesteld, de archiefstukken zonder aanteekeningen uittegeven. Uitzondering hierop maakt alleen de verklaring van enkele verouderde woorden, die noodig scheen om ook den ongeletterde den toegang tot deze oudste geschiedenis zijner kerk te ontsluiten.

Aan het slot van elk deel zal een index de namen van plaatsen en personen aanwijzen.

Het deel dat thans verschijnt, bevat de Kerkeraads-protocollen der Londensche Gemeente van 10 *November* 1569 *tot Mei* 1571. *De aanteekening vóór de eigenlijke notulen toont genoegzaam, dat vóór dien tijd geen opzettelijke opteekening van het verhandelde gehouden werd. Wel is in den loop dezer acten nog van een ouder consistoriënboek sprake, maar dit schijnt meer een memorandum van acte-stukken, dan een notulenboek in den gewonen zin te zijn geweest. Trouwens in het Londensch archief is van dit oudere actenboek geen spoor te vinden.*

De hier bedoelde acten zijn te vinden in het archief van den Kerkeraad der Hollandsche Gemeente te Londen, en wel in dat deel van dit archief, dat niet naar „Guildhall" overgebracht, maar in de Consistoriekamer van „Austinfriars" gebleven is. Ze vormen een folio-deel in perkamenten band, zijn door verschillende handen maar voornamelijk door H. Fremault *geschreven, en van zeer leesbaar schrift.*

Als tweede deel hoopt de Vereeniging het eerste stuk van haar derde Serie te kunnen geven, door uitgave van Simeon Ruytinck's *„Historie der Nederland-*

sche Natie in Engeland". Ook tot verkrijging van dit stuk heeft Dr. Gehle *zijn welwillende hulp toegezegd. Moge hij ons spoedig door een gunstig antwoord de mogelijkheid openen, om onverwijld ook dit gewigtig stuk ter perse te leggen.*

Utrecht, 1 December 1870.

G. Groen van Prinsterer,
Eere-Voorzitter.
A. W. van Beeck Calkoen,
Secretaris-Penningmeester.
W. G. Brill.
B. ter Haar.
A. Kuyper.
J. J. van Toorenenbergen.

ACTEN

DER

LONDENSCHE GEMEENTE.

REGISTEREN OFTE CONSISTORIEBOUCK fol. a.

DER

NEDERDUYTSCHE GHEMEYNTE TE LONDEN.

Begonnen bij HERCULES FREMAULT, Ouderlinck,
10en Novemb. 1569.

Ministers.

D. Gottfridus Wingius, D. Bartholdus Guilhelmi, D. Georgius Vibotius & Octavius Selnavus.

Auderlinghen.

Mr Jan de Radermakere.	Philippus Garcy.
Mr Gisbertus Joannis.	Pieter de Bert.
Lucas van Reene.	Hubrecht Clinck.
Lieven d'Herde.	Jan de Cueninck.
Thomas Soen.	Jacob Hein.
Ghijselbrecht Dormael.	Hercules Fremault.

Diakenen.

Franchois Clercs.	Gillis Heureblock.
Willem Togghe.	Mr Mattheus Verhomme.
Jan Davelu.	Pieter Bauders.
Ghelein de Beste.	Melchior van As.
Reynier Pastor.	Gillis Verhiele.
Willem van den Bogaerde.	Rupaert Henricxs.
Joannes Cubus.	Cornelis Joost.

fol. b. Namen ende toenamen van den Auderlinghen, die toe vercoren, ende voor eerst in heuren dienst ghetreden zijn, Sondaechs 13 May 1571.

Jan Beelen.
Clement van den Driessche.
Willem Rouck.
Guillame van den Bogaerde.
Lucas Mayaert.
Lucas de Heere.

Op dat dese Consistorybouck voor auctentijck anghezien mach werden, ende naermaels gheen zwaricheit voor ghe-worpen en zij, als of de acten daerinne gheregistrert, bij den scriver alleene naer zijn goetduncken, zonder aduijs ende communicatie der Consistorie ghedicht waeren, — So is bij ghemeenen accorde der Consistorie geadvisert, dat men d'acten bij den schrijver gheannoteert, telcken eersten consistoriedaeghe daernaer, voor de Consistorie, al eer men eenich ander werck zal beghinnen, opentlick overlesen zal.

Ende zo daer yemandt waere die op eenege acte yet te zegghen hadde, dat se te lanck, te cort, ofte anders dan behoorlick ghecausert ware, zo zal men dezelve acte bij ommestemminghe ende besluute corrigeren, naer dat men zel bevinden behoorende, ende stellen daer van de correctie in de marge ofte daert best schicken zal. Welcke correctie een van de ministers oft auderlinghen onderscriven zal. Actum in Consistorie 20en Novembris 1569.

Gottfridus Wingius, Verbi Minister.
Bartholdus Wilhelmi, Verbi Minister.

Thomas Soenen Chz.
Huberecht Clinck.
Jan de Conninck.
Philippus Garcerius.
Hercules Fremault.
Lieven de Herde.
Gisbertus Joannes.
Jacob Hein.
Peter de Berdt.
Lucas van Reene.
Ghijsbrecht Dormale.
Jonas Rotarius.

De navolghende Auderlinghen hebben onderscreven den 17 May 1571.

Jan Beelen.
Lucas Maijart.
Clement van den Driessche.
Guillame Bogaert.
Wm Rouck.

---

15 AN. 69. fol. 1.

Acte 10en Novembris. Sdonderdaechs.

D. Gottfridus beclaechde sich van Francisco Marguina, van dat hij Mar. zeker verzouckschriften hem Gott. in handen zoude ghesteken hebben, in den Consistorie in de teghenwoordicheyt der auderlinghen. Ende nyet te vreden zijnde metter andwoorde Gott., zoude hij Marguinas hem noch opentlick in de kercke nae de praedicatie oploop ghedaen hebben, ende beschuldicht dat hij nyet en vuldeedt. Verzouckende midsdien dat Franciscus ontboden zoude zijn bij der consistorie, die van der zaeke kennen zoude ende discipline over hem bruucken. Beclach D. Gott. over Francisco Marguina.

Las oock opentlick voor de consistorie de verzouckschriften van Marguinaes, waerof de summa was dat Marguinaes ettelicke stucken hadde ten laste van Gott., waeraf de vuldoeningh bestondt in zijnen Consistorie bouck, den welcken hij verzochte te ziene ende visiteren in presentie van ettelicke christelicke persoonen etc.

Was gheresolvert Franciscum hierup tontbieden Sondaghe naestcomende 17 ditto.

Verschenen voor Consistorie Dnus Coysijn des Roches, Mermerius, ministers, des Fontaines, du Boucquet, auderlinghen der Franscher ghemeinte: vertoonende hoe dat D. Gott. ende Barth. met Claude Dotignis ende Jan En- Vertooch der ministren ende auderlinghen van de fransche gemeinte.

ghelram, alshedent comende in haere Consistorie, hemlieden aldaer gaven zeker scrift, gheintitulert: *Confutatie* etc., metter sententie bij den zelver franscher Consistorie hier te vooren ghegheven tusschen de ministers ende auderlinghen der duytscher ghemeente ende Francisco Marguina. Naer welck overgheven zij vertrocken uuter Fransche kercke, zonder andwoordt te verwachten. Nu zij, vertoonders, met haren metbroederen de dienaers, tschrift overzien hebbende, ende bevindende grootelicx hemlieden, ende haren dienst daerbij bezwaert, zo zij zeyden, — Zo hebben zij tzelve wel willen overbringhen in handen der auderlinghen deser ghemeinte, metter voornoemde sententien, op dat zij oordeelen zouden, of zodane sententie ende uutspraeke, die zij tot verzoucke van partien, naer 't verstandt dat hen de Heere verleent hadde, in aller trauwe ende eenvoudicheit, nyet zonder groote moyte ende eerbiet, ghegheven ende uutghesproken hadden, zulck eene bittere, verkeerde ende lasterlicke confutatie ende teghenscrift verdient hadde. Ende of zulcke handelinghe ende manniere van doene den ministren met haren metghenooten christelick ende ordentlick was, zonderlinghe anghemerct het alreede twee maenden ghepassert waren, dat de sententie ghepronunchiert was, ende dat den zelven tijdt gheduerende noint yemandt harer daervan een woordt jeghens hemlieden, van de fransche Consistorie, ghesproken en hadde, breeder dan dat Jan Enghelram ten daeghe van de uutspraeke der sententie, jae zo haest hij de selve hadde hooren pronunchieren, vraeghde of zij die nyet en zouden mueghen betrecken voor den Superintendent. Waerop hem verandwoort was dat jae. Verzochten voorts de voorseyde vertoonders dat hemlieden copie auctentycque ghemaeckt ende ghelevert zoude worden van den voorseyden confutatiescrifte, omme daermede voorder te doene ende verzouckene, zo zij te rade werden zouden, begheerende dat 't originale scrift metter sententie voornoemd bij ons bewaert zoude werden.

Dit Confutatiescrift es bij den Franchoisen versocht wederom in hueren handen te hebbene, ende bij advyse der Consistorie hender een ghegheven. Actum 16den July 1570.

Hier jeghens zeyde D. Gottfridus, alvooren allegierende zeker redene voor excuse, waerom zij zonder andwoorde te verbeyden vertrocken waren, hoe dat zij 't voorseyde scrift in alder eenvaudicheit, zo zij meynden, ghestelt ende hemlieden anghegheven hadden, up hope dat zij tot bekentenesse heurer feylen, in de voorseyde sententie begaen, daer duere zouden mueghen commen, ende dat alzo de zaeke zoudt mueghen ter nederghelecht worden. Werdt gheandtwoort bij de Consistorie, dat men d'originale scrift bewaren zoude ende henlieden copie verleenen naer heure begheerte. fol. 2.

Presenterende nyetmin — zo van ghelijcken dede D. Bartholdus — te betere ende vuldoene alle faulten ende mesgrijpinghen, die hem ontrent den voorseyde scrifte zouden behoorlick anghewesen worden, begheerende zeer wel dat de broederen onser Consistorie daervan oordeelen zouden, zo het noodt ware.

Aldus ghecorrigeert den 17 Nov. in Consistorien. Bartholdus Wilhelmi.

Verscheen Franciscus Marguinas, versocht van D. Gott. restitutie van zekeren scrifte, dat hij hem bij abuuse, ende meenende een ander scrift te gheven, onlancx ghegheven hadde.

Verzouck Francisci an d. Gott. Wingio.

Andtwoordt Gott., dat hem 't zelve scrift alleene niet anne en gynck, maer noch ettlicke broederen meer, zonder tconsent van dewelcke hij van den zelven scrifte niet scheeden en mochte; oock zo was hemlieden tvoorseyde scrift gantsch noodich omme sekere ontschuldinghe te verifieren etc. Submitterende nyetmin hem dies aengaende (zo hij tanderen tijden noch ghedaen hadde) int zegghenschap der Consistorie, zo verre de voorseyde ander broeders van ghelijcken doen wilden. Repliceert Franciscus, dat hij hem oock submitteerde, maer dat hij met niemandt te doene en hadde, dan met D. Gott., die tscrift van zijnder handt hadde alleene ontfanghen, ende zo verre de andere broeders die Gott. pretendeerde, begheerden hemlieden mede te voughende met Gott., dat liet hij wel

toe. Dese saecke wierdt aldus verdraghen tot Sondaechs 13 Novembris.

2e Versouck.

Versochte ten tweede maele Franciscus, dat de Consistorie oordeelen zoude, of D. Gott. hem zoude ghehouden wesen ostensie te doene van den Consistoriebouck de a° 1569, achtervolghende zijn schriftelicke verzouck an den zelven D. Gott. ghedaen, omme daermede te verifieren zulcke stucken, als hij D. Gott. begheerde te laste te legghen. Wierdt verdreghen up Sondaeghe 13en November, om te verhandelen metten verzoucke Gott., als van eenen effecte ende al een zaeke wesende.

Verclaerende Francisci ten laste van Carpentier ende Artijs.

Verclaerde ten derden dat hij ettlicke stucken hadde an te gheven, ten laste van Pieter Carpentier ende Gheeraert Artijs — omme daerbij te betoonen achtervolghende de vrijheit der ghemeinte in de electie der diakenen ghegheven — dat de zelve twee persoonen voor deser tijdt nyet
fol. 3. admitteerlick en zijn totten dienst der diakenscap. Wierdt hem belast de stucken bij scrifte up te bringhen Zaeterdaghe naestcomende 12en Novembris.

Acta 12en Novembris Saterds.

Verzouck Hans van Betburch.

Hancz van Betburch van Cuelen verzochte ghetraut te zijne als morghen. Wierdt verheyscht attestatie van de uutroupinghe van zijne bruut in huere parochiekercke, of ten minste een briefken van consentie van hueren Pasteur, om dat zij een Ynghelsche was, ende daernaer zoude men hem absolute andwoorde gheven.

Francisci oppositie teghen de confirmatie Carpen. ende Artijs tot diakenschap.

Verscheen Franciscus Marguinas, overghevende in handen der Consistorie zeker schrift, daerbij hij maintenerde te bethoogen, dat Carpentier ende Artijs nijet admitteerlick en zijn tot den dienst der diakenschap. t Zelve ghelesen, wierdt hem afghevraecht of hij oock an de voorseijde broederen zijn schuldeghe plicht bewesen hadde, om hemlieden te vermaenen totter versoeninghe, die hij preten-

derde. Waerup hij andwoorde, dat hij verstondt hemlieden vermaendt thebbende metten vermaenscriften, die hij D. Gott. ende Barth. tanderen tijden in Consistorien ghegheven hadde. Wierdt hem voor resolutie anghezeit, dat de Consistorie in dese zaeke doen zoude, alzoot van noode zoude wesen, met waerschuwinghe, dat hij de stucken (daermede hij beschuldichde) zoude moeten bijstellen.

Franc. beclaecht Gott. van ontrauwicheyt.

Franciscus beclaechde D. Gott. van ontrauwicheyt, die hij ghebruuckt zoude hebben in het scrift, bij hem ghemaect ende Francisco ghegheven, omme bij de Franchoisen te nachtmale gheadmittert te zijne, daermede, dat hij in tzelve scrift ghestelt hadde meer dan hem de Consistorie belast ende besloten hadde, twelck D. Gott. in kennesse leyde. *Hiervan ziet tscrift bij Franc. overbrocht*, *rustende onder de Consistorie ende de notitie*, *staende op de rugghe.*

Verzouck Wm Togghe.

Verscheen Willem Togghe, diakene, verzochte vuldaen te zijne van zeker zwaricheit, die hij hadde ten laste van Pieter Bauters, diaken vercoren ende als morghen staende te confirmeren, van dat hij, Bauters, tanderen tijden zoude gheseit hebben, dat hij, uuten H. Gheest ghedreven zijnde, te Medston hem ter ghemeente begheven hadde.

Wierdt hem gheandtwoordt, dat in de belijdenesse des gheloofs ende anneminghe totter ghemeinte, de dienaren met hem zo ghehandelt hadden, als zij meenden voor Gode te verantwoorden. Verstonden derhalfven dat hij, Togghe, hem daermede oock behoorde gherust ende te vreden voortan te houdene, twelck zij hem baden zo te willen doene.

Resolutie angaende Carpentier ende Artijs.

Op de questie, of men Carpentier ende Artijs voor eenen tijdt suspenderen zoude, tot van huere zaeke ende d'oppositie Francisci ghekendt ware, ende interim voortgaen metter confirmatie van dandere, ofte dat men de gheheele confirmatie schorten zoude totter decisie van d'oppositien ofte niet, — Wierdt gheallegeert, hoe dat in dese zaeke niet alleene te letten ende stondt op d'oppositien Francisci, maer

veel meer up zeker Confutatiescrift, ghemaeckt bij onse ministers, met de letst afghegaene auderlinghen, ende bij den voorseyde Carp. ende Artijs over zulcks mede onderteekendt, jeghens de sententie der Franscher Consistorie, in Francisci oppositien ghementionert, welck scrift dezelve van den Fransche Consistorie als ghisteren in onse handen overbrochten, metter sententie ten ende etc. *Zie hiervan dacte hiervooren fo.* 1°.

Wierdt voorts inghezien hoe dat d'oppositien moesten verhandelt zijn in de jeghenwoordicheit der ghedeputeerden, bij den E. Bisschop ghecommitteert, ende dat dierhalfven die zaeke ghescepen was, noch eenen tijdt an te loopene, hanghende welcken de ghemeynte onvoorzien hadde moeten blijven van tmeeste part harer diakenen. Item hoe dat men den voorseyde Carpentier ende Artijs nyet admitteren en mochte zonder onderzouckinghe ende excussie der voorscreven zwaricheyt, of men hadde der Franscher Consistorie daermede groot nadeel ende prejudicie moeten doen, — anghezien de toelaetinghe oft afhaudende der zelver, voor een deel metbringhen moet de confirmatie ofte infirmatie der Franscher sententie; item d'approbatie oft reiectie van 't voorseyde confutatiescrift.

Op al twelck rijpelick ghelet, wierdt gheresolveert, dat men den 9 diakenen sanderdaechs confirmēren zoude, om den grooten noodt der ghemeinte daerinne te goede te commen, ende suspenderen dander twee, om middelertijdt van de oppositien te handelen metten ghedeputeerden.

Acta 13en Novembris. Son.

Angheven D. Gott. contra Marg.

D. Gott. hilt de Consistorie vooren zulck als hij den 10en ditto anghegheven hadde, aengaende Francisco Marguina. Verzouckende dat hem gheordineert zoude zijn te verclae-
fol. 4. ren de stucken, die hij hadde ten laste van D. Gott., zo hij hem dies in zijne scriften ghevantert hadde. Daer en

boven beclaechde Gott. den voornoemden Franciscum van dat hij hem uploop in de kercke onlancx zoude ghedaen hebben etc. Verzouckende etc.

Hierop ghehoort Franciscum, verzochte, men zoude zijne verzouckschriften ende de andwoorden Gott. inzien, ende daernaer oordeelen of zijn verzouck ghefondeerdt was. Hierop gheresolvert, wierdt Franciscus belast te verclaren, ofte bij gheschrifte te bringhen, de stucken, die hij hadde ten laste van D. Gott., omme de zelve ghezien ende ghewoghen, alsdan te oordeelen ofter inspectie zouden moeten gheschieden van den Consistoriebouck ofte nyet.

Versochte Franciscus, dat de bouck zoude gheleit worden in handen van een van de auderlinghen, als „en main neutre." Hij zoude alsdan zijn stucken mondelinghe oft scriftelick angheven. Hierop ghehoort D. Gott., zeyde hoe dat hij tbouck ghehouden hadde voor zijn memorie, zonder daertoe bij den Consistorie gheordonert te zijne, ende zonder eeneghen sallaris daervan oyt ontfanghen thebbende. Derhalven achtede hij, dat de Consistorie daeranne gheen recht en competeerde, presenterende nyetmin hierin te doene zulck als recht ende billick was.

Wierdt endelinghe gheresolvert bij consente D. Gott., die het zeer goedt vandt, dat hij den bouck toeghesloten ende ghezeghelt met zijn eyghen cachet overleveren zoude in handen Rotarii ofte Fremault, onthier an morghe noene, dewelcke belast waren te dien fijne beede tsamen ofte een van hemlieden, die best moete [1]) hadde, te gaen ten huuse D. Gott., om de bouck te halen, twelck ghedaen, zoud men Franciscum belasten zijn stucken van stonden an over te bringhen. Hierbeneven wierdt Franciscus dapperlick ghewaerschuut bij de auderlinghen, van de groote suspitie ende bezwarende, die hij hiermede anrechte jeghens der ghemeinte oudsten minister, twelcke indien hij bevonden ware ten

---

1) moete = *beschikbare tijd.*

onghelijcke ende zonder fondament ghedaen thebbene, zoude hem zelven in zwaren last bringhen etc.

Angaende tdander point van Gott. beclachte ende angheven daerup, zijn bij den Consistorie ghehoort gheweest als ghetuughen: Jan Blommaert, D. Bartholdus, minister, ende Hercules Fremault, auderlinck, maer en hebben nyet ghetuucht, daermede Franciscus eenichsins zoude mueghen beswaert wesen. Wierdt oock naderhandt ghehoort Willem van den Bogaerde, welcke tuychde als dandre.

Angheven der ander diakenen.

Verschenen Clercs, Davelu, Beste, Pastor, Togghe, diakenen. Gaven an, hoe dat zij in de confirmatie der diakenen voormiddach gheschiet, nyet present en zaeghen Carpentier ende Artijs, mede bestemt ende vercoren; hoorden oock aflesen dat huere bevestinghe zekeren tijdt ghesuspendert wierdt. Versoucken midtsdien te wetene oorzaeke van de zelver suspensie, anghezien in de verkiesinghe (daer zij anghevers mede over waren) up dezelve twee als nu ghesuspendeerde nyet te segghen was.

Andwoorde de Consistorie, datter zeker oppositien ende andre zwaricheden inghevallen waren, wichtich ghenoech om suspensie, dewelcke verhandelt moesten worden bij de Consistorie ende den ghedeputeerden van den E. Bisschop, volghende tlast begrepen in sijn scrift, an de Consistorie ghesonden. Derhalfven dat zij hemlieden te vreden daer
fol. 5. inne zouden willen houden.

Acta 17en Novembris. Sdonds.

Angheven Gott. contra Fr. Marg.

D. Gott. hilt de Consistorie indachtich van zeker ongheschicte propoost ende redenen, bij Francisco ghesproken zaterdaeghe lestleden in vulle Consistorie, twelck was, als dat hij Franciscus protesterde, zo men up zijn oppositien gheen acht en name, ende dezelve nyetjeghenstaende Carpentier ende Artijs totter bevestinghe des diakenscaps admitterde, dat hij hem opentlick in de kercke voor de gantsche ghemeynte opponeren zoude, ende dat hem leedt

was, dat hij zulcx hier te vooren nyet ghedaen en hadde, als hij zach dat men voortgynck metter bevestinghe des huwelicx Francisci de Moor met Betken Keijte, verzouckende D. Gott. hiervan kennesse ghenomen tzijne, ten ende etc.

Rapport Rotarij ende Fremault, nopende de Consistoriebouck.

J. Rotarius ende H. Fremault deden rapport an de Consistorie nopende huerlieden upgheleyde last van de bouck te halene ten huuse D. Gott. De summa daervan was, dat zij hare commissie nyet en hadden connen volbrenghen, overmidts den arreste, dat Loijs Thierij daerup ende up alle boucken ende scriften der ghemeinte hadde ghedaen doen bij eenen ordentlicken Officier, voor de summa van 36 ℔ st., die hij ande ghemeinte pretenderde ten achter te zijne. Hierof es breeder besceet in zeeker attestatiescrift bij de voorseyde twee broederen hierof ghemaeckt ende onderteeckent, beghinnende: *Wij onderscreven broederen auderlinghen etc.*

Questie der Consrie an D. Barth., Chueninc ende Soen ghedaen.

De Consistorie vandt goedt D. Barth., Jan de Cueninck ende Thomas Soen af te vraghene, of zij zodane arrest van Loijs Thierij voor goedt hielden, ofte desadvouerden, anghezien zij metten zelven Loijs, Saal ende Enghelram (die dit ghepractisert hadden om den bouck der Consistorie tonthoudene, ende alzo tbesluut der zelver crachteloos te maeken) in een cause ghestaen hadden teghen Franciscum voor die fransche Consistorie.

Andwoordt.

Andwoordt D. Barth, dat hij hierup nyet en begheert peremptorie tandwoorden, oft zijn advijs te segghen, want hij nyet en wiste, wat den arrestant tot zulcken daat ende op zulcker wijse te procederen ghemovert hadde.

Andwoorden Cueninck ende Soen, dat zij de daet van Thierij ende den middel bij hem ghebruuct, achten voor quaet, ende overzulcx desadvoueren.

Resolutie.

Op de vraeghe wat men voorts in de zaeke te doene hadde, gheresolvert: vooreerst, omme tvoorgaend besluut der Consistorie effect te doen sorteren. Ten anderen, anghezien de Consistorie bij ghemeene bestemminghe ende

accorde eenen scrijver hadde, wien naer rechte ende bilicheit toequam de custodie van den boucken ende alle andere scriften der ghemeynte: dat men D. Gott. ordonneren zoude dezelve boucken ende alle andere scriften der ghemeinte annegaende, onghezeghelt ende onbecommert te leveren in handen H. Fremault, scrijvers der Consistorie; ende dat nietjegenstaende den voorseyde arreste, twelcke in hem zelven nul ende onbehoorlick was, als ghedaen onder D. Gott., die dezelve boucken ende scriften nochtans niet als Gott., maer als representerende de gantsche ghemeinte, onder hem ghehouden hadde. Bovendien oock zo was der Consistorie den bouck daeghelicx van noode, omme diversche acten ende handelinghen, die dickmael toverziene quamen.

Ten tweeden, dat men Gott. vermanen zoude, van dat hij, den auderlinghen den bouck onthoudende, dien hij met rechte toequam, den zeluen nochtans ghecommunicquert hadde andere private broeders, die 't regiment der kercken nyet toe en quam.

Ten derden, dat men Loijs Thierij vermanen zoude van zijn onbehoorlicke handelinghe, waermede hij grotelicx de
fol. 6. Consistorie verhinderde in haeren dienst, ten grooten nadeele der ghemeinte, ende derhalfven dat hij, zijne schult daervan bekennende, zijn arrest zoude laten varen ende hem voortaen vermijden zulcke zaeken, die onchristelijck ende onstichtelick waren meer te doene.

Tot dese besluute verclaerde D. Barth. nyet te willen stane.

Andwe D. Gott. De voorgaende resolutie wierdt D. Gott. verclaert, die daerup eerst andwoorde, dat hij hem beraeden wilde, ende angaende de vermaninghe dat hij die achte onghefondert. Daernaer, hem beraden hebbende, gaf dese andwoorde: Nopende den bouck, dat hij begheerde dat dien ghezeghelt zoude bliven totter excussie van de zaeke Francisci. Ten tweeden, dat hij alsdan copie daervan presenteerde te leve-

ren, oft de copie voor hem te houden ende 't originael te gheven, mette naevolghende conditien. Eerst, dat hem tijdt zoude gheconsentert zijn om de copie te maekene. Ten tweeden dat men hem contenteeren zoude van zijnen aerbeyt. Ten derden dat men hem garanderen zoude van arreste. Ende, dat hij sich onse vermaninghe niet annemen en conde, de redene was, dat hij den bouck maer ghecommunyceert hadde den broederen, die denzelven van doene hadden, omme het different, dat zij met hem ghemeene hadden, teghens Franciscum voor de fransche Consistorie verhandelt, welck different wij auderlinghen (zeyde hij) ons niet antrecken en wilden, hoewel wij dies verzocht waren, ende hadde oock hemlieden gheen breeder communicatie ghedaen, dan zo verre het dier zaeken anghynck.

Loijs Thierij andwoorde, dat hij dochte nyet qualick ghedaen thebbene, want hij ons dickmael vermaendt hadde tot betalinghe van zijne verschoten penninghen, achtervolghende zeker rekeninghe, die hij daervan zeyde ghehouden tzijne, maer wij en hadden hem noint betalinghe willen doen ofte beloven te doene. Hierup wierdt hem ghereplicert, hoe dat warachtich was, dat hij somtijts hadde commen angheven van zeker tachterhede ende verschoten penninghen, die hij hadde hanghende an de ghemeinte. Maer dat wij als noch gheenen middel en zaeghen om hem te helpen. Want wij zelven hadden alreede vele penninghen verschoten, die wij nyet en zaeghen zeer haest in te crijghen. Aver zo wanneer de standt der ghemeinte beter waere duer Gods ghenade, dan hij tehandts is, ende dat wij middel zaeghen om d'oncosten der ghemeinte beter te becommen, wij zouden alsdan hem ontbieden ende zien of zijn gheheyschte schult oock ghefundert ware; twelcke indient zo ware, zouden hem onse hulpe ende assistentie alsdan andienen, zo verre wij daerinne met recht ende redenen verbonden zouden wesen. Loijs persisteerde bij

Andwe Thierij.

zijne andwoorde, ende en nam sich de vermaninghe nyet anne, daertoe noch voughende, dat hij oorzaeke hadde, om de boucken onder onse handen nyet te willen hebben.

Thierij contra Bauters.

Gaf an Loijs Thierij, hoe dat Pieter Bauters hem beschuldicht heeft, achter de bursse ende in gheselschepen, voor een wouckeraer; hadde hem daerover vermaent, ende (want hij gheen beteringhe ghedaen en hadde) verzochte, dat hij bij ons ghedronghen zoude 'wesen tot boete ofte

fol. 7. zijne beschuldinghe te verifieren.

It. uuter name van de wede Uutenhoven.

Gaf voorts anne uuter name van der weduwe zaligher Jan Uutenhoven, hoe dat Franciscus Marguinas huer schuldich was bij obligatie de soem van 11 ℔ st., waerof ze ernstelick betalende verzochte, overmidts ze het nu bij haere ziecte grootelicx van doene hadde, biddende derhalven dat men Franciscus hierup vermanen zoude; — twelcke ghedaen wierdt, ende zijn obligatie hem ghetoont.

Andwe Franc.

Hierup andwoordt Franciscus, hoe dat hij van vurseyde weduwe vermaent es gheweest, ende dat hij doen zal al dat hem mueghelick werdt, bekennende oock de schult ende zijn obligatie goedt wesende.

Andwe Pieter Bauters.

Verschijnt Pr Bauters: ontkendt directelick Loijs Thierij ghediffamert thebbene van woeckere, achter de bursse ende in gheselscepen. Maer kendt wel daervan ghesproken thebbende in presentien van getuughen, ende vermanenswijse oock jeghens eene zijne nichte gheseyt thebbene, dat hij verstaen hadde van Jeremias Ackerman, dat Loijs Thierij hem 'tanderen tijde 10 ℔ st. zoude ter handt ghedaen hebben, ende daervoor intrest ghenomen ten advenante van 20 ten honderden, te wetene alle 3 maenden 10 β etc., breder te verclaren alst noodt werdt. Gheordonnert Thierij zijn prueve te doene.

Resolutie aengaende tgene der verheyschte copie van de oppositien Francis.

Op de vraeghe of men Carp. ende Artijs copie gheven zal van de oppositien Francisci Margui, zo zij verzochten, wierdt gheandtwoordt, ende den verzouckers anghezeit: Anghezien datter maer suspensie en es, die nyet en bestaet

up de oppositien Francisci alleene, maer veelmeer up het Confutatiescrift, inhoudende veelderley leelick injurien ende beschuldinghe, ten laste van de francsche Consistorie, twelcke de ghesuspenderde onderteeckendt hebben. Item dat wij de zaeke nyet alleene, maer verhandelen moeten metten ghedeputerden van den E. Bisschop, overmidts de groote zwaricheden, breed verhaelt in dacte hiervooren fo. 3. Item dat wij nyet eyghentlick oock en wisten, wie dezelve ghedeputerden wesen zouden, anghezien dat in de plaetse van D. Mermerius, minister, ende Duboucquet, auderlinghe, der Francscher ghemeinte, hier te vooren in de electie als ghedeputerde ghezeten hebbende, nu andere zullen moeten ghecomittert zijn bij den E. Bisscop, overmidts zij hierin als nu voor partien zouden mueghen anghezien zijn. Sonderlinghe, updat wij ons nyet vergrijpen en zouden met tgheven der copie, omme breeder authoriteit antrecken dan ons competerde, — dat de voorseyde verzouckers vertouven zouden van de voorseyde copie, tot wij wisten hoe ende met wien wij in de zaeke zouden handelen. Anghemerct zij zo langhe vertouven moesten van huere ontschult teghen de voorseyde oppositien te proponeren.

Gaspar van Hautte gaf an, hoe dat Franc. Mar. tanderen tijden zeker briefken zoude ghegheven hebben, onder zijn handtscrift, Henrico de Moor: inhoudende dat hij Henricum ontslouch van alle oude rechten. Daernaer zoude hij omme gheloopen hebben met een ander scrift, daer meer in stondt dan int voorseyde eerste billet, als namelick dese woorden: *Ende belove dat ick nyet vertrecken en zal, voor an der stondt dat ick met Francisco vuldaen hebbe*, met welck letste scrift hij Henricum zoude beschuldicht hebben, jae daervan copie naer Gheneve ghesonden. Ghevraecht Gaspar, of hij Franciscum hiervan vermaent heeft, andwoordt: eens in presentien van 3 zo 4 persoonen. Franciscus hierup ghehoort, wierdt hem voorghehouden , hoe dat hij zelve tanderen tijden sich beclaecht hadde van Gaspars,

Caspar van Hautte contra Franciscum Mar.

fol. 8.

dat hij ommeliep met zeker briefken, verzouckende, dat hij daer inne vermaendt zoude zijn. Ende anghezien zij beede claechden, was gheordent dat Franciscus upbringhen zoude ten naeste daeghe de copie van de billette, die hij hadde, ende daerinne dat Gaspar zeyde de veranderinghe ghedaen zijnde, omme, die ghezien, voorts te doene zoot behooren zoude. Andtwoordt Francis. dat hij naer de copie zien zoude, ende die overbringhen zo hij se vonde.

Verzouck Francisci angaende den bouck.

Verzouct voorts Franciscus te wetene, of de bouck overghelevert was bij D. Gott., volghende tletste besluut, consistorien Sondaeghe voorleden.

D. Gott. versouck.

D. Gott. versouct, Francis zal zijn stucken angheven zonder langher beyde, ende begheert ernstelick dat de Consistorie hem zulcx uplegghe, opdat hij nyet langher in eeneghe suspitie en blijve.

Andwoorde der Consistorie.

De Consistorie hierup ghedelibereert hebbende, ende bevindende, indien Franc. zijn stucken overgave, dat tzelve zoude moetten gheschien teghen den reghele Pauli ad Thimoth., die clachte verbiedt an te nemen teghen een ouderlinck, ten zij onder 2 zo 3 ghetuughen, ende dat Franciscus verclaert hadde, zijn prueve in den bouck te bestane, die ghesloten ende ghearrestert was. Considererende oock, dat bij tzelve overgheven de voorgaende resolutie der Consistorie, ghemaect tselfs bij advijse D. Gott., crachteloos ende gheëludert zoude wezen; — heeft goedt ghevonden, van Francisco alleenlick int vriendelick te begheeren, dat hij de stucken overgheven zoude, zonder hem voorder te dringhen tot an der stondt de Consistoriebouck in onse handen ghelevert zoude zijn, daer hij behoorde. Volghende welcke resolutie is Francisco zulckes voorghehouden gheweest, maer verstaende, dat, midts een arreste, de bouck in onse handen niet en was, weygherde zijn bezwaerstucken over te gheven ende dat tot an der stondt etc., verzouckende dat wij ons debvoir daerinne doen zouden.

Acta 20 Novemb.

D Gottfridus gaf over zeker scrift beghinnende „*dewijle L. Broeders*" als inhoudende diversche poincten; verzouckende daerup bescheydenlijke corte andworde. D. Gott gheeft over zeker scrift.

Wierdt hem gheandwoordt, zoverre teerste poinct anghinck, dat tzelve eens verhandelt was, *zie hiervooren fo* 3, ende dat ment daerbij zoude laten blijven. Angaende tsurplus van tzelve scrift, dach, om daerup tandwoorden, tvrydaghe.

Franciscus beclaechde sich van Jaspar van Hautte, van dat hij openbaerlick hem zoude naegheseit hebben, als dat hij, Fran., valsche briefven nae Geneve zoude gheschicket hebben, emmers zulcke briefven die contrarie waren deguene die hij hier zoude ghegheven hebben. Verzouckende dat Jasper van Hautte afghevraecht zoude werden, van wien hij zulcx wiste ofte vernomen hadde, anghezien het een zaek es hanghende tusschen hem ende Mr. Jan Enghelram, onghedecideert in consistorie. Wierdt hem ghevraecht, of hij oock de graden der discipline ghebruuct hadde. Andwerde dat Jae, maer Jasper hadt de vermaninghe nyet anghenomen. Nijetmin presenterde Francis noch eens zijn schuldighe plicht te doene. Francis. beclach contra Hautte. fol. 9.

Angaende tbriefken, ten voorleden consistoriedaghe hem belast over te bringhen, volghende *dacte fo* 8, andwoorde dat hijt nyet vonden en hadt, maer zoude noch zijn debvoir doen ende in allen ghevalle der consistorie zien te vuldoene. Andworde fran. andeconsistorie nopende zeker briefken etc.

Franciscus voorderde wederom den consistoriebouck, presenterende zijn stucken over te gheven, als tanderen tyden. Fran. Verzouck aengaende consistoriebouck.

Gaf over zeker schriftelicke vermaninghe die hij zeyde D. Gott. ende Barth. ghedaen thebbene, tot vuldoeninghe der Sententie die hij gheobtinert hadde voor de francsche consistorie, ghevende de consistorie daerbij te oordeelen, of Carp. ende Artys daermede oock nyet vermaendt en waren, alzo wel als de voorseyde D. Gott ende Barth., Ander verzouck ende overgheven van scrift.

anghezien tvoorseyde vermaenscrift tot hen allen ende elcken byzondere, die in de procedure ende questie ghestaen hebben, ghedirigiert was.

Andwerde der consistorie.

Andwoorde de consistorie: angaende den bouck dat hem te vooren anghezeit was tbelet, datter ingevallen was; derhalfven zoude hem verdraghen[1]) ons te molesteren tot wij den bouck hadden, daer toe wij debvoir doen wilden.

Nopende tdander poinct, te weten van zyn scrift dat hij inder consistorie oordeel stelde, — de broederen zouden daar inne doen zo zyt goedt vinden zouden.

Vermaninghe der consistorie an Franciscum.

Voorder heeft de consistorie Franciscum ernstelick vermaendt van zijn ongheschickte propoosten, voor de consistorie ghesproken, *als hier vooren fo* 5, hem vrientlick biddende, hij zoude zyn schult daer van bekennen, ende Gode ende der zelver consistorie ghenouch doen. Andwerde Francis., hij zoude hem hierup beraeden.

Verzouck Enghelrams ende Clerx.

Verschenen Mr Jan Enghelram ende Jan Clercx, verzochten andwoorde up zeker verzouckscrift bij hem lieden ten letsten daeghe an de consistorie brocht. Item copie van der oppositien francisci contra Carpentier ende Artys.

Andwoorde de consistorie, dat huer nyet toe en quam Francis zulcx up te legghen, als zij bij hueren scrifte verzochten. Maer, indien zij eeneghe copien vonden, die zij achtteden bij Francisco vervalscht ende onbehoorlick overghesett te zijnen etc., dat zi se ten voorschyne bringhen ende hem daervan overtuughen zouden, ende als dan zoude men inde zaeke voorts doen wat billick waer.

Angaende de copie van der oppositien was hemlieden gheandtwoordt, hoe dat den ghesuspendeerden zelven de copie gheweyghert was om de redenen hier vooren *fo* 7 staende. Vele te min conste men hen, verzouckers, dezelve accordeerende, anghezien dat d'oppositien jeghens hen nyet ghedaen en was. Diende oock alhier gheconsiderert, dat

1) hem verdraghen = *zich onthouden, uitstellen.*

zodane oppositien nyet anghegheven en werde, als clachten, daer inne men partien jeghens elckanderen sy, maer alleenlick als redenen die men der consistorie te bedencken gheeft, volghende de vryheit die de ghemeente in dien deele, selfs bij toelatinghe van den E. Superintendent, ghegheven es gheweest. fol. 10.

Acta 24 Novemb. Sdonderdaeghs.

D. Gottfridus hilt der consistorie indachtich van zeker protest ende verclaeringhe, dat hij hadde ghedaen ten voorleden consistoriedaghe: als namelick dat het arrest, bij Loys Thiery ghedaen, nyet gheschiet en es bij zijnen raedt, wille ofte weten, verzouckende hieraf notitie ghehouden thebbene. Verzouck D. Gott.

Jan van Coorde met noch zes andere broederen verclaerden voor consistorie, hoe dat zij hem verwonderden, waeromme het ghebruuck des H. Avondmaels in onse kercke zo langhe naeghelaten wierdt, ter grooter bedroefnesse der gantscher ghemeinte. So het ware om 3, 4 of 5 particuliere broederen zaeke, begheerden te wetene, of men daeromme zodane uutstel ende vertreck des nachtmaels doen mochte. Angheven Joans van Coorde cum suis.

Andwoorde de consistorie: dat men om der zaeke van 3, 4, zo vijf particuliere tghebruuck des nachtmaels een wijle naelaeten zoude ende de ghemeinte daervan onthouden, — achten zij nyet billick te zijne. En was oock zulcx alhier nyet gheschiet, maer was zodane vertreck [1]) des avondmaels ghefondert up zeker groete ende ghewichtege redenen ende causen, die met Gods hulpe haest gheslist zouden werden, biddende der halfven de broederen ende de gantsche ghemeinte dat zij noch wat patientich zouden wesen, men zoude inde zake voorzien metten eersten, ende der ghemeinte ghenouch doen.

Arendt, den koster van de kercke, dede ghelijck vertooch Arendt, de Costere.

1) vertreck = *uitstel.*

uuter name veelderley broederen zoo hij zeyde, ende wierdt hem gelijcke andwoorde ghegheven.

Verzouck Wm Fogghe nopende zijn verleyt ghelt.

Willem Fogghe verzochte betaling van zijne verschoten penninghen voor de ghemeinte naer uutwysen van den billette hier te vooren by hem der consistorie overghegheven: -- ten minsten een absolute andwoorde, waer, wanneer, ende an wien hij zijn penninghen vinden zoude, de somme beloopt omtrende 20 £ st.

Wierdt hem ghevraecht uut name der consistorie, van wien hij verstondt betalinghe te moeten hebben, oft van der ghemeinte int generale, oft van den auderlinghen int particuliere. Andwoordde: van de Consistorie. Wierdt hem ghereplicert, dat wij wel bekenden zo daer yemandt yet verschote voor de ghemeynte, dat men hem met rechte zijn duechdelick ende behoorlick verschot wederomme behoorde te gheven. Maer en verstonden daeromme nyet dat wij, auderlinghen, in onse privé persoonen, daer inne eenigh breeder last draghen moesten, dan elck lidtmaet int particuliere, naer zijn qualificatie ende goedtwillicheit, schuldich es te draghen, ten waere dat wij in onse persoonen daer vooren ghesproken hadden, ofte dat men conste bewijsen dat wij penninghen ontfanghen hadden van der ghemeinte tot zulcken eynde, ende ghenouchsaem tot furnissement van zoodane lasten. Twelcke, dewijle het zo nyet en was, maer dat wij ter contrarien zelve alreede vele penninghen verschoten hadden, die wij nyet en zaeghen haest in te crijchen. Daer beneven dat zijne pretensieschult geschiet es voor onse tijdt ende al eer wij in den dienst des auderlingscaps ghecommen zijn, zo was tverstandt van de auderlinghen, dat hij onghelijck hadde van hemlieden zulcx te
fol. 11. voorderen. Aver, zo verre het huere ampt ende dienst anneghynck, bekenden wel, dat zij schuldich waren in die qualiteit, hem alle hulpe, voorderinghe ende assistentie te doene an de ghemeinte, om hem an zijn behoorlick verschot te helpen, twelcke zij presenteerden, zoo zij tanderen

tijden noch ghedaen hadden. Ende zo hij daermede te vreden ware, zouden hem ter eerster gheleghener tijdt opontbieden, ende alsdan examineren zijn billet ende zien of zijnen schultheysch billick ende ghefondert ware, omme daerof hem te doen rembourseren zo haast het hemlieden mueghelick waer. Hiermede Fogghe nyet te vreden zijnde, wilde absolutelyck verclaert hebben, of wij hem betaelen zouden of nyet, ende daer up onse andwoorde bij geschrifte.

Wierdt hem belast zondaghe wederomme te commen bij den consistorie.

D. Gott. gaf over zeker schriftlicke presentatie ende verzouck, begheerende ernstelick daervan andwoorde. **Angheven D. Gott.**

Wierdt hem gheandtwoordt, zo vele teerste deel zijnes scriftes anneghynck, hoe dat wij, ziende dat hi ons met twee verscheyden schriften drong, zondaeghe ende dyssendaghe lestleden, op dat wij Francisco zouden uplegghen, zijne stucken bij scrifte an de consistorie over te gheven, ende dat hij nochtans den bouck niet leveren en wilde in onse handen, volghende den voorgaenden besluyten, — ons beraeden hebben metten broederen der Franscher consistorie die goedt vonden D. Gott. hier inne te vermanen van zijnen debuoir ende twelcke oock ghedaen wierdt bij dry hueren ministers ende twee auderlingen, — ende want D. Gott. persisterde bij zijne scriften, ende gheensins van de boucke scheyden en wilde, dan up de conditie bij hem angheghevep, *breeder verhaalt fol. 2 ghecorregeert Barthold Wilhelmi*, zo was hem verclaert, hoe dat wij breederen raedt zouden moeten zoucken an onse E. Superintendent, twelcke oick gheschiet es, ende hebben onse zaeken bij scrifte zijne E. anghegheven, de welcke dezelve overzien ende daerup ons ende onse ministers ontbieden zoude ter eerster gheleghener tijdt. Dus vele up teerste membre zijnes scriftes, zo vele aver de reste belangde, begheerden de broederen hem daerup te adviseren, tot sondaeghe naestcom-

mende an te gheven dat men up de Kersdach des Heeren
fol. 12. avontmael houden zal.

Acta Novemb. die 27.

Andwerde der consistorie An D. Gott.

Op Dom. Gottfridi verzouckscrift, namelick tguene datter onbeantwoordt bleef van donderdaghe lestleden, wierdt bij de consistorie verclaert, hoe dat de zaeke den E. Superintendent anghegheuen was, zo eensdeels den voorleden donderdach oock te kennen ghegheven was. Derhalfven achteden de broederen, dat D. Gott. nyet en behoorde zo hart an te houden. Want, tot dat zij den bouck hadden, en conden zij Francisco nyet upleggheu zulck als t voorseyde scrift verheyschte. Ende dewijle D. Gott. in tzelve scrift zeer exaggererde de daet Francisci, waerof de contrarie bij tuychenis der consistorie ghebleken was: item dat hij in tzelve scrift bruyckende was zeker onbehoorlicke taxatien ten laste van den auderlinghen, — was hij van weghen der consistorie vermaent hem van zodane exaggeratien voortan te mijden (als eenen minister niet wel betamende). Item dat hij uut Gods woordt anwijsen zoude, waerom der consistorie begheerte en rigoreux mandement was ghedaen in faveure Francisci, ende waer inne de auderlinghen zijnen dienst verhindert hadden, ofte dat hij van zodane onrechte beschuldinghe ende taxatie over de consistorie (die huer in dien deele gantsch ontschuldich ende innocent kende) zijne schult bekennen zoude.

Andwoordde D. Gott. dat hem dochte, dat de consistorie rigoruestelick met hem handelde, uut causen dat zij naer 't arresteren van den bouck (ghedaen buuten zijnen weten ende advies, zo te voiren noch gheseit es), hem meer upgheleit hadde dan te vooren, als namelick van den bouck onghezeghelt over te leveren met alle de scriften der ghemeinte, nyetjeghenstaende den arreste twelcke in faveure Francisci scheen ghedaen te zijne, om dat Franciscus eerst-

mael van den bouck anghegheven hadde. Repliceerden de auderlinghen, dat in 'tguene hij hen eerst verzocht, zij huer recht ghaerne te buuten ghynghen, om alle suspitie te benemen, als of zij in faveure Francisci yet hadden willen doen ten achterdeele D. Gott.; anders waren welghefondert metten eersten te verzoucken, zulck als zij ten twede maele deden. Ende zo vele het tweede verzouck belangde, dat was gantsch nootzaekelick om trecht der consistorie in dien deele te bewaren, ziende de onbehoorlicke proceduren ende handelinghe jeghens teerste besluyt der zelver voortghestelt bij middel van de voorseyde arreste. Ende dies te meer dat D. Gott. te vooren ghesustinert hadde, dat de boucken zijn eyghen waren, ende dat hij der ghemeynte daeranne gheen recht en kende.

Voorder al was teerste verzouck van de overleverende [1]) des boucks gheschiet ter occasie Francisci (hoe wel oock met bewillinghe D. Gott.), daer uut en volchde nyet dat het tweede verzouck in favuere desselfs Francisci gheschiede, maer om causen voorscreven; derhalfven D. Gott. qualick dede de consistorie van faveure te beschuldighen.

Verschenen Jan Enghelram ende Jan Clercx: presenteren zeker scrift up de andwerde bij de consistorie hemlieden ghedaen 20 Novemb. fo 9, vertoonende zeker redenen bij tzelve scrift, waeromme zij in huere begheerte persisteerden. Verzouck Enghelram ende Clercx.

Andwerde de consistorie, dat se noch bij deerste andtwoorde bleven ende mette redenen der voorseyden scriftes nyet conden beweecht worden, van dezelve eerste andwerde af te gane.

Enghelramus presenteerde noch een ander privaet scriftken, begheerende daerbij dat de consistorie een eynde wilde maeken van de zaeken tusschen hem ende Hopsack, item Ander verzouck Enghel.

---

1) *Overleverende.* De vorm op-*ende* keert telkens in dit H. S. voor den vorm op-*inghe* terug. *Overleverende*, *bezwarende*, *verclarende* enz.

tusschen hem ende Francisco Marguina. Andworde de consistorie zij zoude daerup letten ende haer beste doen.

Acta 30 Novembris Swoensdaechs.

Vermaning der consistorie an Catarina Ellinck.

Verscheen Catherina Ellinck, gheseit Zebaert. Wierdt huer vertoocht hoe dat zou huer begheven hadde met eenen man (gheen broeder wesende) te wonen ende slaepen, zonder yeuwers ghetraut te zijne. Hier of es zou ernstelick vermaend gheweest, namelick als dat zou zoude afstaen, ende der ghemeinte Gods met boetveerdicheit naer
fol. 13. orden der discipline ghenouch doen. Hier jeghens heeft zou voorghewendt, dat zij elckanderen belooft ende ghetraut hadden in den Heere, in meeninghe huwelick te celebreren, als zij eens zouden over zee gheraeken te commen. Derhalfven achtede zou dese huere daet zo erch nijet te wesen. Hier up es zou vertrocken uut consistorie om huer beter te beraeden tot up een anderen dach.

Verzoucken Jacques de La Schonkiere ende Janneken Floris uutroupen etc.

Verscheenen Jaques de La Schonkiere, van Andwerpen, broeder, ende Janneken Floris, van plaets [1]) van Uutrecht, alsnoch van de ghemeinte nyet, maer huer begherende ten eersten keere daertoe te begheven, — verzochten haer ten huwelick te begheven ende te dien fijne haere uutroupende ghedaen thebbende. Ghehoort hierup Monica Monghe, moye ende als toesicht hebbende over de voorseyde dochtere; item d'huusvrauwe van Cornelis Bazijn, tsamen ghetuughende van de vromicheit van den Jonckman ende van den goeden wille der vrienden over beede zijden, dat oock den Jonckman debuoir ghedaen hadde van scriven an zijnen voocht tAndworpen, ende gheen andwoorde connen crijghen, twelck zij ghesaemdelick up hen namen te verandwoorden.

Wierdt gheaccordert Sondaeghe naest commende voort te gane mette uutroupinghe, per salvo dat se noch eens

---

1) Onzeker of *„van Plaets”* als eigennaam zij te nemen.

schrijven ende andwoorde crijghen zouden voor de bevestinghe des huwelicx, waert muegelick, — twelck zij beloofden te doene.

Verscheen Hendrick Cnoop. Wierdt hem vertoocht hoe dat hij hier te vooren eens vermaendt was gheweest bij de consistorie van zeker dronckenschap ende onchristlicke insolentien bij hem begaen ende nu nieuwelinghs wederomme ververscht, ter grooter scandale van de ghemeinte ende d'Ynghelsche natie.

Vermaninghe der consistorie an Hc Cnoop.

Nam de vermaninghe an, ende beloofde ghenouch te doene, in zulcker voughen als hem de dienaers naer Godes Woordt uplegghen zouden. Wierdt goedt gevonden voor ditmael hem ernstelick in consistorie te vermanen ende up te legghen dat hij morghen ten eersten hem zoude gaen versoenen, in presentie van twee auderlinghen daertoe ghedeputiert, met zijne ghebueren die hij ontsticht hadde. Ten surpluse dat men zijnen wandel zien zoude, onthier ande tavontmael, ende alsdan naer gheleghentheyt van breeder satisfactie ordonneren, zoot behooren zoude. Tzelve beloofde Hendric naer te commen ende es daar up vertrocken.

Verscheen Jacques Grameye. Wierdt voor de tweede reyse vermaendt, van dat hij, een broeder wesende ende nyet wettelick ghescheyden van zijnder huusvrauwe, noch in levene zijnde, buuten weten der consistorie een ander vrauwe ghetrauwt hadde van oneerlicken gheruchte, ende oock nyet alleszins vrij; twelck anghezien het een erghelijcke daet was, zoude dar of zijn schult bekennen ende voorts der ghemeinte in alles ghenouch doen naer Godes Woordt. Jacques, naer vele redenen die hij tot verschooninghe zijnder daet voorwendde, was hendelicke te vreden, nae te commen zulck de dienaers hem uplegghen zouden, zo verre het billick ende naer Godes Woordt waere. Gheresolvert dese zaeke te consulteren mette Francsche consistorie, in de maentlicke tsamencompste. Wierdt hem dienvolghende anghezeit, hoe dat men up zijn zaeke breeder letten

Vermaninge der consistorie an Jacques Grameye.

zoude ende rijpen raedt nemen, ende daernaer hem ontbieden, hem belastende hij zoude daer en tusschen aen den Heere neerstelick bidden.

Vermanynghe an Govart van de Poorte.

Govaert van der Poorte, verschenen voor consistorie, wierdt ernstelick vermaendt (als tandere tijden noch) van zijn ghewonelick dronckenscap. Nam de vermaninghe an, ende beloofde openbare beteringhe te doene, met voortstellinghe zijnes persoons an de ghemeinte, de welcke geresolvert wierdt teffectueren Zondaghe 4 Decemb. **fol. 14.**

Acta 1e Decembris Sdonderds.

Verzouck der consistorie an Francisco.

Verscheen Franciscus, wierdt van hem verheyscht copie van 't briefken bij Hautte an de Consistorie brocht, *als fo* 8. Andwoordde Franciscus dat hijt ghesocht hadde, maer niet connen vinden. Refereerde hem nyetmin up tbillet van Hautte, want zijn copie al eene was, ten minsten in zin ende substantie, ende zo daer eeneghe veranderinghe in waere, die en was nyet malicieuselick gheschiet, om yemandt te praejudicieren. Want hij dezelve copie alleenlick voor zijn memorie ghemaeckt hadde, naer het beste onthoudt dat hij hadde van den originalen billette, ende brachte dezelve copie alleenlick voort, om bij dien middel an d'inspectie van d'originale te gheraekene.

Wierdt gheresolvert dat men Jasper belasten zoude, zijn anclaeghe te verifieren, *staende fo.* 7 *ende* 8. Francisco was anghezeit, wij zouden in de zaeke doen, zoot behooren zoude.

3 Verzoucken Francisci.

Franciscus voorderde wederom den Consistoriebouck, bereyt zijnde zijn stucken over te gheven, zo D. Gott. den besluyte der consistorie ghenouch ghedaen hadde.

Verzochte voorts restitutie van zijn scrift, D. Gott. bij abuise ghegheven, *als fo* 2.

Item een acte van zulcx, als wij hem tanderen gheaccordert hadden, daerbij wij verclaerden, wat wij van hem

ende zijne partie hilden, angaende de sententie bij de francsche consistorie ghegheven.

Wierdt hem gheandwoordt up 't 1e, dat hij den bouck zoude nalaten te voorderen, zo wij hem tanderen tijde noch gheseit hadden; want wij en hadden den selven als noch in onse handen niet connen crijghen, maer zo haest wij dien hadden, zouden hem ontbieden ten ende etc. Andwerde der consistorie.

Angaende 't 2e, anghezien D. Gott. de zaeke noch begheerde verdreghen hebbende tot Sondaeghe, zo zoude hij zo langhe oock vertouven.

Angaende 't 3e wierdt hem geaccordert acte, daer bij wij verclaerden, dat wij van hem ende zijne partie hilden, zo vele de Sententie belangde, zulcx als de Sententie hild, totter tijdt dat dezelve bij hoogheren rechter zoude ghereformeert wesen.

Franciscus wierdt anderwarf vermaendt over zijn onbehoorlicke redenen, ghesproken voor consistorie, *als fo.* 9, waerup hij hem anghenomen hadde te beraeden. Andwoordde Franciscus, dat hij de vermaninghe annam, begheerende nyetmin dat men hem wijsen zoude waer inne zijn groote onchristelickheit, bij D. Barth. gheallegiert, gheleghen was. Zeydė D. Barth. daer inne, dat hij opentlick verclaert hadde, zo men Carpentier ende Artys bevestichde, dat hij hem opentlick voor de ghemeente opposeren zoude, daertoe voughende dat hem leedt was, dat hij zulcx nyet ghedaen en hadde, in de zaeke des huwelicx Hci de Moor, als hij zach dat men mette bevestinghe voortghynck. Welcke propoosten oproerisch waren, ende des te ergher, dat hij daer inne noch jeghenwoorddelick persisterde. Zeyde Franciscus, dat hij vermanenswijse ghesproken hadde ende nyet oproerisch, updat de consistorie ghewaerschuut ware, zo nyet te doene als de voorgaende ghedaen hadde, in de zaeke des huwelicx Hc de Moor met Betken Keyte: te weten voortgaende mette bevestinghe des huwelicx, nyet jeghenstaende alle oppositien ende submissie van zaeke, Vermaninghe der consistorie an Francisco. fol. 15.

welcke hij allegierende was voor exemple. Nyet min maecte tusschen die zaeke ende dese zijne oppositien, jeghens de bevestinghe Carpentery ende Artys, dese distinctie: namelick dat den voortganck ende bevestinghe des huwelicx irreparable was, ende de bevestinghe des diakenscaps reparable. Waeromme hij oock zijne schult bekende, zo verre hij gheseit hadde, als dat hij hem jeghens de zelve opentlick opposeren zoude, nemende de vermaninghe daervan gheerne an etc. Aver zo verre het tdandere poinct angaet: als dat hij hem opentlick opposeren zoude jeghens de bevestinghe des huwelicx, zo het noch te doene ware., daervan can hij nyet bekennen qualick gheseit thebbene, dewijle hij zulcx als noch voor goedt houdt. Ende zo D. Barth. zeyde, dat zijne daet zoude oproerisch gheweest hebben, zo hij zulcx ghedaen hadde, hoe zeer hij se pijnt te verschoonen, andwoorde Franciscus: „Nyet mijne daet, maer den voort ganck des huwelicx (nyet jeghenstaende alle oppositien ende submissie) es eer voor oproerisch te houden." Hiermede es hij ghescheyden uuter consistorie, ter vermaninghe van den auderlinghen, die noch meer zaeken te verhandelen hadden.

Verzouck Togghe. Togghe verzochte andwoorde, als te vooren, 24 *Novemb.* *fo* 11. Wierdt hem ghelesen in presentie van de diakenen dacte van de voorseide date, daernaer de auderlinghen maintenerden dat zij hem vuldeden. Hij daerteghen was daermede nyet te vreden, zegghende dat hijt voor gheen andwoorde en hilt, ten was dat men hem beloofde finaelick ende absolutelick te betalen te zekeren daeghe: te weten binnen eenen halfven jaere, ende zoot niet ghenouch en waere, binnen eenen jaere, oft soot noch te lettel[1]) ware, binnen twee jaeren. Dauderlinghen persisteren, dat hare andwoorde souffissant was.

---

1) lettel = *kort.*

Acta 4 Decembris Sondaechs.

Ynghelram, Saal ende Clercx gaven over zeker scrift, verzouckende daerbij scriftelicke andwoorde up al huerlieden voorgaende scriften. Item dat men Philippum Garcy vermanen zoude over zeker prophetie, bij hem anghegheven 13de Octob., die zij achteden erghelick te zijne. Item die in de letste ghemaecte vrede huere handen daer onder ghestelt hebben, met belofte van diezelve te bevestighen metten eersten avontmaele', ende nochtans tzelve niet naeghecommen en zijn, dat men mette zelven handelen zoude, zo onse officium ende plicht verheyschte. Verzoucken Ynghelrami cum suis.

Andwoorddde de Consistorie: zo verre teerste poinct anne ghynck, dat men se donderdaghe andwoorde gheven zoude, schriftelick oft montlick. Up t 2e, zouden daer inne doen zo zij verhopen stichtelicxt ende der ghemeynte 't oorborlichst te wesen. Andwerde der consistorie.

De voorghenomde Enghelramus, cum suis, gaven over noch een ander scrift, inhoudende 19 beschuldingstucken ten laste van Francisco, welcke, dewijle zij tijdt verheyschten om 't overziene, was hemlieden voor andwoorde ghegheven dat men tscrift overzien zoude ende daernaer adviseren, wat men mede te doen hadde. Enghelramus cum suis gheven an die 19 artickelen ten laste Franc. Mar.

Franciscus erscheen ende verzocht andwoorde, die hem ten voorleden daghe belooft was, nopende tscrift, dat hij D. Gott. bij abuise ghegheven hadde, warof hij restitutie verzochte. Wierdt hem gheandwoordt, datter wat inghevallen was, waeromme het moeste uutghestelt zijn tot donderdaeghe. Franc. verzouckt andworde.

[Memorie: *Van dit scrift was mentie ghemaect in de* 19 *beschuldingstucken Enghelrami; daeromme moeste uutghestelt zijn, om met eenen te discussieren.*] fol. 16.

D. Gott. versochte andwoorde up zijn voorgaende scrift. Wierdt hem verandtwoordt bij den auderlinghen: zij en Verzoucke D. Gott. om andworde van de consistorie.

Andworde der zelver. consten anders nyet andwoorden, dan zij te vooren ghedaen hadden. Want zijne scriften hilden ene conditie inne, die zij niet naecommen en conden. Dan, zo verre hemlieden den consistoriebouck onverhindert toeghelaten wierde, die hemlieden met rechte toequam, ende den welcken zij daegelicx van doene hadden om d'affairen der ghemeinten, — zij wilden gheerne, jae begheerden met al der ernsticheit, een eynde van de zake te maeken. Dit alles verclaert wesende, track D. Gottf. een scrift uut sijnen boeseme, presenterende dat der consistorie, zo hij zeyde; de summa van den welcken was: Anghezien dat men hem gheen andwoorde hadden willen gheven, zijn recht alwech verkeert hadde, ende den Francisco in alle zijner gantsch erghelicke onbillicheit te wille gheweest, zo het scheen, — dat hij der ouderlinghen dienst in dese deele voortan nyet meer versoecken en zoude, maer dat hij sich harer (den welcken hij hiermede ende bij dese verclaerde voor openbare partien in dese saeke te zijne) beyde voor God ende menschen beclaeghen zal.

Gottf. gheeft anderwarf een schrift over.

Acta 8en Decembris Sdonderdaechs.

Angheven Petri Carpentery.

Verscheen Petrus Carpenterus: gaf an, hoe hij te vooren verzocht hadde copie van der oppositie Francisci, ende want hem die gheweyghert waer, ende dat in de zaeke der suspensie niet ghehandelt es, zo verzochte hij anderwarf copie om hem te verandwoorden, anghezien de suspensie ten grooten nadeele zijnes persoons was. Andwoordden de auderlinghen als tanderen tijden ende mette redenen, hier te vooren gheallegiert, dat sij se nyet gheven en mochten voor ander stondt dat zij haere behoorlicke rechters hadden, daertoe zij grootelicx gheaerbeit hadden ende noch zouden. Verzochte Carp. voorts te weten, of in de oppositien breeder feyten begrepen waren dan in de sententie, ofte voorder streckende dan de sententie. Was verandtwoordt, dat men zulcx zien zal, wanneer men de zaeke verhandelen zal.

Vraechde anderwarf, anghezien daer twee oorzaeken zijnder suspencie zijn, te weten de Sententie ende tConfutatiescrift, ende zonderlinghe tConfutatie scrift, oft t'overgheven van dien de oorzaeke zijnder suspensie was, of de substantie des scrifts. Was verandwoordt als vooren, dat wij daerup nyet andtwoorden conden, voor dat men de zaeke behoorlick verhandelde. D. Gott. ende Barthold. waeren hier van contrarie opinie, ende achtteden dat men Carpenterio groot onghelijck dede.

Up de questie bij d'auderlinghen anghegheven, of men voor de toecomende avontmaele censure houden zoude, volghende d'oude ghewoonte ende tBouck des Kerckelicken Regiments, bescreven bij den hoochgeleerden D. Ioannem Alasco, — wierdt gheresolvert, dattet zeer noodich was de zelve censure, ettlicke tijt naeghelaten, wederom in ghebruyck te bringhen, maer, overmidts zeker zwaricheden ende differenten, die daer voorhanden waren tusschen D. Gott. ende Barth., Ministers, ende den auderlinghen, ende oock van ettelicke particuliere broederen, was goedt ghegheyonden, die als noch nae te laeten, tot bequamere tijdt wesen zoude. Ende om daer en tusschen de differenten af te legghene, ende de ghemeynte tot stilheit ende bevredinghe te bringhen, wierdt anghegheven bij den auderlinghen ende voor zeer goedt ghevonden: dat sij metten twee ministers ghesaemdelick an den E. Superintendent verzoucken ende begheeren zouden, dat zij alle differenten ende zaeken, daer inne zij verschillich waren, zouden mueghen rapporteren totten Synodus der francschen ministren, die hier in grooten ghetaele waren, sampt ettlicken engelschen daer toe ghevoucht, ofte tot zulcke andere Godsalighe ende verstandighe mannen, franschen ende ijnghelschen, als zijne E. believen zoude te deputeren. Ende dit om zijne E. te subleveren van alle moyte ende zwaricheit, ende op dat wij hem met al onse querelen nyet te importuyn ofte toelastich vallen en zouden, waerof hij ons tanderen tijden

Angaende thouden der Censure.

fol. 17.

Met ghemeene bewillinghe der ministeren ende auderlinghen is deze narratie gheroyert als nul, overmits dat maer een deliberatie was en zonder conclusie. Waeraf naderhandt breeder ende bescheiden verclaringhe ghedaen es gheweest van elcx ghevoelen.

Actum 17 Novembris 1569.

Ita est. G. Wingius.

vermaendt ende ghewaerschuut hadde. Ooc mede om te voorcommen zodane inconvenement, daermede zijne E. ons tanderen tijden ghedrecht hadde, zegghende; wij zouden zo vele doen met onse dissentien ende differenten, als dat ons de Consistorie ende alle oordeel inde ghemeinte benomen zoude zijn, ende alleenlick toeghelaeten de praedicatie des Woordts metten ghebruycke der Sacramenten.

Dit aduys en vonden de ministers niet goedt. Emmers en wilden gheenssins toestaen zodane verzouck an den E. Bisschop te doene. Zij verclaerden wel, dat zij alle billicheit begheerden nae te commen ende alle faulten te beteren, die in hen zouden mueghen bevonden worden, maer den middel om daertoe te commen en wendden zij niet voor, noch en wilden den genen bij ons voortghewendt niet nae commen. Hierom zijn de meeste part der auderlinghen veroorzaect gheweest, te protesteren opentlicken als voor den Heere, dat bij hemlieden nyet en stondt, dat de meinighen zwaricheden ende differenten uuter consistorie ende der ghemeinte nyet gheweert en waren. Ende des te meer, dat de voorseyde 2 Ministers oock met zeker protestatie maendaghe lestleden verhindert hadden, als dat men in de maentlicke tsaemcompste metter Francscher Consistorie, ons bij den E. Superintendent ghegunt, geen besluyt maken en conde van eeneghe particuliere differenten, in onse consistorie hanghende; daeromme nochtans de zelve tsamencompste eygentlick bij den auderlinghen ghesoliciterd ende vercreghen is gheweest.

Enghelram cum suis versoucken andwerde up haer voorgaende scriften.

Verschenen Enhgelram, Saal, Dotignijs, Clercx. Gaf over Engelram zeker vermaenscrift; daer naer versochten ghesaemdelick antwoorde, zo hemlieden belooft was sondaghe lestleden. Wierdt hemlieden ghelesen per notarium (bij protestatie ende zonder prejudicie van den ampte der ministren) zeker schrift, beghinnende *Lieve Broeders etc.*, hemlieden ernstelick biddende, zij wilden t'inhouden van dien voor andwoorde ontfanghen ende daermede te vreden zijn,

zonder ons breeder te molesteeren, op dat wij onse schuldeghe plicht der ghemeinte met min verhindernisse mochte andienen Waerup zij verclaerden, als dattet scrift lanck ende prolix was, ende datter ettlicke broederen meer waren die de zaeke anneghynck, die nyet jeghenwoordich waren; verzouckende der halfven copie van den scriftte, om dat met fol. 18.
rijpheit t'overziene, allegierende te dien eynde noch sommeghe redenen. Wierdt hemlieden anderwurf ghebeden, zij zouden te vreden zijn, want wij van den sinne niet en waren, breeder proceduren bij scriften toe te laeten, om de zwaricheit te mijden, die uut zodane scrijven ende weerscrijven pleghe t'ontstane. Ende zo vele de broederen anghynck, die absent waren, men zoude hemlieden van ghelijcken lecture doen zo zij inde consistorie quamen ende zulcx begheerden; hiertoe noch voughende, dat de voorseyde antwoorde meest waerschuwinghe inhoudende was, hoe men in alle vermaninghen ende kerckelicke straffen behoorde te procederen, — Ende want zulcx ghetrocken was uuter boucken D. Joannis a Lasco ende Microny, salegher gedachten; mochten de zelve boucken overlesen zo zij breeder onthoudt ende bescheet daer of begheerden.

Mr. Jacob Saal gaf an, hoe hij voor de ghemeynte verschoten hadde 18 ℔ sterl.

Mr. Jan Enghelram gaf an van 6 ℔ st., oock van verschoten gelde.

Ettlicke broederen angheven nopende huere verschoten penninghen voor de ghemeynte.

Claude Dotignijs verclaerde: men was hem ten achter van vier jaeren, dat hij Sangmeester geweest was in de ghemeinte, tot 5 ℔ sjaers, tsamen 20 ℔ st.

Item verclaerde Sael, hoe dater noch groote quantiteit van Psalmboucken waeren, beloopende an den cant van 90 ℔, verzouckende dat men middel vinden zoude om die uut te vercoopen.

D. Gott. presenteerde der consistorie wederom een scrift, ghenoch conforme inhouden van zijnen voorgaenden, behalfvens dat hij ons daar inne voor gheen partien en ver-

D. Gott gheeft wederom een schrift.

claerde, zo hij bij tvoorgaende ghedaen hadde. Hier up en was hem gheen antwoorde ghegheven, dewijle hij die nyet en begheerde, zegghende dat de zaeke te verre commen was.

Acta 11 Decembris Sondaechs.

dAuderlinghen gheven D. Gott een scrift.

De auderlinghen geven D. Gott. seker presentatiescrift, aengaende de sake tusschen hem, te beraeden wat andwoorde hij daerup gheven soude.

De ministers gheven de auderlinghen een scrift.

D. Gott. ende Barth. gaven den auderlinghen een vermaenscrift over, twelcke ghelesen ende bij hem lieden gheanvaert was, om daer up te delibereren.

Vermaninghe der auderlinghen an de ministers ende etlicken andere broeders.

De auderlinghen deden in consistorien roupen Mr. Jacob Sael, Mr. Jan Enghelram, Claude Dotignis, Jan Lamoot, Jan Clercx, Pieter Carpentier, Gheraert Artijs, denwelcken, sampt de 2 ministren D. Gott. ende Barth., sij seker scriftelicke vermaninghe deden, van dat sij hen reconcilieren souden metter fransche consistorie over sodane iniurien, als sij hen bij t'confutatie scrift, ons anbrocht den 10en Novembris, anghescreven hadden.

fol. 19. Andwoordende d'auderlinghen, up t Ie: Tot niemandts beliefte, dan (so 't scrift behelst) in quytenesse onser conscientie ende schuldigen plichtes.

Up 't IIe: Dewijle Soen ende Cueninck tConfutatiescrift hen niet anghedreghen hebben, noch als noch en doen, maer expresselick desadvoueren (so sij noch verclaerden), so strecte dese vermaninghe alleenlick tot ten voorseyden ministers ende broederen.

Up 't IIIe: Was hemlieden copie gheaccordert.

Up IIIIe: Wij verclaerden, dat wij dese vermaninghe nyet proceduursche wijse, noch partijdische wijse, angheleit hebben, maer alleenlick in quytenesse etc. Doch so wij qualick deden, submitteren ons gheerne in indifferente rechters, te weten den E. Superintendent, ofte deguene die hij sal willen deputeren. Roerden oock alleenlick an de

verkeerde forme ende iniurien, ende, so de ghecondempnerden eenich recht hadden, om de nulliteit der sententie te bewijsen, dat mochten sij doen.

Verscheenen tmeeste part der diakenen; gaven an hoe dat t'gheruchte onder den broederen zeer ghynck van vele zwaricheden, die daer waren, ende namelick tusschen onse ministers ende de fransche consistorie ter causen van der sententie, Francisco toeghewesen. Baden der halfven, anghesien 't helick avontmael anstaende was, dat al t'zelve soude mueghen voor t' andienen van dien ter nedergheleit worden. Angheven der diakenen.

Item dat van der suspensie van Artijs ende Carpentier ghehandelt mach worden voor den avondmale, om te weten of sij dienen sullen of niet; zo verre d'anghevers angaet, zij achten dezelve ghesuspendeerde voor bequame.

Item dat men neerstich besouck der broederen souden willen doen, anghesien datter sterck gheruchte gaet, datter vele schurfde schapen sijn.

Hierup wierden de diakenen ghebeden, dyssendaghe den 13 te willen verschijnen inde kercke, naer noene, ten 1 uuren; men soude hemlieden den standt der ghemeinte alsdan te kennen gheven, ende met hemlieden raetslaghen van de bequaemste middelen die daer souden mueghen te vinden sijn, om alle differenten ter neder te legghen. De diakenen beloofden te verschijnen. Andwerde der consistorie.

Wm Togghe gaf over an de Consistorie seker scrift. Was hem gheandtwoordt dat ment ter bequamer tijdt oversien soude. Togghe heeft over een scrift.

Jaspar van Hautte liet bij der consistorie dry ghetuighen hooren, up zijn anclaeghe fo 7 ende 8, volghende de resolutie, fo 14. Naer twelcke gheresolvert wierdt, dat beede, Franciscus ende Jaspar, compareren souden voor twee auderlinghen, alwaer Franciscus bekennen soude sijn briefken tot niemandts nadeel ghescreven oft verandert thebbende. Ende voorts beede vermaendt sijn, vrede ende eendrachticheit met elckanderen te houdenen. Ende so verre Resolutie der qrie angaende Jaspar van Hautte.

Franciscus H^c de Moor naegheseit soude hebben, dat hij een valschaert was, dat hij daer van soude vermaend sijn.

fol. 20. Quippe de absentibus nihil nisi bonum.

Acta 13 Novemb. extra ord^em sdijsend^s.

Hooftstucken der swaricheden den diakenen vertoocht.

Up de questie wat men den diakenen, verscheenen voor Consistorien, naer uut wijsen den besluyte van den letsten daghe angheven soude, wierdt gheresolvert.

Voor eerst, henlieden te verclaercen de swaricheit bij etlicken broederen, als M^r. Jan Engelram ende anderen, teghen d'auderlinghen anghegheven, in sake verscheyden scriften. Item, etlicke swaricheden up ende sichtent tletste avontmael ontstaen tusschen D. Barth. ende d'auderlinghen.

Item, verzoucke D. Gott. contra Franciscum nopende de consistoriebouck, daer inne een ander incident teghen de auderlinghen mede vermijnghelt etc.

Item, angaende der suspensie Carpentarij ende Artijs ende tgheven van de copie van de oppositien.

Item, angaende tConfutatiescrift ende de vermaninghe daerup angheleit bij den auderlinghen. Ende voorts van der sententie der francsche consistorie.

Item, van de censure, ende waeromme die den tijdt onses dienstes gheduerende nyet te wercke gheleit was.

Alle welcke puncten int bysondere den voorseyden diakenen int corte voorghehouden sijn gheweest, met seker verclaringhe van den differenten die daer uut ontstaen waren.

Andwerde der diakenen.

De diakenen, al tselve ghehoort hebbende, hebben begheert wat te vertreckene, om tsamen te sprekene; ende, naer hare tsamensprekinghe wederghekeert sijnde, gaven dese andwoorde:

Hoe dat sij met groot leedwesen ende droufheit des herten ghehoort hadden alle de voorscreven swaricheden ende differenten. Baden daaromme God ende partien, dat se mochten ter nederghelecht worden. Ende so vele haer

advys ende raedt anghynck, om daervan een eynde voor den avondmaele te hebbene, dat was dit. Als dat alle saeken ende differenten die openbaer sijn, ghesett souden werden int oordeel van mannen, Fransche, Ynghelsche, ende Duytsche, ende dat men te dien fyne ghesaemdelick soliceteren soude de verwillinghe van den E Superintendent ende de bevestinghe met sijne autoriteit, op dat sulcx, alsser gheoordeelt ware, bondich wesen mochte ende onverbreekelick naeghecommen. Zo vele aver de secrete saeken anghynck, dat die secretelick verhandelt ende tusschen elckanderen vermiddelt souden sijn. Ende zo wie van de openbare saeken bevonden soude sijn, schult thebbene, dat hij openbare bekentenesse doen soude tot stichtinge, ghenouchdoeninghe ende bevredinghe der ghemeinte.

De consistorie heeft hierup ghedelibereert ende met ghemeenen advyse goedt ghevonden ende gheresolvert dat alle partien hare swaricheden ende differenten souden laeten commen in submissie; ende op dat deselve bondich zijn mochte ende oock onverbrekelick naeghecommen, dat de ministers ende etlicke auderlinghen hemlieden als morghen vinden souden bij den E. Superintendent, ende hem ghesaemdelick bidden om sijn verwillinghe.

Besluyt der consistorie angaende die voorgaende sake.

Voorts dat hem believen soude, te autoriseren sulcke mannen, als men hem denomineren soude, ofte sulcke als sijne E. selve soude beliefven te denomineren, omme de voorseyde differenten te richten, up dat daer van een eynde voor den avontmaele ghemaeckt mochte worden, ter bevestinghe der gantscher ghemeynte. Dese resolutie wierdt den diakenen angheseit met bedanckinghe van huere goedtwillicheit ende goeden raedt, die sij hier inne bewesen ende ghegheven hadden. Ende, dewijle D. Gott tot ten E. Bisscop als morghen nyet gaen en conste, was gheadvisert, dat hij een briefken senden soude van sijne bewillinghe, onder sijn handtscrift; twelck achternae afghe-

fol. 21.

slaghen wierdt, midts dat D. Bartholdus selve in persoone annenam mede te gane.

Acta 15 Decembris Sdonderdaechs.

Vermaninghe an Joncher Sul.

Verscheen Joncher Sul: wierdt vermaendt van sijn onachtsaemheit int frequenteren van den dienst Godes. Item, dat hij grotelix berucht was van somtijts droncken dryncken. Ten derden, dat hij over ettelicken maenden eenen persoon ghequest hadde, twelcke openbaer was.

Hierup verandtwoordde hij:

Ten eersten, dat hij langhe cranck gheweest hadde, waeromme hi noch sijn huisvrouwe ter kercke niet en hadden connen comen, met meer andere reden.

Ten tweeden, dat hem van noode was somtijden in herberghen te gane om sijns handels wille, ontkennende nochtans daer eeneghe dronckenscap begaen 't hebbende, dewelcke so se hem overtuycht ware, soude daervan beteringhe doen.

Ten derden, t'saect was op t'verweeren sijnes lijfs ghedaen, als daertoe bij zijne partie ghedwonghen gheweest hebbende.

Wierdt hem bij de consistorie angheseit, dat men hiervan seker verclaeringhe moeste doen, t'sijnder purgatie voor de ghemeinte, dewijle hij voor dezelve qualick-berucht was. Was te vreden dat sulcx gheschiede angaende t'ghevecht, maer ten surpluse nyet. Nyetmin zoude hem bedyncken, onthier ende Sondaghe, ende sijn antwoorde 2 auderlinghen anzegghen, die te dien eynde tsijnent commen zouden. Wierdt gheordineert breder ondersouck hier en tusschen te doene.

Angheven etlicker broederen.

Verschenen Jan van Coorde met noch 5 anderen broederen, vertoochende de navolghende puncten.

Eerst, hoe sij en ende vele broederen meer ernstelick begheerden, dat het different tusschen D. Barth. ende Clays Bent ende Hoppesacq gheeyndich waere, biddende D. Barth. daer inne te aerbeyden. Item, anghesien sij beschuldich

waren, als toestaenders van eenen openbaren oproerighen, namelick Clays Bent, bijden auderlinghen, so sij se noemden (sonder beschuldinghe nochtans an te willen rechten thaerlickelieden lasten), of de consistorie hen oock voor sulcx hilt.

Ten derden, waeren verwondert, waerom de ghewonelicke manniere van censure te houden naeghelaeten was.

Ten 4en, segghen datter vele swacke broederen sijn, die seer in haere conscientie verslaghen sijn om desen differente van Clays Bent ende D. Barth., achtende dat sy gheen broot met hen breken mueghen so langhe het so staet.

Wierdt hemlieden gheandwoordt, op 't 1e: dat men sich beneerstighen soude om een eynde van der saeke te crijghene. Up tweede: dat wij hen voor sodane persoonen niet en hilden, want sij voor ons nyet beclacht waren. Up 't derde: dat de censure an den tijdt niet ghebonden en es, ende dat wijse begheeren metten eerste wederom in bruycke te bringen. Up 't 4e: wierdt hemlieden vertoocht, hoe Paulus ons leert, ons selven te prouven ende nyet eenen andren, **fol. 22.**
derhalven sij nyet weldeden, so sij om anderluyden ghebreken van den avontmaele sich onthielden etc. Waerof sij vermaendt waeren, den swacken broederen oock tonderwijsen naer de leere Christus.

Gaven voorts an seker different, dat sij seyden met D. Bartholde tzijnen huise ghehadt hebbene, van etlicke sechwoorden; welcke saeke ter neergheleit wierdt bij tusschenspreken der consistorie, ende verclaerden de broederen, dat sij hen dies te vreden hilden.

Vraechden voorts in alder eenvoudicheit (so sij seyden) an de gantsche consistorie, uutghenomen D. Barth., waervooren wij Clays Bent ansaeghen, ende of wij hem voor een broeder hilden. Wierdt hemlieden gheandtwoord — hoewel sodane vraghen impertinent sijn — „de guene die wij voor gheen broeders en houden, segghen wij de ghemeynschap der kercken af. Nicolas en es de ghemeynscap nyet

afgeseit. Ergo." Hierbeneven wierden vermaendt, sodane vraeghen up een ander tijdt nae te laeten. Namen de vermaninghe an, ende danckten de broederen.

Verzouck Christiaen Claessen.

Verscheen Christiaen Claessen, versouckende wederomme ten avondmaele gheadmittert te sijne, dat hem hier te vooren afgheseit es gheweest. Was gheadvisert te vernemen naer sijn conversatie ende sonredaghe hem t'andwerden.

Vermaninghe David Muller.

Verscheen David Muller. Wierdt vermaendt hoe hij ende sijn huusvrauw etlicke tijdt naeghelaeten hadden de kercke ende den dienst Godes te frequenteren. Andwoordde, hoe hij daervan eensdeels verhindert is gheweest om sijn brootwinninghe, eensdeels om de dissentie die inde kercke es. Ghevraecht of sulcx wettelicke oorsaeke ware, die hij met Gods Woordt bewijsen conde, ende, of dese nyet en was een kercke Christi, — andwoordde, dat hij hem hier up wilde met etlicken broederen beraeden, bekennende voorts dese kercke voor eene kercke Christi.

Eyndelinghe naer breeder woorden ende vermaninghe, [beloofde] beternesse ende sijn huusvrauwe oock te vermanen. Es belast gheweest J. Ceuninck, den voorseyden David te visiteeren ende ondervraghen van sijnen gheloove.

Versoucken Saal cum suis.

Verscheenen Mr. Jacob Saal, Ynghelram, Clercx, Dotignys, de 2 ministers met hen ghevoucht, vraeghende, of Thomas Soen ende Jan de Cueninck hen t'anlegghen der vermaninghe up tConfutatie scrift, Sondaghe lestleden bij der Consistorie ghedaen, andronghen of niet; begheerende oock de copie der vermaninghe onderteekendt thebbene.

Wierdt gheandwoordt, dat sulcx alsser ghedaen was, bij besluyte der Consistorie ghedaen was, ende wij en wisten van gheen verschil. T'dandere poinct wierdt hemlieden gheaccordeert.

Verclaerden voorts, hoe dat sij wat ghelet hadden up der auderlinghen andwoorde hemlieden ghelesen 8 Decembris; ende dewijle se lanck was ende sij daer inne achteden, saeken vervaet te sijne, die se beswaerden, so be-

gheerden sij daerup eene replycque te doene, de welcke sij in scrifte ghestelt hadden ende ons voorlasen. Aver, dewijle tselve scrift seer lanck ende prolix was, so en es van der summa der selver gheen upteekeninghe connen gheschieden, dan nochtans sijn hier etlicke poincten bij ghevoucht, in 't lesen gheexcipiert. Als van dat sij hen beclaechden, dat men hen voor hare vermaninghe, met onrechten, onverdienden loon, als namelick met sware beschuldinghe, beloonet hadde: dat men haer ghetaxert hadde van rotterije [1]): dat hare vermaninghen gheen plaetse en hadden connen hebben: hadden groote oorsaeke de 8 vraghen des 1e Septembris voor te stellen, de wijle sij wel teekenen des waerheits daervan hadden: de liefde, daerof de auderlinghen hen vermaenden, scheen meer een specie der liefde Eli, dan van de guene daer of Mathei 18 staet. Baden, wij wolden de saeke naedijncken ende so wij bewijs begheerden, presenteerden 't te doene. fol. 23.

Hier en tusschen dede D. Barth. rapport van de bewillinghe des E. Superintendents, over tversouck van alle differenten in arbitrage te moggen setten, an hem bij de ministers ende auderlinghen ghedaen: welcke bewillinghe in scrifte vervattet was ende in Consistorien ghelesen.

Achtervolghende dien so was den voorseyden broederen angheseit: anghesien sij met ter andwoorde der auderlinghen nyet te vreden waren, dat zij hare saeke ghelijck als alle andere differenten souden laeten richten bij den ghedeputerden van den E. Bisscop. Andwoorden de broederen, hoe dat haer voornemen ende oorsaeke harers scrijvens was gheweest, uut christelicke sorghe, die sij, als ghemeene Lidmaeten der ghemeynte, achteden schuldich te sijne an te dienen. Aver dewijle d'auderlinghen verclaert hadden, dat sij gheen procedueren en begheirden, so verclaerden sij van ghelijcke gheen te begheeren, sonder-

1) rotterije = *oproerigheid.*

linghe buuter ghemeinte; maer baden alleenlick, dat wij beteringhe doen souden, so wij sulcx bekenden schuldich te zijne, beveelende dat onsen conscientien. Doch so wij wilden selfve de saeke voor darbiters brijnghen, souden sien wat alsdan van doene stondt.

Wierdt hemlieden hierup gheandwoordt, dat het guene, dat wij van den E. Bisschop ghesolicitert hadden, was om onse conscientie te ontlasten, ende een yghelick ghenouch te doene, zo ons ghewesen soude sijn, dewijle wij onse eyghen rechters nyet en waren. Ende want sij persisterden bij hare beschuldinghen, ende noch bij haren scrifte, alhier ghelesen, qualick duydeden onse andwoorde, sich beclaechende van ons als dat wij qualick ende onrechtelick an hen ghedaen hadden etc., -- so begheerden wij wel dat hare saeke metten anderen oock verhandelt soude sijn bij arbiters, want wij ons onses handels niet en schaemden voor de gantsche werelt: dat al sonder prejudicie van de rechte der gemeinte ende van sodane manniere van betrecken in consequentien nyet te willen laten commen.

Verclaerden de broederen hierup, hoe dat sij achteden, in dese deele haer gheweten ende hare conscientien ghenouch ghedaen thebbene, begheerende daeromme de saeke daerbij te laeten blijven, ende ons niet meer te belasten; dan, so wij hemlieden beriepen voor den arbiters, souden daer verschinen om hunne saeke te verdedighen. Wierdt aldus verdraghen bij de auderlinghen om te raemen ende te
fol. 24. delibereren, wes hen van doene stondt.

Acta 18 Decembris Sondaechs.

2e Vermaninghe der Consistorie an de ministers ende an de broeders ende hare schultbekentenisse.

Naer dien Mr. Jacob Saal, Mr. Jan Ynghelram ende dandere broederen, die tConfutatieschrift onderteekendt hadden, in consistorien gheroupen waren, so was hemlieden, sampt D. Gott. ende Barth., anderwarf vermaninghe ghedaen nopende den Confutatiescrifte, naer uutwijsen den

vermaenschriften hemlieden dien aengaende ghegheven. Hier jeghens gaven sij over seker scrift, twelcke ghelesen sijnde, wierdt hemlieden bij den auderlinghen gheandwoordt, dat sij persisterden bij hare eerste vermaenschrifte, waerinne zij, nyet de substantie, maer de onbehoorlicke forme ende maniere van doene des schrijvens angheroert hadden. Eyndelinghe, naer seker vraghen ende andwoorden, hebben schultbekentenesse ghedaen naer uutwijsen sekeren scriftes, twelck sij sander daechs onderteekendt hebben.

Satisfactie Hc. Cnoop.

Naer dien Hendrick Knoop beloofd hadde, nae te commen sulcx als de consistorie oordeelen soude, in sijne saeke ghementionert fo. 13., so was bij de consistorie gheresoluert, dat men up den dach des toecommenden Avontmaels, der ghemeynte ansegghen sal, hoe datter eenen broeder es, die hem grootelicx mesgaen hadde in fameuse dronckenscap, waerof hij der consistorie ende de gheoffenserde partien vuldaen heeft. Ende, so daer noch yemandt ware die van der saeke wiste, badt, om Christus wille hem sulx te willen vergheven ende nyet gheergert te wesen, dat hij metten broederen ten nachtmaele ghynghe.

Angheven Davelu ende andere.

Verschenen Jan Davelu, diakene, Lambrecht Pieterse, ende Hendrick Nabuer, vertooghende der consistorie seker handelinghe ende spraeke, die sij met Jacob Kaert seyden ghehadt thebbene. De summa daer van was, dat deselve Jacob met heftighe woorden onse 2 ministren beschuldicht hebbe, van dat sij, tweemael veroordeelt wesende, t'recht, dat over hen gegaen was, niet naeghecommen en hadden. Item, dat in onse kercke gheen discipline meer en was, maer een ghevanckenesse, want het was kennelick, seyde hij, dat Barth. 2 broederen in de vanghenesse hadde doen werpen. Item, dat hij an onse kercke, noch gheen ander, sonderlinghe ghebonden en was. Item, dat de kercke beter ghesloten ware dan opene, so langhe daer sodane dienaers waren.

Van al desen hadden de voorseyde broederen hem (sc.

Jacob Kaert) ten meer stonden vermaendt, maer nyet ghebetert, waerom sij het der consistorie angaven. Ende, hoe wel hij in de eerste tsamensprekinghe den ministers bij name nyet en noemde, nochtans daernaer zeyde uutdruckelick, hoe dat D. Barth. veroordeelt was gheweest ende nochtans de sententie niet naeghecommen.

Hierup was bij Hubrecht Elinck, auderlinck, vertooghend, hoe dat de voorseyde Jacob teghen zekeren persoon sijn schult bekendt hadde van sijn heftich spreken, claeghende, dat men hem quelde tot arghernis, daer inne hij hem nyet wel gheschictelick draghen en conste; item, hoe hij daervan bereet was sijn schult te bekennen, so D. Gott. van ghelijcken doen wilde, van dat hij voor tlestste avontmael de pacificatie ghebroken hadde, zo hij zeyde.

Wierdt besloten hem dese weke te doen spreken bij 2 auderlinghen ende hem te vermanen tot boete, ende daer-
fol. 25. naer sien, wat men voorts inde saeke te doene soude hebben.

Angheven etlicke broederen.

Verscheenen Gabriel Berts, Adriaen Ghijselinc, ende Hans Frederick. Vertoonen hoe dat hier te vooren de gemeynte uuten predicstoel vercondicht was de nieuwe forme van de verkiesinge der diakenen, waerup, so yemandt yet billicx te segghen hadde, dat hijt soude connen angheuen, so sij seyden ghedaen thebbene, maer en was hemlieden up haere angheven nyet ghenouch ghedaen gheweest. De Consistorie gaf hier up voor andwoorde, dat se den anghevers bereet waren te vuldoene ten eersten het mueghelicke ware; maer up dit pas waren so beladen met ander saeken der ghemeynte dat het hen onmoghelick was nu te doene. Dit namen sij an, ende begheerden, men woude sulcx doen. Seyden oock, hoe D. Gottfridus hemlieden de letste reyse, als sij in Consistorien waren, nyet en vuldede van sulcx als sij van hem verheyschten, daer omme sij oock te dier cause voor Consistorien verschenen, hoe wel de schuldighe plicht des herders (seyden sij) was, tot

sijn scapen te commen ende niet de scapen tot hem. Dit selve wierdt oock verdraghen tot beter ghelegener tijdt.

De consistorie admittert Christiaen Claessen tot ten avontmaele.

Verscheen Christiaen Claessen, versouckende antwoorde van dat hij begheert, fo. 22. Ghehoort hierup Pieter de Bert ende Hubrecht Elinck, auderlinghen, verclarende hoe dat Christiaen hem een langhe wijle christelick ghedreghen hadde; item, datter gheen tuychenis en was ter contrarien, — de Consistorie verclaerde, dat se hem admitterde ten avontmale, behalvens seker verclaringhe die men uuten predickstoel doen soude up den dach des avondmaels. Was voorts vermaendt, hoe dat hij nyet al te stichtelick en dede, dat hij thuus lach tot een weduwe. Derhalfven hij wel doen soude, hem van een ander logys te voorsiene, om alle suspitien te benemen. Hier up andwoordde hij, hij wouder in voorsien.

Acta Smaendaechs 19 Decemb. extraordre.

Handelingh der auderlinghen mette afghegaene auderlinghen.

De Auderlinghen verclaerden anderwarf an Mr. Jan Enghelram ende de andere broeders, die hier te vooren diversche scriften overghegheven hadden, so breeder gheseet es fo 22 ende 23, hoe dat sij van advyse waren haer te purgieren van sodane stucken als sij bij hare scriften beschuldicht, ende daermede sij den auderlinghen beswaert hadden. Daeromme begheerden an de broederen: sij souden voor de ghedeputerde van den E. Superintendent verschijnen om hare saeke daer te houden staende, dewijle sij in hare conscientien nyet vinden consten noch bekennen wilden, dat sij ons tonrechte beschuldigt hadden. De broederen andwoordden hierup als te vooren fo 23.

Andde der auderlinghen up de vermaninghe der ministren.

De auderlinghen gaven den 2 ministren andwoordde bij monde, up hare vermaenscrift hemlieden ghegheven 11 Decembris. De summa daer van was, dat sij hem grootelicx beswaert vonden ten onghelijk, bij den selven scrifte. Twelck so quaelick ende oock met woorden so gheexagge-

rert was, als dat sij nyet en consten naer uutwijsen desselves eeneghe schultbekentenesse doen. Ende dewijle tselve scrift oock behelsende was een beschuldinghe gantsch contrarie der waerheit voortghestelt, twelcke sij geenssins achteden te mueghen lijden, so vermaenden sij den ministeren tselve stuck, begrepen int 4 arle haeres vermaenscrifts, te royeren ende haere schult daervan te bekennen, ofte haere beschuldinghe te verifieren. Dit es aldus verdraeghen gheweest tot eenen anderen dach.

Also diversche swaricheden ende differenten ontstaen waren, so wel in consistorieen tusschen de predicanten, namelick D. D. Gottfridus ende Bartholdus, ende de auderlinghen. Als oock tusschen de auderlinghen ende etlicke particuliere broederen, voormaels oock auderlinghen
fol. 26. gheweest hebbende, al somen uute voorgaende acten ende handelinghen eensdeels zien mach,

So eyst, dat de voorseyde predicanten ende auderlinghen om alle de voorseyde questien ende differenten ter neder te legghene met elckanderen verdraghen zijn an den E. Superintendent ende Bisscop van Londen te versoucken, dat deselve differenten ende gheschillen souden mueghen ghestelt worden in arbitragie, 'twelcke dezelve E. Bisscop hemlieden gheaccordeert heeft, ende voor arbiters gedenominert ende ghedeputeert met verwillinghe van beede partyen Mr. Thomas Waltes, archidiaken van Middlesex ende D. Henricum Wright, Pastor tot S. Stevens in Walbroke tot Londen. Hiertoe ghevoucht D. D. de Lafaye ende Tengunee eertijts ministres in Franckerijcke ende hier ghevlucht om de religie. Dewelcke tsamen uutghesproken hebben huere advis ende arbitraige, in de manniere naervolghende:

Formula compositionis quarundam controuersiarum, in ecclesia Londino-belgica nuper exortarum, interposita per D. Thomam Waltes, archidiaconum Middelsexoniae, D. Henricum Wright, pastorem ad S. Stephanum in Walbroke

Londini, D. D. de Lafaije et Feugueréee[1]), nuper ministros Ecclesiarum gallicarum, huc refugos, arbitros in ea parte per in Christo patrem, D. Episcopum Londinensem, ex consensu partium designatos; qui, quae sequuntur, facienda indicarunt:

Primum, ut nuper defuncti presbyterio seniores, prout per ministros se velle protestati sunt, iteratis aliquoties antehac adversus hodiernos seniores querelis supersedeant et quiete ac pacifice disciplinae ecclesiae subiaceant.

Secundo, ut Dnus Bartholdus, minister, agnoscat, se, seriore suspicione motum, non sine aliqua culpa, quoad facti circumstantiam, judicium consistorii in attentata eius accusatione recusasse; et vicissim seniores agnoscant, se non satis accuratos praestitisse in audienda et examinanda eius accusationis gravitate, et utrinque peccatum esse, ob idque mutuam culpam deprecentur et dextras reconciliationis dent. Monito obiter Domino Bartholdo ut posthac ex disciplinae Ecclesiasticae authoritate consistorii iudicium subeat, salvo interim appellandi superiorem iudicem iure. Monitis insuper et senioribus, de non admittenda in suos pastores accusatione, nisi sub duobus (ut Paulus ait) aut tribus testibus.

Tertio, ut Nicolaus Benth dictum dominum Bartholdum veniam oret, quod de eius ministerio minus honorifice senserit, tametsi seria quadam a domino Bartholdo oblata occasione id fecerit. Monito interim Domino Bartholdo, ut cautius ab omni offensa se gerat, vel in minutissimis ministerii sui circumstantiis.

Quarto, ut Dominus Wingius, quemadmodum nobis est protestatus, senioribus iterum affirmet, se nec aresti super libro consistorii interiecti consilium dedisse, nec factum tale probasse, sed potius iniquo animo natum hinc offendiculum tulisse. Seniores vero asseverent, se sola Libri denegatione impulsos, quod Franciscum Marguinam,

1) Zoo ook op p, 48 te lezen voor *Tengunee*. Het is Feugureus, theol. prof. te Leiden.

quae in dictum dominum Wingium haberet, afferre non urserint. Propterea ut ille, quod hos, suos adversarios existimaverit, hi quod illum tantae fraudis suspicati sint, veniam muteo deprecentur, commonefactis utrisque sui cuiusque particularis in hoc negotio errati; senioribus quod dictum Franciscum instantius non urserint, ut obiecta Domino Wingio sibi videnda traderet; Wingio vero, quod seniores immerito culparit, quod illi patefieri noluerint communicationem obiectorum Francisci, nisi ea lege et conditione ut ante seorsim perpenderent, num e re Ecclesiae esset ea illi patefieri.

Quinto, ut duo fratres, nuper in diaconatum designati, sui in hoc munere vel repulsam vel confirmationem ex-
fol. 27. pectent, tantisper dum sententiâ Ecclesiae gallicanae, unde sumpti sunt, in eos institutae oppositionis appellatio confirmatione vel infirmatione terminetur.

Sexto, ut excusatio Domini Wingii de quibusdam additis in probationibus, exhibitis consistorio gallico, quae registrum consistorii belgici minus continet, et quibusdam aliis in dicto quidem registro contentis, non autem expressis in dictis probationibus, Francisco Marguinae satisfaciat. Roget vero idem Franciscus Dominum Wingium, ut graviorum in ea re suspicionem a se conceptam sibi condonet.

Quae omnia cum a nobis illis omnibus singillatim primum, deinde vero simul et coram proposita fuissent, gratoque et pio animo omnia omnes se accipere respondissent, sibi invicem, prout cuique iniunctum erat, satisfecerunt et junctis dextris suam reconciliationem nobis testatam fecerunt.

Supererat, ut Domino Episcopo, a quo hoc negotium nobis commissum fuerat, nostram hanc sententiam patefaceremus, et quam grata esset utrique partium, illi significaremus. Ille vero recuperatam Ecclesiae belgicae pacem gratulatus, eam, ut et Deo hoc nostro Domino gratias ageret, et conservandae communis tranquillitatis studiosa esset, publice commonefieri voluit: denique integram sen-

tentiam animo approbavit, tantum parvula quaedam verba quae pro suo iure servando, quod in peregrinas ecclesias a regia maiestate habere se, nos monuit, ad finem secundi articuli adiici voluit. Idcirco propria eius verba hic transscripta apposuimus, quae ad secundum articulum referri debent:

„Licebit tamen semper Episcopo Londinensi, ecclesiarum peregrinarum Superintendenti, ex iustis et legitimis causis ipsum monentibus, si hoc ad Ecclesiarum pacem et utilitatem facere iudicabit, quascumque causas, dictam Ecclesiam concernentes, facta prius monitione, ad suam audientiam advocare.

Ita signatum:
Feuguereus. Tho. Wattes."

Dese sententie oft arbitraige is ghecollationert met 't originael, onderteekendt als boven. Gheaccordeert bij ons onderteekenden uut name der consistorie.

Bartholdus Wilhelmi.
Georgius Wibotius.
Gisbertus Joannis.
Thomas Soenen. m. pr. fol. 28.

Acta 23 Decembris S'vrijdaechs.

Briefven van de Mt. an de consistorie.

Der consistorie wierdt ghepresenteert een brief, ghecommen van de Court, uut name van de C. Mt. De summa daervan was, dat een yder persoon, bij hare Mt. ghevrijdt van religieshalfven, hem verdraghen soude[1]), up wissel te maecken, in de landen des Conincryckx van Spaegnen, oock elders bij haer partenaers vrienden factuere af te doene gheduerende dese troublen, eenich goedt te coo-

[1]) *Sich verdraghen:* zich onthouden, Kil. abstinere.

pen ofte anderssins te trafficquineren, up peijne, dat de guene, contrarie doende, ghehouden sullen wesen als andere subiecten van den voorseijden Coninck, sonder faveur ofte verdragh.

De Fransche ende Italiaensche consistorien hadden oock briefven van ghelijcken inhoude. Ende want de superscriptie addresserde an allen ministers ende auderlinghen, zo binnen dese stadt van Londen als alomme elders, binnen den Coninckrijcke van Ynglandt, zo sijn na de publicatie van de voorseijde brieven (de welcke gheschiedde uuten predicstoel den 2 Kersdach), drij copien daervan ghemaect, om te senden tot Norwichs, Sandwichs ende Medtston, met brijfven ende laste van daervan oock copien te maekene, ende die te sendene totten Duutschen Kercken, hemlieden naestgheleghen.

Hans van Breda verzouckt ten Nachtmaele toeghelaten tsijne.

Hans van Breda presenteerde brieven van attestatie van der consistorie van Andtworpen, verzouckende daerup ten Nachtmale gheadmittert te sijne. De brieven ghelesen, wierdt hem tselve gheconsentert.

Afsech van den Avondmale.

Gheadvisert Catharina Ellinck af te segghene van den Avontmale, om saken fo 12 staende, daervan men handelen sal met huer.

Angaende Francisco Marguina.

Wierdt verhandelt van Francisco, ende gheresolvert, om t'betrecxs [1]) wille hem totten Avondmale te admitteren, met protestatie van elck in sijn gheheel te blijven aengaende de sententie ende datter af dependert; dat in de voorgaende transactie niet begrepen en was.

Schultbekentenisse Margarite Jochems.

Als van Margriete Jochems, jonghe dochtere, welker saeke verhandelt es gheweest sekeren tijdt hier te vooren, — wierdt besloten dat sou schultbekentenisse doen soude als morghen, wesende Saterdaechs voor den Nachtmaelsdach, in der manniere alst volcht.

Men sal aflesen van den predickstoel: „hoe dat daar es eene sustere, ongehuwet, met name M. J., die duer listicheit in oneerbaerheit ghevallen es met eenen jonckman,

---

[1]) *Betreck:* appel voor een hoogeren rechter.

de welcke daeromme in ghevanckenesse commen es, ende daernaer sijner verden ghegaen, in sulcker voughen dat dese saeke openbaer gheworden es bij velen. Hierover es de voorseijde Sustere in consistorien vermaendt ghe-weest, alwaer sou groot leedstcap bewesen heeft met be-kentenesse harer schult, so sou alsnoch doet. Biddende so daer yemandt van der saeke wiste, dat hijt haer ver-geven wille ende den Heere voor haer bidden."

Dit was aldus uutghelesen bij haren consente, ende heeft sulcx bewillicht met upstaen ende jae segghen.

Jan de Cueninck gaf an, hoe dat hij Sara Ravets ver-maendt hadde, van dat sou niet wel en dede te wonen ten huuse van Pieter van Huden, weduwnaer, omme dies wille dat sou voor een ghehuwede vrouwe anghesien wordt, ende datter gheruchte gaet van al te groote familiariteit tusschen hem ende huer; waerup sou andtwoorde dat se nyet en dede, darinne sou te berespen was ende dat se oock niet en begherde te verhuusen. — Private vermaninghe an Sara Ravets.

fol. 29.

Tscrift van Willem Togghe, overghegheven 11 Decemb., wierdt ghelesen, ende gheadvisert hem te andtwoorden metten inhoude van der voorghescreven transactie. — Willem Togghe te andwoorden.

Wierdt ghelesen in consistorien seker scrift, commende van Jacob Koordt, bij twelcke hij sijne schult bekende, van dat hij 8 daghen voor St. Bartholomeus lestleden hem in grooter haesticheit mesgaen hadde teghen God ende sijnen naesten, in seker tsamensprekinghe in der consisto-rie, biddende daeromme etc. — Schultbekentenisse Jacob Koordt.

Hierbeneven so begheerde hij D. D. Gottfridum ende Mr. Jacob Saal vermaendt thebbende, datse van ghelijcken hare conscientien wilden bedencken, ende niet onboetveer-dich totter tafele des Heeren gaen etc.

De consistorie hierup tsamen ghesproken hebbende, hebben Thomaes Soen belast den voorseijden Jacob Koordt private-lick an te spreken, ende uut verwillinghe D. Gottfridi hem an te segghen, zo hiernaer volcht. Te wetene: hoe dat den broe-

deren lief was gheweest om te hooren dat hij sijne schult bekendt hadde. Ende zo vele D. Gott. belangde, die begheerde, waerinne hij te verre mochte ghesproken hebben, ghelijck hij een meijnsche was, dat Jacob hem sulcx oock vergheven soude. Voorts angaende Jacob Sael, souden de broederen daer inne oock hare schuldighe plicht doen. — Dit's aldus in consistorie bij Thomas Soen gherapportert vulcomen te wesen.

Acta 24 Decembris Saturdaechs.

Handelinghe ende schultbekenninghe Elysabeth Warnick.

Verscheen in consistorien Elijsabeth Warnick. Wierdt huer voorghehouden, hoe dat sou, een Sustere sijnde, ghetraut hadde inde enghelsche kercke eenen man, die voormaels van de ghemeinte gheweest was ende sich langhe tijd daervan ghehouden hadde, sonder eeneghe uutroupinghe daervan te laeten gheschieden oft advertissement te doene an de consistorie, twelcke qualick ende ergherlick ghedaen was.

Andwoordde hierup, datse Hubrecht Elinck, auderlinck, huer voornemen voor 't angaan des huwelicx te kennen ghegheven hadde, begheerende nyetmin voorts nae te commen sulcx als huer de consistorie oplegghen soude.

Wierdt gheresolvert der ghemeinte an te segghen, „dat daer was een Sustere, met name Elijsabeth, die eenen man ghetraut hadde etc. *ut supra;* van dese onordentlicheit heeft sou hare schult in consistorien bekendt, ende bidt daervan Gode ende een yegelick, diese daermede soude mueghen verergheert hebben, vergheffenesse." Dit's bij huere consente also ghedaen gheweest.

Schultbekenninghe Clement Waulters.

Clement Waulters, de letste voorgaende reijse afgheseit van den Avontmale, van begaen dronckenscaps halfven, wierdt bij sijnen ernstiche versoucke alsnu toeghelaten, *salvo* dat hij tot voldoeninghe der ghemeinte opentlick sijn schult bekenne ende laete aflesen de naervolghende

forme: „Als dat daer was een broeder met name Clement Wrs., die hem ten diverschen stonden in dronckenscap mesgaen heeft. Hierover van de dienaers in consistorien vermaendt sijnde, heeft sijne schuldt bekendt, ende bidt als noch verghevenesse, vooreerst Gode ende daernae alle de guene die hij soude mueghen vererghert hebben." Hierinne heeft hij bewillicht, ende int aflesen een jaewoordt daerup ghegheven.

Mathijs Valcke, vermaendt in consistorie van begaen dronckenscap, submitterde sich, ende, bij ordonnantie van de dienaers, bekende in consistorie met leetwesen sijn schult, ende beloofde hem voorts te wachten.

Schultbekenninghe Mathijs Valcke.

fol. 30.

Verscheen Franciscus Marguinas. Gaf an, vooreerst, hoe dat Gheeraert Artijs in presentien van ghetuijghen hem beschuldicht hadde van seker scrift (daer of hier te vooren noch gheroert es gheweest) valschelick ghescreven t'hebbende, ende dat de greffier der Francscher consistorie ontrauwichijt daerin begaen hadde. Versouckende dat hierin de consistorie huere schuldighe plicht dede.

Angheven Francisci Marguinas.

Ten tweeden dat Jaspar van Hautte ende Herrij de Moor onbehoorlick ghehandelt hadden tsijnen huuse, met de dochtere (nu huusvrouw van Herrij) uut sijnen huuse te willen doen gaen. Int welcke doende sij huer t'werck van hueren schoot trocken, ende den stoel van onder huer, ende dierghelicke ongheschictheden meer. Hiervan zeijde hij Jaspar privatelick vermaendt thebbene ende voorts in presentien van ghetuijghen. Ende want sulcx tot noch toe te vergheefs ghebuert was, gaf hij tselve der consistorie anne ten eijnde etc.

Ten derde versochte, dat der saeken tusschen hem ende IJnghelramo van overlanck voor consistorien hanghende, een eijnde ghemaeckt wierde.

Ten 4de versochte vuldoeninghe van D. Gottfrido, van dat hij hem voor den vier arbitren van uploop beschuldicht.

Andwerde der consistorie.

Hierup wierdt hem gheandtwoordt ende belast: Eerst

dat hij behoorlicke vermaninghe doen soude an Gheeraert Artijs.

Up t 2e, daerup soudt ghelet wesen tsijnder tijdt.

Up t 3e, van ghelijcken.

T' 4e was neergheleijt metter transactie, ende also nyet van nooden daervan breeder te spreken. Hem wierdt voorts angheseit tbesluijt van gistren, fo. 28. Wierdt voorts indachtich ghemaeckt van de vermaninghen hem hier te vooren ghedaen, nopende sijn onbehoorlick spreken, ende vermeten, van hem t'opposeren opentlick voor de ghemeinte, waervan breeder ghementionerdt es fo. 14. Hierup andtwoorde hij, dat hij bewijsen wilde metter ordinantie der kercken, geenssins, int guent voorscreven, mesdaen hebbene, ende so hij sulcx nyet doen conde, wilde daervan ten oordeele der consistorie staen.

Jacques Grameije in consistorie 't nachtmael afgheseeht.

Jacques Grameije verscheen in consistorie, alwaer hem tnachtmael bij de dienaers afgheseit wierdt om de groote swaricheit van sijne saeke, de welcke men tsijner tijdt verhandelen soude. Hierin verclaerde hij gheerne te verwilligen.

Vermaninghe ende handelinghe met Matheus Vermuers.

Matheus Vermuers, ontboden in consistorien, es vermaendt gheweest van dat hij hier te vooren een dochter wech ghevoert zoude hebben om te trauwen, jeghens den danck van vrienden, zo men verstondt; — waermede hij groote erghenisse angherecht hadde, daervan hij schuldich was boete te doene. Ghevraecht voort, hoe dat metter saeken stondt ende of hij metter ghemeinte versoenen wilde, zeijde, hoe dat hij consent hadde in scrifte van onsen E. Superintendent, om de dochter te moghen trauwen, waer hij wilde, twelcke oorsaeke was dat hij se wech ghevoert hadde, en conste oock nyet ghevoelen, dat hij qualick ghedaen hadde met het wech leiden, dewijle hij achtede dattet sijn wettelick wijf was. Ghevraecht, hoe hij daervan als nu dus ghescheijden es, seijde: dat se buuten sijnen weten secretelick van hem wech trock van der plaetse

daer hij se meende te trauwen, ende daernaer weer ghekeert sijnde, heeft se int weereldlick recht betrokken, daer de saeke es blijven hanghen; daer naer heeft hij se anghesproken, begheirende van haer een brief van afscheet, dien sou hem gheweijghert heeft, segghende: „daer gheen belofte en es, daer en diende oock gheen quijtscheldinghe." (Dese correctie es in stede van de ghesublineerde regulen. Ita est: Gottfridus Wingius.)

Eijndelinghe sijn onderlinghe veraccordert ende bij transactie van elckanderen ghescheijden, ende hebben elckanderen **fol. 31.** *quijt ghescholden van zodane beloften als sij d'eene den anderen souden mueghen ghedaen hebben.*

Dese saeke wierdt verdreghen tot eenen anderen bequamen tijdt, ende nyetmin Matheux vermaend van den avontmale voor dit mael noch t'onthouden; item voorts belast sijne litteren van consente van den E. Bisscop over te bringhen.

Uxor Joannis Willicx, Angli, wordt ten avontmale toeghelaten.

Anna Willicx, uxor Joannis, IJnghelsche, versochte ten avontmale gheadmittert te sijne; huere certificatie van haren pastoor ghesien, wierdt gheadmittert.

Communicatie cum diaconis de Pacificatione.

De diakenen wierden ingheroupen in consistorien. Wierdt hemlieden vertoocht, hoe dat het besluijt bij hueren rade ende advijse ghemaeckt den 13 Decembris fo. 20 ten wercke ghelecht ende eijndelinghe met Godes hulpe volbrocht was, zoot blijcken mochte bij den scrifte van Pacificatie, dat d'arbiters daervan ghemaeckt hadden, twelck hemlieden voorghelesen wierdt.

De diakenen al tselve ghehoort hebbende, dancten den Heere van sijn ghenade, verclarende so vele hare persoonen anneghijnck dat sij hen vuldaen hilden. Aver dewijle daer ettlicke stucken waren die der ghemeijnte kenbaer ende openbaer waren, so achteden sijlieden nootlick te wesen, dat men daerof verclaringhe doen soude uuten predickstoel, op dat een yder also vuldaen ende gherust wesen mochte: item dewijle de sententie als noch daervan onghedecidert was hanghende, dat men daervan oock een verclaringhe doen soude.

Hierup hebben de Dienaers metten diakenen tsamen ghesproken ende gheadvisert, in wat forme men sulckes al der ghemeinte bequamelick soude mueghen an gheven. Eijndelinghe sijn daer inne onderlinghe verdreghen ende gheaccordert, naer uutwijsen van den scrifte daer of wesende, twelck s'anderdaechs uuten predickstoel bij D. Gott. afghelesen wierdt ende bij den partien met upstaen ende jae segghen verwillicht.

Handelinghe met Ynghelram ende andere afghegaene auderlinghen.

Verschenen Mr. Jan Enghelram ende andere, eertijts auderlinghen. Wierdt hemlieden voorghelesen tscrift oft uutsprake van de 4 arbiters, biddende sij wilden hemlieden daernaer reguleren. Hierup hebben sij seker scrift der consistorie in presentien van den diakenen voorghelesen, int welcke sij sich beclaechden dat wij se ghedreijcht hadden voor den arbiters te beclaghen: item dat sij maer als vermaenders ende nyet ghebieders hare voorgaende scriften anghegheven hadden, daeromme wilden hen voor de consistorie purgieren van de oproericheit, rotterie etc., daer mede de auderlinghen hen ghenotert hadden (so sij seijden), begheerende daervan huere verclaringhe, of se hen voor sulcx hilden of niet, met meer andere dinghen, breeder int scrift ghementionert; twelcke de auderlinghen int corte beandtwoordden, zonder eeneghe scriften voortan (ten ware om groote ghewichtighe oorsaeken) te willen anveerden, om alle proceduren ende langdūerighe querelen (die uut sodane scrijvinghe — replicerende, dupliceren-de — pleghen t'ontstane) te vermijden. Ende voor consistorie [1]) wierdt hemlieden angheseit, hoe dat sij te meer stonden gheinviteert waren gheweest, voor de aerbiters te verschinen ende aldaer huere saeken te houden stane, so sij se voor recht hilden; twelcke dewijle sij niet ghedaen en hadden, maer dat in stede van dien bij den ministers over hemlieden gheprotestert was, als dat se sich voortan stille wilden draghen ende alle voorgaende zwaricheden naelaeten, — Zo begherden ende vermaenden hemlieden de

[1]) D. i.: voor het consistorie alleen, na vertrek der diakenen.

auderlinghen, dat se voortan hen nae uutwijsen der arbitrage draghen souden, sonder de consistorie meer, in der voughen als sij ghedaen hadden, te molesteren. Hiermede, nae etlicke propoosten noch over beede sijden ghehouden, schieden sij uuter consistorie, verclarende dat se de saeke daer wilden laten blijven. fol. 32.

Acta 25 Decembris Sdonderdaeghs.

Verzouck Jacob Janssen.

Verscheen Jacob Janssen, beclaechde sich van Celijken, sijnder huusvrouw, ende begheerde van haer ghescheijden tsijne, om diversche oorsaeken hier te voren bij hem der consistorie anghegheven: versouckende hier over der dienaeren raedt ende advijs. Wierdt gheaccordert, hemlieden beede te hooren in elcxanders presentien voor éénen ministre ende 2 auderlinghen, saterdaeghe ten 1 uren an noen, ende daernaer raedt. Jacob beloofde te verschinen ende dancte den dienaren van hare goetwillicheit.

Verzouck Lamoot over de Wede. Delenii.

Verscheen Jan Lamoit, versochte andwoorde op seker scrift bij hem hier te vooren overghegheven uuter name van de Weduwe Gualtery Deleny, angaende seker reste van 8 ℔ st., die de ghemeinte haer t'achter was. Wierdt hem voor andwoorde ghegheven, dat de ghemeinte seer ten achter was, ende nyet soufissant om den jeghenwoordighen noodt te voldoene; derhalfven baden de dienaers, hij wilde als noch voor desen tijdt patientie hebben: sij wilden ter eerster gheleghener tijdt debvoir doen, om in de sake te remedieren so vele het mueghelick ware.

Verzouck Berthem over Walrave de Vriese.

Verscheen Jacques van Berthem, versochte over Abraham de Vriese (ghetraut hebbende de weduwe van Ruupertus Osnabrughene) betalinghe van 3 ℔ st., die de ghemeinte ten achter bleef van diversche curen, in de groote peste, over 5 jaeren, an den voorseijden Ruupertus.

Wierdt hem voor andwoorde te kennen ghegheven den grooten jeghenwoordighen noodt der ghemeinte, die sulcx

was als dat men de jeghenwoordighe lasten nyet en conste volvoeren. Item dat tusschen den overledene ende de diakenen in dien tijdt sodane verdrach ghemaeckt was, als dat men dese gheheeschte 3 ₶ nyet en soude betaelen voor dat de ghemeinte tot vermueghen soude commen. Waeromme de dienaers hem baden als noch de patientie te nemene.

Verzouck om te huwelicken.

Dierick Roest ende Else Pieterssen versochten sich ten H. Eestande te begheven ende begheerden hare Sondaechse uutroupen. Dierick gevraecht naer tconsent sijnder auderen, seijde, overlanck an sijne moedere gheschreven thebbene, maer hadde gheen andwoorde connen crijghen om de ongheleghenteit des tijds ende der plaetse daer sijne moeder woondt. Else verclaerde briefven ghehadt thebbene van huere moije, die son, als huere naeste bestaende vriendinne, hier over bescreven hadde, welcke briefven eens in consistorie soude ghelesen hebben gheweest.

Ghehoort hierup Claude Dotignijs, verclaerende hoe dat de voorseijde briefven inhilden dese woorden: „hoe ghij beter doet, hoe't mij liever es"; item Mr. Jacob Saal, goedt ghetuijchenis ghevende van de eerlicke conversatie van den Jonckman, — de Dienaers, up al rijpelick ghelet hebbende, sonderlinghe op de difficulteit des tijds ende de ouderdom van den Jonckman ende oock van de dochter, hebben gheconsentert, d'eerste uutroepinghe te doene van Sondaghe in 14 daghen, hemlieden belastende debuoir te doene, om noch eenich breeder bescheet van consente van hare vrienden te crijghen, al eer men metter bevestinghe voortghijnghe, so het mueghelick ware. Waren hiermede te vreden ende beloofden debvoir te doene.

Acta 1 Januarij 1570 Sondaechs.

Verzouck, venditie te mueghen houden in de kercke.

Een sustere versochte de goederen eenes overledenen in de kercke te moghen vercoopen, ende tselve van den pre-

dickstoel vercondicht thebbene. Wierdt huer gheandtwoordt: Anghesien de kercke ghegheven was alleenlick tot ghebruijcke des dienstes ende nyet tot sodane eijnde als sou versochte, dat sou de patientie soude willen nemen ende soucken een andere plaatse, tsij hueren huuse oft elders, om huere venditie te houdene. fol. 33.

Cornelis van Ghendrik, alias van Cleven, versochte letteren van attestatie, van dat hij een lidtmaet der ghemeijnte was, om de selve te exhiberen, daer hij se van doene hadde. Wierdt hem gheaccordert sijn versouck. Versouck attestatie.

Ghelain Stoffelsen, lidtmaet der ghemeinte te Jermouth, presenterde der consistorie sekeren brief van de selve ghemeinte, inhoudende in summa: Hoe dat den 1en Decembris hare kercke uuter voorseide stadt van Jermouth ghesett was, ende nyet langher respijt ghegheven om te vertrecken dan 5 weken. Versochten daer omme onse assistentie ende dat duer onsen middel eene requeste an de C. Mt. ghepresentert mocht worden, om te blijven ofte ten minsten in een stede te mueghen vertrecken daer men met een havene de zee mocht ghebruucken. Ende in den ghevalle sij blijven mochten, versochten alsdan een weijnich assistentie tot hueren aermen. Maer so sij vertrecken moesten, baden dat onse discretie haren noodt ter herten woude nemen. Ende sulcx, als wij hemlieden te goede souden willen doen commen, dat men dat leverde in handen van den boven ghenomden Ghelain, haren ghecommitteerde. Hier up es besloten Donderdaghe naest commende te handelen ende andwoorde te geven, ende den voorseijde Ghelain zulcx angheseit. Brief van Yermouth an der consistorie.

D. Gott. ende Gisbertus, ghedeputert gheweest hebbende bij de consistorie om te handelen met Jacob Janssen ende Celijken sijn huusvrouw, volghende tbesluut van Donderdaeghe lestleden, hebben verclaert: hoe dat sij haere debvoir ende neersticheit angheleit hebben, om deselve 2 persoonen met elckanderen te vereenighen ende reconci- Rapport angaende Jacob Janssen ende Celijken.

lieren, ende hebben met 'sHeeren ghenade de sake so verre ghebracht, als dat se elckanderen de handt ghegheven hebben, ende verdraghen sijn, bij een weder te commen ende wonen so man ende wijf behooren. De Heere gheve hiertoe sijnen seghen!

Item nopende Joncheer Sul.

Gaven voorts an, hoe dat sij verstaen hadden, so van der huusvrouwe van Joncheer Sul, als van ander persoonen, hoe dat hij, Sul, een seer ongheschict ende godloos leven es leijdende, ende dat hij onlancx daeghen ende nachten over heeft sitten drincken in de herberghe, sonder uutcommen, ende groot ghelt verteert etc. Resolv., hem t'ontbieden ende met hem naer regule der christelicke discipline te handelen.

Acta 5 Januarij Sdonderdaechs.

Verzouck Keutman.

Jacob Keutman versochte tot ten doop zijnes kindes thebbene voor ghetuughe onder andere eenen met name Joseph Elserack, dewelcke, al was hij nyet van dese ghemeinte, was nochtans van de Ynghelsche kercke ende een man van Christelicke conversatie. Ghehoort hierup 't verclaers van etlicke ouderlinghen, de dienaers hebben toeghelaeten, de voorseijde ghetuughe te nemene, behoudens dat d'andere ghetuughe van de ghemeinte sij.

Angaende de t'achterheden van de reperatien der kercke.

De dienaers gaven den diakenen an, hoe dat sij omtrent 5 of 6 ₤ te cort quamen om de reparatie van der kercke te betalene. Versochten daer omme, óft, telcken avontmale mette schotele te stane nevens hemlieden voor de reparatie van de kercke, tot de voorseide t'achterheden incommen souden sijn, óft van hemlieden so langhe thebbene

fol. 34. telcken avontmale 10 β van haerlieden ontfanck.

De diakenen hierup ghedeliberert hebbende, waren te vreden dat men met een schotele nevens hemlieden staen soude, behoudens dat men al vooren der ghemeinte sulcx ansegghen soude, opdat den aermen daerduer gheen pre-

judicie en gheschiede. Dit's aldus gheresolvert te doene.

D. Bartholdus, minister verbi, gaf den dienaren te kennen, hoe dat 2 broederen, met namen Willem Togghe ende Willem van den Bogaerde, jegenwoordelick diakenen, over hem ghehandelt hadden met sekere sustere, ghenaempt Catherine Lessens, jonghe dochter, so verre dat hij met haer, ende sou met hem, verwillicht waren sich ten H. eestande te beghevene, versoukende daeromme sijne uutrouphinge naer costume. De dienaers hierup ghehoort hebbende de voorseijde sustere, verclaerende dat sulcx huer begheerte was: item dat sou vrij was, ende voorts huer selfs, duer haren ghetijdeghen ouderdom van 33 jaren of daer omtrent: daer beneven dat se gheen vrienden en kende om hen van deser saken t'adverteren, overmidts dat se seer jonck uut haren vaderlande gescheijden es ende hier altijt ghewoondt heeft, — De dienaers hebben hen haer versouck ende christelicke begheerte verwillicht, naer dien sij behoorlicke tuijchen ghenomen hadden van de voorseijde 2 broederen diakenen, attesterende van de goede conversatie ende eerbaerheit van de voornoemde dochtere.

D. Barth. begheert hem ten H. eestande te beghevene.

Acta 6 Januarij Svrijdaechs.

Marten verschinende in consistorien, wierdt bij de dienaers ernstelick vermaendt, sijn schult te bekennen ende God den Heere ende den persoonen, die hij gheoffenseert hadde, verghefvenesse te bidden, van dat hij onlancx in een openbaer drijnckhuus eenen dach ende nacht hadde gheseten met Joncheer Sul, int gheselscap van zeker vrouwspersoon, onlancx van Andtworpen commen, alwaer hij ooc verachtelick van der ghemeinte ghesproken hadde jegens eenen broeder, die hem vermaende van sijn onbehoorlicheit. Welcke vermaeninghe, naer langhe ende vele excusatien ende bewimpelinghen om de daet te verschoonen, hij, Marten, hendelinghe annenam, bekende

Vermaninghe an Marten.

sijn scult, ende beloofde voortaen beteringhe. Was oock bij de dienaers vermaendt, in een ander huus te coste te gane, dan in tvoorseijde drijnckhuus, om alle erghernissen wech te nemen, — maer seijde dat hem sulcx niet gheleghen en was om neerringhe wille.

Angheven Rapha. van de Putte van de huwelick sijns susters.

Verscheen Raphael van den Putte met Baudewijn de Keijsere, jonckman van Ghendt, dienare van den Grave van Exford, verclarende hoe de selve jonckman ende Goelken van den Putte, sijn sustere, voorghenomen hebben, met elckanderen ten H. eestande te versamene, ende de jonckman hem ter eerster gheleghentheit ter ghemeinte te begheven. De dienaers vermaenden den jonckman middelertijdt an sijne ouders te scriven ende huer verwillinghe te versoucken, twelck hij beloofde te doene.

Emanuel versouckt metter ghemeinte te vereenighen.

Verscheen Emanuel Demetrius, voortijts afghesneden om Adriaen Haamstedii sake, versouckende metter ghemeinte te versoenen ende vereenighen, begheerende nae te commen sulcx als de dienaers adviseren souden voor goet, *salvo*, dat met God ende sijne conscientie bestaen mochte. Ende om elckanderen te bet te ghemoete te commen, gaf over seker scrift, in twelcke de handel sijnder saeke vervatet was, zo hij seijde. Dese saeke wierdt aldus verdraghen, om middeler tijdt tscrift t'oversiene ende tsamen te communicqueren, ende daernaer soude men hem in consis-

fol. 35. torien ontbieden.

Acta 8 Januarij, Sondaechs.

Schultbekenninghe Bartholomeus Pieterssen.

Verscheen Bartholomeus Pieterssen, de welcke tot vermaninghe van de dienaers heeft eijndelinghe te vreden gheweest, sijn scultbekentenesse te laten vercondighen, ende der ghemeinte voor te draghen sondaeghe naestcommende, van dat hij seker huwelick begaen heeft, onwetens den dienaeren, ende also teghens de ordeninghe der kerckelicke politie ghesondicht, waervan hij God ende sijne ghemeinte vergheffenesse bidt.

Verscheen Pieter Billewijs; versochte, dat men Loys Thiery vermanen soude, hem rekeninghe, bewijs ende reliqua te doene van sijns vaeders sterfhuus, waervan Loys ontfaen soude hebben de somma van 103 ₶. Seijde voorts, dat hij Loys hiertoe vermaendt hadde in presentien van twee broeders, namelick Willem Togghe ende Jan Lamoot, maer hij en hadde hier toe niet willen verstaen. Gheresolvert. Thiery hierup t'ontbieden jeghens donderdaghe ende hem te hooren.

Verzouck Pieter Billewijs up Loys Thiery.

Acta 12en Januarij Sdonderdaechs.

Angaende de handelinghe van Sondaeghe voorleden met Bartholomeux Pieterssen, D. Gott. verclaerde, dat hij daermede nyet en conste te vreden zijn. Want, nademaele selve Bartholomeux den vrede onderteekendt hadde, ende nochtans dien metten avontmaele nyet bevesticht, twelcke alreede tweemael ghehouden was, — so en conste hij hem voor gheen lidtmaet ansien, nochte metter discipline deser kercke yet ghemeens hebbende, voor ende al eer dat sulcx ghebetert ware.

Protest D. Gott nopende Bartholomeux Pieterssen.

Verscheen Hans van der Elst ende Barbelken Snuulders, versochten hemlieden ten H. Eestande te begheven. Hans exhibeerde behoorlick litteren van consente van sijnen vaeder. Barbelken heeft noch vaeder noch moeder, dan alleenlick een sustere, totte welcke sou ghescreven hadde, maer gheen andwoorde connen crijghen. Ghehoort hier up Matheux Verhomme, diakene, ende de meesteresse van tvoorseijde Barbelken, daer sou wonachtich was, attesterende van t'debvoir bij de dochtere an hare sustere ghedaen; oock regard nemende up huer lieden beeder ghetijdegher ouderdom, ende dat de jonckman hem ter ghemeinte begheerde te begheven, — De dienaers hebben hemlieden haere eerste uutroupinghe gheaccordert, Sondaghe naerstcommende.

Hans Verelst begheert thuwelicken etc.

Versouck Marini de Lambrechts, alias de Cnuper, om totter ghemeinte te commene.

Marinus Lambrechts van Rommerswale begheerde sich totter ghemeinte te begheven. Ende op 't vertooch dat hem de dienaers dede, van seker zwaricheden die hij uutstaende hadde, als naemelick van seker onbehoorlick aduijs dat hij met sommeghe andere hier te vooren ghegheven hadde tot een huwelick [van twee personen die niet] in de ghemeinte gheadmittert waeren, — andwoordde hij dat hij van sijner saeke claer bewijs ende betooch doen wilde, ende, daer men hem sijn feijlen anwese, was bereet dat te bekennen ende ghenouch te doene. Dit's aldus verdraeghen tot Sondaghe.

Acta 15 Januarij Sondaechs.

Versouck Francisci.

Verscheen Franciscus Marguinas, versouckende een eijnde van sijne saeken, anghegheven hier te vooren fo 30, contra Gheeraert Artijs en Jaspar van Hautte etc. Wierdt hem van der consistorie belast, dat hij Gerardum behoorlick vermanen soude naer orden der discipline, ende Jaspar van ghelijcken oock vermanen; ende, dat ghedaen, zal men zien wat men te doene heeft. Dit heeft Franciscus ghenomen te doene.

fol. 36.

Vertooch der diakenen.

De diakenen vertoochden, hoe dat zij tanderen tijden ter begeerte der dienaren in consistorien haer advijs ghegheven hadden, up het maeken ende uutlesen van der forme der scultbekentenisse, ghesproten uuter arbitraige hiervooren, foliis 26 ende 27 gheregistrert. Ende want deselve forme, bij ghemeenen advijse besloten, nyet gheachtervolcht was, ende namelick upt poinct, dat Francisco Marguinas ende D. Gottfrido Wingio touchierde, ende begheerden zij verthoonders daervan contentement van de dienaren.

Gaven voorts an, datter diversche broederen, waren die van den predicatien ende avontmale hemlieden onthielden. Baden daer omme dat de dienaren haer debvoir ende schuldighe plicht daer inne wilden doen, updat alle erghernisse gheweert moghen worden.

Andwoordden hier up de dienaren: upt 1e poinct, hoe dat Franciscus in de voorseijde forme niet verwillicht en hadde, maer ter contrarien, als hem die voorghelesen was, heeft uutdruckelick gheprotestert, dat hij die nyet naecommen en wilde, noch geenssins toestaen dat sulcx over hem ten stoele uutghelesen soude sijn. Twelck anghemerkt ende sonderlinghe dat hij bij der arbitraighe daertoe nyet ghecomdempneert en was, ende hebben de dienaers ghedwonghen gheweest, naer het aduijs, dat sij daer up eerst namen met een van den arbiteren, t'voorseijde poinct, Francisco touchierende, te veranderen. Andworde der Dienaren.

Up tdander poinct, verclaerden de dienaers de wijle haer versouck billick was, das se haer debvoir begheerden te doene, hemlieden danckende van haer christelicke sorge ende so sij eenighe persoonen bij namen wisten, die se schuldich wisten, dat se die wilden overbrenghen.

Acta 19 Januarij 1570, Sdonderdachs.

De dienaers hebben ghehandelt met Marino Lambrechts de Cuuper, die hem ter ghemeijnte begheerde te begheven. Ende voor anderstondt tselven gheschieden soude, hebben de dienaers hem voorangheleit, dat de erghenisse, die hij begaen hadde met t'onderteekenen zekeren scriftes, al vooren mochte gheweirt worden: twelcke, naer dien hij verclaerdt hadde, dat hij begheerde nae te commen, sulcx, als de dienaers naer Godes woordt hem up legghen souden, gheadvisert es gheweest, de schultbekentenesse te doene in dese forme. Schultbekenninghe Marini de Cuper.

Men zal van den stoele aflesen up den dach als men openbare belijdenisse doen sal: „dat Marinus de Cuupere bekendt voor God ende zijnder ghemeinte, dat hij hem mesgrepen heeft met t'onderteekenen eenes scriftes, waerduer een seker persoon oorsaecke ghenomen heeft, zijn huusvrouwe te verlaeten ende een ander onbehoorlick te

trauwene. Bekendt oock, dat hij een privaet persoon sijnde metten voorseijden doen in een publijcq ampt ghetreden es, twelcke hem niet toe en stondt, dat hem dit van herten leet es; betuijcht hij midts dese etc." Van dese forme es een briefken gemaeckt gheweest, twelck Marinus onderteekendt heeft. Ende oock bij de dienaren hem afghevraecht, of hij bekende, dat hier in dese ghemeinte de rechte leere Christi gheleert wordt, andtwerdde dat jae. Item of men om feijlen der dienaren oft meinschen van der Kercke Christi scheijden mochte, andtwerdde van neen, zo langhe

fol. 37. alsser de discipline ware.

Handelinghe met Mattheux Vermuers.

Verscheen Mathijs Vermuers, presenterende der consistorie zijne brijfven van dispensatie van den E. Bisscop, alzo hem belast was bij der acte fo. 30. De briefven ghesien, hebben de dienaers hem ghevraecht, hoe hij in zijne conscientie ende ghemoet hem ghevoelde deser zaeken halfven, ende of hij achtede, dat de dochtere an hem verbonden was. Andtwoordde Matheux, dat hij hilt, dat se an hem ende hij an huer voormaels verbonden zij gheweest. Aver dewijle hij naer alle debvoir ende neersticheit, so metten rechte als andersins, de dochtere nyet en hadde connen doen verwilleghen, om metten huwelicke voort te procederen, zo dijnct hem, dat zijne conscientie in dien deele ontslaeghen ende hij derhalfven wel gherust es, dewijle de faulte in hem niet en es, en hij nyet meer doen can dan hij alreede ghedaen heeft. Voorder ghevraecht offer etlicke van den vrienden der dochtere waren, die int huwelick niet en bewillichden, zeijde dat Jae: begheerende ernstelick an de dienaers, zij wolden der saeke een eynde maeken, ende daerinne doen, so zij voor God souden vinden behoorende.

Es gheadvisert gheweest, dat men ten zekeren daeghe, naer dien Matheux wederkeert sal sijn van zeker voijaige, dat hij up handen hadde binnen eenen dach oft twee an te nemen, van den stoele aflesen sal: „dat daer een broeder

es, die etlicken tijdt van den avontmaele es gaen blijven, omdat hij ghesocht heeft met een dochtere te trauwen, die haer selfs niet en was ende dat teghen den danck etlicker harer vrienden: item teghen de ordeninghe deser ghemeinte; — waerover hij van den dienaers ten diverschen stonden anghesproken es gheweest, ende in consistorien vermaent, alwaer hij oock zijn schult bekendt heeft: biddende, zo daer yemandt ware, die van sijner saeke wiste ende daer inne vererghert soude sijn, hem zulcx om Christus wille te vergeven."

Jacques Grameije, ontboden bij den dienaers, om voorder in zijn zaeke te handelen, volghende de resolutie, staende fo. 13, es verschenen in consistorien, alwaer hem bij den dienaers voorghehouden sijn gheweest dry poincten: Handelinghe met Jacques Grameye.

Eerst, dat hij een huusvrauwe levende heeft, ende nochthans, zonder daervan wettelicke ghescheiden tsijne, een andere ghetraut.

Ten tweede, dat hij buuten wete der ghemeinte ende teghen t'aduys ende ordeninghe derselver, die ghetraut heeft in een ynghelsche kercke.

Ten derden, dat hij den Ynghelschen minister bedroghen ende verabusert heeft, midts dat hij hem sijne swaricheit niet te kennen ghegheven en heeft. Derhalfven vermaenden hem de dienaers, hij soude van zijne boosheit afstaen, boetveerdicheit bewijsen, ende Gode ende sijner ghemeinte, die hij hiermede ghearghert hadde, ghenouch doen, want sij dit letste huwelick niet voor recht consten ansien, so langhe hij van wettelicke scheydinghe niet en conste produceren.

Hier jeghens heeft Grameije vele redenen voorghewent, om zijne daet te verdadighen, waer of de voorneemste was dat zijn eerste huusvrauwe een hoere was ende naer sijn leven ghestaen hadde. Derhalfvén achtede hij, dat hij van huer vermochte te scheiden, zo hij ghedaen heeft, ende dat tzelve niet wettelick ghesciet en es, dat is uut oorsaeken,

dat hij, van der religie sijnde ende sijn huusvrauw papistisch, sulcx in de papisterie niet heeft connen begaen. Wierdt hem ghereplicert, dat zulcx hem niet ontschuldichde, dewijle hier Christelicke ghemeinten ende overheden sijn, die hij sijn saeke behoorde thebben laeten oordeelen, eer hij hem ten anderen huwelicke begaf. Eyndelinghe es belast gheweest ter gheleghener tijdt weder te verschinen ende sodane informatien als hij pretenderde thebbene, tot verschooninghe zijnder daet, an de consistorie over te bringhen, om, die ghesien, alsdan voorts daerin te doene, so naer redene behooren sal; belasten hem daerentusschen neerstelick den Heere te bidden. Dit heeft hij anghenomen.

Verclaers ende versouck Aernoudt de Keysere ende tbesluyt der dienaren eerstmael up sijne saeke ghenomen.

Verscheen in consistorien Aernoult de Keijsere, verclarende, hoe dat hij met seker vrauwspersoon, ghenaempt Eijken van Eickendale, te Noorwichs, een jaer ghewoondt ende gheconverserdt heeft als man ende wijf, sonder nochtans ghetraut te sijne; ende sijn te Noorwichs altijt aenghezien gheweest als onechte luyden, midts dat sij woonden ten huuse van een weduwe, daer hij Aernoult ghehouden was voor een thuusliggher ende Eijken dienstmaeget. Van Noorwichs sijnse met de voorseijde weduwe ghecommen hier te Londen, daer deselve weduwe, die alleene van dese saeke wiste te sprekene, ghestorfven es.

Nu hij Aernoult, hem vindende beroert in sijnder conscientien, wel wetende, dat hij nyet wel ghedaen en heeft, es eerstmael commen an D. Gottfrido, wien hij sijn saeke te kennen gaf; daer naer voor consistorien, daer hij van ghelijcken dede, exhiberende oock zekere brieven van attestatien van den minister van Noorwichs, daerbij hij attesterde van Eijkens goede leven ende wandele, nyet anders wetende, zij was noch een onghehuwet persoon. Versouckende hier in ende up al, tot gherusticheit zijner conscientien, t'goedt advijs der Dienaren, bereet sijnde nae te commen al wat sij hem nae Godes woordt uplegghen sullen, versoeckende oock met t'voorseijde Eijken, zijn ghe-

noemde huusvrauwe in de ghemeinte ontfanghen te mueghen wesen up de belijdenesse, die sij hier metten anderen voor kersdach lestleden ghedaen hebben, *ende oock sijn kindt alhier ghedoopt thebbene.*

De Dienaers, hier up met elckanderen ghesproken hebbende, hebben gheadvisert dezelve twee te laeten commen in consistorien ende aldaer henlieden scherpelick te ondervraeghen, of zij oock an nyemandt el verbonden en zijn ofte te vooren gheweest hebben, ende, in ghevalle dat neen, hemlieden als dan te verbinden an malcanderen, om te gheleghener tijdt met malcanderen voort te procederen ten huwelick; ende daerentusschen te scriven an die van Noorwichs, hemlieden adverterende van de saeke, om te weten of daer eenich impediment soude mueghen wesen, dat den voortganch des huwelicx soude meughen beletten. Daer naer sal men meughen adviseren up de forme der schultbekentenesse. Achtervolghende dese besluyten es de voorseijde Aernoult belast gheweest, Sondaeghe naest commende in consistorien te commene.

Angaende denguene die den vrede gheteeckend hebben ende de bevestiginghe metten avontmaele.

Thomas Soen dede rapport ande consistorie, hoe dat hij vermaendt hadde Hans Visch, van dat hij van den avontmale afghebleven was, sichtent[1]) t'maacken des vredes. Waerup hij hem verclaerde, hoe dat hij ten tijde t'eersten avontmaels besocht was met ter peste: ten tweeden avontmaele hadde seker scruppele in sijnder conscientie, waeromme hij niet commen conde: verclaerende hij expresse, niet afgheblevene te zijne uut verachtinghe des vredes ofte der ghemeinte. Hieruut es oorsacken ghenomen d'advisen te vraeghen: Wat men te doene heeft mette guene die den vrede onderteekendt hebben ende nochtans dien metten avontmaele, tweemael ghehouden, niet bevesticht hebben? Wierdt gheresolvert, henlieden privatelick te vermanen ende, so sij ten naesten avontmale weder achter bleven, alsdan na regele der discipline met hen te handelen.

[1]) *Sichtent:* sedert.

Wierdt oock besloten dat men Sondaeghe naestcommende van de stoele aflesen sal de forme der schultbekentenisse van Bartholomeux Pieterssen, zo die bij D. Bartholdo bescreven was.

Verzouck om de copie van d'Oppositie Francisci.

D. Gott. ende Barth. versochten copie van de Oppositie Francisci, dat hij hier te vooren overghegheven heeft jeghens Carpentier ende Artijs, omme hemlieden daermede te behelpen. De Auderlinghen verclaerden, dat sij hemlieden deselve niet en consten accorderen, om diversche re-

fol. 38. denen ende respecten.

Acta 22en Januarij 1570, Sondaechs.

Angaende Aernoult de Keysere etc.

Wierdt naer de voormiddaechsche predikatie gheëffectueert t'besluyt der consistorie ten voorleden Consistoriedaeghe ghemaeckt angaende Aernoult de Keysere ende Eyken van Eickendale, ende voorts gheadvisert voor den avontmaele up de saecke breeder te letten, ende an die van Noorwichs te scriven. Daerentusschen sullen deselve twee persoonen vertouven van openbare belijdenisse te doene tot de naeste reyse.

Handelinghe met Pieter de Bert.

Verscheen Petrus de Bert. Wierdt hem afghevraeght, of hem de belijdenisse des gheloofs, die hem hier te vooren bij D. Bartholdo ghegheven was, om te onderteekenen, scriftmatich dochte. Andtwoorde, dat hij er seker absurditeijten vandt, die hij achtede niet wel scriftmatich te zijne. Versochte voorts zo verre sijn bekentenesse, eerst overgheghevcn, dwalich bevonden ware, dat men hem sulcx anwese, de wijle hij niet een leeraer was; versochte voorts copie van de selve sijne bekentenesse. Wierdt hem gheaccordeert sijn eyghen scrift, om daervan selve copie te maeken, ende dan wederom te bringhen, als wanneer men van zijne faulten met hem handelen soude. Hier in heeft hij bewillicht, ende belooft zijn Scrift der consistorie weder om te leveren.

Handelinghe met Marten Tay.

Wierdt in consistorien ontboden Marten Tay, Glaesmaeker,

ende hem vertoocht, hoe datter seker zwaericheit ontstaen ende den dienaren anbrocht was, over zijnen persoon, om dat hij, een broeder wesende, sonder advys ende weten der ghemeinte, ten nachtmaele ghegaen hadde in seker Lutthersche (zo men se noompt) kercke oft vergaederinghe van sekeren duytsche vorst, die hier in stede was. Allegierde de zelve Marten, hoe dat hij duer twee auderlinghen in dien tijdt, namelick Pr. Carpentier ende Jan de Cueninck, heeft ghedaen protesteren voor de consistorie, als hij hem ter ghemeinte begaf, als dat hij van den ghevoele van Luther was in den puncte des avontmaels, ende zo de consistorie hem daeromme hadde willen verwerpen, was te vreden van de ghemeinte af te blijven. Ghevraecht, of hij van den advyse was van den avontmaele af te blijven, zeyde, dat hij in meeninghe was, daer niet te gane, voor ander stondt, hij mette dienaers ghesproken hadde, twelcke dewijle het qualick conste gheschieden voor dit nachtmael om de cortheit des tijds, zo zoude hij alsnu afblijven.

Verscheen Franciscus Marguinas, vertoochende hoe dat hij Gerardum Artijs ende Jaspar van Hautte anghesproken ende vermaendt hadde, volghende de belastinghe, hem bij de consistorie ghedaen, fol. 35, welcke bij haren eersten propooste bleven, zonder hare schult te willen bekennen. Advise: hier in te handelen voor den avontmaele, soot mueghelick werdt, so nyet, ter eerster gheleghener tijdt.

Angheven Francisci Artijs ende Hautte.

Angaende Joncheer Sul, de wijle hij nyet verschenen es voor consistorien, daer hij ten diverschen stonden ontboden es gheweest, om zijn onbehoorlick begaen dronckenscap als fo. 33 staet, — Gheadvisert, hem voor dit mael van den avontmaele te zegghen, ende daer naer met hem te handelen.

Besluyt aengaende Joncheer Sul van de avontmale ghesuspendeert.

D. Gott. las voor Consistorien seker scrift, gheintitulert „vermaninghe an de auderlinghen", behelsende in summa twee vermaninghe: Deerste angaende de veranderinghe ghedaen int Scrift van de openbare Schultbekentenesse ten

Gott. vermaninghen an de auderlinghen.

voorleden avontmaele uutghelesen, in den puncte hem ende Francisco touchierende, waer inne hij hooghelick hem beclaechde te cort ghedaen te sijne, ende versochte, dat wij daer inne hem ende der ghemeinte ghenouch doen souden. De tweede, angaende dat wij niet ghehandelt en hebben mette guene die den vrede onderscreven hebben ende nochtans dien metten nachtmaele niet bevesticht, waervan hij te vooren gheprotesteert hadde ende als noch protesterde, dat hij metten besluyte daer up ghemaect part noch deel hebben wilde. T'scrift heeft hij behouden ende
fol. 39. ons daervan gheen copie ghegheven.

Acta 26en Januarij 1570.

Angaende Gabriel met zijn Consorten.

Naerdien Mr. Jan de Rademakere rapport ghedaen hadde an de consistorie, nopende de handelinghe bij hem ghehadt met Gabriel Bert ende etlicke andere broeders, angaende de forme van de verkiesinghe der diakenen, lestmael in de ghemeinte ghebruuckt, — so es bij den Dienaars gheadvisert gheweest, om allesins van haerer seyde te vuldoene ende de broederen, zoot noch eenichsins mueghelick ware, te vuldoene; hemlieden noch eens ter gheleghener tijdt an te laeten spreken bij D. Barth. ende Thomas Soen, ende daerentusschen hemlieden te vermanen, dat sij vrede houden, zo zij belooft hebben.

Excuse Cornelus Vermase

Cornelus van der Mase dede angheven bij Lieven de Heerde, hoe dat hij uuten huuse niet commen mach, om seker oorsaeken in Consistorien breeder verhaelt, biddende derhalven gheexcusert te syne om te dese reyse ten avontmale te gaen.

Versoeninghe ende Schultbekenninghe D. Barth. met Hoppesacq.

Angaende tdifferent ende gheschil hier te vooren gheresen tusschen D. Bartholdum, minister, ende Henricum Hoppesacq, waervan groote zwaricheit in de ghemeinte ontstaen es gheweest. Beide partien hebben versocht an de consistorie, dat sij daer van een eynde maeken souden,

submitterende int oordeel der selver ende dit sonder prejudicie van de autoriteyt van den E. Superintendent, voor wien dese saeke hanghende es.

De dienaers, up al wel ende rijpelick ghelet hebbende, ghehoort de verclaeringhen van beede partien, ende oock ghecertiorert wesende van der intentie van den E. Superintendent, die wel te vreden es, dat dese zaeke bij transactie ende appoinctemente afgheleit worde, — hebben haere advys ende sententie uutgesproken in der mannieren naervolghende:

„Wij bevinden, dat ghij ulieden beyde mesgaen hebt, ende segghen daerom, dat ghij openlick ulieder schult beide bekennen sult voor Consistorien, van alles waer in ghij ulieden soudt mueghen mesgaen hebben, ende daervan d'een den andere vergefvenesse bidden, ende also broederlick met elckanderen versoenen uut grondt des herten. Dat van de querelen, die tot ten daeghe van hedent tusschen ulieden gheweest zijn, hoedanich die souden mueghen wesen, gheen ghedachtenesse voortan meer wesen noch verhael ghemaect sal wesen. Ende men sal der ghemeinte oock ansegghen, hoe dat ghij twee vrientlick met elckanderen vereenicht sijdt, ende d'een den anderen vergheven hebt, tguene waer inne ghij elckanderen soudt mueghen te cort ghedaen hebben. Derhalfven, dat ghij der ghemeinte wilt ghebeden hebben, waer inne ghij haer soudt moghen te cort ghedaen ende vererghert hebben, dat se sulcx ulieden vergheve om Christus wille."

Hier in hebben beede de voorseijde partien verwillicht ende zijn over sulcx vriendelick in presentien van den dienaers met elckanderen versoent.

Verscheen in Consistorien M^r. Jan de Vriendt, Chyrurghyn, versouckende zijn kindt Sondaeghe ten doope te mueghen brynghen, verclaerende oock, dat hij in meininghe was, metter ghenade des Heeren ten selven daeghe tnachtmael des Heeren metter ghemeinte te houden. Wierdt hem bij

Schultbekenninghe Mr. Jan de Vriendt.

den dienaers afghevraecht, dewijle hij den vrede onderteekendt hadde, waeromme hij den selven metten eersten naervolghende avontmaele niet bevesticht en hadde. Andtwoordde, om zeker private querelen ende swaricheden. Ende nyet min, tot vermaninghe van de dienaers, bekende sijn schult daer van, ende badt den Heer om vergefvenesse.
fol. 40. Wierdt hem belast Sondaeghe zijn kindt te bringhen.

He van Hove onderteekendt den vrede.

Verscheen Hendrick van Hove, versouckende den vrede te onderteekenen, allegierende voor onschult, dat hij metten anderen niet en quam, dat hij absent gheweest heeft van voor dien tijdt tot nu toe. De dienaren, gheinformert wesende van der waerheit van zulcx hij seyde, hebben hem den forme des vredes voorgheleit die hij onderteekendt heeft. Ende es besloten Sondaeghe af te lesen de naervolghende forme tot gherusticheit der ghemeinte: „Hoe dat daer es een broeder met name etc., dewelcke ten tijde des gemaecten vredes in der ghemeinte nyet jegenwoordich zijn en conste, ter causen van den welcken hij alsnu maer onlancx den vrede onderteekendt heeft, begheerende derhalfven vortan als een lidtmaet der ghemeinte anghesien tsijne, ende als de guene die hem der discipline der kercken onderworpen heeft."

Vermaninghe an Loys Thiery nopende den arreste.

Loys Thiery ontboden bij de dienaers wierdt wederom vermaendt van zijn arrest, ghedaen up den consistoriebouck ende papieren der ghemeinte, te laeten vaeren. Andtwoordde Thierry, dat hij zijn arrest voor goedt hilt tot dat men hem betaelt hadde de somma van 34 ₤ etc. Wierdt hem ghereplicert, dat sodane middelen, om tot betalinghe te commen, onchristelick waren. Loys persisterde dat zijn arrest goedt was, presenterende dat te verandtwoorden voor eenen hoogheren rechter, zo de dienaers de saeke daer bringhen wilden. De dienaers persisterden bij hare redenen ende vermaninghe.

Thiery Contra Bauters.

Versochte voorts Thiery een eijnde thebbene van de zaeke tusschen hem ende Pr. Bauters: brachte te dien

fijne zeker ghetuychenis, twelcke was: dat Jacob Hein verclaerde ghehoort t'hebbene eenen Arendt Arendtsen, van Jermouth, segghende dusdane woorden: „dat es een gheuse [1]) ghemeente, daer d'auderlinghen, als namelick Loys Thiery, wouckeraers zijn", ende ghevraecht, wie hem sulcx gheseit, oft van wien hij sulcx ghehoort hadde, zeide van Pieter Bauters. Wierdt gheordoneert, sijn oirconden bij de consistorie oft an etlicken auderlinghen te bringhen.

Matheus Vermuers versochte een acte van tguene dat in sijne saeke verhandelt was, ende, dewijle hij niet ghereist en was, begheerde dat men zijne schultbekenninghe Sondaeghe vercondighen soude. Wierdt gheadvisert, sulcx te doene ende hem ooc acte gheaccordeert.

Vermuers begheert sijn schultbekenninghe vercondicht thebbene.

Jacob Koordt dede vertooghen in consistorien bij eenen broeder, hoe dat hij begheerde vuldaen te sijne van Mr. Jacob Sael, van dat hij hem, omtrent 8 daeghen naer St. Bartholomeux lestleden, voor de consistorie beschuldicht hadde sonder behoorlicke precedente vermaninghe. Ende angaende D. Gott., dewijle daer versoeninghe gheschiet es bij intercessie, als fo. 29, so es dezelve nu gheëffectuert gheweest met handghevinghe tusschen hem beyden. Was voorts gheresolvert, s'anderen daechs met Mr. Jacob Saal te handelen, om alle swaricheden af te legghen voor den avontmaele. Twelck oock gheschiet es, ende zijn deselve twee oock versoent met handtghevinghe.

Versouck Jacob Koort.

Verscheen in consistorien Jeremias Ackerman, zeyde hoe dat hij van etlicke auderlinghen anghesproken was gheweest om dat hij ten avontmaele metter ghemeinte niet commen en was, sichtent den ghemaecten vrede, dien hij onderscreven hadde. Hiervan achtede goede redenen thebbene, de welcke hij den Dienaren quam angheven, als namelick dat hij zeker private swaricheden ende querelen

Jeremias Ackerman excusert hem, dat hij ten avontmaele niet commen en es. Wordt vermaendt.

1) „Een ghense ghemeente" Cf. p. 175, v.v. Of wel acht men deze lezing onhoudbaar, dan verbetere men „*gheuse*" in „gheute" d.i. een fraaie gemeente!

ghehadt hadde met particuliere persoonen, die maer onlancx ter neder gheleit waren; ten tweeden was daer seker boucxken ghemaect bij Mr. Jan Ynghelramy, daer
fol. 41. inne hij sijne conscientie so verslagen vandt, als dat hij als noch niet conste hem selven schicken ten avontmaele te commen. Biddende derhalfven, men soude hem so langhe gheëxcusert houden, tot dat ghebreck ghebetert ware bij den dienaers, die tselve wel bekendt was, zo hij seyde.

Antwoordden de dienaers, dat de oorsaeken niet ghewichtich waeren, om hem van den avontmaele onthouden t'hebbene, ende emmers so behoorde hij sulcx van den beghinne der consistorie angheven thebbene.

Voorts angaende tboucxken van Ynghelram, so hij daer eenighe merckelicke faulten in bevonden hadde, behoorde daervan particulierlick ende privatim metten selven Ynghelram ghehandelt thebbene, dewijle de selve Ynghelram hem ten diverschen stonden angheboden hadde, om elck een ghenouch te doene, die met redenen daer up wat te segghen hadde. Derhalfven vermaenden hem de dienaers, sijne schult in consistorie te bekennen over sijne faulten, ende voorts van sijnen schuldighen plichte voor den toecomenden tijdt. Jeremias bleef bij zijn eerste propoost, maintenerende, dat de dienaers tghebreck alvooren behoorden selven te doen beteren.

Resolutie der dienaren angaende Govaert Poortman.

Angaende Govaert Poortman, dewijle daer seker openbaer tuychnis ande consistorie commen was van zijn onbehoorlick ende openbaer dronckenscap, onlancx weder ten diverschen stonden begaen, ter grooter ontstichtinghe der ynghelscher natie ende verachtinghe der ghemeinte. — Was gheadvisert hem up t'ontbieden jeghens Saeterdaeghe, om met hem te handelen, ende, so hij niet en verschene, hem van den avontmaele af te segghen, ende daer naer voort te procederen metter discipline, anghezien hij zo dickmaels vermaendt es gheweest, schult bekend heeft, ende gheene boetveerdicheit noch beteringhe bewijst.

Acta 28[en] Januarij 1570 Saterdaechs.

Joncheer Jaspar Sul, in consistorien ontboden, wierdt vermaendt van anderwarf ergherlick begaen dronckenscap sichtent den letsten avontmaele, daermede hij groote ergheruisse angherecht hadde. Andtwoordde Joncheer Sul, dat de dienaers qualick gheinformeert waren van de saeke, begheerende daeromme dat se beter tuijchenis nemen souden ende henlieden informeren. Hier inne hebben de dienaers verwillicht. Aver dewijle het gantsch openbaer was, dat hij eenen gantschen nacht over in een suspecte herberghe gheseten hadde ende ten vermane sijnder huusvrouwe nyet willen thuus commen, so hij selfs bekende, — zo adviserden de Dienaers dat hij voor dit mael van den avontmale afblijven soude, ende dat men daer naer van sijne saeke breeder kennen soude. Hier in heeft hij verwillicht. Handelinghe met Joncheer Sul.

Anthonius Kethele wierdt bij den dienaers vermaendt van zeker caetspele, over sekeren tijdt in een openbaer caetspel ghehouden, daer hij een quantiteit van gouden croonen verspeelt hadde, waer uut seker gherucht ende ergheruesse bij velen ontstaen was. Hierover bekende Anthonius sijn schult, ende verwillichde in de vercondinghe uuten predicstoel van der naervolghende forme op den nachtmaeldach: „Daer es een jonckman, broeder deser ghemeinte, die met spelen int caetspel hem onbehoorlick ghedraeghen heeft. Wien hij hiermede vererghert heeft, bidt hij om Godes wille om verghevenesse." Schultbekenninghe Anthony Kethele.

fol. 42.

Verscheen Gabriel Berts met twee andere broederen, verclarende als tandere tijden, dat hij niet vuldaen en was angaende de forme der verkiesinghe der diaconen, hier onlancx in dese ghemeinte ghebruijckt; begheerende nyet min metter ghemeinte ten avontmaele te gane ende vrede te houden, ende dat de dienaers ter gheleghener tijdt hier van met hemlieden noch willen handelen. Hier Angheven Gabrielis Bert ende anderen.

inne hebben de dienaers verwillicht ende es de saeke alzo uutghestelt tot naer den avontmaele.

Schultbekenninghe ende protestatie Jeremie Ackerman.

Verscheen Jeremias Ackerman, verclarende hoe dat hij hem sichtent donderdaghe lestleden wat beter beraeden hadde angaende de handelinghe, die als doe ghehouden was tusschen hem ende den dienaers, ende dat hij alsnu ghesinnet was, tavontmael des Heeren metter ghemeinte te ghebruijcken, saluo dat hem toeghelaeten wierde, ter gheleghener tijdt sijne stucken over te bringhen, die hij secht thebbene ende jeghens tboucxken Ynghelramy, ende dat de dienaers sich daer inne naer haere schuldighe plicht willden quijten. Hier up es hem bij der dienaers gheandtwoordt, dat sij daer in wilden doen so sij vinden souden naer Godes woordt behoorende; „aver dewijle hij in een quaet ghevoelen hadde gheweest, namelick van dat men in éénc kercke Christi soude mueghen ten avontmaele gaen, ende in eene andere niet: item dat hij den vrede niet bevesticht en hadde met ten eersten avontmaele, contrarie sijne belofte, met onderscrivinghe sijnes naems ghedaen, — so was van noode daervan schultbekenninghe te doene, ten minste voor de consistorie; daer toe hij verwillichde, bekennende hem, int guent voorscreven, misgaen thebbene, biddende" etc.

Handelinghe der Dienaren met Govaert Poortman.

Verscheen voor den dienaren Govaert Poortman, verclarende zijn begaen dronckenscap hem hertelick leedt wesende, belovende daervan beternesse voortan te doene. De Dienaers met elckanderen ghesproken hebbende, ende sonderlinghe gheconsiderert, dat hij so dickmael vermaendt es gheweest, schult bekendt heeft, ende nochtans wederom in de selfve faulte vervallen es, hebben gheadvisert voor dit mael hem s'Heeren avontmael af te segghen ende acht te nemen up sijnen wandel, om daernaer te doene so sij bevinden sullen naer heijsch van der saeke behoorende.

Clement Waulters vande avontmaele gheseit om dronckenscap.

Angaende Clement Waulters, dewijle de dienaers sekerlick gheinformeert waren van sijn onbehoorlicke droncken-

scap up een nieuw begaen, ende dat hij thaerlieder vermane in consistorien nyet verschenen was, — wierdt gheadvisert, hem tnachtmael des Heeren af te segghen ende daer naer met hem te handelen.

Angaende M[r]. Cornelis dHooghe, dewijle hij openbaerlick ghevochten hadde, ende, daer over vermaendt, in consistorie te commen, om met hem van zijn saeke te handelen, nyet ghecompt en es, — advise: hem van den Avontmaele te segghen tot van sijne sacken ghekend soude sijn. Cornelis dHooghe van de avontmaele gheseit om vechterie.

Acta 5[en] Februarij 1570 Sondaechs.

Verscheen Jan Davelu ende H[c]. Nabuer, verthoogende, hoe dat sij hier te vooren seker clachte anbrocht hadden van Jacob Koort, ende begheerden derhalfven te wetene, hoe men met hem ghehandelt hadde. Beclaechden sich dat men onrechtelick gedaen hadde, sodane onboetveerdighe persoonen ter tafelen des Heeren te laten gane, ende niet beter acht up de cudde des Heeren ghenomen. Andtwoordden de dienaers, dat etlicke van de auderlinghen hiervan last ghenomen hadden, die nu niet teghenwoordich waren. Hier om es dese saeke verdraghen tot een anderen tijdt. Angaende Davelu, nopende Jacob Koort. fol. 43.

Verscheen Petrus de Bert, bracht in wederom tscrift van belijdenisse, hem eertijts bij de consistorie ghegheven om te subsigneren, verclarende, dat hij daer in swaricheit vondt: eerst angaende de dryvuldicheit, van de sonderlinghe eijghendommen, den persoone des Vaders toeghescreven, namelick 't beginsel der Scheppinghe aller dijnghen, twelcke alle 3 de persoonen toecompt. Wierdt hem belast, van dese daghe in 8 daghen, bij scrifte over te gheven op tcortste de poincten sijnder swaricheijt, ende alsdan met te bringhen tvoorseijde belijdenisscrift. Angaende Pieter de Bert.

Acta 9en Februarij.

Angaende J. Enghelramus.

Verscheen Jan Enghelram, verclarende, hoe dat hij an te gheven hadde eene saeke, die profijtelick, vredelick ende stichtelick soude wesen voor de ghemeinte, begheerende daeromme dat de diakenen daer over mochte ingheroupen sijn. Andtwoordden de Dienaers, dat hij sijne sake angheven soude, ende, so sij noodich vonden datter de diakenen over gheroupen dienden, souden alsdan sulcx laeten gheschieden. Dit ghehoort, gaf Enghelramus over een scrift, twelcke ghelesen werdt, ende, midts dien de dienaers gheene ghelegentheit hadden om tselve scrifte te verhandelen, was de saeke uutghestelt tot over 8 daghen.

Handelingh ende de vermaninghe an Mr. Cornelis dHooghe ghedaen.

Verscheen Mr. Cornelis dHooghe: wierdt hem vertoocht hoe dat hij over sekeren tijdt hem grootelicks mesgaen hadde met vechten ende te smijten met vuusten zekeren persoon in de jeghenwoordicheit van Ynghelschen, Duijtschen ende Walen. Kende Mr. Cornelis den persoon wel een soufflet ghegheven thebbende, maar breeder niet, waer inne hij achtede niet qualick ghedaen thebbende, de wijle (seijde hij) de persoon een stick rabauts was ende sulcx wel verdient hadde; jae was hem leedt, dat hijs niet thienmael meer en hadde.

Hierover vermaendt met Godes woordt, als dat hij, een privaet persoon sijnde, hem niet en vermochte te wreken, noch hem selven te berechten met smijten van eenen anderen, maer veel meer selve iniurie lijden, volghende de leeringhe onses Heeren Jesu Christi, heeft ghepersistert, als dat wel ghedaen was, dat den persoon gheslaeghen was, alleenlick was hem leedt, dat bij sijnder handt gheschiet was, ende wenschte hem noch thienmael meere. Hiermede es hij vertrocken om hem beter te bedijncken.

Acta 12en Februarij Sondaechs.

Verscheen Jan Davelu en Hendrick Nabuer, begheerende andwoorde up tguene bij hemlieden Sondaeghe lestleden anghegheven. Wierdt hemlieden verclaert, hoe dat de broederen, die met Jacob Koort ghehandelt hadden, hem alles voorghehouden hebben, zulcx als hier te vooren bij hemlieden anghegheven es gheweest, van al twelck hij leetscap bewesen heeft ende bekendt qualick ghedaen thebbene. Dat aver dit hemlieden nyet anghegheven es gheweest, es gheschiet bij verzuijmenesse van den broederen, die metten zelven Koort ghehandelt hebben, ende namelick van Thomas Soen die hiervan principalick last hadde, de welcke van zijne verzuijmenesse sijn schult bekende.

Andwerde der dienaren an Davelu ende nabuer nopende Jacob Koort.

fol. 44.

Verscheen Mr. Jan Enghelram, versouckende andwerde op sijn scrift ten letsten daghe overghegheven, inhoudende seker versouckstucken, als namelick, dat de dienaers oft diakenen, so sij yet teghen sijn boucxken hadden, dat selve met bescheidenheit voortbrijnghen souden, op dat de saeke eenmael door sodane arbiters of richters, als beijde partien verkiesen souden, soude mueghen beslecht worden. Item dat deselve dienaren ende diakenen, so int generale als particuliere, hemlieden verclaeren souden partijeghe of onpartijeghe, ghelijck alreede (zeijde hij) Thomas Soen, Phls. Garcy, Jan de Cueninck ende Pieter de Bert, auderlinghen, ghedaen hadden, zo van ghelijcken oock meer andere buuter consistorie.

Andwerde der dienaren up tanghEven Enghelrami van Donderdaghe.

Item, dat de dienaren, die tot noch toe sich onpartijdich bewesen hebben ende bewijsen, sullen naer hueren officien haer debuoir doen, ende eenen ijderen, huer meijninghe ordentlick te verclaren ende (die wat hebben) met bescheijde over te bringhen, op legghen, ende tijdt daer toe stellen. De dienaers, naer seker vraeghen ende andwoorde ende waerschuwinge, van dat Enghelram qualick dede, etlicke huerer voor partijeghe an te commen gheven sonder be-

hoorlick tuijchenis, hebben gheandtwoordt: Up 't 1e ende 't 2e versouck, dat sij achteden onghehouden tsijne up dese tijdt te verclaren, of sij yet teghen sijn boucxken hadden oft niet, ende so sij wat hadden dat selve te moeten voortbrijnghen.

Ten anderen oock seijden, onghehouden tsijne, hemlieden daer jeghens partie te moeten verclaren of non partie, ende ten surpluse wilden aerbeijden om middel te vinden, dat de swaricheit in de ghemeinte, ter causen van tboucxken ontstaen, eenmael mochte gheweert worden.

Andwerde up t'angheven Enghelrami, angaende de guene, die nae den ghemaeeten vrede ten avontmaele niet en quamen.

Was hem voorts gheandwoordt up seker ander vertooch, bij hem te vooren ghedaen, angaende de guene, die, den vrede onderteekendt hebbende, ten avontmaele nyet commen waren ter eerster reijse, naer utwijsen tpacificatiescrift, — als dat deselve persoonen nyet so lichtelick toeghelaten waren gheweest desen voorleden avontmaele, als hij wel meijnde ende in consistorien anghegheven hadde, maer dat se voor de dienaers hare scult bekendt hadden.

Acta 16en Februarij Sdonderdaechs.

Pieter van Uden versouct ter ghemeente te commen.

Verscheen in consistorien Pieter van Uden, versouckende gheadmittert te sijne totter ghemeinte, ende te dien fijne metten anderen in de naeste belijdenesse des gheloofs te mueghen verschinen, presenterende oock seker schultbekentenesse in scrifte, die hij voor der ghemeinte consenterde afghelesen tsijne. Dese zaeke wierdt verdreghen tot op eenen anderen consistoriedach, ende gheadvisert, daer en tusschen seker tuijghen te hooren.

Angheven Joannis de Grave.

Verscheen Jan de Grave, zegghende, hoe dat hij bedroeft was, dat hij de discipline in onser ghemeinte meer achterwaert dan voorwaert sach gaen, sulcx dat d'Yngelschen voor een part ons daer inne te boven ghijnghen. Want 't es kennelick (zeijde hij) dat men onlancx toeghelaten heeft totter ghemeinte, sonder openbare schultbeken-

tenesse, persoonen, die, in C. Eduwaerts tijdt van de ghemeinte sijnde, daernaer in Cueninghinne Marie tijdt totter papisterie vervielen, contra t'oude ghebruijck deser ghemeinte. Waren oock etlicke toeghelaten, die de kercke ghelastert hadden, sonder daervan openbare scult te bekennen. Dit was hij ghedronghen den dienaren an te gheven ende te bidden dat sij daer inne voorsien wilden.

Wierdt hem gheantwoordt: vooreerst, dat de dienaers sijne vermaninghe in danck namen, ende zo vele het de discipline anghijnck, achteden sij die naer Godes woordt ghebruijckt thebbende, zo verre hemlieden doenlick ende der kercke profijtelick es gheweest. Waren oock bereet, hare handelinghe t'aller tijdt te verandtwoorden. Baden derhalfven hij wolde te vreden sijn, ende betrauwen dat de dienaren de meeste bouwinghe altijts soucken sijn. fol. 45.

Advijs der dienaren ghegheven an Pieter de Brune.

Verscheen Pieter de Brune, verselscapt met Guillame van den Bogaerde ende Pieter Bauters: versochte in consistorien ghelesen thebbene sekeren brief, tanderen tijden gescreven bij der consistorie van Ghendt an de consistorie alhier; twelck ghedaen wierdt, ende men verstondt bij inhoudt des selven briefs, als dat Pr. tanderen tijden een dochter sou beslapen hebben ende huer belofte van trauwen ghedaen, zo sou secht.

Hier up Pr. ghevraecht van de waerheit, bekende tbijslapen ten diverschen stonden ghescliet tsijne, maer ontkende expresselick oijnt eeneghe belofte ghedaen hebbende. Ende dewijle de dochter selve hem tot het voorseijde bijslaepen verwect hadde, ende dat daer ghenouch gheruchte van oneerbaerheit achter haer ghijnck, zo en was hij geenssins thuer waert ghesint om huer te trauwen; versouckende ernstelick hierup tadvijs van de dienaren, hoe hij hem hier inne christelicxt ende stichtelicxt soude draghen.

De dienaren up al ghelet hebbende, gaven hem voor advijs: eerst, dat hij bij yemandt van sijne vrienden te

Ghendt soude doen hooren informael, bij notaris, up tgheruchte van oneerbaerheit, dat achter de dochter ghaende es binnen Ghendt, daer se woonachtich es: voorts dat hij alhier comparere voor Notaris ende ghetuijghen ende aldaer verclaere, hoe dat hij in meeninghe es, hem te voughen ten huwelicke staete; aver dewijle daer seker dochter es binnen Ghendt die wat rechts van belofte an hem pretenderende es, ende dat met onrechte, zo hij sustinert, zo begheert hij, alvoor en aleer hij hier eenich huwelick angaen wilt, van der voorseide gheheeschte belofte ghepurgert te sijne, ten welcke eijnde hij hem alhier te rechte stelt, 'tsij voor den E. Superintendent, den B. van Londen, tsij voor de duijtsche consistorie, oft eenighe andere rechters binnen den lande, daer de saeke bequamelick soude mueghen verhandelt worden; Versouckende dat sijne partie van ghelijcke doe, so sij als noch bij hare pretensien — heessche van belofte — es persisterende, ende hiervan declaraetie sende, binnen dry maenden naer d'insinuatie van dese. Ende zo sij daervan in faulte blijft, protestert, an haer nyet meer ghehouden tsijne, oft huer in toecommende tijden tot enigen haeren heesschen ofte clachten, deser saeken angaende, te moeten verandwoorden, hier oft elders. Van twelcke hij instrument versoucken sal in behoorlicken vorme, ende daer van instrumentael ghedaen thebbene an sijnen partie, naer de costume in ghelijcken gheusert. Dit instrument zal hij senden in handen van eenen sijnen vriendt, ende, d'informael daer van ghedaen sijnde, sal hij tzelve wederom, metten relase van den notaris, hier senden. Ende so sijne partie binnen den ghesetten tijdt nyet en compt, scrift ofte procuraetien en sendt, om huere saeken te verandtwoorden, oft andersins te doene, so sou meenen sal tot voorderinghe haeres gheheeschten rechtes van beloofde trauwe dienende, — so sullen de dienaren alsdan in de saeke voorder handelen, so zij bevinden sullen recht

ende billick tsijne, ende daer inne ghebruijcken sulcken raedt, tsij van den E. Superintendent oft andere, als sij goedt bevinden sullen.

D. Barth. ende Thomas Soenen deden rapport an de consistorie van de handelinghe ende communicatie, die sij ghehadt hadden met Gabriel Berts, angaende de forme der verkiesinghe der diakenen, lestmael hier ghebruijct, waervan ghesceit es foliis 25 ende 40. De summa was, dat sij hem nyet en hadden connen winnen noch persuaderen, dat de voorscreven forme scriftmatich ende stichtelicxt was. Nyetmin, dat hij zijn ghevoelen bij hem houden ende vrede houden soude. **fol. 46.**

Acta 19en Februarij Sondaechs.

Hendrick Bernaerds, van Delft, versochte hem ten H. Eestande te begheven met Arnolda Bauwenes, vidua Zegher Pieterssen, van Vlissinghen, dewelcke, hoewel sij van der ghemeinte niet en es, huer nochtans begheert daer toe te begheven. Gheaccordert d'1e uutroupinghe te doene van Sondaghe in 8 daeghen, ende daer en tusschen bescheet te brengene an de consistorie van de consente van de voorseijde Hcs. moeder, zoot mueghelick es, al eer men metter bevestinghe voortvaren zal. Voorts dat Arnolda huer sal laeten examineren de fide, up dat men ten daeghe der bevestinghe des huwelicx sulcx der ghemeinte angheven mach, ende sou daernaer ten eerste keere t'avontmael metter ghemeente houde. Versouck Bernaerds om te huwelicken.

Verscheen in consistorien Loys Thiery, versoukende, voor eerst, dat hem de Dienaers gheven oft bewijsen soude de somme van 30 sh. st., om daermede te betalene een quarter jaers huushuer van D. Barth., ghevallen Kersmesse lestleden. Angheven Loys Thiery.

Voorts versochte als tanderen tijden betalinghe van de somme van 34 ℔ st., die hij voor de ghemeente verschoten hadde, zo hij seyde. Ende so men hem daer van gheen contentement doen en wilde bij belofte, waer ende wan-

neer hij sijn penninghen crijghen soude, so soude hij hem moeten voorder beclaeghen. Verclaerde voorts, dat hij hem beswaert vandt ende dat hem dochte, dat wij der ghemeinte ende onsen officie te cort daden, daermede dat wij persoonen, die Christum verloochent hadden, item eenen banckeroutier, ter ghemeinte toeghelaeten hebben, sonder openbare scultbekentenesse te doene. In al twelcke hij de dienaren beschuldichde niet recht ghedaan thebbene, versouckende daerom dat sij hare schult bekennen souden van haren mesuse. Dit alles ter presentien van Wm. Togghe, Franchois Clercx ende Cornelis Joossen, diakenen, die hij hier over riep als ghetuughen.

Ghevraecht, met wat Scrifte hij de voorseide beschuldinghe wilde proberen, seyde met Deuteronomium 13, daer ghescreven staet, dat de guene, die tot vremde goden gaen metten doot moeten ghestraft werden, „maer ghijlieden, namelick dienaers, en hebt se met ten doot niet ghestraft, maer met eenen vossensteert ghestreken". Item allegierde t'exemple van Ananias ende Saphira, zeggende datter noch meer dierghelijcke in de Scrift te vinden waren, zo exempelen als scriften, alles gheschiet op datter een vreese ondertvolck commen soude. Ghevraecht, wat persoonen de dienaers contrarie de voorseide regulen ende andere, die hij seyde inde Scrift vervatet tsijne, totter ghemeinte gheadmittert hadden, andtwoordde: Adam der Kinderen, de welcke sijne kinderen t'Andtworpen in den papistischen dienst hadde laten gaen met coorcappen, oversloppen [1]) etc.: item 2 persoonen in Cueninghinne Marie tijdt vervallen totter papisterie: de banckeroutier was Hc. de Cleermaeker, die met zijne credituеren tellement quellement veraccordeert was. Dese saeke es verdraeghen tot van donderdaeghe, dat comt, in acht daeghen, om als dan andwoorde te gheven ende breeder dese angheheven stucken te verhandelen.

---

[1]) *Oversloppen*, ook wel overrocken genoemd: *koorkleed.*

Angaende Pieter van Uden, dewijle Sdonderdaghe lestleden gheresolvert was, seker tuyghen te hooren, so es sulcx ghedaen, zo hier naer volcht: Tuijchnis angaende Pieter van Uden.

Hendrick Moreel heeft ghetuycht up seker vraechstucken hem ghedaen: eerst dat hij niet en weet waerom Pr. t'Andtworpen ghevanghen was, noch hoe hijt ontquam: angaende de dochtere secht, dat hij wel weet, dat se huer mesdreghen ende een kindt ghehadt hadde t'Aken, eer se tot Pr. huuse quam, ende dat se, daer commen sijnde, hem trauwelick ghedient heeft den termijn van 12 of 13 jaeren; daernaer Pieter, weduwnaer sijnde, heeft se beslaepen ende een kindt bij haer ghehadt; Pieter te Lonnen commen wesende, so heeft sou huer daer oock bij hem ghehouden, daer hij se wederom beslaepen heeft, ende eyndelinghe voorwendende, dat se oneerbaerheit begaen hadde, heeft se van hem henen ghesonden.

D'huusvrauwe van Hendrick Moreel zecht in effecte warachtich tsijne sulcx als hueren man ghetuycht heeft, daertoe niettemin voughende tot breeder verclaringhe, dat sou wel weet, dat Pr. in meeninghe was, de dochter te trauwen hier te Londen, maer dat hij briefven ontfinck, dat se haer t'Andworpen ieuwers, eerse naer Londen quam, met andere persoonen over zee oneerlick ghedreghen hadde: item dat se haer oock hier binnen Londen oneerlick drouch, twelcke oorsaeke was, dat hij se van hem dede.

Jan Davelu tuycht in effecte ghelijck als Hc. Moreel ghedaen heeft, uutghenomen van t'vanghen Petri, twelcke hij zecht, om schult ghesciet gheweest tsijne, ende dat Pr. met behendicheden uuter dienaren handen hem ontmaecte.

Acta 23en Februarij Sdonderdaechs.

Verscheen Jacques Grameije, exhiberende zeker attestatie, onderteeckendt bij Notaris ende dry ghetuyghen, bij Tuijchnis Grameije.

hem beleedt[1]), welck attestatie bij den Dienaers ghelesen, gheheel insouffisant bevonden was, ende daer omme ghe-ordonnert de tuyghen te verhooren in consistorien, twelcke ghedaen es gheweest in der mannieren naervolghende:

Eerst Cornelis Pauwels, broeder deser ghemeinte, heeft ghetuycht, zo hier naer volcht: te wetene dat hij Jacques Grameye ende zijn eerste huusvrouwe (die hij zecht een vroevrouwe gheweest tsijne) zeer wel heeft ghekendt binnen der Stadt van Andtworpen over 6 ofte 7 Jaeren, ende weet wel, dat de selve vrouwe altijts, sichtent dat hij se ghekendt heeft, van oneerbaren gheruchte gheweest heeft, selfs ten tijde dat se met Jacques huus hilt, want sou oneerbaere vrauwen thueren huuse hilt onder tdecxsel, dat se een vroevrauwe was, ende als men somwijlen Jacques van sulcx waerschuwede, so zeide hij, dat hij anders niet gheweten en hadde, t'en waren vrauwen, die tsijnent waren commen gheleghen. Zecht voorts, dat hij met Grameye te Vyanen in dienste gheleghen heeft, ende wederghekeert sijnde naer huus, so heeft Jacques sijn huusvrauwe vonden openbaerlick huushoudende met eenen anderen man, daermede sou te vooren beclapt gheweest hadde. Ghevraecht, of hij niet en weet, of Jacques hem oneerlick ghedreghen heeft ende zijn huusvrauwe eenichsins oorsaeke ghegheven heeft om van ghelijcken te doene, zecht neen.

Govaert van Steenemuelen, oock broeder deser ghemeinte, tuycht hoe dat Grameye sijn ghebuerman gheweest heeft binnen Andtworpen, omtrent 5 jaeren, ende weet over sulcx wel dat d'huusvrauw van Grameie van oneerbaerheit berucht ende befaemt es gheweest, selfs ten tijde dat se tsamen huus hilden, ende ghelooft, dat Grameye uut gheen ander oorsaeke dan uut onduldicheit van zijnder huusvrauwe weghen, vertrocken es naer Vianen in den dienst van Brederode. Weet oock wel, dat Grameye ghequest es gheweest van eenen barbier, die sijns huusvrauwens pol was

[1]) *Beleedt*, van belijden. Kil. deducere, binnenleiden.

ende daer mede zou boeleerde, warof notorie fame ende gheruchte was. Angaende Jacques, zecht, dat hij van hem gheen quaet gheruchte ghehoort en heeft, maer heeft hem altijts voor een lustich man anghezien. fol. 47.

Hans van Muenickhuusen, gheboren van Weenen, ende langhe t'Andtworpen ghewoondt hebbende, zecht, dat hij over 10 jaeren Grameie ghekendt heeft, ende dat uut oorsaeken, dat hij dickmael converserde ten huuse van Rem de Potter's zwaeger, die een glaesscrivere was: weet oock seer wel, dat Jacques huusvrauwe een oneerbaer vrauwe was, want sou bouleerde met eenen barbier, wiens broeder met hem deposant ghewoondt heeft, waer van somtijts twisten ende ghevechten tusschen Jacques ende denselven barbier ontstonden. T'es oock ghebuert, dat hij deponent es gaen dryncken over t'veer t'Andworpen, daar de voorseijde Jacques huusvrauwe bier tapte, ende vraeghende naer den weerdt van den huuse, zo quam de voorseide barbier voort, hem uutghevende voor den man, ende wenden beiden voort, hoe Jacques Grameye ghestorfven was in den legher van Brederode, ende breeder nieuet.

Katherine, huusvrauwe van Jan Walewijn, angheclaecht om seker lichtveerdicheit in openbaere straete begaen, ende daerover in consistorie gheroepen, ende niet ghecompareert, was lestmael vermaendt van den nachtmaele te abstineren, om huere inobedientie; de welcke nu voor de dienaers verschenen, huer excuserde, eerst dat se van tontbieden in consistorien niet gheweten en hadde, want huere maecht de bootscap niet en dede; ten tweeden: angaende tfaict, daeromme sommighe claecht was, ontkende tselve, ende so men sulcx hiernaer t'hueren laste conde verifieren, presenteerde beteringhe ende satisfactie. Hiermede es sou in de name des Heeren laeten gaen. Catherine Walewijn.

Jaspar van Hautte, verschenen in consistorien, es voorghehouden gheweest tguene daermede Franciscus hem t'anderen tijden beschuldicht heeft, als fo. 30 staet. Hij ont- Hautte werdt vermaendt up t'angheven Francisci.

kende tfaict in de mannieren, zoot Franciscus angheghe-ven hadde, maer was warachtich, dat hij ende Hc. de Moor de dochter ernstelick vermaenden te gane uut Franciscus huuse, ende, de wijle sou bezich was, om huer te bedijncken, quam daer een broeder met name Lieven Buus, te haer gaende, de welcke onder andere jeghen de dochtere seijde: „Betken, laet u werck staen ende gaet met ons", ende nam se met dien huer naijwerck uuten hande ende leijdet up tbedde. Dits tguene dat van de saeke gheschiet es. Presenterende hiervan prueve. Wierdt verdreghen tot up een anderen tijdt, dewijle Franciscus absent was.

Enghelram met Bent versoent.

Mr. Jan Enghelram ende Nicolaes Bent, beede ontboden voor de dienaers, ende particulierlick ghehoort up seker querelen, die sij uutstaende hadden, sonderlinghe Enghelram jeghens Bent, zijn eijndelinghe bij den dienaers vereenicht, hebben hare stucken, die sij teghen den anderen hadden, laeten vallen, ende elckanderen dhandt der versoeninghe ghegheven. Nicolaes heeft belooft, niemandt ontrust te macken angaende tboucxken Enghelrami, reserverende hem nochtans die liberteit, van jeghens tselve te scriven ende de faulten, die hij meendt daer in te wesen, te bewijsen, in tijden ende wijlen als hij tselve stichtelicxqt zal mueghen doen.

Pieter van Uden.

Pieter van Uden exhiberde eenen brief, an hem ghescreven van Andtworpen, bij seker dochterken, dat hij van joncx om Gods wille upghehouden hadde, daerbij zou hem ad verterde, dat zijn dienstmaeght bij sijne neve gheslaepen hadde, hanghende dat hij Pr. te Londen gheweest hadde. Voorts hem waerschuwende ende dissuaderende, dat hij se niet trauwen en soude. Pieter ontkende bij de voorseijde dienstmaeghet gheslaepen thebbene hier te Londen, twelck nochtans ghetuijcht es bij Hendrick Moreel. De saeke
fol. 48. wierdt uutghestelt om breeder bescheit te vernemen. .

Garcy ende Enghelram.

Wierdt verhandelt tscrift van Phls. Garcy, ten voorleden consistoriedaghe overghegheven, inhoudende seker beswaringhen, tsijnen laste angherecht bij Mr. Jan Enghelram,

daerof hij begheerde ghepurgiert te sijne. Wierdt bij den dienaers goedtghevonden, naer der examinaetie van der saeken hemlieden beede te vermanen van de feijlen, die men an hemlieden in dese handelinghe ghespuert hadde, ende daer naer tot versoeninghe te vermanen, twelcke ghedaen es gheweest, ende sijn beede met elckanderen versoent.

Acta 24en Februarij Svrijdaechs.

Alexander Bogaert versouck ten huwelick met Betken Ver Luere.

Alexander Bogaert, van Ghendt, ende Elijsabeth van Coppenhole, van Curtrijcke, versoucken sich ten H. eestande te begheven. De dienaers ghehoort hebbende verclaeringhe van Guilliaume Bogaert, broeder ende oversiender van Alexander, item van der huusvrouwe van Jan van den Luere, oom maternel van Betken, met wien sou van joncx ghewoondt heeft, ende wiens sorghe sou van joncx bevolen es gheweest bij vaeder ende moeder, hebben verwillichicht haer lieden versouck ende Sondaeghe gheaccordert d'1ste uutroupinghe.

Acta 25 ditto Saterdaechs.

Angaende Clercx ende Dotignys.

Verschenen in consistorien Jan Clercx ende Claude Dotignys, presenterende den Dienaren zeker lanck ghescrifte, bij twelck zij sich seer beclaechden van den dienaeren, als dat sij de discipline nyet behoorlick maer alleenlick stuckwijsen ghebruijcken, ende onder andere over de naervolghende persoonen: als namelick Franciscum Marguinam, die een boos ende schandelick stuk tegen D. Gott. Wingium begaen hadde; Heindrick Hoppesack ende Nicolaes Bent die D. Barth. met sulck een schandvlecke beswaert hadden; Mauricius de Cuijper totter ghemeente toeghelaeten, nyet jeghenstaende dat hij een professant, jae capitain der ketterie Donatii was, int afschuwen van de kercke Christi om de gebreken der dienaren etc.; etlicke versoende broeders tot ten avontmaele ontstichtelick toeghe-

laten, dewijle zij meineedich waren ende groote erghernesse angherecht hadden; ten letsten hadden de dienaers eenen bancqueroutier ten Avontmaele toeghelaeten, welcke daedt (seijde zij) bij de meeste part voor dieverye ende bedriegherie ghehouden wierdt; voerden hier oock in van D. Ysebrando, hem noemende den „valschen ende godloosen beschuldigher Ysebrandus."

Andwerde der dienaren.

De Dienaers, de voorseide poincten ghehoort hebbende, hebben voor eerst den voorseijden 2 broederen verclaert, dat se seer bedrouft waren van haerlieder onghetijdich angheven, ende dat se nyet ghecommen waren, also men behoorde, ende so de dienaers opentlick uuten predicstoel versocht hadden, sonder te bijden tot up den letsten avondt voor tnachtmael, ende so laete in den avondt, ghelijck zij deden. Item dat se voorleden zaeken opraecten ende die met 2 zo 3 nachtmaelen, sichtent gehouden, behoorden begraven gheweest t'hebbende. Voorts, zo zij yet up den dienaren hadden, daer inne zij mainteneren wilden der discipline te cort ghedaen te zijne, dat sij sulcx behoorlick angheven souden voor den E. Superintendent, oft voor de vergaederinghe der dry ghemeinten; de dienaers presenterden sich daer te verandtwoorden. Eyndelinghe baden den broederen, dat se sich voortan vermijden wilden van hemlieden met sodane langhe scriften te molesteren, ende een anderen tijdt haren bitteren stijl in eenen soeteren veranderen, die den christenen beter betaemt.

Versouckt Handschutter te huwelicke met Corn. Hc. Claes.

Joos de Handschutter versouckt hem ten huwelicken te begheven met Cornelie, weduwe van Heindrick Claes, ende voorts hem ter ghemeinte te begheven. Ghehoort tgoedt ghetuijchnis van beiden, accorderen de 1e uutroupinghe als morghen, ende hem t'examineren de fide, eer hij traut, ende

fol. 49. der ghemeinte an te gheven dat hij gheexamineert es.

Acta 26en Februarij Sondaechs.

Versouck Sebastiaen Deurhof.

Verscheen Sebastiaen Duerhof, die eertijts als hij in de

ghemeinte ontfanghen wierdt, schult bekendt heeft van de doopersche dwalinghe, daer inne hij ghesteken hadde, verclarende, hoe dat hij een kindt heeft van den ouderdom van 7 jaren ofte bet, twelcke niet ghedoopt en is, uut causen eensdeels dat tselve in zijn bevele nyet gheweest en heeft, sichtend dat hij in de ghemeinte heeft ghesijn, versouckende tselve alsnu ghedoopt thebbende. De Dienaers, tsamen ghesproken hebbende, hebben hem zijn versouck verwillicht, behaudens dat men ten daeghe als ment doopen zal, te wetene Sondaeghe naest commende, der ghemeinte angheven sal sulcx hier naer volcht: „Dit kindt dat hier ten doope brocht wordt, es duer dwalinghe van den doop etlicke tijdt onthouden gheweest, ende sichtent dat de vaeder totter ghemeinte commen es, en heeft tkindt in sijn bevele niet gheweest, om ten doope te mueghen bringhen".

Acta 2 Marty 1570.

Verscheen Ghelain de Beste, verclarende, hoe dat de Weduwe Gualteri Delenii voor huer overlijden voor executuers hares testamentes ghestelt heeft Gisbertum Joännis, Anthonie Carpereau ende hem Ghelein. Voorts bij hueren testamente ghelegatert de somme van 40 sh. st. an 4 portien, te mijncken[1]) van de somme van 8 ℔ st., die Jan Lamoit huer schuldich es bij cedulle. Van welke somme hij, Beste, an den voorseiden Lamoot betalinghe versocht heeft, de welcke hem in andwoorde ghegheven heeft, dat hij de schult niet schuldich en was, maer de duijtsche kercke, versouckende daeromme voor consistorien ontboden te sijne ende zijne defensie aldaer te proponeren.

Versouck exrs. testam. V. D Gualtery Delenii.

Hierup Lamoot binnen ontboden sijnde, heeft verclaert hoe dat dese saeke tandere tijden noch bij hem angheghevén es gheweest, daerom hij hem verdrouch van breeder verhael alsnu daervan te doene. Ende voor een slot, om

[1]) *Te mijncken van*, zooveel als te breken uit.

een eijnde van der saeke thebbene, verclaerde, dat hijs hem ghedrouch in de discretie van de dienaren, begheerende dat sij daer inne doen souden ende oordeelen, so sij naer God ende de liefde des naesten souden bevinden billick ende redelick te sijnde. Dit wierdt aldus verdreghen tot up eenen anderen dach, midts dat de consistorie in competenten ghetale niet en was.

Versouck Pr. van Uden.

Verscheen Pr. van Uden, presenterende seker briefken van schultbekentenesse, vraeghende of de dienaers hem daerup in de ghemeinte ontfanghen wilden. Wierdt hem gheandtwoordt in presentien van Mr. Jan Cubus ende Marinus Lambrechse, de Cuijper, datter alsnoch wat resteerde te inquireren, twelcke ghedaen, men soude hem een absolute andwoorde gheven. Hiermede es hij vertrocken, zegghende als hij noch eens voor consistorie commen soude, men soude hem sijn versouck toelaten. Voorts beschuldichde de consistorie, dat zij achterclappers ende lueghenaers gheloofden, ende luijden met eeren en hoorden noch en gheloofden zij nyet.

Handelinghe met Marten Tay.

Verscheen Marten Tay, ontboden bij den dienaers om de saeken, fo. 39 etc. verhaelt, ende wierden hem voorghehouden 3 poincten: eerst of hij nyet gheweten en heeft dat de Lutersche Leere different was van de onse; ten tweeden: indien hij sulcx wiste, waeromme hij dan met hen ten nachtmale ghegaen sij, ende of hi de leeringhe deser kercke in den puncte des avontmaels onrecht achte; ten derden: waeromme hij sulcx ghedaen hebbe, sonder wete ende advijs der dienaren, dewijle uut sodane eene daet der ghemeinte wel eenich nadeel commen mochte.

Antwoordde Marten up 't 1e, dat hijt wel gheweten heeft: daeromme als hij int landt quam, ende nyet begheerende sonder religie te leven, heeft hem totter ghemeinte alhier begheven; doch met sodane protestatie, als dat hij in den fol. 50. voorscreven puncte contrarie ghevoelde van het guene dat in dese kercke gheleert wordt. Acht derhalfven, dat hij in dien deele an onse ghemeinte niet ghebonden en es.

Up 't tweede, daer sijn seker disputatien tusschen hem ende de ministers ghevallen, hier niet noodich te verhalen.

Up 't derde, zecht: dewijle hij wel wiste dat de dienaeren hem gheenssins toeghelaeten en hadden te doene, sulcx als hij ghedaen heeft, ende hij doch hem daervan nyet onthouden conde, so heeft hij der dienaeren aduijs d'rup nyet versocht, up dat hij nyet schene met hen te spotten, als hij contrarie haer advijs zoude ghedaen hebben. Hierup is hij laeten gaen tot een anderen tijdt, ende beloofde daerentusschen sijne belijdenisse scriftelick der Consistorie over te gheven.

Ende overmidts dat hij hem beroupt up zeker protestatie, daerof de ministers zegghen niets ghehoort thebbende, zo wierdt Jan de Cueninck ghevraecht, wat hij daervan onthouden hadde, dewijle hi in dien tijden ouderlinck was; dewelcke attesterde, hoe dat Pieter Carpentier, oock ouderlinck in dien tijdt, verclaerde in consistorien over Marten Tay, ten tijde als hij in de ghemeinte ontfanghen wierdt, hoe dat hij van sodane ghevoelen was, maer dat hij 'tzelve begheerde bij sich te houdene ende hem leerachtich te bewijsen.

Loys Thiery versochte andworde, die hem over acht daghen toegheseit was. De dienaeren up sijn saeke ghedelibereert hebbende, hebben hem voor andwoorde ghegheven, zulcx hiernaer volcht: Loys Thiery versouckt andworde.

Eerst angaende de 30 sh. st., dat Thomas Soen daerinne provideren sal.

Angaende Adam der Kinderen, de dienaers en wisten niet dat hij sulcx beghaen hadde, als Thiery tsijnen laste hadde anghegheven. Over de 2 persoonen, totter papisterie vervallen in Cueninghinne Marie tijdt, es de discipline ghegaen. Zo vele den banckroutier belangt, dat Thiery bijstellen soude, sulcx als hij anghebrocht hadde; men souder in voorsien. Ten surpluse, so erghens bij versuijmenesse te cort ghedaen waere, men soude up een andere tijdt beter sorghe draghen.

Nu angaende zijne ghepretenderde schult, hebben hem gheandwoordt in dese maniere:

Andworde angaende de pretensieschult. Indien hij gheen middel heeft connen vinden ter tijdt, dat hij noch in dienst ende de schult versch was (wanneer, zoo 't wel te dijncken es, hij sijne neersticheit oock aenghelecht heeft) zo can hij wel verstaen, dat ons de middel te handts veel zwaerder es, daar inne te voorsiene, wel wetende dat de lasten der ghemeinte, sichtent dat wij in dienst zijn, zeer vermeerdert sijn. Daerom houden wij ons an onse andwoorde, daertoe ghevoucht, dat wij onse persoonen niet voorder verbonden en kennen an eeneghe schulden der ghemeinte dan pro rato, als een yder lidtmaet bijsondere. Dan nochtans willen wij naer den heijsch onser vocatie niet aflaeten, alle neersticheit an de ghemeinte an te wenden, om so haest het mueghelick werdt, ghelt te vinden, waermede de schulden, daer inne de ghemeinte sal bevonden worden ghehouden tsijne, betaelt mueghen worden.

Hiervan versochte Thiery een acte in scriptis, dewelcke hem ontseit wierdt, dewijle het gheen ghebruijck en es in de ghemeinte. Zeide oock, hoe dat hij Thomas Soen te vooren ghewaerschuut hadde van Adam der Kinderen, aleer hij in de ghemeinte ontfanghen wierdt. Voorts, hoe dat hij metter voorseide andwoorde, ende sonderlinghe zijn
fol. 51. gheheeschte schult belanghende, niet te vreden en was.

Acta 5 Martij 1570 Sondaechs.

Versouck executeurs testamenti Gualtery Delenii. Antonie Carpereau, ouderlinck van der Franscher kercke, ende Ghelein de Beste, met Gisbertus Joännis, t'samen executeurs van den testamente van de Weduwe Gualteri Delenii, versochten antwoorde ende bescheet up haerlieden anghegheven versouck, ghedaen Donderdaeghe lestleden. Wierdt hemlieden gheandwoort, dat dese consistorie haer de schult niet andraghen en conde, emmers als noch, maer dat de versouckers Jan Lamoit convuenieren souden,

soo't hemlieden goedt dochte, die alsdan zijn redres hebben soude up zijn consorten totter tijdt, dat men gheoordeelt hebbe, of de schult legitieme zij, ende de ghemeinte daer inne ghehouden of niet.

Tuijchenis angaende Pieter van Uden.

Ottho Jacobs, scrijnwerckere van Andworpen, gheëxaminert op de saeke Petri van Uden, zecht, hoe dat hij hier te vooren in de secrete ghemeinte t'Andtworpen de wetedoender es gheweest, ten welcken tijde Pieter van Uden (die hij deposant zecht overlanck wel ghekendt thebbende) van de ghemeinte niet en was, maer hadder hem gheerne inghesteken; aver de ghemeinte betraude hem niet ten beste om zeker lichtveerdicheden, die hij opentlick bewees. Zecht voorts, hoe dat hij wel weet, dat hij t'Andtworpen om schulden ghevanghen es gheweest, ende so hij up't scepenhuus brocht was, tot versoucke van sijn credituеren, so ontmaecte hij hem met behendicheit uuten handen der dienaeren, ende t'huus commende vonde zijn jonck wijf ghelegen van kinde, daer of hij de vaeder was, 'twelcke hij versochte in de ghemeinte ghedoopt thebbende, maer 'twierdt hem ontseit. Angaende 'tleven ende de conversatie van 'tzelve jonckwijf en weet hij deposant niet te sprekene.

Vermaninghe ende schultbekenninghe Jacobs Janssen.

Jacob Janssen, ontboden bij den dienaers in consistorien, wierdt vermaendt, van dat hij tweemael hem vervoordert hadde ten avontmaele te kommen, daer hij noch gheen openbare belijdenesse ghedaen en hadde, noch oock niet ghepurgiert en was van den gheschille ende differente, daer in hij met zijne huusvrouwe etlicke tijdt ghestaen hadde. Hier jeghens allegierde hij, dewijle hij in voortijden hem totter ghemeinte begheven hadde, ende nu wederom hem in de kercke ghevonden, als men onlancx openbare belijdinghe dede, dat hij meende in dien deele niet mesdaen t'hebbene. Voorts angaende zijn huusvrouwe, sichtent dat hij letst met huer vereenichde bij tusschenspreken van etlicke van den dienaren, zo en esser gheene nieuwe zwaricheit meer ontstaen, noch scheiden gheschiet,

submitterende hem nietmin der schultbekenninghe halfven in 't oordeel der dienaeren, dewelcke die gheadvisert hebben in der mannieren naervolghende:

„Daer es een broeder, met name Jacob Janssen, die in Cueninck Eduwaerts tijden van der ghemeinte was, ende, binnen dry jaeren herwaerts van over zee wederom commen sijnde binnen dese stadt, ende es tot sijnder ghemeinte niet wederghekeert, maer heeft buuten derselve een vrouwe ghetraut, tusschen hem ende welcke verschil ghevallen es, waerduere hij etlicke tijdt met erghernisse van elckanderen verscheiden ghewoondt hebben. Daernaer deselve broeder met sijnder vrouwe vereenicht zijnde, es tweemale ten nachtmale ghecommen, onordentlick ende buuten wete der dienaren. Wie hij hiermede vererghert heeft, bidt hij etc., begherende voortan als een lidtmaet der ghemeinte anghesien te sijne, welcker discipline hij sich onderwerpt." Dit sal hij beandtwoorden met den jaewoordt, Sondaeghe eerstcommende, in de voormiddaegsche predicatie, staende up 'thooghte.

Acta 9en Marty 'sDonderdaechs.

Handelinghe cum UxoreWitte Wronghele.

Naerdien Jacques Witte Wrongle privatelick ende oock in consistorien an de dienaren versocht hadde ende doen versoucken: sij wolden sich informeren up de oneerbare maren ende gheruchten, die etlicke achter sijn huusvrauwe
fol. 52. stroijden, ende van der saken een eijnde maeken, tot purgeringhe oft correctie derselver, zo hebben de dienaers, uut het tuijchnis, dat zij ghehoort hadden van 2 mans ende 2 vrauwen, (welcker verclaers ende affirmael zij in scrifte ghenomen hebben) der huusvrouwe Witte Wrongle, in consistorien verschenen, voorghehouden de naervolghende puncten, ter presentie van Lieven Heindricx ende Mr. Jan Cubus, die sou begheerde daeromme jeghenwoordich te moghen zijn, in stede hueres mans, die uuter stadt was:

Vooreerst, hoe dat se seer familieaerlick ende meer dan den aert der eerbaerheit toeliet, verkeert heeft met jonghe luijden thueren huuse ende voornemelick met eenen Marcus Selos, filius Jan's, als met kussen, handt gheven, up den schoot zitten, handt in den boesem te laeten steken ende dierghelicken lichtveerdiche ende oneerbare zeden meer, een ghehuwede vrauwe, sonderlinghe die een suster ghenoemt wordt, gheensins betamende.

Ten 2e, hoe dat sou dicmael laete in den nacht, als hueren man ende d'andere gasten slapen waren, opghebleven es met Marco, ende oock met hem in sijn camer gheweest; item, dat hij, ten tijde, dat sou int kinderbedde lach, gheheele daghen ende somtijds nachten over bij huer in huer camer ghezijn heeft. *Aldus gecorrigeerd. Bartholt Wilhelmi.*

Ten 3e, sijnder oneerlicke propoosten gheschiet tusschen huer ende hem.

Ten 4e, hadse van Marco gheschijnken ontfanghen, als een gouden kethene, zilveren sluetelriem, laeken om een bouken etc.

Hierup heeft sou gheantwoordt:

Ten 1e, dat sij bekende met niemandt so familier gheweest t'sijne als met Marco, ende achtede daertoe goede oorsaeken ghehadt thebben; kende voorts van 'tcussen ende up den schoot sitten, maer t'surplus versaectese.

Ten 2e, ontkende met Marcus in zijn camere bij ontijde gheweest thebbende, maer kendt wel ten diversche tijden upgheweest thebbene totten middernacht ende daernaer, ende dat Marcus oock upghebleven es, naer dat hueren man ende d'anderen gasten slapen sijn gheweest, maer secht, dat se sulcx doen moet om naer huer vuer, keerssen ende huus naer te siene, dewijle huer de sorghe des huus opgheleit es. Ende en can oock sulcx niet laeten, dewijle de gasten ghemeenelick laete up sijn, ende sou, naer hemlieder vertouven, touven moet van slapen te gane. Voorts be-

kende, dat Markus in de absentie van hueren man dickmael bij daege ende bij avonde, jae gheheele nachten over in huer camere gheseten heeft bij huer, maer sulcx es gheschiet, dewijle sou in kinderbedde lach, ende de voester wasser altijts snachts bij. Ende al ware daer niemandt bij geweest, so heeft sou ghemeendt, nochtans vrij te sijne van alle suspitie, dewijle sou in kinderbedde lach, so voorseit es, ende noch maer 15 daghen gheleghen en hadde, als hueren man t'huus kwam. Dits oock gheschiet bij wel wetene, jae bij laste van hueren man, die tsijnen vertrecken Marcus badt, dat hij heur woude gheselscap houden in huer camere, ende huer de fantasie weeren.

'T 3e poinct ontkend sou ganschelick.

Up 't 4e, ontkendt van breeder gheschinken, dan eenen zelveren sluetelriem, weerdt 20 of 25 sh. st.

Hiermede es sou laeten gaen tot up een andere tijdt, als wanneer de dienaers met haer breeder handelen wouden, haer vermanende daer en tusschen, haer beter te bedijncken ende niet te verswijghen oft ontkennen, daer inne sou voor God ende de menschen mocht beschuldicht zijn.

Hans Dorain versouckt te huwelick.

Verscheen in consistorien Hans Dorain, van Andtwerpen, ende met hem Tanneken van Kelsbeke, van St. Truijen, suster van de francsche ghemeinte, versouckende hen ten H. Eestande te begheven ende hare uutroupinghe van de ghemeinte. Compareerde oock mede Hans Dregghe, van Andtworpen, waepensteensmijdt, dewelcke ghetuychde, hoe dat den vaeder van Hans Dorain (die van zijn groote kennesse is) over drij maenden, als hij, Dregghe, te Andtworpen was, hem verklaerde, dat hij te vreden was, dat sijn sone huwede, als hij profijct soude vinden, biddende oock, hij wilde hem de sorghe sijns soons annemen, ghelijck oft zijn broeder ware, 'twelcke hij, Dregghe, hem toesede. Boven dese so exhibeerde Hans Dorain eenen brief van consent, dije hij seide uut sijns vaeders name ghescreven tsijne. Ende van Tanneken's weghe verscheen huer meestersse, daarmede

fol. 53.

sou 10 jaren ghewoondt hadde, de welcke huer consent hier in drouch, verklarende oock, dat de dochtere vaeder noch moeder en hadde, noch oock hare vrienden en kende. De dienaers, al dit ghehoort, hebben haer versouck verwillicht ende gheconsenteert sondaeghe d'1e uutroupinghe.

Verscheen in consistorien Jan Lamoot met Jacob Saal, Jan Engelram, Jan Clercx, Claude Dotignijs, wederom vertoochende, hoe hij ghepresseert was van de executeurs van den testamente van de weduwe Gualterij Delenii om betalinghe van de 8 ₰ st., daer in hij hem uut name der ghemeinte verbonden hadde. Ende naer zeker propoosten an beijde zijden gheschiet, zo was dit zijne vraghe: of de consistorie achtede, dat de ghemeinte dese schult schuldich was, ofte dat hij se an zijn been cnoopen soude.

Jan Lamoot met d'oude consistorie.

Antwoordden de dienaers, zij en consten niet eijghentlick segghen of de ghemeinte nu de schult betaelen moeste of niet, dewijle zij noint gheen rekeninghe noch behooorlick bewijs van die, noch van anderen, gheheeschte schulden gesien en hadden. Ende al waert schoon so, datse de ghemeinte betaelen moeste, soe saeghense gheene middel alsnoch om an ghelt te gheraeken, dewijle de ghemeinte so belast was met siecken, met aermen, ende andere extraordinaire contributien.

Pieter van Uden dede versoucken finael bescheet, of men hem admitteren soude totter ghemeinte of niet. Wierdt hem gheandtwoordt, hoe dat de dienaers noch voor eenen tijdt zijn leven ende wandel wilden ansien, ende so hij hem stichtelick ende christelick droughe, sonder lasteren, quaet spreken, oft andersins erghernisse an te rechten, souden hem broederlick annemen ghelijck als andere.

Versouck Petri van Uden.

Verscheen Christiaen Clays van Nykercke; versochte hem ten H. Eestande te begheven met Jaentken van Nucours, weduwe van Anthuonis Bernaerts, van Saint Pol. De dienaers, gheinformeert zijnde van den goeden wandel van de voorseide Christiaen, ende dat hij gheen briefven van

Christiaen Claessen mette Wede. Anthony Bernaerts begheren te huwelicken.

consente en conste crijghen van vaedere of moeder, uut seker wichtighe oorsaeken, den dienaren bekendt, hebben haerlieder versouck bewillicht, ende Sondaghe d'1e uutroupingh gheaccordeert.

Acta 12en Marty Sondaeghs.

Besluyt nopende Cornelis van der Maze.

Angaende Cornelis van der Maze, die etlicke tijdt ghevanghen heeft geweest om zeker schult, ende daervan hulpe versocht ande ghemeinte, es bij den dienaren ende diakenen up tangheven Arnoldi Stuer gheadvisert ende ghesloten zo hierna volcht: Te wetene, dat Cornelis hem verbinden zal zijn schult te betalen, midts laetende wekelicks afslaen een portie van sulcx als hij ande ghemeinte verdienen zal. Voorts zo zal hem een broeder verbinden jeghens de vrauwe, ende borghen hem, binnen 18 maenden te vuldoene, van de gheheele schult; welcke broeder bij den diakenen (die dese saeke aldus bij derde persoon begheeren uutghericht thebbene om der consequentien wille)
fol. 54. schadeloos ghehouden ende gheindempnert sal wesen.

Handelinghe met Aernoult de Keysere ende Eyken Eyckendale.

Verscheen Aernoult de Keysere met Eyken van Eickendale, om andtwoorde van den dienaers thebbende up huerlieden versouck ende angheven, fo. 38. De dienaers, verstaen hebbende uut sekeren brief, ghescreven bij de consistorie van Noorwichs (die hen up't bescriven deser consistorie wat gheinformert hadden nopende tvoorgaende huwelick van Eÿken), dat de 1e man van tzelve Eyken noch in levene was, wonachtich met sijnder moeder binnen 's Hertoghenbosch, — hebben haer dienangaende alleene ghe-examineert ende ondervraecht naer de waerheit van de saeke, waerup sou verandtwoordde in der mannieren naervolghende:

Eerst, dat sou hueren man, ghenoempt Marcelis, traude te 's Hertoghenbosch in den couden winter A° 1564; deselve huer man, om de sober neeringhe wille ghetrocken zijnde

naer Bruessel, is binnen 4 maenden daernaer ghesturfven binnen Bruessel, zou als doe wesende te Maestricht, alwaer zou ontfinck eenen brief van zijnen broeder, huer laetende weten van zijn siecte; maer als sou te Bruessel quam, zo was hij ghestorfven ende beghraven. Dit vernam sou in de herberghe, daer hij thuus gheleghen ende ghestorfven was. Zecht nochtans, de luyden van dien huuse, de straete, noch oock tselve huus, nu niet kennende, midts dat sou sichtent noch te vooren te Bruessel meer gheweest heeft. Zecht, hoe dat eenen Willem Caekelaers, van Noorwichs, thuerer begheerte last ghenomen heeft over sekeren tijdt, als hij naer Bruessel trock, naer de waerheit van der saeke te vernemen, ende heeft van Bruessel eenen brief ghescreven, hoe dat haren man doot was, welcken brief ghelesen es gheweest bij eenen Aert de Spelmaker ende d'huusvrouwe van eenen Coenraet Fredericx, welcken brief zou zecht gherust thebbende onder eenen Jan Crelis, binnen Londen, ende meendt dat hij noch in wesen es, huer refererende totten inhouden des selven. Hiermede zijn se beede laeten gaen tot donderdaghe naestcomende, ende es besloten, daer en tusschen secretelick naer den brief te vernemen.

Acta 14 Marty sdijsendaechs extra ord.

Verscheen voor consistorie Franchois Gore, versouckende dat men hem inde ghemeinte soude willen ontfanghen. Wierdt hem gheandtwordt, dewijle de dienaers gheinformert waren, dat hij te Sandtwichs afghesneden was om dronckenscap, zo begheeren zij voor eenen tijdt acht te nemen up zijnen wandel, ende daernaer doen dat christelick ende billick ware, hem belastende, daerentusschen tuychnis te bringhen, hoe hij van zijnen ynghelschen meester, daermede hij verbonden hadde ghezijn, ghescheeden was. Versouck Franchois Gore.

Up zeker scrift, bij Willem Togghe den dienaren gepresentert, om in Coetu te gheven, wierdt bij den dienaren Angaende 't versouck van Togghe, een scrift in coetu te presenteren.

gheandtwoordt: „zo Togghe ofte yemandt el mainteneerde, bij den arbiters ofte d'auderlinghen yeuwers in te cort ghedaen t'sijne, dat sij sulcx voortstellen souden, men soude henlieden daerup contentement gheven, soo't mueghelick ware; daer niet, men soude hemlieden toelaten huere zwaricheden bij claeren bescheeden in scriften te stellen, ende der consistorie over te gheven, om daerup alsdan bij d'auderlinghen huere redenen van andwoorde te stellen, ende het Coetus over te leveren, om te oordeelen." Hierof versochte Togghe een acte in scrifte, die hem voor ditmael gheaccordeert wierdt, bij protestaetie van zulcx niet meer in consequentien te laeten trecken, ende met vermaninghe van dit selve scrift niet te verbreijden of pu-
fol. 55. bliceren, up peine van discipline.

Olivier Brass versouckt te trauwen in de ynghelsche kercke.

Verscheen voor consistorien Olivier Brass, versouckende der dienaren bewillinghe, om te mueghen trauwen in een Ynghelsche kercke, dewijle zijn bruit een Ynghelsche was ende gheen duijtsch en verstondt; verclarende voorts, hoe dat hij over 3 maenden an zijn moeder ghescreven hadde, maer gheen andwoorde connen crijghen. De dienaers gheinformeert wesende van zijnen goeden wandel, voorts van zijn ouderdom als van 30 jaren of daer ontremt, ende dat hij hier ghewoondt heeft eenen tijdt van 9 jaren, — hebben hem zijn versouck verwillicht, salvo dat men in onse kercken 3 uutroupinghen doen sal, so vele zijnen persoon angaet.

Acta 16 Martij 1570 s'Donderdaechs.

Cecilie, Wed. Hans Vrijman, versouct in de ghemeinte te mueghen commen.

Verscheen Cecilie Heijmakers, weduwe van Hans Vrijman, dicht van Mechelen, versouckende in de ghemeinte ontfanghen te mueghen wesen. De dienaers naer dien sij huer vermaendt hadden, ende sou oock huere schult bekendt, van dat sou den voorseijden Hans Vrijman ghetraut hadde, sonder wettelicke scheydinghe alvooren te laeten ghe-

schieden van zijn 1e huusvrauwe, die hij verlaeten hadde om hoererie, hebben haer in den name des Heeren toeghelaten totter naestcommenden belijdenisse, dewijle den zelven Vrijman nu overleden es, ende sou ghenouchsaem leetscap bewees van huere onvoorsichticheit ende mesgrijp.

Verscheen Mr. Jacob Saal, presenterende den dienaren zeker billet, oft rekeninch van zijn ghepretenderde t'achterheden an de ghemeinte. Verclaerde voorts, hoe dat nu onlancx Jeremias Ackerman up de bursse, voor velen persoonen, in seker t'samensprekinghe, hem groote iniurie angheseit hadde, als namelick onder anderen dese woorden: „Zwijcht Mr. Jacob, ghij zijdt lueghenachtich, ghij hebt altijts de ghemeinte in roere ghestelt met u lueghenen!" Hierover naderhand vermaendt zijnde, present 2 of 3 ghetuijghen, heeft zijn faulte niet bekendt, maer veel meer ghepersistert. Acht daerom Mr. Jacob, dat hij hiermede den vrede ghebroken heeft, ende derhalfven gheeft de saeke anne in consistorien, omme daer inne te doene naar hueren officium.

Angheven Saal, contra Ackerman, item presenterende rekeninghe.

Andtwoorden de dienaers, eerst angaende de rekeninghe: sij en conden jeghenwoordelick daer up niet andtwoorden, maer dewijle daer noch broederen waren, die oock rekeninghen begheeren over te gheven, zo zouden zij bij den tijdt zien, watter hemlieden inde zaeke te doene stondt.

Ten tweeden, angaende Ackerman, belastende hem de dienaers den zelven Ackerman noch eens of tweemael te vermanen met ghetuijghen t'sijnen huuse, ende niet up de bursse, ende alle vlijt an te wenden, om zijnen broeder te winnen, zoot mueghelick ware, bruijckende oock hier inne den dienst etlicker onderlinghen, — die sich daer toe offereerden, indient hem goed dachte.

d'Huusvrauwe van Jacques Witte Wrongle versochte zeker tuijchnis te mueghen beleeden voor consistorie, ten laste van Adrianeken, die huere verwaerster[1]) was, om te thoonen, dat sou oorsaeke was van alle de clappernijen, die ten laste van

Huusvrauwe Witte Wrongle beleedt tuijchnisse Adriaeneken, verwaerster.

---

1) *Verwaerster:* baker, en in het algemeen de vrouw die een kranke verzorgt.

haer, requerante, over al ghestroijt waren. Wierdt huer zulcx toeghelaten ende zijn de depositien ghescreven bij dandere tuijchenisse, die sou tharer verschooninghe met eenen in consistorien over gaf.

Wordt vermaendt van 3 puncten.

De dienaers met huer voorder handelende, hebben haer vermaendt van 3 puncten.

Te weten: van te groote familiariteit, ende meer dan het betaemde, ghenomen t'hebbende met Marco Celos.

Ten tweeden: van hem in huere camere toeghelaten t'hebbene bij daeche ende bij nachte, ten langhe ende vele stonden, ter tijdt sou in't kinderbedde lach.

Ten derden: dat sou na den avondteten met Marco up zijn camer alleene gheweest heeft met ghesloten duere.

Hierup andtwoordende: heeft bekendt hare schult van weghen der groote familiariteit met Marco, bekennende daer al te onvoorsichtich in gheweest thebbene; zo van ghelijcken oock int toelaeten tot huere camere, ten tijde sou int
fol. 56. kinderbedde lach; ende angaende 't derde poinct, bekende sulcx wel waerachtich tsijne, maer seyde, sulcx gebuert te sijne, om met Marco te rekenen, ghelijck het dicmael gheschiet, dat se gaet rekenen met huer gasten up huer lieder camere, sonder regard te nemen up ghesloten of onghesloten duere, ende daer en es noint quaet gheruchte om ghecomen dan nu.

Ghevraecht of zou naecommen wilde, sulck als de Dienaeren uut Godes Woordt huer upleggheu ende ordonneren souden, zeyde dat jae, maer dat se huer noch wat begheerde te bespreken eenen dach of twee, omdat hueren man uuter stede was.

Lieven Verhulst ende Marie Caussye versoucken te huwelicken.

Verscheen Lieven Verhulst, van Ghendt, met Marie Caussije, van Poperinghe, versouckende, hemlieden ten H. Eestande te begheven ende te dien eynde huere eerste uutroupinghe Sondaghe. Ghezien de letteren van consente van Lieven's vaeder, item gehoort 't rapport van Jan Beaugrant, daer Marie te Zandtwichs mede ghewoondt heeft, die de

dienaren mondelinghe ontboden heeft bij Pieter Carpentier, hoe dat hij briefven van consente ende bescheede hadde, van hare vrienden ghecommen, — accorderen tversouck.

Verscheen Mr. Jan Enghelram, presenterende den dienaren seker scrift, waer in hij sich beclaechde onder andere van Jeremias Ackerman, dye sijn boecxken duytlicken als valsch ende valscher leere te sijne verdoemet hadde; item dat hij met tzelve boecxken vele luyden om den hals ende ande stroppen ghebrocht hadde. Brocht hierof voor ghetuyghen Mr. Jacob Saal, Willem Togghe ende Guilliaume Courten, de welcke affirmerden, dit ghehoort thebbene van Ackerman, als dat „in tboecxken valsche leere was, ende datter vele duer an stroppen ghewant waren.” Dese saeke wierdt voorts verdreghen tot up een andere dach. Ynghelram contra Ackerman.

Acta 19 Marty Sondaechs.

Verscheen Mr. Jan Enghelram, versouckende andtwoorde up zijn scrift, donderdaghe lestleden overghegheven. Wierdt hem bij de consistorie voor andwoorde ghegheven: Eerst angaende Ackerman, indien hij zijne vermaninghe ordentlick anghelecht hadde, dat hij zijn tuijghen voortbringhen soude, daer met dat hij zijne vermaninghe naer ordene der discipline doen soude. Nopende Hoppesacq ende Marguinas, die wilden de dienaers ter eerster ghelegener tijdt op ontbyeden. Ende zo vele Nicolaes Bent belangde, vermaenden de dienaers Mr. Jan, hoe dat hij in sijn scrift daer van niet recht en screef, dewijle de handelinghe tusschen hem ende Bent in consistorien anders gheschiet was. Hiermede es Mr. Jan vertrocken, annemende, de vermaninghe an Ackerman na orden der discipline te doene. Versoucken Ynghelram. Andwoorde der Dienaren.

Acta 21 Martij ’sDijsendaechs.

Verscheen Joncheer Jaspar Sul; wierdt bij den dienaren Vermaninghe ende schultbekenninghe Sul.

anderwarf vermaendt als hier te vooren fo. 42, van dat hij in een suspecte herberghe eenen gantschen nacht over gheseten hadde ende up vermane zijnder huusvrauwe niet willen thuus commen etc. Hier jeghens proponerende zijn onschult, ontkende eenich dronckenscap daer begaen t'hebbene; zeijde voorts, hoe dat zijn huusvrauwe oorsaeke was, dat hij daer den nacht over bleef ende niet en dorst t'huus comen, vresende van meerder zwaricheit.

Ghehoort hierup zeker tuijchnis, ende alle de convenientien van de zaeke overleijt hebbende, de dienaers hebben goedt ghevonden, hem alleene te vermanen in consi-
fol. 57. storien, van 'tlanghe ende ontijdich sitten in de herberghe, van t'welcke hij hem voortan vermijden moeste, oft andersins zouden de dienaers gedwonghen zijn metter discipline voorder te ghane; item dat hij weder stichten soude de guene die hij wiste duer de voorseijde zijne daet gheergert t'sijne. Zo hij dese vermaninghe anname, zouden voor dit mael de sake daer mede laten berusten.

Hier in hebben D. Gott ende Barth, ministers, verclaert gheenssins te verwillighen, pretenderende dat men de satisfactie opentlicke van den stoel behoorde af te lesen, met verzwijghenghe des naems, versouckende hare protestatie anghetekendt t'hebbende. Hierentusschen es Joncheer Sul vermaendt gheweest volghens den voorgaende besluijte ende heeft de vermaninghe anghenomen, verclarende nochtans als t'andere tijden, dat hij die herberghe, ghenaempt „te Moorseelen", niet verlaeten conde, dewijle hij daer daeghelicx te handelen heeft mette luijden, om zijnder neeringhe wille, biddende daerom, dat sulcx niet qualick van hem ghenomen wierde, zo langhe als hij gheen ongheregheltheid en beghijnghe.

Vermaninghe ende schultbekenninghe Gillis van den Berghe ende zijn huusvrauwe.

Gillis van den Berghe ende zijn huusvrouwe, bij den dienaren vermaendt, van dat sij etlicke mael van den avontmaele ende oock van den kerckendienst sich onthouden hadde, daer beneven de consistorie beschuldicht, — ende

ghevraecht, waeromme zij sulcx ghedaen hadden, wendden voort zeker different tusschen hen ende Gillis Zeghers gheweest hebbende, waer inne de consistorie, tot versoucke van partien, mannen gheordonneert hadde, om de sake te stichten; welcke mannen, zeyden zij, hem Gillis onghelijck ghedaen hadden; buitendien, dat sij niet gheordineert en hadden zijn cedulle wederom te moeten hebben, alsse betaelt soude wesen; ende wat debuoir hij an Gillis Zeghers ghedaen hadde om de selve t'hebbene, en hadder niet connen angheraeken, niet jeghenstaende datse te vullen betaelt was. Hieromme waren zij ontstelt in haer ghemoet ende hadden daerom den dienst ende de sacramenten naeghelaeten, waerinne zij nochtans bekenden zeer qualick ghedaen t'hebbene. Bekende Gillis oock zijn schult, van dat hij de consistorie onrechteliek beschuldicht hadde, belovende, hemlieden voortaen te beteren, ende wederom te stichten de guene die zij souden mueghen ontsticht hebben. Hiermede zijn se voor dit mael bij der dienaers laeten henen gaen.

Actum 23en Martij 1570, voor Paesschen 's Donderdaechs.

Verschijnt Mr. Jan Enghelram, gheeft an, als tanderen tijden van Hc. Hoppesacq, hoe dat hij gheseit zoude hebben, dat het boecxken, bij Enghelram ghemaect, was boos, godloos ende der kercke Gods schadelick. Versochte der halfven dat Hendrico upghelecht soude zijn, sulcx goedt te doene ende te bewijsen, presenterende in zulcken ghevalle openbare beteringhe. Zo aver Hcus gheen bijstellinghe doen conde, dat hij bekennen soude alhier, sich uut haesticheit vergrepen t'hebbende, ende beloven voortaen dergheliјcke niet meer te doene. Dit selve versochte Enghelram oock van Jeremias Ackerman, die tvoorseyde boucxken onlancx, als valsch ende valscher leere te zijnen, verdoemet hadde; item ghesecht, dat Enghelram daer met vele luyden om den hals ende stroppen ghebracht hadde. Enghelram contra Hoppesacq ende Ackerman.

Hierup Hoppesacq voor consistorie ontboden, antwoordde:

„dat hij er t'sijnder tijdt up andtwoorden wilde, maer reserveerde den tijdt in sijne liberteit, sonder tzelve te willen doene als't Enghelram beliefven zoude. Zeyde voorts, hoe dat hij 'tvoorseyde boucxken also helick[1]) achtede, als des Paus decreten. Doch up den persoon Enghelrami en hadde hij niet te zegghen, want van sodane woorden, alsser hier te vooren tusschen hen beyden gheweest zijn, is hij met Enghelramo versoent, daer bij hij begheerde te blijven.

Jeremias, van ghelijcken ontboden voor consistorien, verclaerde, dat hij met hulpe van anderen metten eersten wat uutgheven wilde jeghens 'tvoorscreven boucxken, 'twelcke hij zeyde alreede onder handen te sijne, ende zo haest het vulbracht soude wesen, wilde dat der consistorie communicqueren, ende alsdan versoucken te weten: wie rechters zullen wesen in de zaeke? Zeyde naederhandt, hoe datter niet en resterde, dan te weten, wie rechters zijn souden? dewelcke hij begheerde competent te zijne, opdat de sententie oft uutspraeke bondich mocht wesen.

Besluyt der consistorie: dat men hiervan met ten eersten raet vraeghen zal an 't Coetus. Daerentusschen beyde partien, zo wel Enghelram, als Hoppesacq ende Ackerman, vermanen sich stille te houden. Men zal ter eerster gheleghener tijdt daer wat in doen, opdat de saeke voleyndicht zijn mach, zo haest het mueghelick werdt. Dit is aldus de partien anghesecht.

Versouck Geraert Janssen.

Gheraert Janssen verclaerde voor consistorien, hoe dat zijne dochtere, Weduwe van Anthony Jonghe, belooft es met eenen Willem Trommel, Schotsman, die nootlick besoignierende es in seker wercken der C. M^{t}., ende zijn zijne zaken zoo gheleghen, als dat hij nyet vertouven en mach van trauwen. Daerom hij van den Bisscop van Cantelberghe verkregen heeft litteren van consent, om te mueghen trauwen in de Ynghelsche kercke, met éene uut-

---

[1]) *Helick:* heilig.

roupinghe, ende begheert niet min 3 uutroupinghen, namelick Saterdaghe, Sondaghe ende Maendaghe, dewijle het al ledicdaghen zijn. Wierdt gheadvisert, alleenlick éene uutroupinghe te doene, ende dat sij trauwen souden, wanneer sij wilden, volghende huerlieden litteren van consente, ende up den zeker, die zij voor den Bisschop ghedaen hadden, totter somme van in 100 sh. st., van datter gheen oppositie vallen soude.

Mr. Cornelis d'Hooghe, anderwarf bij den dienaers in consistorien vermaendt, als hier te voren fo. 44, andtwoordde, dat hij wel bekende onordentlick ghedaen t'hebbene, dewijle hij 't faict zelve met zijnder handt ghedaen heeft, maer en conde niet verstaen, dat de daet in huer selfven quaet was, dewijle het den persoon wel verdiend hadde, submitterende hem nietmin int oordeel der consistorie, dewelcke voor een besluyt gheadvisert heeft: dat als morghen 2 auderlinghen gaen sullen tot Mr. Cornelis, dewelcke in harer presentien ende van de gene die present waeren, int faict zijne schult bekennen zal ende leetschap bewijst. Dit heeft hij verwillicht.

Schultbekenninghe Mr. Cornelis d'Hooghe.

Gillis Zeghers met Mr. Matheux de Questere, Notaris, verschenen voor consistorien, presenterende dezelve de ghecasserde obligaetie van Gillis van den Berghe, om daermede te doene, zo het bevonden soude wesen noodich t'sijne, versouckende daer beneven de voornoemde Zeghers, dat Gillis van den Berghe ontboden wierde voor 'tnachtmael, om hen te reconcilieren van sodane verbittertheit, alsser tusschen beyden zoude mueghen gheweest t'sijne, opdat sij met gheruster conscientie des Heeren Avondmael begaen mochten. Dit es bij den dienaers verwillicht ende gheordonnert, Saterdaghe naer de voormiddaechse predicatie te verschinen.

Gillis Zeghers versouckt versoeninghe met Gillis van den Berghe.

D'huusvrauwe van Jacques Wittewrongle dede angheven bij Lieven Hendricx, dat se huer ghedrouch angaende huere saeke in de discretie van den dienaers. Wierdt hem

Besluyt angaende d'huusvrauw Wittewrongle.

gheandtwoordt, dat deselve daerup letten souden, ende jeghens Saterdaghe laeten weten, wat se er in besloten waren.

fol. 58. De saeke in deliberaetie gheleit, in wat forme de schultbekenninghe gheschieden soude, zijn de dienaers eyndelick eendrachtelick verdreghen, in de mannieren navolghende:

Schultbekenninghe Uxoris Wittewrongle.

„Men zal der ghemeynte angheven, dat daer es een zeker zustere der ghemeinte, die binnen hueren huuse de palen der eerbaerheit te buuten ghegaen heeft, zulcx dat vele persoonen, daerduere gheërghert, suspitie ghenomen hebben, ende gheruchte ghemaect is van meerder saken, dan met neerstich ondersouck waerachtich bevonden es, van welcker lichtveerdighe onvoorsichticheit zou, voor consistorie vermaendt, huere schult aldaer ende voor meer andere, die van der saeke mochten weten, bekent heeft."

Dits naer eenen ander forme, bij huer onderteekendt, afghelesen.

Angheven Nicolai Bendt angaende 't annemen van Marten Tay bij protestatie.

Verscheen voor etlicke auderlinghen ende beede den ministren, 's voornoens in consistorien vergadert, Nicolas Bendt; verclaerde in teghenwoordicheit Jeremie Ackerman ende Marten de Visscher, dat hij zeer ontrust zij uut eender disputatie, in teghenwoordicheit Gillis Huereblocq ende P[rs] de Moor, ghehouden met eenen Marten Tay, welcke hebbe de leere Lutheri in 't avontmale met grooten ernste ghedreven, ende ware daerover, met toesien der dienaers, ten Lutherschen avondtmale gheweest; waer over hij achtede, deselve behoorde voortan met ons niet meer ten avontmale toeghelaeten te wordene, dewijle de doipe ende dat avontmael alleene den rechtgheloovighen toequam. Want waren Lutherus ende Zwinglius gantsch verscheiden in ghevoelen van Christo, jae, achtede den Christum, die Lutherus in den avontmale dichtede, so onrecht, als den wederdooperschen; ende so men dese Lutherschen dispenseren woude, dat men se ten avontmaele toelaeten woude, zo hadde men (zeijde hij) teghen recht beswaret de guene, die van conscientie weghen, gheen tuijghen hadden nemen connen,

waer toe men se nochtans ten eijnde ghedronghen hadde. Item zoude hij oock selve also niet langhe eenicheit met ons houden konnen. Maer, ghelijck als hij zijn ghevoelen hadde veranderen moeten ende deser kercken leere eendrachtich annemen, also moeste men dese oock daertoe drynghen.

Wordt hiervoor andwoorde ghegheven: de teghenwoordighe dienaers wouden hierover met der volle consistorie spreken.

Actum 25 Martij, Paeschavondt 1570.

Verscheen voor consistorien Olivier Brassen, verclaerende, hoe dat hij huwelicken soude, van morghen in 8 daghen, in een ijnghelsche kercke, met eenen ijnghelsche dochtere, ghenaempt Elijsabeth Rogiers, versouckende daerom in onse kercke 3 uutroupinghe ghedaen thebbene, namelick, Sondaghe, Maendaghe ende Dijssendaghe, oft ééne voor al. Wierdt gheadvisert: ééne voor al, dewijle hij dry uutroupinghe hadde in de ijnghelsche kercke.

Olivier Brassen versouct 3 uutroupen.

Verscheen Gillis van den Berghe met zijnder huusvrauwe, de welcke ten vermane van de dienaers belooft hebben (ende voornemelick Gillis), als morghen voor de predicatie te verschinen, om met Gillis Zeghers te versoenen voor den avontmaele, consenterende oock in de schueringhe zijnder obligaetie, sampt andere sticken der questie angaende, daerup d'arbitraige gheloopen es tusschen hem ende Gillis Zeghers voornoemd. Dienvolghende es d'obligaetie ende d'arbitraighe van de mannen, thuerlieden beeder presentie, gheschuert. Gillis es ook sanderdaechs verschenen ende versoent met Zeghers. Ziet breeder hierof foliis 59 en 60.

Gillis van den Berghe consentert int schueren zijnder obligaetie etc.

fol. 59.

Actum 30en Martij 1570 'sDonderdaechs.

Verscheen Clement Woulters, ontboden sijnde bij den dienaers; wierdt vermaendt sijnder erghernesse met dronc-

Vermaninghe an Clement Woulters ende zijn huusvrouw.

kenscap begaen, ende sijnder onghehoorsaemheit, dat hij voor consistorien niet commen was, tot 2 so 3 mael ghedachvaert zijnde. Excuserde hem dat zijn huusvrauwe mede was ontboden, ende lach zieck van der peste.

Item zijn dronckenscap, zeyde hij, en was zoo groot niet. Was niet min te vreden, te volgen sulcx als de dienaers over hem ordonneren souden. De vrouwe seyde van avontmaele ghebleven tsijne duer hare cranckheit, ende oock dat se verstaen hadde, 'tavontmael huere afgheseit gheweest thebbene. Wordt vermaendt niet meer af te blijven, ende haer te versoenen mette guene, die haer vermaendt hebben van haren achterclap teghen de dienaers. Ende aengaende Clement, wierdt noch uutghestelt ende vermaendt, sich met God te beraeden, tot dat men hem ontbieden soude; de dienaers souden middelertijdt voorder vernemen, hoe openbaer dat zijn dronckenscap gheweest zij.

Vertooch Nicolai Bent van 't boucxken Enghelram.

Up zeker vertooch voor consistorien, ghedaen bij Nicolas Bent in presentien van Hendrick Hoppesack ende Jeremias Ackerman jeghens tboucxken van Mr. Jan Enghelram, als onder anderen, dat d'opscrift oft tijtle ende d'eynde niet goedt en waren: d'opscrift, om dat tzelve luydende was „Uutspraeke etc.", twelck gheen privaet persoon, sonder consent der ghemeinte, of predicanten ten minsten, en vermochte so te doene: d'eynde, om dat hij screef „tot de strijtlustighen", twelck der Christenen manniere niet en was; gaf oock daermede de authuer te kennen, dat zijn bouck niet recht en was, anders soude hij niemandt daer teghen tot strijdt beweghen. Versouckende daerom de voorseyde Nicolas: zo dese consistorie daer over oordeelen soude, dat se eerst bedencken willen, wat oordeels daer elders over ghegaen zij. Item dat hij van dese consistorie onghemoyt mocht blijven, mits dat tboucxken sonder consistorie begonnen was etc.

De dienaers, up al ghelet, hebben eendrachtelick voor andwoorde ghegheven, dat men in de saeke metten eersten doen sal wat redelick ende billick was, vermanende Bent

ende den twee anderen, hemlieden daer en tusschen stille te draghen. Wierdt voorts besloten, dat men in de naeste Coetus oft maentlicksche vergaderinghe der dry uutlandsche ghemeinten, de saeke van tboucxken naecktelick voorstellen soude ende raedt vraghen, hoe men alle diffrenten dienaengaende mochte voor eeuwelick nederlegghen.

Actum 2en Aprilis 1570 Sondaechs.

Aernoult de Keysere ende Eyken van Eickendaele.

Verscheen Aernoult de Keysere met Eyken van Eickendaele, mette welcke ghehandelt es gheweest hier te voren, *ziet foliis* 28. 36. 62. *Item zekeren tuychnisbrief van Noorwichs.* Wierdt van hemlieden verheyscht tuychnis van 'toverlijden van Eykens eersten man. Antwoorde Eyken, gheen tuychnis t'hebbene noch connene bijbringhen, dan dat zekere persoonen eenen brief ghelesen hebben, vermeldende van 't overlijden haeres eersten mans. Voorder ghevraecht, zeyde hoe dat se huer de letste reyse verabuserde met te segghen, dat hueren man te Bruessel was ghestorfven, want huer beter bedocht hebbende, zo es hij ghestorfven te Dort in Hollandt 2 of 3 jaeren naer den couden wintere, doch en weet sou daer van anders niet, dan van hooren zegghen. Want als sou de tijdinghe hadde van zijn overlijden, reysde daer henen, ende verhoorde daer, dat hij in eenen cleermakers winkle ghestorfven was. Voorder ghevraecht, hoe de cleermaeker hiet, wat persoonen datter bij waren als hij starf, waer hij begraven was etc., — en wiste gheen breeder bescheet. Bekende voorts dat se debvoir ghedaen hadden, om inde IJnghelsche kercke te trauwen.

Item dat Aernoult teghen sommighen persoonen gheseit hadden, datse buuten Bisscopsgate [1]) ghetraut waren. De dienaers, up al ghelet, hebben hen beyde vermaendt,

1) "Bishopsgate Without" naam eener wijk, die bij "Bishopsgate Within" begint. Deze laatste begint in de City, tusschen Cornhill N°. 61 en Leadenshallstreet N°. 158.

neersticheit te doene, om souffissant tuychnis te crijghen van 'toverlijden van Eykens man. Item, hemlieden te wachten van eenighe IJnghelsche pastueren te soliciteren om te mueghen trauwen, dewijle zij dezelve also bedrieghen souden; ende onthier ende donderdaghe soude men breeder up de saeke letten, belastende hemlieden jeghens dan weder te verschijnen.

Wordt anghebrocht dat Arnoldus Stuer ende Mr. Cornelis van der Maze hemlieden ontgaen int dryncken ende ongheregheltheit.

Verscheen Jan Clercx, Mr. Matheux Verhomme ende Cornelis Joossen, diakenen, verclarende, hoe dat sij verstaen hebben, dat in zeker pesthuis in de Minoris [1]), daer men d'aelmoesse van de ghemeinte ontfanct, groote ongheregheltheit ende dronckenscap begaen wordt, versouckende dat dat de dienaers hier up acht willen nemen. Ghehoort hier up Philippum Garcy affimerende, dat hij hiervan groot gheruchte ghehoort hadde, jae selfs onder d'Ynghelschen, ende dat Arnoldus Stuer, visiteerder van den siecken een was van degene, die daer ten huuse hadden sitten drincken, — de dienaers hebben goedt ghevonden, Beatrix, de verwaerster van de ziecken, in consistorie te laeten commen ende huer te examineren. De welcke binnen commen zijnde ende ghevraecht naer de waerheit van de saeke, heeft gheseit, hoe dat eerstmael Mr. Cornelis van der Maze, chijrurgijn, daer was commen met zijnen zuene ende droncken onder hen 3 so 4 potten biers; daernaer, ontrent den 2 of 3 uren naer noene, quam Arnoldus, die bleef daer zittene tot den 7 uren; daer quam oock een Jacques, boeckprenter, met eenen scrijnwerker, om haar te spreken; item noch 2 ijnghelsche vrauwen, die bij drancke waren, de welcke ter stondt vertrocken. Ende daer mochten in alles ghedroncken zijn 8 zo 9 potten biers, ende men sanck overluudt den 51. Psalm.

De dienaers, de voorseyde Beatrice (hoe wel sou van der

---

1) Minoris: straat in het oostelijk gedeelte van Londen, tusschen Aldgatehighstreet en Towerhill.

ghemeinte niet en was) vermaendt hebbende, dat se haer stichtelicker behoorde te draghene ende van dronckenscap, daer se seer berucht af was, te vermijdene, twelcke sou beloofde voortan te doene, hebben gheadvisert: Arnoldum up t'ontbiedene met Cornelis van der Maze ende zijnen zone, maer te vooren noch eenen broeder te hooren, die oock van de zaeke weet.

Actum 6[en] Aprilis 1570 'sDonderdaechs.

Jacob Machen, weduwnaere, versouct te mueghen trauwen met een IJnghelsche weduwe, ghenaempt Elyzabeth Reyls, in onse kercke. Gheadvisert ende hem voor andwoorde ghegheven, dat hijt rauwen soude in een ynghelsche kercke, dewijle hij de spraeke wel can, ende zijn bruut gheen duijtsch en can, salvo dat hij beijde, tot men in onse kercke drij uutroupinghen ghedaen hebbe.

Jacob Machen verzouct te trauwen.

Verscheen Nicolas Bent, verselscapt met Jeremias Ackerman, versouckende onderrechtinghe van 'tannemen bij protestatie van de persoonen van Marten Taij ende Pieter de Bert. Item, oft Joännes à Lasco, zalegher ghedachten, bij protestaetie metten Lutherschen ghecommuniceert heeft, zo men zecht. Item, of wijler zalicher ghedachten D. Uutenhovius met eenen briefve zulcx zoude bevesticht hebben, ende wat van dier sake wesen mach. Jeremias verclaerde hiervan oock onderwijs begheerende.

Versouck Bent ende handelinghe der consistorie metten zelven.

fol. 60.

Ghevraecht, waeromme zij sodane onderrechtinghe versochten, andtwoorde Bent, hoe dat hij Marten Taij eens op de bursse anghegaen es, hem vraeghende, hoe hij ghemoet was, ende of hij noch zo ghesint was in de leere Martini, als te vooren etc. Hierup verandtwoordde hem Taij in deser voughe: „Ghij en verstaet de saeke niet, ghij wilt wijser sijn dan den Superintendent Joännis à Lasco was ende Joannes Uutenhovius, salegher ghedachten, jae de gantsche ghemeinte van Londen. Tsurplus ver-

sochte Bent te verclaren in presentie van eenen diaken, die over desen handel als ghetuughen gheweest hadde. Wierdt belast, voort te varen met zijn verclaers, ende so men bevonde noodich te wesen, dat de ghetuijghe binnen quame, men soude hem inroupen.

Verclaerde dan Bent wijder, dat Marten zeijde, dat wijlen à Lasco en Uutenhovius met de Martinisten up protestatie ghecommuniceert hadden; dit en conste Bent, zeijde hij, niet verstaen, namelick als dat men eenicheit houden soude mette guene, die verscheijden zijn met ons in de leere ende ons lasteren ende naer ons leven staen.

Marten Taij, voorder bij Bent ghevraecht, wat hij hilt van den doop, zeijde, dat de zalicheit te soucken was in twater. Item, dat hij liever zijn kinderen in de Pausche kercke soude laeten doopen, dan datse onghedoopt souden blijven etc. Hierup rees zeker disputatie, ende dewijle Taij sich altijts beriep up sijn protestatie bij hem ghedaen, ende dat à Lasco ende Uutenhovius voor goedt anghezien hadden, up sulcke protestatie eenicheit met elcanderen te houden, zo was hij, Bent, ghenootsaect gheweest de saeke der consistorie an te gheven.

D'advisen ghevraecht rontom ende wedervraecht, es de resolutie eijndelick hierup vervallen: Te wetene, hoe dat dit een particulier faict es, gheschiet tusschen broeder ende broeder onder 3 zo 4 personen, derhalfven zoude hij Nicolaes vermaendt zijn, met Jeremias, Marten Taij privatelick an te spreken ende te vermanen van de feijlen, die sij in hem zouden mueghen bevonden hebben, ende zo Marten sich up eenighe schriften oft andere tuijghenisse beriep, dat hij bijstellen zoude. Dit al naer ordene der Christelicke discipline, ende zo Marten hen geenssins hooren woude, dat sij dan de saeke an consistorie bringhen souden; de dienaers wilden doen sulcx als zij dan bevinden souden billick te sijne. Voorts Bent te vermanen, hoe dat hij hem selven onbehoorlick om dese saekcn van den letsten

avontmale afghesondert hadde, van welcke erghernisse hij boete ende der ghemeinte ghenouch doen moeste.

Dese resolutie es hem aldus angheseit. Nicolaes verclaerde, hem nijet ghenouch ghedaen te sijne, ende en wiste niet (zeijde hij) hoe hij de vermaninghe anlegghen zoude, dewijle zijn zwaricheit daerin nijet en bestondt, maer versochte alleenlick een clare andtwoorde van t'ghevoelen deser kercke up t'poinct, van ijemant in de ghemeinte an te nemen bij protestatie, ende of wijlen zaligher memorien à Lasco ende Uutenhovius, sampt oock dese ghemeinte, van sodane ghevoelen sijn gheweest? De dienaers persisterden bij haeren voorgaenden besluijte.

Verscheen Aernoult de Keysere, presenterende der Consistorie seker scrift, inhoudende seker excusen ende verandtwoordinghen van sommighe woorden, die zijn huusvrauwe te cort oft onvoorsichtich ghesproken hadde; item zeker scultbekenninghe. De dienaers, tsamen ghedelibereert hebbende, hebben volghende de resolutie, maendaghe in Coetu ghenomen, den voerscreven Aernoult angheseit ende verclaert, hoe dat hij notoirlick met Eyken van Eickendale in hoererie was levende, dewijle sij nyet ghetraut en waren, ende oock niet trauwen en consten, voor dat hij claer en duytlick bescheet brachte van toverlijden van Eykens eersten man, waer of stercke presumptie ende gheruchte liep, dat hij noch in leven was. Vermaenden hem derhalfven, voor so vele als hij een lidtmaet deser ghemeinte was, ende hem der discipline onderworpen hadde, dat hij van tvoorseyde Eyken van stonden an scheyde. Ende, zo hij behoorlick bescheet t'eenigher tijdt crijghe van toverlijden hares eersten mans, dat hij sulcx an de consistorie bringhe, de dienaers willen als dan doen ende in de zaeke raeden, zo se nae God sullen bevinden behoorende.

Handellinghe met Keijsere, ziet 28, 39, 56, 62.

fol. 61.

Actum 9 Aprilis 1570 Sondaechs.

Schultbekenninghe Mr. Cornelis van der Maze.

Naer dien Mr. Cornelis van der Maze vermaendt es ghe-

weest in Consistorien van zeker lichtveerdicheit ende overdaet in drijncken begaen, als hier vooren staet fo 53, ende hij verwillicht hadde, nae te commen, sulck als de dienaers over hem ordonneren souden, so es eyndelinghe besloten ende hem angheseit, dat hij ten sekeren daeghe verschinen zal met 2 ouderlinghen voor de guene, die hij metter voorseide daet vererghert heeft, ende bidden om Christus' wille, dat se hem sulcx vergheven.

Schultbekenninghe Arnould Steur.

Arnoldus Stuer, ontboden in Consistorien, is bij den dienaren oock vermaendt gheweest van onordentlicheit, met voorscreven Cornelis Vermaze begaen. Te wetene, van dat hij met hem 3 so 4 uren, naer zijn selfs kennesse, hadde gheseten ten huuse van eenen siecke van de peste, daer men dranck ende sanck, ende denselven Cornelis (die hij nochtans selve als een persoon totten dranck gheneghen, tanderen tijden, anghegheven hadde) niet vermaendt in tijds te vertrecken, ende zijn patienten te gaen cureren; in summa dat hij hem inde voorseyde compaignie niet als een predicant ende vermaender ghedreghen heeft, maer duer zijn presentie ende zwijghen gheconnivert tot het dronckenscap ende onordentlicheit int singhen aldaer begaen. Hier jeghens heeft Arnoldus diversche excusen voort ghebrocht, ende es niet min eyndelinghe te vreden gheweest, wederom te stichten, die hij soude mueghen ontsticht hebben, ende zijn schult te bekennen. De dienaers hebben gheordonnert als boven van Cornelis Vermaze.

Adviesen ende resolutien, ghenomen mette diakenen.

Daer es gheresolveert, bij ghemeenen besluyte der Consistorie ende diakenen, van tonderhouden des dienstes ende der predicanten. Voorts, van topbringhen van den tachterheden ende lasten der aermen, dat ter eerster gheleghener tijdt, twee ouderlinghen ende twee diakenen in elcken wijck ommegaen sullen van huuse te huuse ende neerstelick vermanen een yder tot contributie: te weten, voor den predicanten maentlicks, ende voor den aermen wekelicks, elck nae zijn vermueghen. Die langhe in de ghe-

meynte alreede gheweest zijn, ende niet en hebben ghecontribuert, te vermanen tot upleggbinghe van de achterstallen; die sich wel ghequeten hebben tot nu toe, te bedancken ende te bidden, dat se continueeren; die aver qualick haer debvoir ghedaen hebben, dapperlick te vermanen; ende die als dus nyet willen gheven — uutghenomen die van den aermen leven — up te teekenen, om haere redenen af te vraghen in Consistorien.

Ten anderen, overmidts datter zeker clachten ende murmureringhe waren over de ghemeente, van dat Arnoldus Stuer, visiteerder van de siecken, van de aermenghelde eensdeels ghesalarieert was, so es oock gheresolvert ende besloten als vooren: dat de dry predicanten loten sullen, ende so wie het lot valt, die zal in stede Arnoldus dienen, salvo dat Mr. Jooris, die noch zieck es, eenen in zijn plaetse zal mueghen stellen, tot hij ghenesen werdt ende machtich zelve zijnen dienst te vulbringhen. **fol. 62.**

Ten derden, dat men alle Dysendaghe nae de predicatie in Consistorien propositien doen zal, om also de broederen, die begaefd zijn te beprouven ende oorsaeke te gheven, om meer te leeren, ende sich selven te oeffenen int verstandt van Godes woordt. De persoonen, hiertoe bequame zijnde, waren als doe benoemt, onder anderen de naevolghende: Gisbertus Joännis, Joës Cubus, Joännes de Cueninck, Lucas Claessene, Jan Davelu, Pieter Carpentier, Pieter de Bert, Philippus Garcy, Mr. Matheux Verhomme, Jan Lamoot, Gheeraert Artijs, ende meer andere.

Actum 13 Aprilis 1570.

Versouck Ynghelrami.

Mr. Jan Ynghelram versochte andwoorde up seker stuck, te vooren bij hem der Consistorie anghegheven. Wierdt hem bij den dienaers gheandtwoordt: dewijle zij weynich in ghetale waren, dat se moesten vertouven totten naesten Consistorie daghe.

Gheeraert Artijs versouct ghetuijghen te mueghen nemen.

Gheeraert Artijs versouct zijn kindt ghedoopt thebbene ende daerover als ghetuyghen te mueghen nemen 2 persoonen, namelick een man ende vrauwe, die van de ghemeinte niet en zijn. Accorderen, de vrauwe te mueghen nemen, dewijle zij voor een ynghelsche anghesien wordt, ende ter surpluse Gheraert ghebeden, ghetuyghen van de ghemeinte te willen nemen, om de ordene t'onderhouden.

Actum 16 Aprilis Sondaechs.

Angheven der diakenen.

Vertoochden de diakenen, hoe dat daer was eenen Gillis Schoonhave, eertijts predicant te Wormhout[1]) in Vlaenderen, die sijnen dienst ghepresentert hadde, om de siecken te visiteren in de plaetse Arnoldi, begheerende van den dienaers te weten, wat se hier inne ghesint waren te doene. Naer langhe deliberatien hierup ghenomen, es eyndelinghe metten diakenen besloten gheweest, den voorseyde Schoonhave te accepteren bij provisie, dewijle daer nu zeer weynich zieckeu zijn, ende dit sonder prejudicie van den besluyte, over acht daghen ghemaeckt, daerup men breeder zal mueghen adviseren, so ons de Heere meer versochte; dien volgens es de voorseyde Gillis anghenomen gheweest bij provisie.

Versouck Joris Moyenszn.

Verscheen Jooris Moyenszn, verclarende hoe dat hij heeft eenen dienaer, die broeder es deser ghemeinte, de welcke hem corts ten huwelicke begheven soude met een der sustere der ghemeinte, ende dewijle zij beede zeer aerme sijn, zo versochte hij an den dienaers, dat men ten daeghe van den huwelick zoude mueghen staen voor de kerckdeure met een schuetele, om de goetwillicheit van de broederen daer te versoucken. Dit versouck wierdt bij den dienaren gheaccordert. Van den stoele aflesen: dat de persoonen sulcx begheert hebben an de dienaers om huerlieden ghesteltheits wille.

Deliberaetie ende advijs der auderlinghen angaende 't scrift van Enghelram, overghe-

Wierdt ghelesen seker scriftt bij Mr. Jan IJnghelram, overghegheven 6n Aprilis an de consistorie, daerbij hij sich hooghelick beclaechde, dat de dienaers gheen eijnde

---

1) Wormhout. in Fransch-Vlaanderen.

en maecten tusschen hem ende Hendrick Hoppesacq, die met meer andere broederen seker boucxken, bij hem, Mr. Jan, over etlicke jaren in drucke laeten gaen, beschuldicht hadden, als „boos, godloos ende der kercke Gods schadelick, des Paus decreten ghelijck, een boucxken waerduere vele luijden an stroppen ende galghcn commen waren" etc. Betvoorts [1]) den dienaren int selve scrift ansegghende, dat se hiermede bewesen, dat hem der ghemeinte bauwe niet also, als hem wel betaemde, ter herten en ghijnck, dat se gantsch sorgelooslick ende ongheacht de saeke, tzij ten gheluckighen oft ongheluckighen eijnde, daerhenen drijven lieten. Item, so des voorseijde Hoppesacqs ende zijnen metpleghers beschuldinghen recht waren, dat hij, Mr. Jan, niet alleene uuter ghemeinte ghestooten ende den Satan behoorde overghelevert gheweest thebbene, maer souden oock de dienaers selve sulcke straffe weerdich sijn, die hem dus langhe sonder eenigh vermaen ende straffe de handen over thooft ghehouden, ende boven dien in Februarie lestleden tuijchnis briefven ghegheven hadden, dat se up zijn gheloove noch leven niets wisten te zegghen.

gheven der Consistorie, touchiende zijn boucxken.

fol. 63.

Up al twelcke de auderlinghen bij ghemeenen accorde ende bestemminghe gheadvisert hebben: Mr. Jan an te zegghen voor andwoorde sulckx als hiernae volcht, doch met sulcke reservatie, dat sij de saeke noch breeder in de maenlicke versamelinghe der 3 uutlandischen ghemeinten (Coetus) begheerden te communiqueren. Alvooren de auderlinghen protesteren, dat se gheen onordentlicheit van spreken excuseren willen; verclaren dat se niet eijghentlick voor calomniatuers houden en connen die persoonen, die gheseit hebben, dattet een bloetbouck es, des Paus decreten ghelijck etc., voor dat van den bouck behoorlicken gheoordeelt zij, of hij te approberen, oft reiecteren es.

Ten 2en om van den selven behoorlick te oordeelen,

1) Betvoorts: destijds gebruikelijk voor: Voorts.

zijn van advijse, dat Mr. Jan den selven sal translateren of doen translateren in fransche tale, om als dan bij dese consistorie anderer ghemeinten advijs ende oordeel daerup mede te versoucken; laetende te vooren weten de personen, die den selven beschuldicht hebben, dat sij hare stucken ende redenen an de consistorie bringhen.

Ten 3en, dat men over beede sijden een silentie imponeren sal totter tijdt, dat van den boucke in der voorscreven mannieren gheiudiciert zij, sonder nochtans daermede te willen prejudicieren den guenen, die zijn advijs van den bouck gheven soude, als hij dies ghevraecht ware.

Ten 4en, hebben de auderlinghen Mr. Jan vermaendt, dat hij hemlieden t'onrechte bij sijnen voorseijde scrifte beschuldicht heeft van sorgheloosheit ende onachtsaemheit, hem vermanende sodane ghevoelen af te legghen, dewijle zij niet uut sorgheloosheit, maer uut christelicke sorgvuldicheit de saeke te langher hadden laeten anloopen, vreesende dat se duer tverhaesten der saeke te cort of te lanck hadden moghen doen. Voorts hem vermanende, hoe dat hij qualick applicerde het gheven van het tuijchnisbrief in Februarie lestleden, ende voortan hem van sodane mannieren van scriven te mijden.

Beede de ministers, namelick D. Gotfridus ende Barth., hebben van contrarien advijse gheweest, ende versocht men soude het selve oock anteekenen in dese mannieren: „De consistorie en heeft haer des boucx niet an te trecken, maer moet alleenlick de beschuldighers uplegghen, dat sij haer onrecht bijstellen, om diversche redenen bij hemlieden gheallegiert." Wierdt Mr. Jan ghelesen de voorseijde conditionele andwoorde der auderlinghen, die daerof copie versochte, ende daernaer ten minsten de summa daervan up te mueghen teekenen in sijn tafelboucxken. Wierdt hem tzelve gheweijghert, omdat het ghene gantsch absolute ende resolutoire andwoorde en was.

Actum 20en Aprilis 'sDonderdaechs.

Verscheene Franchois Clercx ende Cornelis Jooss, diakonen, versouckende een rekeninghe te doene van een seker sterfhuus ende verkoopinghe van goederen bij hemlieden ghedaen, toecommende een weseken, overmidts dat Cornelis ghesint was zijn vertreck te nemene. Wierdt besloten dat Cornelis voorscreven de rekeninghe onderteekenen ende in handen van Franchois Clercx laeten soude, omme namaels metten anderen diaken daervan te handelen. Versouck Cornelis Joossen.

Jacob Janssen vermaendt sijnde, waeromme hij den 12en Martij in deze ghemeinte niet en verscheen, omme totter schultbekentenesse, die als doe van den stoele afghelesen werdt, zijn jae woordt te gheven, zo hij den 5en Martij selve bewillicht hadde, heeft zeker ontschuldinghe, van nootsaekelich verhindert te zijne, t'voorghewent. Wierdt eijndelick gheresolveert, dat men Sondaeghe naestcommende de saeke noch eens verclaren ende aflesen soude, ende dat hij alsdan zijn jaewoordt daer up gheven soude. Hier over es hij uutghegaen, om sich daer up te beraeden. Vermaninghe, an Jacob Janssen ghedaen. fol. 64.

Actum 27 Aprilis 'sDonderdaechs.

Jan Enghelram gaf over zeker lanck scrift, angaende zijn boucxken ende zijne wederpartien, sich beclaeghende, dat de consistorie hem gheen recht doen en wilde, met meer ander redenen ende doleancen, breeder in zijn voorseide scrift begrepen. Enghelram presenteert der consistorie een scrift.

Andtwoordde de consistorie dat se persisteerden bij den andwoorde, den 6en Aprilis ghedaen, ende zo hij ijet te segghen hadde daer jeghens, zo hij bij sijn scrift scheen te verclaren, dat hij sulcx voor den eersten anstaenden Coetus overbringhen soude.

Ten anderen, dat hij onbehoorlick de consistorie beschul-

dichde, als ofse de partien droughen, daer de selve consistorie nochtans up verscheijdenmael voortijts verclaert hadde, dat se metten alder eersten met goeden advijse anderer kercken daer in handelen soude. Ynghelram repliceerde, dat hij der consistorie andwoorde van gheender weerde en hield, ende dat hij de saeke soude moeten voorder bij ander rechters brijnghen. Wierdt wederom hem gheandtwoordt, dat men, volghende tadvijs van den E. Bisscop, de saeken daer swaricheit up viele in Coetu bringhen soude, ende daer naer noch sijner E. hulpe ende advijs versoucken, soot van noode ware.

Ynghelram, hierup uutghegaen zijnde, wierdt andermael ingheroupen ende ghewaerschuut, zo hij yet in dese saeken dede, om die voor eenen anderen rechter te brijnghen, eer de consistorie met het Coetus daerup ghedelibereert hadde, dat zulckx met onwille der consistorie gheschieden zoude. Andtwoordde Ynghelram, dat hij wilde staen ter correctie, zo hij sich qualick droughe.

Versoucke Togghe.

Verscheen Wm Togghe, versouckende te wetene, wanneer hij ontfanghen soude zijn ghedebourseerde penninghen voor de ghemeinte. Item of men hem gheen ander andwoorde en behoorde te gheven up zijne vraghen, die hij in Coetu voorghegheven hadde. Wierdt hem gheandtwoordt: angaende de penninghen, dat men met ten eersten daer of yet besluijten soude, als de broeders der Consistorie al bij een waren; ende aengaende tweede: dat de dienaers sich hielden an den besluijte, in Coetu den 3^en Aprilis ghegheven, ende hem angheseit.

Togghe ende Davelu gheven een scrift over.

Gaf daernaer de voornoemde Togghe een scrift over, bij hem ende Jan Davelu onderteekendt, inhoudende sommighe beswaerstucken teghen de Consistorie, waerup deselve voor andwoordde gaf, dat se hen beraeden ende ter bequamer tijdt daerup andwoorden souden.

Hendrick Hoppesacq neemt verlof an de consistorie.

Verscheen Hendrick Hoppesacq, verclarende dat hij ghesint was over zee te trecken, begheerende dat men hem

vergheven wilde, waerinne hij sich uut haesticheit soude mueghen eenichsins vergrepen hebben, zo hij van zijnent weghe vergaf dengenen, die hem te cort mochten ghedaen hebben in eenigher mannieren. Vermaendt zijnde, of hij wel **fol. 65.** gherust was angaende de saeke, tusschen hem ende Ynghelram, van tboucxken, ende dat hij zijn conscientie wel examineren soude, — verclaerde: dat hij teghen Ynghelrams persoon nyet en hadde, maer wilde hem helpen zo hij mochte, als zijn broeder; dan, so vele zijn boucxken belangde, persisterde bij het guene, dat hij daer of angheghevem hadde; zo hij nochtans in dien deele hem met eeneghe hefticheit der woorden mesgrepen hadde, verclaerde dat hem sulcx leedt was. Hierup belast zijnde uut te gaene, es besloten gheweest, hem te vraghen, of hij sich den oordeele, dat over het boucxken hiernaer ordentlick uutghesproken soude zijn, t'onderwerpen wilde. Hierup ingheroupen, heeft verclaert, dat jae; voorder zo hij bevonden waere, qualick ghevoelt ende ghesproken thebbende, tvoorseyde boucxken angaende, dat hij bereet was, t'allen tijde zijne schult daer van te bekennene.

Verscheenen Jan Clercx ende Claude Dotignys, overghevende seker scrift, waer inne sij sich beclaechden, dat se niet vuldaen waren up haere versoucken, den 25. Februarij scriftelick overgheghevene, inhoudende 5 sonderlinghe stucken, waerinne zij achteden, der discipline te cort gheschiet te sijne. Wierdt gheandtwoordt: ghemerct zij voor den arbitren nyet en waren verschenen, zo hemlieden angheseit was, dat zij daer over de Consistorie breeder niet behoorden te molesteren, refererende hemlieden ten surpluse totter andwoorde, den vorseiden 25 Februarij ghedaen. Angheven Clercx ende Dotignys.

Verschenen Nicolas Bent ende Jeremias Ackerman, verclarende, hoe dat sij bij Marten Tay gheweest, ende hem (zo hen opgheleit was) vermaendt hadden, waer over hij hemlieden — zeyden sij — meest voldaen hadde. Doch was hemlieden de conscientie des te meer verswaert, dat men Angheven Bent ende Ackerman.

de Martinisten also ter ghemeinte was toelatende. Versochten derhalfven, dat men hemlieden voor dese reyse van tnachtmael woude laeten afblijven, om dat sij in haere conscientien sich niet en consten gherust stellen, ten ware dat D. Gotfridus hen daerinne voldede. Ghevraecht zijnde, waerom zij D. Got. meer dan andere anspraeken, zeyde Bent, dat hij verstaen hadde, dat D. Got. tot sulck een acte van alliance metten Martinisten te maeken bewillicht hadde, zijnde tot Franckfurt oft elders. Zo hij sulcx ghedaen hadde, zo vonden sij sich beswaert, zo niet, waren gherust. D. Gott. andtwoordende verhaelde, hoe dat hij gantschlick van dier saeken (zo vele huerlieden voorghewende acte ofte brief anghijnck) niet en wiste, noch oynt eeneghen broederen gheraeden hadde, metten Martinisten te communiceren, oft kinderen te doen doopen, maer conde 't contrarie met opene briefven dergener, die sich naermaels sijnder daer over bedancket hebben, bewijsen. Nicolaes ende Ackerman naer diversche woorden verclaerden, dat se niet tot verachtinghe der ghemeinte oft eeneghe persoonen, af en bleven van 'tnachtmael, dan alleene om de gherustheit haerer conscientien wille, biddende, men soude se om Godes wille daerinne draeghen.

Saal ende anderen versoucken betalinghen van achterstallen.

Verscheenen Saal, IJnghelram ende Dotignijs, sprekende van hare achterstallen, die sij voortijts noch anghegheven hebben, een yder presenterende een bijsonder scrift daervan. Wierdt gheandtwoordt, dat men daer over tsijnder tijdt spreken ende handelen soude, om te siene, hoe men den
fol. 66. besten middele daerin souden mueghen ghebruycken.

Actum 29en Aprilis Saterdaechs.

Handelinghe ende anghevinghe der auderlinghen an de diakenen.

D'auderlinghen hebben t'scrift, t'welck Wm Togghe den 27en Aprilis in consistorien overghegheven hadden thaerlieden laste, den diakenen voorghelesen, uut oorsaeke dat Wm voorscreven eerst daervan in haer lieder presentie mentie maecte;

hebben insghelijcken ghelesen de andwoorde, up Wms voorscreven bezwaerstucken bij hemlieden ghemaeckt, op dat sij diakenen, weten souden, hoe dat Togghe de consistorie beschuldicht hadde ende hoe deselve consistorie met hem ghehandelt hadde. Willem Togghe gheandwoordt hebbende, dat hij zijne beschuldinghen wilde houden staende, wierdt belast int toecommende Coetus zijn bijstellinghe behoorlicken an te bringhen, op dat de saeke metten eersten mochte gheeijndicht wesen. Vermaenende daer en tusschen, dat hij sich selven wel beprouven soude, eer hij sich totter tafele des Heeren met sodane een ghemoet, als hij in zijn scrift gheopenbaert hadde, begheven soude. De consistorie verclaerde oock, dat se sich sijner beschuldinghen halfven wel gherust vandt, als onwarachtich wesende, hoe wel se niet sonder feijlen waren.

De auderlinghen gaven den diakenen oock te kennen, wat andwoorde zij Mr. Jan Enghelram den 27n Aprilis ghegheven hadden up zijn versouckscrift, als doe overghegheven, namelick als datse metten alder eersten daerinne begheerden te handelen, zo si te vooren meer verclaert hadden, begheerende dat de diakenen hier of ghetuijchnis draeghen souden, omme dies wille, dat Mr. Jan t'anderen tijden ende sonderlinghe int voorscreven scrift hem ghenouch ghevanteert hadde, de saeke elders te betrecken, up t'pretext, dat men hem recht soude gheweijghert hebben. Dit selve wierdt Mr. Jan Ynghelram ter presentie van den diakenen oock verclaert, versouckende dat hij der consistorie metter saeke soude laeten gheworden, dewelcke, om der ghewichticheit der selver, daer up begheerde breeder te delibereren. Verclaerde Mr. Jan, dat hij naer versouck der consistorie hem reguleren wilde, salvo dat se metten 1en haer debuoir daden.

Actum 1e Maij 'sMaendaechs.

Mr. Jan Ynghelram gaf over seker scrift, t'welcke, de-

wijle het lanck was, nyet ghelesen en wierdt, maer uutghestelt om te beandtwoorden totten naesten daeghe.

Actum s'Donderdaechs 4[en] Maij.

Versouct Togghe diversche acten uuten consistoriebouck.

Verscheen W[m] Togghe, versouckende diversche acten uuten consistoriebouck: Eerst des 20[en] Augusti 1569; des 24 Decembris; 13[en] Decembris, t'besluijt metten diakenen in consistorie ghemaeckt; 25[en] Decembris beschuldichbrief van Hoppesacq; Bertholdus, van den 11 Augusti, verclaersscrift tusschen de selve, uuten stoel ghelesen; d'acte van C. Mt., ghegheven 29[en] Decembris 1567; beschuldingbrief Bent contra Berthold van den 11 Augusti; item zijn eijghen scrift, overghegheven den 27[en] Aprilis; item noch een scrift, overghebrocht up Saal den 16[en] Martij, in presentien van hem Togghe. Dit al om te verifieren de stucken, die hij ten laste van de consistorie overghegheven
fol. 67. hadde.

Andtwoordden de dienaers, dat se achteden onghehouden t'sijne, een yeghelick acten te ghevene van allerleij saeken die in consistorie verhandelt wierden, ten ware dat het Coetus, voor wien dese saeke alreede overghegheven was, sulcx oordeelde van noode te sijne. Hier over protesterde Togghe, dat hem te cort ende ghewelt gheschiedde. Jan Davelu, ghevraecht zijnde, of hij de saeke met Togghe, die hij mede onderteekendt hadde, wilde beandtwoorden, zeijde, dat jae, dan nochtans bij middele van Togghe, die de selve beter bekendt was.

Angheven Gabrielis Berts.

Verschenen Gabriel Berths ende Adriaen Ghijselinck verclarende, hen selven beswaert te vinden uut oorsaeke etlicker woorden D. Gotfridi, uuten predickstoel den 3[en] Aprilis up de woorden „vele zijn één broot etc." gesprocken; namelick, dat hij, de selve uutlegghende, mentie maekte van de schueringhe der guenen, die eertijds van de ghemeinte afgheweken waren, segghende dat se gruwelick sondichden

teghen de voornoemde Scrift, die in deselve sonde noch bleven volheerdende; dan wilde daermede ontschuldighe niet beswaeren, maer dancte God voor de guene die wederghekert waren. Waermede de voorseijde 2 broederen zeijden, dat D. Gotfridus den ghemaecten vrede, inhoudende dat men van gheen voorgaene saeken reppen en soude tot ijemandts laste oft verwijt, te cort ghedaen hadde. Adriaen Ghijselins verclaerde oock, hoe dat Gheeraert Artijs bleef sustineren, dat hij, Adriaen, hem voor den deputatis soude beclaecht hebben, waerover Gheeraert hem soude beschuldicht hebben, hem insinueerende van verradelicke ghehandelt thebben. Versouckende daerom, dat Artijs voorscreven zijn beschuldinghe soude opgheleit zijn te verifieren, ofte daer van af te stane ende schult te bekennen. Antwoordden de dienaers up teerste, dat se daerup deliberen souden, biddende den broederen, de saeke daer en tusschen bij hen te houden. Up 't tweede, dat men Artijs ten eersten consistorie daeghe ontbieden, ende met hem daer over handelen soude.

Gillis Verhiele, diakene, versochte van zijnen dienst ontsleghen tsijne, overmidts dat hij die van Sandwichs diende, die hen sijner souden mueghen beclaeghen, als dat hij haerlieden saeke niet ghetrauwelick en vervoorderde, terwijle hij in den dienst der ghemeinte besich was. Wierdt gheandtwoordt, dat men daerup delibereren soude.

Versouck Gillis Verhiele.

Actum 7en May 1570.

Gheeraerts Artijs, ontboden bij den dienaers in consistorien, wierdt ansecht, hoe dat twee broederen, met name Adriaen Ghijselinc ende Christiaen Servaes, sich beclaecht hadden, dat hij hemlieden soude beschuldicht hebben, als dat se hemlieden voor den deputatis souden overghedreghen hebben, twelcke vele persoonen voor verraderie gheinterpretert hebben; versouckende hierof bete-

Versoeninghe Artijs met 2 broederen.

ringhe ofte bijstel [1]). Bekende Gheeraert, dat hij dit uut presumtie hemlieden naegheseit heeft, ende uut het anbringhen van eenen anderen persoon, ende heeft daer over
fol. 68. schult bekendt, ende zijn zo met elkanderen versoent.

Handelinghe over tscrift van Enghelram den 4en May gepresentert.

Wierdt ghelesen seker scrift, den 4en May lestleden overghegheven in consistorien per Mr. Jan Enghelram, waerbij hij versochte: voor eerst te wetene, oft seeker attestatie, hem hier te vooren ghegheven bij de gantsche consistorie, absolutelick, sonder eenighe protestatie ghegheven was, oft met eeneghe protestatie. Item declarerde ten surpluse int selve scrift voor partien in de saeke zijnes boucxkens ettlicke van den auderlinghen, als namelick Thomas Soenen, Gisbertus Joännis ende Phl. Garcij, om diversche redenen bij hem in zijn scrift ghealleghiert, versouckende tot verificatie van de selven gheadmittert te zijne.

De consistorie hier up ghedeliberert hebbende, verclaerde angaende 't 1e punct, dat zijn attestatie hem ghegheven was met zeker protestatie. Nopende 't tweede, es in de absentie van Soen, Joannis ende Garcy gheadvisert, ende daernaer Mr. Jan in Consistorie angheseit, dat de consistorie zijne beschuldinghe niet an en nam, maer voor nul hilt, ten ware hij se verifieerde naer den regle Pauli. Enghelram verclaerde zijne preuve ghereet thebbende, ende exhiberde der consistorie tot verificatie van tgene, dat hij ten laste van Thomas Soen ghescreven hadde, twee scriften, ghemarquert up den rugghe elck met A.; ten laste van Gisberto een scrift, marque B.; van Garcy één, marque C. Hiermede verdrough hi hem van breeder prueve, employerende tot verificatie van tguene, dat hij screef in Consistorien ghescheit tsijne, tonthoudt derselver Consistorie. Wierdt hem daernaer verclaert, dat de Consistorie hier in met ten 1e handelen wilde. Mr. Jan versochte eenen praefixen tijdt. Wierdt hem gheandtwoordt, dat men hem dien niet toesegghen en conste.

---

1) Bijstel of bijstellinghe: bewijs.

Uut dien, dat de Consistorie haer grootelicx beswaert ghevonden heeft, ende noch daeghelicx doet, bij vele ende langhe scriften, die ten diversche stonden bij den ghemeenen broederen overghegheven worden, zo es bij ghemeenen omstemminghe besloten gheweest, dat men gheen scriften voortan in Consistorien anveerden en zal, noch den broederen ghedooghen over te gheven, ten ware dat zulcx uut merckelicke cause noodich gheoordeelt ware, maer dat een yder, die yet an te gheven heeft, sulcx cortelick bij monde dee.

Besluyt der consistorie angaende de langhe scriften, die daer daghelicx gepresenterd worden.

Actum 11 May Sdonderdaechs.

Nicolas Bent, in Consistorien ontboden, wierdt een silentie gheimponert angaende tboucxken van Mr. Jan Enghelram, volghens d'ordonnantie ende tbesluyt dien angaende ghemaeckt maendaghe lestleden in Coetu. Verclaerde Bent, dat hij hem daernaer begheerde te reguleren.

Verscheen Mr. Jan Enghelram, ten ontbieden van der Consistorie. Wierdt hem ghelesen de resolutie in Coetu maendaghe lestleden ghenomene angaende zijn boucxken, ende dien volghens hem silentie gheimponeert, ende gheinterdicert gheen boucxkens meer te vercoopene of distribuerene. Andtwoordde Mr. Jan, dat dit alreede een verdoeminghe was zijnes boucxkens, ende dat dese kercke voortan oock niet beter gheoordeelt en zal worden, dan een guese kercke. Item, dat men met het ondersouck, daerof de resolutie van't Coetus meintionert, voortgaen sal ad calendas grecas. fol. 69.

Handelinghe met Ynghelram.

Mr. Jan presenteerde voorts der Consistorie een scrift ten laste van Soen en Garcy ende Gisbertus, die hij Sondaghe lestleden partien verclaert hadde in de saeke zijns boucxkens, met welcken scrifte hij noch breeder zijn intentie pretendeerde te proberen, zo men uuter lecture van tselve verstaen mochte. De Consistorie heeft hem gheandwoordt,

dewijle hij Sondaeghe al overghegheven hadde, dat hij in dier saeken over te gheven hadde, zo hij selfs verclaerde, uutghenomen een cleen extracten uut zijn boucxken, dat hem belast was, simpelick, soot in den bouck stondt, uut te trecken, ende den scriver der Consistorie te gheven zonder meer, — dat se dit zijn scrift reiecterden ende niet annemen en wilden. Doch heeft Thomas Soen voor zijn particulier, maintenerende bij der scrifte tonghelyck beschuldicht te zijne, tzelve gheanveerdt, om dat in tijden ende wijlen te beandtwoorden. Wierdt Mr. Jan voorts verclaert: anghesien de saeke principale, touchierende tboucxken, in Coetu hanghende was, dat dit incident, als een accessoir van derselver saeke, moeste gheschorst zijn tot ter tijdt de voorseide zaeke principale daer voor ghijnghe.

Verschenen Willem Togghe ende Jan Davelu, vertooghende in teghenwoordicheit der diakenen, dat se sich beraeden hadden up de resolutie, maendaeghe in Coetu hemlieden angheseit, ende waren bereet, schultbekentenesse te doene in der mannieren naervolghende:

„Wij bekennen, dat wij mochten behendelicker woorden ende wijse van scriven ghebruyckt hebben, maer dewijle, dat wij noint hier te vooren van zulcx meer ghehandelt en hebben, ende ons sulcx upghelecht es, zo bekennen wij daer over zo vele schults, als wij voor God ghedaen hebben; maer al zo vele als de reste van de grontsaeke in hem selven [aengaet], daerof willen wij ons schult bekennen, als wij onse behoorlicke verificatie ghedaen hebben, ende niet eer, — behoudens dat ons alsdan met Godes woordt sulcx upghelecht zij."

De Consistorie andtwoordde, dat se haer hilt an de sententie in Coetu ghegheven, de welcke zij niet reformeren en mochte noch removeren en wilde.

Actum 14en Maij, Sondaechs 1e Pinxterdach.

Versouck ende schultbekenninghe Gillis Bultinck.

Gillis Bultinck versochte als morghen voor middach te

mueghen trouwen. Wierdt hem zijn versouck gheaccordeert, ende voorts vertoocht, hoe datter gheruchte liep, dat hij alreede zijn bruut beslapen hadde, twelck hij eerst loochende, ende daernaer bekende waerachtich tsijne. Waerover hij vermaendt wesende, zijn schult bekende, belovende zulcx oock te doene an de guene die van zijnder daet weten souden.

Verscheen Clement Waulters; wierdt vermaendt van zijn begaen dronckenscap ende ongheregheltheit; item van zijn onghehoorsaemheit, dat hij, ten diverschen stonden ontboden zijnde bij den dienaers, niet ghecompareert en es. Bekende zijn schult ende ghedrouch hem angaende de forme der schultbekenninghe an de consistorie; de welcke hem verclaerde, hoe dat het noode was om de ghemeinte wederom te stichten, die hij met zijn dronckenscap ontsticht hadde, dat hij Sondaeghe naestcomene openbaarlick daer van zijn schult moeste bekennen, ende zo vele het de onghehoorsaemheit anghijnck, dat hij sulcx alleenlick bekennen soude in consistorien. Hier up heeft hij verclaert, dat hij gheenssins schultbekentenesse doen en wilde, ende is alzo met verstoortheit uuter consistorie gescheiden. Handelinghe met Clement Waulters.

Verscheen Pieter van Uden: versochte copie van seker depositie tzijnen laste in consistorien ghedaen, omme zijn defensie daer jeghens te doene. Andtwoordde de consistorie, dat het gheen ghebruijck en was, sodane copien te gheven ende sonderlinghe an de gene die van der ghemeinte niet en waren, ghelijck hij Pieter. Versouck Petri van Uden. fol. 70.

Verclaerde voorts de consistorie, dat se van sodane injurien, als hij meintionerende was niet en wisten, noch en beswaerde hem oock daermede niet. Hiermede es hij ghecontentert gheweest en heeft zijn vertreck ghenomen.

Actum 15 May.

D. Gottfridus presenteerde der consistorie een scrift;

wierdt uutghestelt om te beandtwoorden tot een ander tijdt.

Angheven ende versouck Enghelrami angaende zijn boucxken.

Verscheen Mr. Jan Enghelram, versouckende wat an te gheven in presentie van twee zo drij diakenen. Andwoordde de consistorie, dat hij zijn saeke angheven soude, ende, so de presentie der diakenen noodich bevonden wierde, men soudse inroupen. Vertochde Mr. Jan, hoe dat hij begheerde van de consistorie te wetene, of de saeke van Bent, Hoppesacq ende andere, die zijn boucxken beschuldicht hebben, zal blijven stille staende, ghelijck de saeke van 't boucxken, ende als 't Coetus gheordonnert heeft.

Item, of die saeke, daerin hij etlicke auderlinghen partien verclaert heeft, bij advijse van het Coetus gheschurst es. Item, hoe dat hij verstaet de principale sake te sijne, daer 't Coetus gheordonnert heeft, hem te verbieden, eeneghen van zijn bouxkens meer te vercoopene. D'ander poincten houdt hij voor accessoire.

Ten anderen, versochte te wetene, hoe dat hij dit anzien zal, of ghelijck als een uutghesproken sententie, ofte gelijck als eenen raedt.

Ten derden, begheerde copie van sulcx, als Donderdaeghe hem bij der consistorie angheseit was.

Ten letsten, protesterde van groot onrecht, dat hem bij der consistorie ghedaen was, zeyde hij.

Dese saeke wierdt bij der consistorie uutghestelt, tot up een anderen dach, dewijle 'tmeeste partie van den auderlinghen absent was.

Actum 18en May 'sDonderdaechs.

Vertooch ende versouck Marin de Cuijper.

Marinus de Cuuperio vertoochde, hoe dat hij momboir ghestelt es van zeker dochterken, wonende alsnu met sekeren persoon, die van der gehemeinte niet en es, welck dochterken hij gheerne in zijn bewelt hebben soude, om up te bringhen ende 't instruëren in de vreese des Heeren; aver de voorseyde persoon wil daervan niet scheyden, — zecht nochtans: „dat hij hem submittert in der duytschen

consistorien oordeel, of hij daervan scheyden moet of niet." Zo es dan de vraghe van Marinus: „Of de consistorie de saeke soude willen verhooren ende haar advijs gheven?" Es hem voor andwoorde ghegheven: „dat hij zijne partie eens voor consistorien bringhen soude, om te hooren, of hij hem submitteren wille, ende alsdan te doene dat billick es."

Gerardus Gossemus versouct hem te versoenen.

Verscheen Gerardus Gossemus, hier te vooren gheëxcommunicert ende afghesneden, vertooghende, hoe dat hij begheerde te vertrecken uuter stadt, maer dat hij alvooren begheerde, zijn saeke bij der consistorie oversien thebbende, om te wetene, hoeverre hij schultplichtich soude mueghen wesen, want hij ghesinnet was al te doene dat christelick wesen soude. Naerdien de dienaers hem afghevraecht hadden: „indien zij de saeke in handen namen, of hij oock huerlieder advijs naecommen soude?" ende hij daerup gheandwoordt hadde, dat jae, es gheresolvert ende hem angheseit, dat men hem corthelinghe ontbieden zal.

Vertooch Erardus Ruteling.

fol. 71.

Erardus Ruteling vertoochde, hoe dat eenen, Zacharias Goltsmit, thuus gheleghen hebbende totter weduwe van Mr. Cornelis de Clercx, zustere deser ghemeinte, te coste ghegaen heeft ten huuse van hem vertooghere, ende es hem ter causen van dien zeker somme ten achter ghebleven, warof de voorseyde weduwe hem belooft heeft te vuldoene; ende, dewijle zou nu zulcx weyghert, versouct hij, dat se voor Consistorien ontboden zij, ten eynde etc. Gheadvisert haer eerst te doen spreken bij dherde ende Elinck ende huerlieden rapport ghehoort, den vertoonder andwoorde te gheven. Dits hem aldus angheseit, ende es hij daermede te vreden gheweest.

Vertooch Carpentier over Ootgheer.

Petrus Carpentier voor Kaerle Ootgheer, in presentie desselven Kaerles, vertoochde, hoe dat hij, Kaerle, duer menichfuldighe ziecten ende crancheden, daermede hij dickmael bevanghen es, gheenssins den cost winnen en can

voor zijn huusghesin; begheerene daeromme zo vele assistentie van de kercke, als dat hij daerup hem mochte ontdraeghen. Wierdt hem voor andwoorde ghegheven, dat men metten diakenen hier van breeder spreken soude.

Versouck Enghelram. Andwoorde der consistorie daerup.

Verscheen Mr. Jan Enghelram, begheerende andwoorde up tguene, dat hij den 15. May anghegheven hadde. Wierdt gheresolvert, hem noch eens het besluyt van tCoetus voor te lesen, ende, indien hij alsdan daerup yet te zegghen, te vraghen ofte te versoucken hadde, dat hij sulcx voor tCoetus soude connen doen, daer de saeke hanghende was. Voorts hem te vermanen van de naervolghende poincten, daerinne de Consistorie achtede, dat hij hem mesgaen hadde. Als:

Voor eerst, dat hij zeijde, wanneer hem tbesluijt van tCoetus ghelesen was, dat dese kercke voortan niet beter gheoordeelt soude werden, dan een guese kercke, dat de saeke (sc. in Coetu) voortgaen zal ad calendas graecas. Item, dat hij den 15en May gheprotestert hadde van groot onrecht, dat hem bij der consistorie ghedaen was. Dit es Mr. Jan aldus vertoocht ende bij der consistorie angheseit gheweest.

Hierup andtwoordde Mr. Jan: Voor eerst, dat hij hem het Coetus niet anne en trock, maer hilt hem an dese consistorie, ende persisterde dat hem van derselve copie soude ghegheven zijn. Versochte voorts wederomme thebbene zijne originale scriften, die hij overghegheven hadde ten laste van Soen ende andere, die hij partien ghedeclarert hadde, dewijle die saek gheschurst was. Angaende de vermaninghe, ende eerst, dat hij ghesecht hadde, dat dit een guese kercke sijn soude etc., — antwoordde daerup aldus: dat hij dit up een goedt fondament gheseit hadde, als namelick, dewijle dese kercke in den haet ghecommen was, om dat se de guesen ghestraft hadde, ende de guesen nu verstaen sullen, dat zijn boucxken, waerin deselve straffe vervatet es, verboden es meer te vercoopen, zo zullen de

selve guesen hemlieden tot deser kercke nu voughen, daer se te vooren afbleven, ende also zal 't een guese kercke bedijen.

Angaende dat hij ghesecht heeft: „ad calendas grecas", es gheweest uut oorsaeke, dat hier etlicke zijn van de kercke van Andtworpen, als D. IJsebrandus, Mr. Jooris ende andere, an wien men soude mueghen scriven, want an die van Andtworpen te scriven in desen tijdt zoude langhe anloopen.

Nopende zijn protestatie, persisterde daer bij als noch ende zeijde, dat de consistorie haer niet ghequeten en hadde an hem, zo se behoorde. De consistorie persisterde bij huer andwoorde, hier vooren ghevoert; dan zo vele anghynck de restitutie van zijne originale briefven, souden daerup delibereren.

In desen handel heeft Mr. Jan hem grootelicx misgaen int spreken ende injurieren van der consistorie mette naervolghende propoosten: „Ghij hebt mij beschuldicht an tCoetus, gij hebt mij hier een jaer houden loopende, ende dan fol. 72.
secht ghij „loopt daer!" (scz. tot het Coetus). Notert vrij, ick zals u noch al meer anseggheu. Ghij souct de waerheit ende de leere, die hier dus langhe gheleert es gheweest, tonderdrucken", — dat was, zo hij interpreteerde, dus veel te zegghen: „met dese manniere van doene, en souct ghij de waerheit niet te voorderen, want anghesien men tbouck verbiedt, zo bringt men de leere daerin vervatet in suspitien. Hier over vermaendt, heeft bekendt, zo hij hem yeuwers in vergrepen hadde, dat hem sulcx leedt was."

Actum 21en May Sondaechs.

Verscheen Marinus Cuijpere, met Jan Wasteel, zijne partie, versouckende de ordonnancie over de saeke ten lesten consistoriedaghe angheghevev. Wierdt hemlieden afghevraecht, ofse sich beede submitteerden int oordeel der con-

Submissie Marini ende Wasteel.

sistorie. Verclaerden dat Jac. Gheordonnert Marino, te proberen [1]) zijn monboirscap ende den wille der moedere angaende de dochtere. Voorts Wastedt gheordonnert, te proberen, dat tmeijsken huer themwaerts verbonden heeft, ende dat se sulcx vermochte te doene naer de rechten van IJnglandt.

Vermaninghe ende schultbekenninghe Dierick de Bloot.

Dierick de Bloot wierdt vermaendt van dat hij eenen persoon in evelen moede gequest hadde, — leden omtrent 3 weken. Bekende zulcx waerachtich zijnde, maer dat zijn partie hem te vooren onghelijck ghedaen hadde met werpen ende smijten. Voorts, hoe dat de quetse nu ghenesen es, ende dat hij met hem versoent zij. [Gheresolvert, dat hi den soen bijstellen soude] ende, zoo 't als noch niet en ware, dat twee ouderlinghen tbeste doen souden, om de saeke te weghe te bringhen, ende daernaer Dierick, thuerlieden presentie ende van partie, zijn schult doen bekennen, zo hij in consistorien ghedaen heeft, met belofte van ghelijcke bekentenesse te doene voor alle andere die van de zaeke weten.

Actum 25[en] May Sdonderdaechs.

Arnoult de Keysere presenteert een brief in prueve.

Wierdt in consistorien ghelesen den brief, ghepresentert bij Aernoult de Keijsere, daerbij hij pretenderde te doen blijcken toverlijden van zijn presente huusvrouwe eersten man; ende dewijle den zelven brief insouffisant was, midts dattet gheen wettelicke ende behoorlicke tuijchnis inhoudende was, zo was besloten hem up t'ontbieden ende te vermanen, dat hij wettelicke certificaeten zoude bringhen.

Actum 28[en] ditto Sondaechs.

Angheven etlicke broederen ten laste van Huerne ende Poortman.

Verscheenen Hendrick Buenen, Jan Pieterssen ende Hendrick Zweertsen, te kennen gevende, hoe dat een broeder, met name Gheeraert van Hoorne, drijmael van tavontmael afghebleven es; hierover van hemlieden ver-

1) Proberen: bewijzen.

maendt zijnde, zeijde: „hij, hadde metter kercke niet te doene"; verzouckende dat men hierin doen zoude, zoo't behoort.

Jan Pieterssen gaf voorts an, hoe dat Govaert Poortman in zijn ghewone dronckenscap voortgaet, ende nu onlancx seer ergherlick op straete gheleghen heeft, zo dat vele uutgheroupen hebben jegens hem en de ghemeinte, vraghende: „offer gheen straffe en was teghen sodane versouckers?" etc. fol. 73.

Handelinghe tusschen Marino ende Wasteel.

Marinus de Cuupere ende Jan Wasteel verschenen voor consistorien, om zeker different, bij hemlieden hier te vooren anghegheven, hemlieden beyde submitterende dienaengaende int oordeel derzelver, om de saeke naer conscientie te beslichten. Wierdt Marino afghevracht: wat oorzaeke hij hadde om de dochtere van Walsteel's huuse te hebben? Verclaerde Marinus: om zeker schandelicke stucken, die hij zeyde verstaen thebbene van de dochters moeder; item, datse daer gheen Godtsalicheit en leerde, ende in pericle stondt van tot oneerbaerheit te mueghen verleyt worden. Wierdt hem oock afghevraecht: waerom hij de dochter nyet en begheerde t'ontslane? Zeyde: dat hij haer gheleert ende onderwesen hadde, ende een ander nu weder te gaen nemen, zoude hem ter schade commen; item, dat se in zijn huus bij de 3 maenden lanck zieck hadde gheweest, zonder hem eenich profijct te doene. Wierdt de zaeke hiermede verdreghen tot up een anderen tijdt.

Vermaninghe an Mathijs van den Valcke.

Mathijs van den Valcke, bij den dienaers ontboden, wierdt vermaendt van zijn dronckenscap, ten verscheiden male begaen, zonderlinghe Pinxterdaghe lestleden, tot groote erghernesse van velen. Consenterde, zijn schult te bekennen met verzwijghen zijnes naems. Ende dewijle de consistorie versochte, dat hij hem simpelick onderwerpen soude, ende beloven nae te commen, sulcx alsse ordonneren soude, zo heeft hij daerup zijn beraet ghenomen tot den naeste daeghe.

Versoeninghe ende accord tusschen Gabriel Bert ende Ghijselinc cum D. Gott.

Gabriel Berth ende Adriaen Ghijselin begheerden andwoorde thebbene, op 'tguene sijlieden om de beswaringhe haerer conscientien hier te vooren anghegheven hadden, angaende zeker woorden bij D. Gottfrido in zijnen predicaetie van den 30en Aprilis opentlick ghesproken. Wierdt gheresolvert, dat D. Gottfridus hen zoude tevreden stellen, dewijle hij sich daerinne te buuten ghegaen hadde, of, so hij sulcx refuserde, dat men daerof metten Coetus handelen soude.

D. Gott. verclaerde daernaer den voorscreven 2 broederen, dat gheenssins zijn voornemen zij gheweest, yet teghen den ghemaecten vrede oft tot verwijte der broederen te zegghene; zo hij nochtans met eenighe woorden daerteghen ghedaen hadde, dat hem sulcx van herten leedt was. Hiermede lieten sich de broederen ghenoughen. Biddende, dat D. Gott. up een andere tijdt sich dies angaende soude willen beter wachten, om alle swaricheden te mijdene.

Actum 1en Junij s'Donderdaechs.

Vermaninghe an Togghe.

Nae dien de diakenen hare rekeninghe voor consistorien ghedaen hadden, zo wierdt Wm Togghe bij de consistorie in presentien der diakenen vermaendt, van dat hij den 1en Maij den Coetus suspect ghemaect hadde voor den diakenen ende in de consistorie, als ofse hem onghehoort veroordeelt hadden. Andtwoordde Togghe, sulcx gheseit thebbene, om dat hij zijn verificatie niet en hadde mueghen doen, maintenerende daer omme niet mesdaen thebbende. Wierdt hem gheseit dat hij hem bedijncken soude.

Vermaninghe an Poortman.

Govaert Poortman wierdt vermaendt van zijn langduerich ende zeer ergherlick begaen dronckenscap. Naer vele redenen wierdt eijndelinghe gheseijt, dat men hem noch voor een wijle prouven soude, dewijle hij sulcx ernstelick versochte, belovende beteringhe.

fol. 74.

Actum 4en Junij Sondaechs.

Jan Diericx wierdt vermaendt van ergherlicke begaen dronckenscap, twelcke hij bekende hem van herten leet t'zijne, ende dewijle de zaeke niet zo zeer openbare ende bekendt en was, zo was besloten dat hij tot den guenen gaen soude, die daervan wiste ende zijn schult bekennen. Vermaninghe ende schultbekenninghe Jan Diericx.

Pieter van den Kerchove wierdt vermaendt, van dat hij binnen 9 maenden ten avontmale niet en hadde gheweest, emmers sichtent den tijdt, dat hij hem onder de ghemeinte ende haere discipline ghegheven hadde. Antwoordde, dat hij absent hadde gheweest tot binnen 3 maenden herwaerts, sichtent welcken tijdt hij zeker zwaricheit hadde ghehadt, zijnen huusvrauwe angaende. Wierdt voorts vermaendt, van dat hij zoude gheseit hebben in openbaer gheselscap: „zulck eenen consistorie [1]) acht ick niet", of dierghelijcke woorden. Andtwoordde, dat zulcx gheschiet zij up een andere wijse. Wierdt besloten eerst, dat men de gheleghentheit ende oorzaeke zijnes af blijvens der ghemeinte voordraghen soude Sondaeghe naestcommende. Ten tweeden, dat hij te vreden stellen zoude de persoonen, daer hij de voorscreven woorden mede ghehadt hadde; daerinne hij verwillichde. Vermaninghe ende schulthekenninghe Petri Kerckhove.

Joncheer Jasper Sul wierdt vermaendt, van dat hij donderdaeghe lestleden openbare erghernesse ghegheven hadde in de Prophetie, als namelick, dat hij hem vervoordert hadde daer te sprekene, sonder daertoe bij de ghemeinte verordent gheweest thebbene. Item daervan vermaendt zijnde, dat hij de ordinantie der ghemeinte dien angaende opentlick verdoemt hadde als valsch. Item ghesecht, so Gottfridus hem niet vuldoen waude up zijn vraeghe, dat hij hem 't nachtmael afseide. Item, zo D. Gott. zeyde: „ghij zijt in Vermaninghe aen Sul.

1) Dit woord is te dezer plaatse niet met het gewone corrupendium geschreven. Moet derhalve, wat onzeker schijnt, het gezegde van Kerckhoven op zijne vrouw slaan, dan leze men voor consistorie: c a r o n i e, ons *kreng.*

een staet van rechte", andtwoordde Sul: „jae ghij zoudt mij fray recht doen, ghij zoudt mij in vanghenis smijten, ghelijck ghij anderen ghedaen hebt. Ghij ende uwes ghelijcken hebter meer dan te vele met u prediken an galghen en boomen brocht etc."

Andtwoordde Sul, dat hij begheerde dese poincten in scriftene thebbene om daerup pertinentelick tandtwoorden donderdaeghe naestcommende. Wierdt hem gheseit, dat zulcx gheen ghebruyk en was, ende oock niet noodich, overmidts de saeke openbaer was, doch, zo hij yet hadde tot yemandts laste, zo hij scheen te willen verclaren, dat hij sulcx ordentlick angheven soude.

Vermaninghe an Clement Woulters.

Clement Woulters, wierdt wederom vermaendt, van dat hij sichtent de letste vermaninghe ende den tijdt, dat hij in prouve ghestelt was, eens of tweemael totter selver sonde van dronckenscap vervallen was. Wendde voort zeker triviale excusen. Wierdt eyndelinghe besloten, dat hij openlick zijn schult bekennen zoude, ende, zo hij daernaer wederom verviele, dat men hem dan opentlick der ghemeinte voorstellen zoude.

Vermaninghe ende schultbekenninghe Handschuttere.

Joos de Handtschuttere, vermaendt van begaen dronckenscap, bekende zijn schult, verclarende dat hem van herten leedt was, presenterende een yder te vuldoene, die daervan wiste. Daermede de consistorie hem heeft laeten ghestaen, overmidts de saeke niet zeer publycq en was, ende dattet oock d'eerste reyse was.

Vermaninghe ende schultbekenninghe Valcke.

Mathijs van Valcke, tweedemael vermaendt van dronckenscap, submitterde sich. Wierdt besloten, dat men met verclaringhe zijnes naems zijn schultbekenninghe aflezen soude, sonder openlick zijnen persoon voort te stellen
fol. 75.
en jae-woordt daerup te moeten gheven.

Actum den 8en Junij Sdonderdaechs.

Hans Simoens ende Betken Loos versoucken hare uutroupinghe.

Hans Simoens, versochte zijn gheboden om te mueghen trauwen met Betken Loos. Ghevraecht ofse beyden consent

van haren ouderen hadden, andtwoordden, datse ghescreven hadden, maer gheen andwoorde ontfaen, ende hare briefven hielden inne, so se gheen andwoorde en ontfinghen binnen eender maendt, datse voortvaren souden. Voorder ghevraecht, ofse in hare conscientien nyet vonden an yemandt anders verbonden te zijne, zeyden, dat neen. De dienaers, de zaeke overleyt hebbende, ende zonderlinghe, datse van competenten ouderdom waren, hebben hare versouck gheaccordert ende Sondaeghe de 1e uutroupinghe gheconsentert.

Uut dien, dat de Consistorie gheinformeert es gheweest van diversche oneerbaer daden, voorghestelt bij Arnoldo Stuer, zoot breeder blijcken mach bij de tuychnissen, daerup beleedt, so es de selve voor de dienaers ontboden, ende bij ghemeene resolutie verclaert, uut name der Consistorie: „Dewijle de Consistorie gheinformert was, eensdeels bij informaetie ende beleeweden [1]) tuychnis, eensdeels bij stercke ende menichfuldich gheruchte, van diversche ergherlicke oneerbaer daden bij Arnoldo voornoemdt anghelecht, streckene tot groote bedroefenesse ende erghernesse der gantscher ghemeinte, so hebben de dienaers ghenootsaect gheweest, hem voor dit mael van den avontmael te segghene ende van allen publycquen dienste, tot ander stondt de saeke naer haren heysch met breeder ondersouck beslisset soude worden. Hier jeghens protesterde Arnoldus, zegghende, dat men hem onghelijck dede, omdat men zonder voorgaende vermaninghe hem tnachtmael afseide. Replicerde de Consistorie: dewijle tgheruchte breet ende wijdt liep van zijnder daet; item, dat hij van ghelijcken faicte voortijde schult bekendt hadde, ende ten letsten, dat hij van sodane oneerbaerheit te pleghen bij velen van over zeer langhen tijdt befaemt, jae bekendt es gheweest, dat het niet noodich en was bij ordentlicke vermaninghe te procederen.

De consistorie zecht Arnoldum Stuer van den Avontmale.

---

1) Beleewede, gerekte vorm voor "beleedt", zie boven.

Verclaerde Arnoldus betvoort, dat Gheeraert Artijs ten huuse D. Gottfridi zoude gheweest hebben ende communicael met hem ghenomen, sprekende onbehoorlick ende onchristelicke woorden ten nadeele van hem, Arnoldo — versouckende daerom, dat hij oock van den avontmaele soude gheseit worden. Dit verclaerde D. Gott. niet waer zijnde.

In desen handel sprack Arnoldus vele onbillicke redenen ende propoosten, ende onder andere: „Ghij zult doen ghelijck als d'andere Consistorie, dewelcke alsse de luyden zouden gaen afsnijden, dan ghijnghense erst oorsaek visschen".

Verscheen Lambrecht Pieterssen, vertooghende hoe dat etlicke, die den vrede onderteekendt hadden, tweemael zo drymael van den nachtmaele bleven zijn, ende daernaer toeghelaeten.

Ten tweeden, dat Jacob Koort bij hem an de Consistorie verclaecht es gheweest, ende dat hij sichtent es ten nachtmaele gheweest, sonder dat hij vertoochene weet van eeneghe ghedaen beternesse.

Ten derden, so seijde hij zwaricheit thebbene angaende IJnghelrams boucxken, omdat tzelve verboden was te vercoopen, ende nochtans de partien, die het beschuldight hadden als valsch ende papistisch, los ghelaeten waren. Wierdt hem gheandtwoordt bij de consistorie, up t'eerste, zo hij eeneghe wiste, die te cort hadden ghedaen jeghens de ghemeinte in eeneghe zaeken, dat hij se up scrift overgheven soude an de consistorie, men soude daer inne behoorlick voorsien.

Up 'tweede, dat die saeke gheslist was ende de partien versoent, ende dat hem sulcx niet angheseit es gheweest, es naeghelaeten uut oorsaeke zijner ziecte.

Up het derde wierdt hem afghevraecht, hoe hij sulcx wiste? Andtwoordde: bij gheruchte. Replicerde de consistorie, dat hij sodane gheruchten niet en behoorde also an te nemen, dewijle de saeke noch suspens hynck, ende dat men daer in doen soude al dat mueghelick ware tot contentement
fol. 76. der ghemeinte.

Togghe versouct betalinghe. Wordt hem 3 ℔ gheaccordert.

Verscheen Willem Togghe, versouckende betalinghe van zijne verschoten penninghen, als tanderen tijden. Wierdt gheresolvert, hem te gheven drij ℔ sterlincx up rekeninghe van t'guene, dat hij verschoten hadde int voijaighe van Ysebrandus, met expresse protestaetie van hiermede gheen ander schulden, bij hem ghepretendert, an te willen trecken, emmers als noch. Ende zijn hem de voorseyde 3 ℔ bewesen, tontfanghen van Jacob Hein, daermede hij te vreden was, oock met protestaetie, zo hij zeyde.

Angheven Saal ende d'anderen der consistorie.

Verscheenen Mr. Jacob Saal, Claude Dotignijs, ende Jan Clercx, presenterende der Consistorie seker scrift, daerbij sij verclaerden, dat se sich beswaert vonden om het verbieden van Ynghelrams boucxken, twelcke zij maintenerden ten onghelijcke ghedaen tsijne, protesterende over sulcx, dat se tselve niet en willen approberen met het gaen ten avontmaele. Andtwoordde de Consistorie: dat se haer des protests niet an trockken, eensdeels uute dien, dat se onwaerachtighe consequentien bijbrochten in hare scrift, eensdeels, omdat dese zaeke der Consistorie niet alleene, maer den dry kercken tsamen anneghijnck.

Schultbekenninghe.

Gaf te kennen N. N., hoe datse uut Vlaenderen commen naer Yngland, daer se haer heeft laeten beweghen uut zwacheit, ende duer tanmercken der tormenten, diese daer sach eenen broedere anghedaen te sijne, als datse tweemael in de ghevanckenesse de messe ghehoort heeft, die daer ghedaen wierdt, waervan zij haer selven seer beswaerdt vandt, beclagene sulcx van herten voor den Heere; ende om hare conscientien te quyten, begheerde sulcx oock wel voor den broederen in consistorien te bekennen, ende voor den guenen, die de saeke mede bekendt was, welcke niet boven een of twee en waren in dese stadt, die de zaeke oock mede anneghijnck, ende over sulckx deselve oock wel verswijghen sullen.

Wierdt gheresolvert, dat se hare schult bekennen soude voor God ende den guenen, die daervan yet bekendt

mocht wesen, zo wel van 't hooren der messe, als van datse een contrarie plaetse haerder residentie voorghewendt hadde. Dit es bij haer verwillicht ende in partien [1]) in consistorien gheeffectuert gheweest.

Versouck Gisbertus Joannis.

Gisbertus Joännis gaf den broederen an, hoe datse wel indachtich waren van de beschuldinghe, die Ynghelram in seker scrift, der Consistorie ghepresentert, tsijnen laste angherecht hadde, welcke hij protesterde niet te willen approberen met het gaen ten avontmaele, versouckende, dat men in de zaeke handelen zoude.

Actum 10^{en} Junij Saterdaechs.

Presentatie Sul bij der consistorie niet anghenomen.

Verscheen Joncheer Jaspar Sul, presenterende generale schultbekenninghe te doene voor de ghemeinte van alles, waer inne hij hem duer opentlick spreken inder prophetien ende andersins met woorden ende daet soude mueghen mesgrepen hebben. Wierdt hem van consistorie weghen verclaert, dat de stucken zouden moeten bij specificatie voorghedraghen zijn, soude men der discipline ghenouch doen. Dit en heeft Sul gheenssins willen toestaen, ende es over sulcx alzo uuter consistorie ghescheiden.

Besluyt angaende zijn huusvrauwe.

Angaende zijnder huusvrauwe wierdt besloten, dat men se vermanen zoude van zeker ongheschicte mannieren ende propoosten, bij huer ghehouden voor zeker herberghe, daer hueren man zat en dranck, ende dat se haer versoenen

fol. 77. soude mette gone die se meest vererghert hadde.

Handelinghe tusschen Cubum ende Judith.

Angaende zeker different in consistorien, verhandelt tusschen Mr. Jan Cubus ende Judith, huusvrauwe van Franchois Huenich, daer inne es besloten tnaevolghende:

Eerst, zo Cubus beteringhe versochte van Judith, van dat se hem opentlick naegheseit hebbe oft naegheroupen dese woorden: „Ghij ende de uwe en doocht niet vele", dat hij sulcx met behoorlicke tuijchnis bijstellen soude, dewijle

---

1) Ten deele.

sou sulcx ontkende. Ende zo vele Judiths versouck angaet, indiense eeneghe clachte oft beschuldinghe hadde an te rechten ten laste Cubus, dat se die behoorlick anbrijnghen ende bijstellen souden. Wierdt daer beneven ghewaerschuut, hueren man up een ander tijdt in consistorien te laten commen, om zodane saeken te verhandelen.

Voorts, anghezien Judith opentlick versaeckt hadde voor Jan de Cueninck ende Thomas Soen, sulcx als sou tanderen tijden in consistorien voor twee andere auderlinghen met uutghedructe woorden belooft hadde; zegghende daerbeneven „Auderlinghen hier, auderlinghen daer, 't en es zo niet", met meer ongheschicte woorden, so heeft de consistorie haer upghelecht, daer van schultbekenninghe te doene, — daer jeghens zou langhe uutvluchten ende excusen voorwendede, ende nochtans eijndelinghe hare schult bekende.

Schultbekenninghe Judith.

Maillaert Destreu, in consistorien ontboden, wierdt vermaendt van openbaer beghaen dronckenscap. Nam de vermaninghe anne, beloofde beteringhe. Betvoorts beloofde nae te commen sodane forme, als de consistorie adviseren soude, de welcke gheordonnert heeft, eerstmael zijn schult in consistorien te bekennen, ende daernaer den forme van den stoele te vercondighen als morghen, zonder benoeminghe zijnes naems.

Vermaninghe ende schultbekenninghe Maillaert Destreu.

Wierdt rapport ghedaen bij Fremault ende Soen van tghebesoignierde inde saeke van Togghe, up de revisie van der sententie in cetu ghegheven, ten laste van den zelven Togghe ende Jan Davelu, warof de summa waer: dat tscrift van den zelven Togghe ende Davelu ander warf ghecondempnert was in forma et substantia, ende zij der halfven gheordonnert, daer van hare schult te bekennen. Hier up d'advisen ghevraecht, wat men in de saeke te doene hadde, wierdt gheresolvert, hemlieden binnen te roupen ende te vraghen, of se de sententie naecommen wilden ofte niet, waer up Togghe ende Davelu verclaerde: „Naedien hemlieden sulcx afghevraecht was, datse de sententie

Handelinghe der consistorie met Togghe ende Davelu.

niet naecommen wilden, voor dat hemlieden ghewesen ware met Godes woordt, waer inne zij ghesondicht hadden".

Repliceerde de consistorie, dat de sententie van tCoetus claerlick zeijde, dat se ghesondicht hadden inde manniere ende forme hueres scriftes, ende was hemlieden met breeder woorden oock sulcx in Coetu ende in de francsche consistorie voorghehouden ende te kennen ghegheven. Ende dewijle de voorseijde Togghe ende Davelu sulckes al niet annemen wilden, es anderwarf, bij resolutie als vooren, hemlieden angheseit, dat se de sententie naecommen souden, ofte sich onthouden van den avontmale.

Worden van den Avontmale gheseit zo se niet vuldeden.

Beijde de ministers, namelick D. Got ende Barth., hebben hier jeghens verclaert: zo namaels bevonden wierdt, dat tCoetus onrechtelick ghewesen hadde, ende consequentelick de voorseijde broeders om 't onvulcommen van de zelve sententie ten onrechte van den avontmale ghehouden, datse in sodane onghelijck gheen schult wilden draeghen. Ende dewijle Togghe ende Davelu voorghewendt hadden, dat bij de particularisatie van de letste sententie de auderlinghen niet vrij van schult ghestelt waren, versouckende daeromme uutstel tot de perticularisatie in schrifte ghestelt soude wesen, so hebben d'auderlinghen, om hem allessins te vuldoene, ghepresentert hare schult altijts te bekennen, als sij daer inne souden ghewesen sijn, maer dit hem Togghe ende Davelu niet en behoorde te verachteren, om te vulcomen, tguene daer inne sij nae haer eijghen confessie ghecondemp-
fol. 78. nert waren. Dit en hebben sij oock niet willen annemen.

Actum 15en Junij Sdonderdaechs.

Angheven Lieven de Wolf ende zijn bekentenisse.

Verscheen Lieven de Wolf, bekennene voor consistorien hoe hij hem mesgaen heeft met zeker jonghe dochtere, ghenaempt Mayken, een zustere der ghemeinte, dewelcke hij eenmael bekendt heeft gheducrende tleven van zijnder huusvrauwe, welcke daet, dewijle se eensdeels ruchtbaer es onder ghemeinte, hij nyet en begheert te verzwijgen oft

verschoonen, maer darof behoorlijck beternesse te doene, zo de dienaers nae Godes woordt hem uplegghen zullen. Gheeft daer beneven te kennen, hoe dat de voorseijde dochtere te vooren gheboelert was bij eenen Hans Stel, oock een broeder der ghemeinte zo se secht, huer beclaeghende, dat hij fortse ende ghewelt over haer ligchaem bedreven heeft. Wierdt gheresolvert ende hem angheseit, dat hij sich in stilheit hauden zoude; de consistorie middelertijt breeder vernemen sal, wat van de saeke waer is, zo verre Hans ende Mayken belangde.

Tweede vermaninghe an Aernoult de Keysere.

Aernault de Keijsere wierdt anderwaerf vermaendt ende belast, certificaetie te bringhen, als hiervooren fo. 76, ende es voorts vermaendt geweest van dat hij jeghens tvermaen ende ordonnantie der consistorie (namelick dat hij van Eijken van Eickendaele, daermede hij langhe in hoerderie gheleeft hadde, scheijden zoude) in contrarien van dien deselve heeft gaen trauwen in een ijnghelsche kercke, hoewel hij gheen breeder bescheet en hadde van toverlijden van hueren man, dan eenen privaten brief, ghescreven, so hij seijde bij eenen persoon, die hij selfs voor consistorie bekendt noint ghezien thebbende. Derhalfven ordonneerden hem de dienaers anderwarf, hij soude sich aftrecken ende scheiden van de guene, daermede hij hem so langhe tijdt onbehoorlick vermijnghelt hadde, ten minsten zo langhe tot hij behoorlick certificaetie ghebrocht hadde van toverlijden van hueren man. Dit en heeft hij gheenssins willen annemen, noch oock willen eeneghe breeder certificaet versoucken, dan den voorseijden privaten brief. Derhalfven es hij ghewaerschuut gheweest, dat men in de zaeke tzijnen laste voorder zal moeten procederen. Volghende desen es de saeke der ghemeinte uuten predicstoel vercondicht, ende voorghestelt gheweest Sondaeghe 18 Junij.

Versouck Marini.

Marinus de Cuyper versochte, dat men middel vinden soude, om zijn partie te doen verschinen voor consistorien, volghende zijn submissie ende belofte. Wierdt ghere-

solvert: Jan Wasteel te laeten zegghen bij twee auderlinghen, dat hij Sondaeghe in consistorien wille verschinen, om d'uutsprake der consistorie t'anhooren op het different, daer over hij hem ghesubmittert hadde, want men tselve uutspreken soude, weder hij quame of niet.

Resolutie om Clement Waulters der ghemeinte voor te stellen.

Dewijle Clement Waulters niet alleene in der tijdt zijnder prouve, maer oock middelertijdt dat hij zijn schultbekenninghe belooft hadde te doene, wederom tot dronckenscap vervallen es, daerof hij so dickmael in consistorien vermaendt es gheweest, ende up verscheiden maele openbare bekentenesse ghedaen heeft, zo met verswijghinghe zijnes naems, als andersins: so hebben de dienaers, gheen beteringhe an hem connende bespueren, ghedronghen gheweest te resolveren, hem der ghemeinte voor te stellen Sondaeghe naestcommende, twelcke oock ghedaen es geweest.

Gheschil ende reconciliaetie Cueninck ende Bartholdy

fol. 79

Angaende seker gheschil, gheresen in consistorien tusschen Jan de Cueninck, auderlinck, ende D. Barthold, ministre, ter causen van zeker heftighe ende onbehoorlicke propoosten, daerof hebben beede de voorseede partien sich ghesubmittert int zegghenscap der consistorie, dewelcke daervan gheordonnert heeft zo hiernaer volcht:

Eerst, dat Jan de Cueninck zijn schult bekennen zal van dat hij sonder voorgaende vermaninghe ende tuijchnis Bartholdum voor consistorien beschuldichde van etlicke zechwoorden, dewelcke D. Barth ontkende ghesproken t'hebbene, waerom Cueninck, hem anderwarf beschuldighende, zeijde, dat hij plareije [1]) speelde.

Ten anderen zal D. Barth zijn schult bekennen, van dat hij, up de voorseijde beschuldinghen andwoordende, zeijde onder anderen, dat Cueninck een openbaer lueghenaer ende valschaert was. Item dat hij, Barth., lichtveerdelick ende onnoodelick des Heeren naem ghebruijcte, sprekende dusdane woorden: „Ick bidde dat de Heere mij zijn rijcke ontsegghe,

---

1) Plaereije, Kiliaen: *iocus*.

zoot waer es". Van dese puncten hebben beede partien haere schult bekendt ende zijn versoent met handtghevinghe.

Sondaechs 18 Junij.

Govaert Steenemuelen, ontboden in consistorien, wierdt onder andere afghevraecht, of hij de letste reijse ten nachtmaele hadde gheweest. Zeijde neen, noch tweemael te vooren. Ghevraecht wat oorsaeke hij daer toe hadde, andtwoordde, dat niemandt der dienaren sijnes grootelicx acht nam, noch woordt, noch troost gaf. Voorts vermaendt zijnde; dat hij sich voor de taveernen wachten soude ende de lijeden betalen, zeijde dat hij daer wel alle daeghe eens gaen moeste. Eyndelinghe versochte Govaert jeghens donderdaghe naestcommene zijne redenen van al dies voorseyt es, in scrifte over te mueghen bringhen. Twelcke hem gheaccordert ende belast wierdt. Vermaninghe an Govaert Stenemuelen.

Angaende tdifferent hanghende voor Consistorie bij voluntaire submissie tusschen Marinum de Cuypere ende Jan Wasteel, daerinne heeft de Consistorie voor uutspraeke ghegheven, zulcx hiernaer volcht: Uutspraeke der consistorie upt different Marini en Wasteel.

Nademale Marinus de Cuyper monboir ghestelt es van de dochtere, zoo't bleken es bij tuchnis, ende dat de dochtere verclaert heeft voor twee auderlinghen, dat Jan Wasteel haer oneerbaerheit ghevercht heeft, ghelijck de moeder voor hueren overlijden oock te kennen ghegheven ende beclaecht hadde, waeromme sou oock ernstelick versochte, dat men huer dochtere soude soucken van daer te crijghen, — dat de dochtere scheyden zal van de voorseyde Wasteel ende ghestelt worden, daer 't huere momboirs profijtelick ende goedt dijncken zal, omme in de vreese Gods upghebrocht te wordene. Behaudens nochtans, dat sij, momboirs voorscreven, den voorscreven Wasteel instandt [1]) ende recompense doen sullen van de schade, die hij soude mueghen ghedoocht heb-

1) Instandt doen: Vergoeden.

ben, binnen den tijdt van eender maendt of twee, dat de dochtere tsijnen huusse zieck gheleghen heeft, ende hem gheenen dienst connen doen.

Vermaninghe an Hans Stel.

Hans Stel wierdt vermaendt van oneerbaerheit ghepleghen thebbene met Mayken Goris, twelcke hij niet en ontkende; dan allegierde, datse te vooren met eenen andere ghemeynschap ghehadt hadde, namelick met Lieven de Wolf, twelcke, zeyde hij, zou niet en zoude connen ontkennen. Wierdt voorts vermaendt van groote ongheschicteit, met eenen die buuten es, begaen, ende dat hij denzelven schuldich gebleven was. Verclaerde Stel, dat dien persoon hem zelve groot onghelijck ghedaen hadde. Dese zaeke es voor dit mael verdraegen tot up een andere tijdt.

Actum 22^{en} Junij,

Vermaninghe an Marie Goris.

Marie Goris, in consistorien ontboden, wierdt bij de consistorien vermaendt van zeker oneerbaerheden bij haer begaen met etlicke persoonen, als namelick met Lieven de Wolf ende Hans Stel; ende voorts versocht, dat se de waerheit van de saeke selve souden willen te kennen ghe-
fol. 80. ven. Andtwoordde Marie, hoe dat se bekende grootelicx ghesondicht thebbene, eerstmael met Lieven de Wolf, ten huuse van Gillis de la Torre, daernaer noch eens buuter stadt, in seker plaetse, daer se bij een commen waren; item daernaer metten voorseyden Hans Stel dry zo viermael.

Ghevraecht ofse met ghene meer huer mesdraghen hebbe, zecht neen. Zecht oock, dat de voorseyde persoonen huer daertoe versocht ende ghepersuadert hebben, ende voornemelick de voorseyde Stel, hem ghebarende, dat hij haer ten huwelick begheerde, maer dat hij se eerst prouven moeste, „want — zeyde hij — hij gheen vrauwe anders trauwen en soude". Van welcke hare mesdaet, die alreede zeer ruchtbaer was, zou beteringhe presenterde te doene naer

ordonnantie der Consistorie. Hiermede es sou voor dit mael laeten gaen, om breeder over de saeke te vernemen.

Verscheen Govaert Steenemuelen, verclaerende de redenen, waerom hij van de nachtmale etlicke tijdt ghebleven was. Te wetene: vooreerst, omdat de auderlinghen eenen Ambrosius consent ghegheven hebben over etlicke tijdt hem tarresteren, zo deselve Ambrosius selve bekendt ende de mare stroyt.

Handelinghe met Govaert Stenemuelen ende zijn schultbekentenesse.

Ten tweeden, omdat hij gheen liefde en zach in dese ghemeinte. Want, zeyde hij, als hij somtijts 5 of 6 sh. st. van doene heeft, hij moeter de luyden om naeloopen ter bursse ende de consistorie, ende men sendt hem somwijlen van de auderlinghen totten diakenen, van den diakenen totten auderlinghen etc. Dese puncten zijn bij der Consistorie bewesen met diversche redenen insouffisant te wesen, ende hij Govaert derhalfven vermaendt gheweest, zijn faulte te bekennen ende te beteren, twelcke hij naer langhe onderrichtinghe dede.

Verscheen Hans Luucx met Gheertruyt Anthonissen, vertoochene, hoe se sich in meeninghe waren te begheven, ten H. Eestande, versouckene te dien eynde hare uutroupinghe. Ghevraecht, ofse beyde vrij waren ende consent hadden van haren ouderen, antwoordden jae, exhiberene Hans te dien fijne zeker briefven, uut name van zijn vader ende moeder ghescreven, ende van Gheertruyts weghe verschenen etlicke harer vrienden met haer, verclarene hoe dat sijlieden metten andere vrienden int huwelicke consenterden. Dien volghende wierdt gheconsenterdt d'eerste uutroupinghe Sondaeghe naest.

Hans Luucx versouct te huwelicken.

Joncheer Sul, in consistorien ontboden, wierdt anderwarf vermaendt, als hier te vooren fo. 78. Andtwoordde Sul, dat hij mainteneerde, ghenouch ghedaen thebbene metter presentatie bij hem hier te vooren ghedaen fo. 80, ende verclaerde anderwarf, dat hij volghende dezelve presentatie consenterde schult te bekennen, voor so vele als

Tweede vermaninghe an Sul ghedaen.

hij ontstichtelick ghedaen hadde, maer so vele anneghijnck de substantie des guenes, dat hij in de prophetie anghegheven hadde, hij en conde niet ghevoelen, dat hij daerinne onrecht hadde. Hiermede es hij laeten gaen tot een anderen reyse om hem beter te bedencken

Angheven etlicker broederen uut name Arnold de Keysere.

Verschenen voor consistorien Laurens Hillegheer, Willem Proost ende David van Valckenburcht, vertooghene, hoe sij ghehandelt hadden met Aernoult de Keijsere, dewelcke hemlieden ghesecht hadde, hoe hij in meeninghe was over zee te trecken ende zijn debvoir te doene, om recht bescheijt te zenden van toverlijden van Eijkens eersten man, doch begheerde voor zijn vertreck noch eens tadvijs der consistorien. Wierdt de voorseijde broederen ende Aernoult, alsdan mede verschenen, voor antwoorde ghegheven, dat
fol. 81. tadvijs ende ordonnantie der consistorie was, ghelijck hem, Arnoldo, te vooren tot verscheijden male angheseit was, namelick: vooreerst, dat hij hem afscheijden soude van de guene, daer hij ongoddelick mede leefde; ten tweeden, dat hij recht bescheijt soude bringhen van der doot oft leven van Eijkens eersten man. Daernaer souden de dienaers hem ten besten raeden, zo sij naer God ende zijn woordt tsijnder salicheit soude bevinden behoorende.

Corn. Janssens versoucк te huwelicken.

Verscheen Cornelis Janssens met Arnolda Baudewijns, vidua Henrick Karens; vertoochde, hoe se sich voorghenomen hadden ten H. Eestande te begheven, versouckene hare gheboden. De dienaers verstaende uut haerlieden monde, dat se beede maer een maendt weduwe waren, hebben om alle periclen ende erghernessen te voorcommen, hemlieden geraden ende ghepersuadeert de saeke noch 3 weken uut te stellen, daer inne zij verwillichden.

Schultbekenninghe Abraham de Moor ende Loys Mattheucx.

Wierdt bij Gisberto Joannis anghegheven, bij laste Abraham de Moor, hoe dat de selve Abraham met eene sijne dienstmaecht, ghenaempt Loijse Matheucx, eene zustere deser ghemeinte, etlicke mael overspel bedreven heeft, ende, dewijle hij sich seer verslaghen vandt in zijne conscientie,

versochte der dienaren raedt ende begheerde boete te doene, in sulcker wijse als de consistorie hem uplegghen soude. Wierden binnen gheroupen, eerst Abraham, bekennene, dat zulcx warachtich was. Ghevraecht, hoe langhe d'oneerbare conversaetie gheduert hadde, zeijde te Bartholomeux feste, dat compt, een jaer. Loijse bekende van ghelijcken hare mesdaet, ende dat se daer inne ontrent 9 maenden ghecontinuert hadde, haer oock submitterene in de consistorie. De welcke hemlieden beijden upghelecht heeft (dewijle de saeke secreet was), dat se hare schult in consistorien met ware berau voor den Heere bekennen ende belijden souden, ende daerbeneven der huusvrauwe Abraham's, ende twee zo drij broederen, metsgaders eene vroevrauwe, die de saeke bewust es, verghevenesse bidden; doch met sulcke conditie, indien de saeke openbaer wierde, dat men alsdan daer inne nae gheleghenteit der selver breeder handelen sal.

Volghende dese hebben sij beijden hare schult bekendt ende den Heere om verghevenesse ghebeden. Belovende voorts tsurplus te vulcommen, so verre dat alreede niet vulcommen en was. Hiermede sijnse inde name des Heeren met een scerpe vermaninghe ende waerschuwinghe laten henen gaen.

Actum 25 Junij 1570 Sondaechs.

Mr. Jacob Saal secht dat Ackerman hem tanderen tijd een loghenaer gheheeten heeft, twelcke hij met tuijchnis in Februarie lest an consistorie brachte. Ende want daer inne niet gheordoneert en es gheweest, versochte daerof als nu een eynde. De consistorie bevandt bij de acten, dat Mr. Jacob de saeke maer anbrachte 16en Marty lestleden, als wanneer hem belast was zijn vermaninghe behoorlick an te legghen met tuychnis, ende, dewijle hij sulcx niet ordentlick alsnoch ghedaen en heeft, so es hij belast gheweest, tbesluyt der consistorien nae te commen.

Angheven Saal contra Ackerman.

Clachte D. Gott. over Ackerman, ende de schultbekenninghe Ackerman.

D. Gott. gaf an, hoe dat Jeremias Ackerman als hedent hem anghecommen es, nae de predicatie, zegghende: „hij was een bouve, een valsch leeraer, die verdient hadde uuter kercke ghegheesselt te zijne", twelcke D. Gottfri. in kennesse leide van diversche broederen, als van Gabriel Bert, Marten de Visschere ende anderen. Jeremias naederhandt in consistorien verschinen, heeft dit bekendt warachtich te sijne. Derhalfven hij bij de consistorie, in presentie 12 zo 14 broederen, vermaendt es geweest, dat hij qualick gesproken hadde, ende zijn schult bekennen soude, twelck hij dede, doch met sulcke conditie, dat hij begheerde te stane bij tguene dat de voorseyde broederen teghen de predicatie Gottfridi anghegheven hadden, naer uutwijssen ende luudt der naervolghende acte, waervan hij metten anderen 'toordeel der consistorie begheerde te verwachten.

fol. 82.

Angheven ende versouck etlicken broederen, nopende een predicatie D. Gott.

Verschenen Jan Serlot. Gabriel Bert met noch 7 andere broederen, versouckende, dewijle de auderlinghen ghestelt ende ghecoren zijn bij der ghemeinte, om acht te nemen up tguene datter gheleert wordt, dat se hemlieden willen verclaren, of de leeringhe, die bij D. Gott. als hedent in de voormiddaechsche predicatie gheleert es gheweest, recht es ofte niet. Hierof begheeren zij van de gantsche consistorie een goedt onderricht om alle disputatien te eviteren.

D. Gottfridus versochte, dat den anghevers zoude upghelecht zijn bij de consistorien, te verclaren, in wat stucken sij achten dat hij qualick gheleert hebbe.

De consistorie heeft hierup den voorseyden broederen voor andwoorde ghegheven: Dat se bekende hare schuldighe plicht te zijne, acht te nemen up de leere, ende dienvolghende begheerde, in dese saeke te doene naer den heysch ende gheleghentheit derselver, biddende den broederen hierentusschen, dat se sich stille wilden houden; doch so sij yet angheven wilden jeghens D. Gottfried's predicatie, dat mochten se evenwel doen. Andtwoordden

de broederen, dat se de uutcompste van der consistorie wilden verwachten.

Verscheen Marinus de Cuuper, Jan Gotschalck met noch 12 andere broeders. Versochten generalick te wetene, of de consistorie de huydensche predicatie D. Gottfridi voor recht hilt ofte niet. Vertoochde voorts Marinus, hoe dat hier over een jaer den vrede ghemaeckt es, waerbij onder andere gheseit es, dat men niet vermanen soude van voorgaende questien ende querelen. De predicatie D. Gott., zeyde hij, en was niet conforme den vrede, maer strecte meer tot seditie ende verstooringhe der ghemeinte. Oock waren daer papisten gheweest in de kercke der ghemeinte, die haerlieden profijct metter predicaetie wel doen sullen, tot bedroevinghe ende verdruckinghe der vromen. Badt derhalfven, dat sulcx voortan niet meer gheschiede, maer dat de predicanten met Godes onbevlecte woordt wilden voortvaren, ende alle oude rancunen begraven.

Angheven, touchierende de voorgaende materie.

Een andere broeder, met name Adrianus Poelvoet, zeyde, zeer bezwaert te zijne, dat D. Gott. ghepredict hadde, dat de principale commotie in ons Vaderlandt gheschiet was duer de predicatie ende het beeldestormen. Zeyde, dat dit directelick strijdende was teghen de scrift ende D. Gott. voorgaende leere. Want, ghelijck de overheit duer de valsche leere beelden hadde upgherecht, alzo in contrarien hadden de vromen duer tghehoor des Evangeliums de beelden afgheworpen, ende derhalfven niet ghesondicht. Bewees dit met Lucas 19, daer Christus de vercooper uuten temple smeet, welck een ampt der overheid was, daerbij noch voughende diversche redenen.

Item, hoe dat wij dickmael lesen, dat de Christenen verboden es geweest, den Christum niet te prediken, den Christenen niet te herberghen, ende nochtans daerom niet ghelaten gheweest.

Een ander, met name Gabriel van den Vivere, zeyde:

anghezien D. Gottfridus ghepredict hadde, dat se teghen de overheit ghesondicht hadden, die de beelden afgheworpen hebben, of se oock qualick ghedaen hebben, die tsweert in de handt ghenomen hebben.

Een ander, met name Nicolaes Bent, zeide: dat de godtfruchtighe overheit, als de Prince van Oraengien, Brederode, Culembourg etc., tbeeldebreken mede verwillicht hebben, met jae en amen zegghen, al hebben se gheen handt daertoe ghesteken. Nu, zo men geen onderscheet en maecte tusschen vrome ende godtloose overheit, zo mocht men noch beelden afsmijten, noch Evangelium
fol. 83. prediken, noch eeneghen godsdienst doen.

Een ander, met name Philippus Hendricx, zeyde: dat hij ontrust was, dat D. Gott. alle brekers in eenen graedt ghestelt hadde. Versochte derhalfven te wetene, of hij daer rechtelick in gheseit hadde. Voorts wat men houden zal van de guene, die beelden ghebroken hebben, ende nochtans sonder schultbekenninghe hier in de ghemeinte toeghelaten zijn, ende daegelicx ten nachtmale gaen. Item, wat men te ghevoelen heeft van de guene, die gestorfven zijn, zonder boete van tvoorseyde beeldebreken ghedaen thebbene, ende wat oordeel dat se te verwachten hebben.

Up al twelcke de consistorie gheandtwoordt heeft generaliter, dat se hierin doen woude zoot behoorde, ten eersten dattet mueghelick werdt, — biddende den broederen daerentusschen, dat se stille wilden draghen ende tevreden zijn. Vraechden de broederen: of de predicant hierentusschen oock niet en behoorde te zwijghen van dese zaeken? Wierdt gheseit ende gheordonnert naederhandt, dat de predicanten hemlieden wachten sullen, hierentusschen van dese materie te roeren.

Angheven Bent contra D. Barth., ende de bekentenis Bartholdi.

Nicolaas Bent voorderde een andtwoorde van D. Barth. up seker scrift, bij hem donderdaeghe lestleden der consistorie anghegheven. Bekende D. Barth., dat hij den text

int voorseyde scrift ghementionert oneyghentlick gheallegiert hadde. Hiermede es dese saeke gheëyndicht.

Angheven ende beclach Petri de Cuuper over Celijken Cleermakers.

Pieter de Cuupere vertoochde, hoe dat Celijken, weduwe van Jan de Cleermaker, jeghens vrienden danck ende alle vermaninghe, haer ghedaen, haer ten huwelicke wilt begheven met een rouckeloosen bootsgheselle, onlancx ghecommen van Oosten, daer hij (zo de mare gaet) noch een boelscap heeft zittende. Ende dewijle sou de vermaninghe veracht, heeft se an consistorien anghegheven. Zijn ghetuughen waren Dierick Vrijmans ende Jan Janssen, die ghetuughen van de vermaninghe. Zou, binnen gheroupen, wierdt ernstelick vermaendt ende ghewaerschuut, daerup zij voor andwoorde gaf, dat se den gheselle niet verlaeten en mochte, noch en wilde, dewijle sou hem belofte ghedaen hadde; doch beloofde zo vele te doene, dat hij met heur voor de consistorie zoude verschinen.

Actum 29 Junij.

Versouck Levini de Wolf.

Verscheen Lieven de Wolf, verzouckende, dat de consistorie handelen woude in zijn saeke, die hij anghegheven heeft fo. 82. Wierdt hem bij de consistorie voorghehauden, hoe dat zijne confessie oft verlijdt [1]) ende des dochters different waren, want hij verkendt hadde maer eens mesdaen thebbene, ende zou zeyde tweemael; item, hoe dat hij te vooren met dronckenscap hem vergrepen hadde.

Andtwoordde Lieven, dat hij bekende, tweemael mesdaen thebbende, ende, heeft hij te vooren anders gheseit, t'es bij abuuse. Voorts bekende oock van dronckenscap, ende begheerde oock beteringhe daervan te doene. Wierdt gheresolvert, dat hij Sondaeghe naestcommende openbare schultbekenninghe doen zal in forma consueta.

Schultbekenninghe Clement Waulters.

Clement Waulters presenteerde der ghemeinte ghenouch te doene van alle voorleden beganghen dronckenscap, daer-

1) Verlijdt, Kil. *confessio.*

omme hij over etlicke tijdt der ghemeinte voorghestelt es gheweest, als blijct fo. 82. Es gheresolvert, Sondaeghe naestcommende openbarē schultbekenninghe af te lesen, met openbare voorstellinghe zijnes persoons, daar inne hij

fol. 84. verwillichde.

Angheven Davelu.

Verclaerde Jan Davelu voor consistorien, hoe dat Sondaeghe, naer de predicaetie D. Gotfridi, een gheruchte gynck, dat Mr. Jooris soude gheseit hebben, dat D. Got. valschelick gheleert hadde, ende over zulck hadde een broeder, met name Michiel Nahuess, teghen hem ghesecht, dat Mr. Jooris zulcx teghen hem soude gheseit hebben. Hier over van hem vermaendt, heeft gheandtwoordt, datter meer dan honderd waren, die zulcx oock zeijden waer te zijne. Anderwarf bij hem Davelu vermaendt, in presentien twee ghetuijghen, heeft ghepersistert. Derhalfven hij Davelu dese saeke heeft noodich gheacht an de consistorie te brijnghen. Was hem gheandtwoordt, dat hij ghedaen hadde teghen den regle Pauli, als anghenomen ene clachte jeghens eenen ministre, up tzegghen van éénen ghetuijghe ende up een onzeker gheruchte. Verscheen Davelu anderwarf met noch eenen ghetuijghen, die Mr. Jooris sulcx oock soude hebben hooren segghen. Andtwoordde de consistorie, indien hij ijet hadde up Mr. Jooris, dat hij ordentlick procederen zoude naer heijsch christelijcker discipline.

Handelinghe cum D. Gott. ende andworde der consistorie up een scrift

D. Gottfridus presenteerde der consistorie seker ghescrift, up twelck hem gheandtwoordt wierdt, dat het selve scrift vele onwarachticheden, ende injurieuse beschuldinghen behelsde, zo jeghens de consistorie als anderen. Derhalfven wilde de consistorie met hem nae heijsch hares officiums handelen, zo over tvoorseijde scrift, als over tguene, dat se noch meer van schuldighen plichts weghen ghehouden waren, zonder anschau te nemen, dat hij de consistorie voor partie verclaert, twelck zij achtet, gheen lidtmaet der ghemeinte en behoorde te doene. Van deze andtwoorde versochte Gott. een copie, om te beraeden, zo

hij zeijde. Wierdt hem gheresolveert, dat sulcx niet noödich was, maer, zo hij hem beswaert vonde bij tguene dat hem de consistorie uplegghen soude, mochte hem dan ordentlick beclaeghen. Dits aldus gheresolvert ende ghepresentert bij ghemeenen accorde ende bestemminghe van allen.

Hier en tusschen wierdt D. Gottfrido afghevraecht:

Eerst, wat middel hem goedt dochte, om de ghemeinte, die ontstelt was, te vreden te stellen. Up twelck hij andtwoordde, dat de consistorie haer trauwe, die haer van God upghelecht was, bewijsen souden.

Ten tweeden: ghevraecht, of hij niet generalick verdompt en hadde sonder onderscheijdt alle de guene, die beelden in Nederlandt ghebroken hadden, zegghende dat haren ijver godloos zij gheweest; item, gheseit, dat se allen de zware straffen, die up ons ende onse landen commen zijn, duer tvoorseijde beeldestormen ghecaussert hadden etc., — Andtwoordde dat jae; zeijde oock dat Petrus Dathenus de ghedructe requeste, darof hij een extract uuten predickstoel ghelesen hadde, in Vlaenderen ghebracht hadde, om te doen onderteekenen ende ghelt daer up te lichten etc. Tsurplus soude hij verclaren ende sich verandtwoorden voor onpartijdighe rechters, zo hij zeijde.

Verscheen Claude Dotignijs ende Jan Clercx; lasen de consistorie zeker scrift. Wierdt hemlieden gheandtwoordt, dat de consistorie haer officium inder sake wilde doen naer tbevindt. Voorts, indien se yemandt weten, die onbehoorlick ghesproken ende meutersche wijse ghehandelt heeft, dat se dien vermanen naer den regele christelijcker discipline. — Angheven Clercx ende Dotignys. — fol. 85.

Actum den 2en Julij 1570 Sondaechs.

Verscheen voor consistorien, Jan Serlot met 8 andere broederen, versouckende andwoorde up tguene, dat se sedert 8 daghen angheghеven hadden. Wierdt hemlieden gheandtwoordt: dewijle se over 8 daghen verclaerden, — Versouck etlicke broederen nopende de predicatie Gott.

dat se van de Consistorie wilden een uutcompste verwachten, ende de Consistorie hare schuldighe plicht doen wildt, dat se hemlieden bij hare eerste andwoorde houden souden ende de uutcompste verwachten.

Angeven Bent ende andere, touchierende tzelve.

Verscheen Nicolas Bent, met vele diversche andere broederen, versouckene te weten, ofse an de Consistorie een supplicaetie zouden mueghen presenteren, aengaende de materie, van over 8 daghen ghetouchiert. Antwoordde de Consistorie, anghezien zij de zaeke der Consistorie angheghheven ende vertraut hadden, datse daermede sich te vreden houden zouden, dewijle de saeke eygentlick der Consistorie toequam, als wesende een stuck der leere.

Versochte Nicolaes notitie ghehouden thebbende, van dat de Consistorie zeyde, dattet een stuck der leere was, ende voorts, dat hare supplicatie mochte ghevisitert werden, dewijle dezelve vervattet generalicke huerlieder meeninghe beter, dan sij se over 8 daghen mondelinghe angaven ende verclaerden, 'twelcke maer stuckwijsen gheschiedde. Gheadvisert tscrift tanveerden bij protestatie van daer inne te doene, zo de Consistorie oordeelen soude noodich te zijne.

Handelinghe der consistorie met D. Gottfridi.

Was begonnen te handelen in de absentie D. Gottfridi angaende zijne predicaetie ende de zwaricheden daer uut ontstaen, ende gheresolvert, hem zeker scrift, bij ghemeenen besluyte der Consistorie ghemaeckt, beghunnende „Aleyst zo etc.", voor te lesen, 'twelcke ghedaen wierdt, ende versochte D. Gott. copie daervan, om daerup tandwoorden, die hem als noch niet gheaccordeert wierdt. Verkende D. Gottfr. in dese handelinghe, hoe dat hij in zijne predicatie over 3 weken ghedaen, angaende het beeldestormen, van diversche wedersproken was; verkende voorts, hoe dat altijts zijn ghevoelen zij gheweest, zo daer eeneghe extraordinaire saeken gheschieden, de welke uuter consequentie gheëvinciert wierden, duer een drivinghe van Gods gheest ghedaen te sijne, daervan men diversche exemplen zien mach in de kerckehistorie, dat hij de zulcke niet verdoemen wilt.

Actum den 6den Julij 1570 Sdonderdaechs.

Verscheen voor Consistorie Mr. Jan Cubus, verclarende hoe hij zommighe bezwaringhen hadde in zijne conscientie, daer over hij wel wilde vuldaen zijn, ende dewijle het wat lanck vallen zoude mondelinghe, hadde het in scrifte ghestelt, protesterende, dat hij zulcx niet en dede uut affecten, oft eeneghe boose gheneghentheden, maer alleenlick tot Godes eere. Ghevraecht, oft uut name alder diakenen was, zeyde neen, maer alleenlick uut name etlicker. Andwoordde de Consistorie, dat se inde saeke doen wil tzijnder tijdt, naer dat se bevinden zal behoorene ende tscrift overlegghen. Angheven Mr. Jan Cubus.

Verscheen Arnoldus Stuer, vertooghende hoe dat D. Bertholdus hem tnachtmaele afgheseit heeft. Item, hoe dat hij van der Consistorie zijn beschuldinghen ende beschuldighers heeft versocht te weten, ende was hem tzelve gheweyghert, twelcke hij acht onbillick. Versouckt voorts te weten, waer vooren hij anghezien es gheweest, als men hem tot prediken toeliet, item, briefven liet handteekenen, die men nae Geneven zandt; dit versochte hij van den ministers te weten, zeyde hij. Andwoordde de Consistorie, datter vele zaeken up handen zijn te verhandelen, ende dat daerom de beandtwoordinghe van dese zijne stucken moest uutghestelt zijn. Angheven Arnoldi Stuer.

fol. 86.

Mr. Jacob Saal versochte noch eens te hooren lesen de acte van 16 Marty 1569, als hier te vooren fo. 80. Wierdt hem zijn versouek gheaccordert. Versochte anderwarf, men zoude Jeremias ontbieden, en met hem handelen naer rechte der discipline. De consistorie gaf hem voor andwoorde, zulckx als te vooren, fo. 85 dato. Versoeck Saal.

De consistorie heeft D. Gotfridum vermaendt over diversche puncten belanghende zijne predicatie, ghedaen den 23en Junij lestleden. Handelinghe der consistorie met D. Gottfrido.

Eerst, van dat hij de materie van tbeeldebreken up den

stoel verhandelt hadde, niet jeghenstaende dat in Coetu silentie gheimponert was, zo wel den autheur van zeker boucxken, tracterende onder anderen van dezelve materie, als de broederen, die dat ter oorsaeken van dien beschuldicht hadden.

Ten 2en, dat hij generalick met groote vehementie zonder onderscheit alle, die beelden int Nederlandt ghebroken hadden, verdoemt hadde, ende ghesecht hueren ijver was godloos. Zij hadden deur haer doen alle de plaghen, upt Nederlandt ghecommen, veroorsaect.

Ten 3en, niet jeghenstaende sijne text zulcx niet met bracht.

Ten 4en dat hij zonder advijs ende weten der consistorie een extract van zeker requeste, tot verificatie van zijn zegghen, opentlick uuten predicstoel ghelesen heeft.

Ten 5en ghesecht, dat 't volghen zoude, dat private personen de hoerjaeghers ende overspeelders zoude mueghen dooden, zo zij de beelden vermochten af te smijten uut private autoriteit.

Ten 6en, zekeren persoon der ghemeinte voorghehouden, die hem in de prophetie wedersproken hadde, niet jeghenstaende dat de zaeke des selven voor consistorien hynck onghedecidert, up de 2e vermaninghe.

Ten letsten dat hij der consistorie een iniurieux ende onwaerachtich beschuldingscrift ghepresenteert hadde, daerbij hij se verclaerde voor partien, om hem also den oordeele der zelven t'ontreckene.

Welcke puncten hem oock wat breeder, den 2 ditto, ghelesen sijn gheweest uut zekeren scrifte, bij advijse ende resolutie der consistorie ghemaect, van twelcke hij copie versochte, ende van ghelijcken van de scriften ende mondelicke anghevinghen der broederen jeghens zijne voornoemde predicatie, om up al pertinentelick tandwoorden. De consistorie andwoordde, hoe dat de saeke haeste begheerde; derhalfven dat hij mondelinghe up al cortelick and-

woorden zoude, om alle scriftelicke ende langhe odieuse proceduren te ontgaene. Ende zo vele het anghynck de stucken, bij diversche perticuliere broederen mondelinghe ende in scrifte anghegheven, daer wilde de consistorie naederhandt oock in doen naer haren officium. Zo heeft dan D. Gottfridus cortelicx tguent voorscreven gheandwoordt, zo hier naer volcht:

Eerst, hoe dat hij up tboucxken gheen regard ghenomen heeft, maer alleenlick op de ghebreken ende feylen, namelick hier in, als dat private persoonen bestaen tguene dat des overheits es, contra Godes woordt; ende dewijle zijnen text zulcx mede ghebrocht heeft, es ghehouden ghewee st, daer of te prediken, ende noch zoude, zo het zijne text verhiesche.

Ten tweede, zecht, hoe dat hij in zijne eerste predicatie, die hij dede van tbeeldebreken, gheleert heeft, datter wel extraordinaire zaeken gheschieden duer private persoonen, uut zonderlinghe inwendighe drivinghe des H. Geestes, die onder de ghemeene regle des oordeels niet vallen, van welcker men niet lichtveerdelick behoorde te oordeelen, **fol. 87.**
maer de circumstantie te anmercken, vooren ende nae: item de conditie des levens van sodane persoonen, ende ofte haere daet eenichsins zoude mueghen ten besten gheduyt worden; van welcken regle hij excipierde de ghemeyne, generalicke beeldestorminghe, int Nederlandt gheschiet. Ende Sondaechs den 25en Junij heeft int ghemeene ghestraft de beeldenbrekinghe, die van velen gheduyt wordt wel ghedaen te zijne, ende bewesen, dat sodane daet gheschiet was uut private authoriteit, jeghens des overheits ende der predicanten danck, twelcke geenssins met Gods woordt bestaen con.

Angaende den ijver zecht, dat eenen ijver, die gheen ghetuychnes heeft des willes Godes, gheenen rechten ijver es, ende derhalfven godloos.

Angaende de plaghen, upt Nederlandt daerduer ghecom-

men, andwoordt: dewijle de religie es het guene dat den menschen meest ter herten gaet, zo heeft de Cueninck van Spaegnen, ziende de groote verachtinghe ende onordentlicheit, omtrent zijne religie bewesen, zo met beeldestormen, plonderen, wapenen te nemen etc., veroorsaect gheweest, Ducq Dalve over te zenden, die tlandt zo benaut heeft etc.

Ten derden, zecht, dat zijnen text was: „Domûs mea domus orationis vocabitur [1])". Hier, zecht hij, heeft Christus rekeninghe zijnes doens ghegheven. Up die wijse moesten oock alle beeldestormers rekeninghe gheven hares doens, zo verre zij de inwendighe drivinghe voorwenden willen, tzij met scriftuere, ofte met miraculen, oft eenich godtlicken teeken, dewijle de saeke des ijvers onder den ghemeynen regle niet en valt.

Ten vierden, acht noodich gheweest tzijne, t'extract voor te lesen, om te bewijsen, dat sodane generalicke beeldestorminghe niet en conde onder eenen godtlicken ijver ghestelt worden, zo het meneghe duyden, dewijle de guene, zelve ter plaetsen daert gheschiede, dat alzo beschreven hadden, ende dat hare leeringhe overeeenquam met dese zijne leeringhe.

Zeyde voorts: hoe dat de requeste, daer uut tvoorseide extract ghelesen was, in West-Vlaenderen brocht was bij Petrum Dathenum, daer vier kercken bij een vergaderden, die deselve al signerden, waerup Dathenus oock een contributie versochte, om liberteit van religie te soliciteren an den Cueninck; ten welcken eynde hij hemlieden toochde diversche handteekenen van predicanten ende andere voorstanders der religie, die de requeste approbeerden, versouckende oock, dat se uut huerlieden aller name an den Cueninck mocht gepresenterd worden.

Ten vijfden, andwoordt: zo men overicheits ampt in t'eene mach annemen, zo zoude volghen, dat ment in

1) „Mijn huis zal een huis des gebeds genaamd worden".

tdander oock zoude mueghen doen, twelcke niet dan een confusie en ware in de ordinantie Godes.

Ten zesden, andtwoordt: zulcx ghedaen thebbende, omdat de daet publycq was, waermede hij de discipline, ofte der consistorie niet meendt te cort ghedaen thebbene, dewijle hij den persoon oock niet en noemde.

Angaende zijn scrift, der consistorien gepresenteerd, andwoorde: dewijle hij nyet conde bijstellen zulckx als tzelve scrift in partien behelsde, ende zo vele hij meer ghestelt zoude hebben, dat men bij onderlinghe examinaetie bevinden soude warachtich te zijne, dat hijs hem daerof ghedrouch in de kennesse der broederen, die svoornoens present waren in consistorie, dewijle Thomas Soen ontkendt heeft, dat D. Gott. mainteneert, bij hem in consistorien ghesproken ende bij den anderen auderlinghen met toezwijghen gheapprobeert te zijne; ende al tguene, dat hij up dát fondament in zijn voorseyde scrift ghescreven heeft, consenteert gheroyeert te zijn ende ghehouden voor nul. **fol. 88.**

Actum den 9[en] Julij Sondaechs.

Vertoochde Christiaen Claessen, hoe dat zijner overledener huusvrauwe toeghezecht was van de consistorie, dat haer dochtere vertrecken zoude uuten huuse van Franchois Huenich, daer se mede woonde, na volgene de beloften, die Judith, huusvrauwe van den zelven Franchois, ghedaen hadde an den auderlinghen. Ende dewijle des vertoochers huusvrauwe, thueren overlijden, ernstelick an hem versochte, dat hij an de consistorie afvoorderen zoude de vulcomminghe van de voorseyde belofte, zo was hij tzelve doende bij desen. Andtwoordde de consistorie, dat se de zaeke bedencken wilde, ende metten eersten wat daerin doen. Versoeck Christiaen Claesssn.

Verscheen Arnoldus Stuer, versouckende andwoorde up tgene bij hem den voorleden donderdach anghegheven. Wierdt hem voor andwoorde ghegheven, dat hem niet bij

D. Bartholdo, zo hij ghesecht hadde, maer bij de gantsche consistorie tnachtmael afgheseit was, achtende daertoe goede redene ghehadt thebbende.

Handelinghe ende vermaninghe der consistorie met Arnoldo.

Ten surpluse verclaerden de ministers, hoe dat zij metten voorgaende consistorie hem gheadmittert hadden tot prediken etc., om hem te prouven of hij namaels eeneghe vrucht in ons vaderlandt soude connen doen, ende niet dat sij daermede meenden hem tontfanghen als ordinaire ministre. Hierof versochte hij een andwoordde in scriptis, twelcke hem gheweyghert was. De voorseyde Arnoldus, qualick te vreden zijnde, heeft vele ongheschicte propoosten uutghesproken, ende onder anderen oock D. Bartholdum beschuldicht, zegghende: „dat hij de arme ziecken niet en besochte, maer dat hij der rijcken huusen, daervan hij een noemde, wel wiste te vindene, om mede te gaen eeten". Item dat hij zijn huusvrauwe ontrauwelick bijghestaen hadde int gheven hares geestes. Ende zo hij hierover van Bartholdo ghestraft wierdt, zegghende: „ghij doet als een achterclapper, want ick hebbe u in presentie Gottfridi ghevraecht, of ghij yet op mij hadt, ende ghij zeyt mij: neen!" zo repliceerde Arnoldus wederom met iniuriën, zegghende: „ghij doet als een leughenaer." Item: „ick vandt u als een lueghenaer van den eersten dat ick hier quam." Van dese onordentlicke beschuldinghen heeft de consistorie Arnoldum ghewaerschuut, ende vermaendt tot schuldbekenninghe; ende zo hij daernaer yet hadde t'yemandts laste, dat hij daer inne den regle der discipline, ende oock de leere Pauli tot Thimotheum, volghen zoude. In stede van dit t'annemen, heeft noch meer ongeschicte redenen voortghebracht, ende es also henen ghegaen.

Actum den 13en Julij 1570 'sDonderdaechs.

Schultbekenninghe Grameye.

Wierdt bij de consistorie verhandelt de zacke van Jac-

ques Grameye, ende overzien d'acten foliis 13, 37, 48, zijn tuychnis bij hem beleedt, ende voorts d'informatien van Noorwichs ghecommen, tadvijs van tCoetus etc.; ende bij eendrachtighe resolutie verclaert, dat hij openbare boete ende schultbekenninghe ghehouden es te doene van den naevolghende poincten:

Eerst, van dat hij, sonder wettelick van zijn huusvrauwe ghescheiden te zijne, een ander ghetraut heeft.

Ten tweeden, dat hij een ghetraut heeft, die niet vrij en was, maer te vooren met een ander verlooft.

Ten derden, dat hij uut verachtinghe der consistorie, boven de vermaninghe ende waerschuwinghe derselver, voortghegaen es metten tweeden huwelicke.

Ten vierden, dat hij den ijnghelschen pastuer bedroghen heeft, als hem versweghen hebbende de swaricheden voorscreven. Over dese puncten zal hij opentlick Gode ende zijner ghemeinte verghevenesse bidden etc. Ende es belast gheweest hem an te zegghen, dat hij jeghens Sondaghe verschinen zou om tadvijs ende besluyt der consistorie tanhooren. fol. 89.
Daer beneven es gheadvisert gheweest hem te vermanen, dat hij hem wachte, van anderwarf te trauwen, tenzij dat hij van zijne eerste huusvrauwe wettelick ghescheyden zij, daertoe de dienaers hem allen raedt ende bijstandt presenteren, om hem in zijn goed recht te voorderen. Dese letste vermaninghe es gheadvisert gheweest, omdat men verstaet, dat Jacques naer het overlijden van zijne tweede vrauwe, die hij onwettelick ghetraut hadde, wederom van zinne es, een ander up ghelijcke wijse te gaen trauwen.

Besluyt angaende tversouck van huwelick van Matheux Dijselaer.

Angaende tversouck van Matheux Dijselaer, om te mueghen trauwen met Agnes Gervais, Ynghelsche, wierdt gheadvisert te hooren spreken een persoon, die de briefven gheschreven hadde an den vaedre van Matheux om consent, ende voorts eener anderen persoon, die den vaedere zoude ghesproken hebben; voorts dat hij twee ghetuyghen bringhe, die van zijnen levene ghetuyghen, ende dat hij

den dienst der kercken ende Sacramenten ghebruycke. Zo vele Agnees belangde, die hadde vaeder noch moeder noch eeneghe vrienden, zo Pr. de Cueninck haeren meester verclaerde, dewelcke oock goedt ghetuychnis van huer gaf.

Angaende zekeren broederen van Polen.

Hiervan es naederhandt suspitie van bedroch inghevallen, ende derhalfven zeker oorcondscip hierup ghehouden in coetu 24en Julij, rustende onder de franchoyssen.

Ziet hiervan oock d'acte des Coetus van den 2 Octobre.

Verschenen in consistorien de ministers met etlicke van den auderlinghen der franscher ghemeinte, vertooghende hoe een broeder, met name Sebastianus Linius, borgher der stadt van Vilnen, in Polen, an hemlieden gheaddresseert was met diversche briefven, zo van Bisschoppen, Edelluyden, als ghemeinten Jesu Christu, ghescreven, inhoudende in summa, hoe dat Paulus Linius, des voorseyden Sebastianus broeder, een Godtsaligh minister ende dienaer des Godtlicken woordts inde voorseyde lande van Polen, bij de Moschoviten ghevanghen es gheweest met wijf, kinderen ende zijne gheheel mesnaige, ende es zo vele duer intercessie van goede ende vrome luyden ghesolicitert gheweest an den Moschoviten, dat hij de voorseyde Paulum ghestelt heeft tot rantsoene van 3000 daelers, ende twee stucken fluweels. Tot opbringhe van welcke penninghen, de voorschreven Sebastianus in faveure ende uut liefde zijnes broeders van zijnen eyghenen goede opghebrocht heeft 1000 daelers ende voorts van de goedtwillighe broederen vergaedert tot 2200 daelers, al naer uutwijsen der voorscreven briefven, daerof de lecture in onse Consistorie ghedaen wierdt, dewelcke voorder inhilden recommandatie an alle de kercken van den coninckrijcke van IJnglandt, omme assistentie thebbene, tot opbringhinghe van de reste, bedraghene 800 daelers ende 2 stucken fluweels.

De saeke in deliberatien gheleit, ende den voorseyden Sebastianus oock in consistorien ghehoort, wierdt bij ghemeenen besluyte beyder consistorien verdraghen, de briefven weder al up te packen ende dezelve metten bringher te addresseeren ende recommanderen an den afghegaen E. Bisscop van Londen, nu Archiepiscopum Eboracensum 1),

1) van York.

omme bij zijnen middele te doen communiceren metten jeghenwoordighen Bisscop van Londen, omme, tzelve ghedaen ende haerlieden E. andwoorden ghehoort, alsdan voorder in de zaeke te advyseren, naer den noodt ende exigentie der zelver.

Wierdt bij den consistorie D. Gottfrido voorghehouden zeker scrift, achtervolghende welcken hij zeker verclaringhe ende bekentenesse doen zoude, touchierende zijne predicatie, Sondaeghe 25 Junij ghedaen, als hiervooren fo. 90 verhandelt es. Van dese scrifte versochte D. Gottfridus copie, om hem te beraeden, zo hij zeyde. Wierdt hem tzelve bij de consistorie ontzeit, maer gheconsentert daervan lecture te moghen nemen, zo dickmael als hij wilde, ende ghebeden hij woude tzelve naecommen. Persisterde D. Gott., dat hij copie begheerde, dewijle de sake van sodane ghewicht es, ende hij tscrift oock niet al en conde in memorien houden. Hierup es de consistorie ghescheiden, ende om dese saeken wederom gheseit Saterdaghe te vergaederen.

Handelinghe consistorie cum D. Gott.

fol. 90.

Actum 15en Julij 1570 Saterdaechs extraordinairlic.

De Consistorie heeft D. Gottfrido afghevraecht, of hij niet ghesinnet was, nae te commen, zulcx hem upghelecht was, naer uutwijsen zekeren scriftes in de letste acte des voorleden Consistoriedaechs ghementionert. Andtwoordde D. Gott. als hier te vooren, dat hij copie versochte, ende nyet min, alzo hij tselve scrift in consistorien oock ghelesen ende gheexaminert hadde, up het cortste zeyde, hoe hij hem daer in bezwaert vandt, ende dat hijt nyet conde naecommen, allegierene daertoe diversche redenen. Naer twelcke de Consistorie om hem allessins te ghemoet te commen, ende de ghemeinte eenichssins te contenteeren, hem een ander scrift voorghehouden heeft, conforme in substantien het voorgaende, doch wat verandert in de forme ende woorden, biddende hij woude tinhouden van dien nae-

Derde handelinghe cum D. Gottfrido ende suspensie van prediken, bij der consistorie gheordonneert.

commen, dewijle zij achteden tzelve zo redelick te zijne, dat hij daer teghens niet hadde te zegghen; van welcken scrifte tinhouden van woorde te woorde hier naer volcht:

„Dewijle daer zeker zwaricheit ontstaen is in de ghemeinte uuter predicatie D. Gottfridi Sondaeche 25 Junij ghedaen, angaende tbeeldebreken over etlicke jaeren int Nederlandt gheschiet ter causen, dat hij gheen distinctie oft onderscheit ghemaeckt en heeft, zo hij over dry weken te vooren, handelende van dezelve materie, ghedaen hadde, so eyst dat hij tot berustinghe ende contentemente van der ghemeinte verclaren ende bekennen zal zo hiernae volcht:

„Al eist zo, dat eygentlick der hueverheit ter causen hares amptes toecompt beelden af te werpen in kercken ende publycque plaetsen, nochtans zo gheschiedender wel extraordinaire zaeken duer private persoonen uut zonderlinghe drivinghe des H. Geestes, die onder den ghemeenen regle des oordeels niet en vallen. Van welcke men niet lichtveerdelick behoorde te oordeelen, maer de circumstantien der daedt ende de conditien des levens van sodane persoonen an te mercken, ende of de daedt eenichssins ten besten mach gheduydt worden.

Dat hij in sijne predicatie des voorseyden 25 Junij met dusdanen onderscheit niet ghesproken heeft, maer generalick ghesecht, zonder eeneghe distinctie, dat den ijver aller der guenen, die int Nederlandt uut private authoriteit beelden afgheworpen hebben, zij godloos gheweest, ende datse daerduere alle die plaghen, die op ons Nederlandt ghecommen zijn, ghecausert hebben, — dáár inne bekendt hij sich mesgrepen thebbene.

Bekendt van ghelijcken, onbehoorlick ghedaen thebbene, dat hij sonder wete der Consistorie een prolix extracten uuten predickstoel ghelesen ende tot comprobatie van zijn zegghen, doch uut ignorantie van de waerheit van de zaeken, zo hij zecht, te wijdt gheallegiert heeft.

Aldus hierbij ghestelt, omdat edt vergeten was. Barth. Wil.

In consistorien zal D. Gottfridus bekennen tnaervolghende:

Eerst, dat hij qualick ghedaen heeft, van de materie des beeldebrekens op den stoel verhandelt thebbende, dewijle daerup bij tCoetus silentie gheimponert was, zo wel den authuer van tboucxken, dat van dezelve materie tractert, als den broederen, die hetzelve om dier materien wille meestdeel wedersproken ende gheblammert hadden.

Ten tweeden, dat hij ontijdelicken der ghemeinte voorghehouden ende sich beclaecht heeft, dat zekeren persoon hem in de prophetie teghens zijne voorseyde leere opentlicken wedersproken hadde, dewijle de saeke van denzelven persoon voor consistorien noch hangt, onghedecidert, up de 2e vermaninghe.

Ten derden, dat hij de Consistorie injurieuselick ende met onwarachticheit ten onghelijcke beschuldicht heeft in zekeren scrifte, derzelve ghepresenteert, daer inne hij oock de Consistorie voor partie verclaert, om hem alzo den oordeele derzelver t'ontreckene. fol. 91.

Ten letsten, zal ghewaerschuwt wesen, voortan meerder voorsicticheit te ghebruucken in allen zijnen predicatien, dan hij te vooren menichmael ghedaen heeft, ende hem te mijden van eeneghe voorgaende querelen oft zaken, daer merckelick zwaricheit in de ghemeinte af ontstaen mochte, an te roeren ende hem in alles den oordeele der Consistorie te onderwerpen."

Dit scrift D. Gottfrido ghelesen zijnde ende de poincten bij hem gheexaminert zijnde, heeft verandtwoordt int generalick up tgheheele scrift, dat hij tzelve niet conde annemen, allegierene daertoe diversche redenen, als hier te vooren. Dese redenen waren in effecte, zo hiernaer volcht:

Ten eersten, zeyde hij, het was sodane schultbekenninghe, daer of hem gheen schult bewesen en was, ende die hij in zijn herte niet conde ghevuelen.

Ten 2en, hij zoude daermede groot preiudicie doen der

waerheit Godes, die hij zo langhe gheleert ende zo langhe verdadighet hadde.

Ten 3en, hij zoude hiermede zijnen dienst onrechtelick bezwaren.

Ten 4en, zoude hiermede de boosheit ende valsche opinien dergonen, die sich teghen hem opghestelt, ende zijn leere in suspitie van valschheit ghebracht hadden, stercken ende voeden. Aver, opdat niemandt zich te beclaghen hadde, wilde hij zijne leere, die hij van den officio der onderdanen teghen hare overheit gheleert hadde, oock alle stucken derzelver leere, voor de ghemeinte repeteren ende herhalen, niet eenmael, tweemael, drymael, maer oock sevenmael, tot het ghenouch ware ende niemandt met billicheit sich te beclaghen hadde.

Hierup was hem gheseit, dat uuten scrifte der Consistorie gheenssins bewesen conde zijn, dat daermede zijnen dienst, of der waerheit Godes, te cort zoude ghedaen zijn. Item, tusschen hem ende der Consistorie en was gheen verschil van de leeringhe van de overheit. Item, met zo vele repetitien, die hij presenteerde, mochte bij avontuere meer zwaricheit ontstaen onder de ghemeinte, dewelcke mette verclaringhe, bij der Consistorie hem voorghestelt, lichtelick ter nederghelcit conde worden.

Aldus hier bij ghestelt bij advisie der Consistorie. Bartholdus Wilhelmi.

De Consistorie hierup ghedelibereert hebbende, wat se voorts in de zaeke te doene hadde, es eyndelinghe duer ommestemminghe ghecommen tot tnaervolghende besluyt:

Besluyt van suspensie D. Gottfridi.

„Dewijle D. Gottfridus tbesluyt der Consistorie, int voorghescreven scrift vervatet, niet heeft willen nacommen, ende de Consistorie grootelicx vreeset van meerder zwaricheden, die daer uut zijne predicatien ontstaen mochten, zo hij van de materie des beeldenstormens meer handelde, alzo hij zecht, dat hij doen wilt, wanneer de ghelegenteit zulcx verheyscht ende zijnen text zulcx mede bringt, anghesien, zecht hij, het zijne leere van oudtyt es, ende begheert daer inne te continueren, — So eyst dat de Consis-

torie om alle sodane inconvenientien ende zwaricheden te mijden ende voorcommen, hem suspendeert van prediken, tot hij tvoorscreven besluyt van satisfactie ende bekentenesse naghecommen zal hebben."

Actum 16en Julij 1570 Sondaechs.

Wierdt bij der Consistorie Jacobo Gramaije angheseit tbesluyt, donderdaghe lestleden ghemaect, ende vermaendt tzelve nae te commen, ende dewijle hij tzelve jeghenwoordelick niet wel conde anneemen, zo was hem uutstel ghegheven, om hem te beraeden tot donderdaghe.

Besluyt Jacques Grameije angheseit.

Dewijle D. Gottfridus desen Sondach in de predicatien hem vertrocken heeft van zijne ordinaire zitplaetse neffens den predicstoel, ende gaen zitten es onder de ghemeine broederen, hem voorts absenterende van de consistorie, maintenerende, hem zijnen gantschen dienst upghesecht te zijne, hoewel hij maer alleenlick ghesuspendert en es van prediken, om de causen in de acten der suspensie vervatet, — So est, dat de consistorie ghedeputeert heeft Thomas Soen ende Hercules Fremault, om D. Gottfrido an te zegghen, dat hij wille in consistorien commen ende zijnen dienst aldaer pleghen, ghelijck hij vooren ende na ghedaen heeft; item voorts zitten in de predicatie in zijn ghewoonlicke plaetse, zonder de suspensie, van de consistorie gheordinert, voorder te trecken, dan se behoorde ghetrocken te zijne.

Advertissement an D. Gottfrido ghedaen.

Actum 20en Julij 'sDonderdaechs.

Mayken Simoens, ontboden bij den dienaers in consistorien, ende neerstelick ondervraecht up zeker poincten, touchierende Arnoldum Stuer, heeft ghedeposert ende verclaert hare wetenschap up al, naer uutwijsen zekeren scriftes, onder de consistorie rustende, twelcke te bouc-

Tuychnis contra Arnoldum Stuer.

ken niet ghestelt es, om zeker redenen, de consistorie moverende.

Bekentenesse ende ghenouchdoeninghe Matheux Verhaeghe.

Vertoochde Petrus Carpentarius, uut name van Matheus Verhaeghe, hoe dezelve Matheux, over en zekeren tijdt uutghegaen zijnde in zijn affairen, ontmoet heeft eene zijne ghebuerinne, een ijnghelsche vrauwe, die hij noodde
fol. 92. te gaen wandelen ende eenen pot te dryncken, waerinne zou verwillichde, ende zijn dienvolghende tsamen ghetrocken uuter stadt, ende, wat ghedroncken hebbende, zijn thuuswaert commen al jockende, in sulcker voughen, datse beede in een gracht ghevallen zijn, daerse eenen jonghen vonden ligghene, dewelcke haestelick de schutters daerover gheroupen heeft, die se beyde ghevanghen hebben ende int stock ghestelt. Hierom es den man van de voorseyde ijnghelsche vrauwe zeer vergramt, ende lecht laeghen om den voorseide Matheux aan den lijfve te cranckene.

Matheux, hierover van de consistorie ghevraecht, oft zo was, bekende dat: jae!. Voorder ghevraecht, of zijn voornemen was met haer oncuysheit te pleghen, zeyde expresselick dat neen. De consistorie, de saeke in deliberaetie gheleit hebbende, ordonnerde, dat Matheux opentlick voor de ghemeynte — dewijle de saeke duer tvanghen openbaer gheworden es — zijn schult bekennen zal, van groote ongheschictheit ende quade suspitie van sich ghegheven thebbene, van dat hij met een ghehuwede vrauwe heeft ghewandelt ende ghedroncken buuter stadt etc. Hierup zal hij andtwoorden met een jae woordt.

Matheux, tbesluyt ghehoort hebbende, heeft ghealligiert groot ende merckelick dangier, dat hem stondt te naeken, zo hij in de kercke openbaerlick verschene ende bekendt gemaect wierde, want de man van de ijnghelsche vrauwe hadde eenen halfven daelder gheboden, die hem denselven conde wijsen. Dit selve es oock bij Pieter Carpentier vertoocht gheweest, ende ernstelick versocht, tot bede van Matheux huusvrauwe, om alle periclen te eviteren, dat de schult-

bekentenesse bij Matheux mochte onderteekendt wesen, ende alzo uutghelesen in zijn absentie. Hierinne heeft de consistorie eyndelinghe, om de voorscreven oorsaeken, verwillicht

Vertoochde Jan Lamoot ende Pieter Carpentier, hoe dat Philippus Garcy over dry weken zeker prophetie angheghheven heeft, waer inne hij te kennen gaf, dat Christus de coopers ende vercoopers uyt private authoriteit uuten temple dreef, ende dattet oock nae te volghen soude zijn. Nae d'acte van dien de voorseyde Philippus, int ghemoet commene van Lamoot voornoemd, zeyde, hoe hij zulcx over langhe tijd ghemerct hadde, ende, daervan rekenscap versocht zijnde te gheven, andtwoordde: hadde men yet te zegghen, dat men in consistorien commen zoude. Voorder ghevraecht in teghenwoordicheit Jan ende hem, Pieter Carpentier, of hij noch in sodane ghevoelen stack, andtwoordde als vooren: zo Lamoot hem wiste te beschuldighen, dat hijt in consistorien doen zoude, hij woude hem daer verandtwoorden. Versochte derhalfven de voorseyde Lamoot ende Carpentier, dat Philippus de ghemeinte over de voorseide prophetie contenteren zoude, oft andersins daer in doen naer discretie der consistorie. Angheven Lamoot ende Carpentier contra Garcy.

Verscheen Jacques Grameye, verclarene, hoe dat hij bereet was nae te commen tbesluyt der consistorien, over hem ghegheven hedent 8 daghen, salvo dat men in de schultbekenninghe achterliete, dat hij een vrauwe ghetraut hadde, die niet vrij en was etc., begherene ernstelick dat dit soude mueghen uutghelaeten worden. De consistorie, om diversche redenen, ende voornemelick omdat van der zelven poincten gheen vulcommen blijcken en was, heeft hem zulcx verwillicht, ende gheadvisert, Sondaghe de bekentenesse te effectueren. Beloofde oock Jacques, gheen vrauwe te trauwen zonder advijs ende raedt der consistorie. Grameije neempt de upgheleechte schultbekenninghe an.

fol. 93.

Verscheen Joncheer Sul, dewelcke vermaendt zijnde over Sul neempt an, de schultbekennin-

ghe, hem upghelecht, te doene.

zijnen zwaricheden, den 4en Junij angheteekendt, beloofde der ghemeinte ghenouch te doene over sulcke stukken, als hem bij speciën uuten consistoriebouck ghelesen was, ende daervan openbare bekentenesse te doene Sondaeghe naestcommende, oft Sondaeghe daernaer.

Versouck Cornelis Janssen noch uutghestelt, ende dezelve oock vermaendt etc.

Verscheen Cornelis Janssen, versouckene nu Sondaeghe te mueghen trauwen. De consistorie hierover ghedelibereert hebbende, ende ghesien d'acte fo. 85, heeft gheordonnert, noch 8 daghen te vertouven. Cornelis verwierp tbesluyt der consistorie, dreeghende, in de ijnghelsche kercke te trauwen, ende sprack spijtelick; waerover vermaendt zijnde, bleef persevererende, ende trock zo henen.

Angheven etlicker broederen over de suspensie D. Gottfridi.

Verschenen Jacob Saal, Mr. Jan IJnghelram, Claude Dotignys, Jan Clercx, Gheeraert Artijs, Franchois Honich, Heindrick Nabuer, vertooghende bij scrifte, hoe zij over de suspensie D. Gottfridi ontrust waren, ende hadden, zeiden zij, ghehoort van een ouderlinck, dattet noch om leven, noch om leere en was. Vraechden eenvoudelick, oft het zoo was, of niet.

IJnghelram geeft zijn apologie des boucxken over.

Ten anderen lach IJnghelram een scrift voor, daer bij hij sich beclaechde over de consistorie, dat men in de saeke van Hoppesacq ende Ackerman, over het boucxken, niet deligent ghenouch gheweest en hadde; gaf oock een besloten scrift an de consistorie, waer inne de originale des ghelesen briefs ghesloten was, biddende, dat men de saeke zoude visiteeren, ende daerin doen nae heyssche der zelver. De dienaeren gaven in andwoorden, dat se onthier ende Sondaeghe delibereren zouden, watse te andtwoorden hadden.

D. Gott. presenteert der consistorie een scrift.

Verscheen D. Gottfridus Wingius, vertooghende, hoe hij, naer tuutwijsen van der ordonnantie der consistorie, sich stille ghedraghen hadde, ende voor ander stondt hij sich van der suspensie, bij de consistorie over hem ghegheven, voorder wilde beclaghen, heeft de consistorie noch eens over haer verkeert oordeel willen vermanen, twelck

hij dede met zekeren scrifte. Ghevraecht, waerom hij hem absenteerde uuter consistorie, ende als een privaet broeder onder de ghemeente, buuten zijn ordinaire plaetse, ghynck zitten, — andtwoordde, hoe hij hierover van twee auderlinghen vermaendt gheweest es, ende dat hij voor redenen daervan ghegheven hadde, ende noch gaf tnaervolghende:

Ten eersten, hoe hij verstaet, dat door het suspenderen zijnes predikens, al zijnen dienst ghesuspendert es, dewijle uyt het predicampt al tander volcht.

Ten anderen, zoude ons zijne presentie in consistorien prae-iudiciabele wesen; want, wanneer de consistorie yemandt tot boete zoude vermanen, die mocht voor andtwoorde gheven „beghint van u zelven"; ende alzo zouden onse actien door hem onteert zijn.

Verscheen Willem Togghe met Franchois de Clercx. Versochte Togghe betalinghe van zijn achterstellen. Vraechden voorts ghesaemdelick, waerom D. Gott. ghesuspendert was, want zij hadden ghehoort, dattet noch om leere, noch om leven was. Andtwoordde de consistorie: Up 't1e: Dat Togghe van zijn ghelt noch moeste vertouven. Ende up 't2e: dat men hemlieden tzijnder tijdt daerup zoude andtwoorden.

Versouck Togghe ende Clercx.

fol. 94.

Actum den 23en Julij Sondaechs.

Up tversouck, ten voorleden daeghe ghedaen bij Togghe ende Clercx, metgaders Jan Davelu, Reynier Pastor, Mr. Matheux Verhomme, diakenen, nu mede verschinende, es bij der consistorie gheandtwoort, dat de suspensie Gottfridi ghedaen es gheweest om ghewichtighe zaeken, daervan de consistorie rekenscap gheven wilt, in tijden ende wijlen daer ende zoot behooren zal. Ende alzo de voorzeyde diakenen ernstelick versochten een absolute andwoorde van der consistorie, ofte het was om leven, ofte om leere, zo

Andworde der consistorie an Togghe.

andwoordde de consistorie wederom als vooren, hemlieden vermanene, datse sich daermede behoorden te vreden te houdene, zonder tsecreet der consistorie voorder te willen inquireren; ende zo hemlieden ghevraecht wierde bij eeneghe broederen nae d'oorsaeke der voorseyde suspensie, dat se die zouden vermanen tot stillicheit, ende datse niet lichtveerdelick oordeelen souden, noch van de consistorie, noch van D. Gottfrido.

Item andwoordt Saal.

Ghelijck andwoorde wierdt ghegheven Mr. Jacob Saal ende den anderen broederen, up huere eerste versouck, oock donderdaghe voorleden ghedaen.

Item IJnghelram.

Zo vele Ynghelram's scrift belangde, wierdt hem gheandwoordt, dewijle hij de Consistorie 20 daeghen gheassignert hadde om te andwoorden, dat se dien tijdt bruycken zouden, om daer en tusschen te ziene, wat hemlieden inde zaeke best van doene zoude staen.

Versouck Cornelis Janssen.

Cornelis Janssen versochte wederom, dat hij zoude mueghen ghetraut werden dijsendaghe naestcommende, dewijle het dan ledichdach es, voorwendende zekeren grooten noodt. De Consistorie heeft hem alvooren upghelecht zeker schultbekenninghe van zijn onghescickheit, donderdaghe voorleden begaen, dewelcke hij na quam, ende daernaer hem zijn versouck gheaccordeert.

Andworde der consistorie an D. Gottfrido.

Up tscriftelick versouck D. Gottfridi, ten voorleden Consistoriedaeghe ghedaen, es bij der Consistorie gheandtwoordt gheweest in scriptis, zo hier naer volcht:

„Dewijle, D. Gottfride! ghij niet alleene niet nae en compt, zulck als u de Consistorie upghelecht heeft, waermede ghij de suspensie van predicken wech nemen mochtet; maer ter contrarien der Consistorie een scrift ghepresentert hebt, waerinne ghij se vermaendt tot schultbekenninghe van sodane ordonnancien van suspensie ende tot wederroupinghe van haren besluyte, welcke manniere van doene niet alleen strect tot vercleeninghe derzelver Consistorie, maer tot groote verachteringhe van de saeken, ende consequentelick

tot schade ende nadeele der ghemeinte, — So est, dat de Consistorie, willende hierinne voorsien metten eersten, van advise es, de saeke metten Coetus, daer se schuldich es verhandelt te zijne, volghene de concessie ende ordinantie van onsen E. Superintendent, te communiceren, — U L. vermanene ende biddene, ghij wildet daer verschinen ten sulcke daeghe, als zij ordonneren zullen, daervan de Consistorie u de wete doen zal, up dat ghij daer uwe redenen van beswaringhe proponeren muecht, ende de saeke fol. 95. metten eersten, dat mueghelick werdt, gheslist worde onder de broederen, daer se behoorde gheslist te zijne, ende waeruut d'alderminste schade ende nadeel der ghemeinte commen zal."

Van dese andwoorde versochte D. Gott. copie. De Consistorie nam dach, om daerup te delibereren, tot dijssendaeghe.

Actum 27en Julij Sdonderdaechs

Hans Stel es bijder Consistorie vermaendt gheweest, anderwarf, van oncuyschheid bij hem begaen met Mayken Goris, als hier te vooren fo. 83, waerof de dienaers achteden, dat hij openbare satisfactie ende schultbekenninghe ghehouden was te doene, anghezien de daet gantsch openbaer gheworden was. Hans nam de vermaninghe anne ende was bereet schultbekenninghe te doene, doch niet openbaerlick, dewijle de saeke bij eenen, die hem partijscap draecht, int openbare brocht es, waerof hij zelve sijn schult behoorde te bekennen. De Consistorie en heeft zijn excuse niet anghenomen, dewijle zij gheinformeerdt was, dat het niet zo en was, als hij voorwendde ende hem hiermede noch over eenen tijdt laeten henen gaen om hem te beraeden.

Tweede vermaninghe an Hans Stel.

Thomas Soen dede rapport an de Consistorie van der andwoorde, die Mr. Jan Ynghelram ghegheven hadde up

Andworde IJnghelrami up de citatie van tCoetus.

de citatie hem van tCoetus weghe ghedaen, naer uutwijse der acte van 't Coetusbouck, des 24en Julij, dewelcke was, dat hij noch jae noch neen andtwoorden wilde, maer zoude donderdaeghe in scriptis zijn andwoorde ande Consistorie bringhen. Hierover riep hij ghetuyghen, om van dese zijne andwoorde kennesse te draeghen.

Terstondt zo verscheen Mr. Jan, ende presenteerde zijn andwoorde in scriptis, daerup de Consistorie andwoordde, datse dezelve den Coetus communiqueren wilde, zo vele als die den Coetus belangde, ende tsurplus, dat hij voorder, buuten propoosten, in zijn scrift invoerde, als namelick, eene clachte teghen eenen auderlinck, sonder behoorlicke ordonnancie ende procedure, — daer inne vermaende de Consistorie, dat hij qualick dede, met waerschuwinghe van up een ander tijdt voorsichtiger te zijne.

Vermaninghe an Philippo Garcy.

Philippus Garcy wierdt vermaendt, nopende zijn prophetie, daerover hij beclaecht was van Jan Lamoot ende Pieter Carpentier als hiervooren fo. 96. Andwoordde Philippus, dat de prophetie zo bij hem niet anghegheven hadde gheweest, als de voorseide Lamoot ende Carpentier anghebrocht hadden, maer was zijn drijven, dattet christenen uyt eenen ijver ghedaen hadde. Derhalfven ontkende huerlieden angheven in de vormen als hem voorghelesen was. Advise: dit de anbringhers an te zegghene.

Actum 30 Julij 1570 Sondaechs.

Besluyt angaende de prophetie Garcy

Wierdt ghehandelt van de prophetie Philippus Garcy, daerof ten voorleden Consistoriedaeghe ghesproken es, ende bij accorde van denzelven Philippus ende zijne anbringhers gheadvisert, zeker verclaringhe te doene ande gemeinte, waervan de consistorie gheordonneert heeft een forme inder mannieren naervolghenden:

„Dewijle men verstaet, dat etlicke van der ghemeinte zouden verstaen hebben uut zeker prophetie, bij Philippo

Garcy over zekeren tijdt anghegheven, als dat hij van sodane ghevoelen zoude zijn, dat Christus de coopers ende vercoopers uut private authoriteit uuyten Temple zoude ghedreven hebben, ende dat zulcx bij een yder nae te volghen zoude zijn, so eist dat men U. L. te kennen gheeft, dat hij hier over in consistorien anghesproken est gheweest, daer hij opentlick verclaert heeft, zijn ghevoelen zulcx niet te wesen, als sommighe dat uuyt zijne voorscreven prophetie verstaen ende gheduydet mueghen hebben. Maer dat hij ghelooft ende ghevoelt, dat Christus Jesus de voorseyde uuytwerpinghe der cooperen ende vercooperen ghedaen heeft als Cueninck ende Opperste Priester, ende dat sodane eene daet bij een yder privaet persoon niet nae te volghen en zij, twelcke hij van zijnen weghe der ghemeinte oock begheert heeft verclaert te wesen."

Actum 3 Augusti 1570 'sDonderdaechs.

Waerschuwinghe an de Bouckverkoopers.

De dienaers, gheadvertert wesende, dat de bouckvercoopers zeker boucken ter vente stelden, die schadelicke leeringhen inhielden, als van Sebastianus Francq, Heindrick Niclaessen ende anderen, hebben hemlieden in consistorien ontboden, ende hemlieden ghewaerschuut, dat se sich vermijden wilden, zulcx meer te doene, zo wel om 't pericle te eviteren, dat van der hueverheit hemlieden daervan soude mueghen commen, als om de conscientien ende tgheloove der zwacken broederen niet te verstooren ende verzwacken. Dat hebben se anghenomen ende belooft nae te commen.

Sententie der consistorie up zeker different etlicke broederen.

Angaende zeker different tusschen Willem Janssen, over zijn huusvrauwe, ende Jan Lamoit, over de weese van Maillaert Lamoit, ter causen van sekeren dienst bij der huusvrauwe van Willem voornoemd ghedaen in de ziecte van den voorseiden Maillaert, ende daernaer in zijn sterfhuus. Naerdien beede partien sich ghesubmittert hadden

int zegghenscap der consistorie, ende daerup versocht huerlieden advijs ende wijsdom, — de consistorie, beede partien mondelinghe ghehoort ende wel verstaen hebbende, heeft verclaert, dat Willem Janssen, in volle betalinghe van zijne gheheeschte schult, hebben zal de somma van twee en twintich schellincx sterl., daerup afslach doende, dat hij ende zijn huusvrauwe in de venduwe inghekocht ende in betalinghe ontfaen hebben.

Actum 6en Augusti Sondaechs.

D. Gott. presentert een scrift; de consistorie andwoort.

Verscheen D. Gottfridus, verclarende hoe hij wat an te gheven hadde an de consistorie, twelck hij bij scrifte vervatet hadde. De consistorie, tscrift overzien hebbende, heeft hem gheandtwoordt, dat se haer des scrifts niet an en nam, om tzelve te proberen of reproberen als noch, maer zo vele de saeke tusschen hem ende der consistorie anneghynck, dat hij daer inne volghen woude den behoorlicken weg ende regle, die hem alreede voorghehouden ende niet onbekendt en was.

Jeron Galmaets ende Barbara Platevoets versoucken te huwelicken.

Verscheen Jeron Galmaets met Barbara Platevoets, versouckene hare gheboden om te huwelicken. Ghevraecht naer tconsent haerder vrienden, verclaerde Jeron, hoe hij zijns zelfs man was, hebbende Vaeder, Moeder, noch Voochet, twelcke Jan de Weze, een broeder der Francscher ghemeinte, met wien Jeron 2 jaren ghewoondt hadde, affirmerde warachtich te zijne, want se beede van eender stadt waren. Van Barbara weghe was der consistorie eenen brief gepresenteert, commende van Guillame Dammen, ministre van Sandtwichs, haer naeste bestaende hier binnen Englandt, daerbij hij verclaerde int huwelicke te consenteren, ende dat het wel zonder breeder versouck mocht voortgaen. De dienaers, up al ghelet, hebben gheaccordeert de 1e uutroupinghe Zondaeghe naestcommende.

Actum den 10en Augusti 'sDonderdaechs.

Verscheen Gheeraert van Strijpe, vertoochende, hoe Gheeraert de Hollander, zijn dienaer, hem wel wilde te huwelicke gheven met een dochtere van de fransche ghemeinte, maer dat hij hem wel voor eerst begheven wilde totter ghemeinte alhier; gaf oock een redelick tuijchnis van zijn leven ende wandelinghe. Wierdt bij den dienaers ingheroupen den Jonkman, ende belast, zijn vaeder met noch eenen tuijghe te doen verschinen voor consistorie, omme, die beijde ghehoort, als dan zijn versouck taccorderen oft af te slane, ende jeghen Sondaeghe naest.

Gheeraert de Hollander versouck in de ghemeinte te commen ende te huwelieken.

Hans Stel, in consistorien ontboden, wierdt bij den dienaers voor de 3e reijse vermaendt, boete ende schultbekenninghe te doene van beganghen oncuijscheit, als hier te vooren foliis 83, 99. Wendde Hans vooren, hoe zijn zaeke eerstmael secreet was, ende derhalven hij onghouden waer, openbare schultbekenninghe te doene. Andwoordden de dienaers, dat de zaeke openbaer was, ende daerom openbaerlick gheboet wesen moeste. So hij aver yemaendt beschuldighen wilde van de zaeke int licht ghebracht thebbene, ofte anderssins onchristelicke daer inne ghehandelt, dat hij tzelve doen zoude naer regel christelicker discipline. Eyndelinghe absolutelick ghevraecht, of hij der consistorie zijne schuldighe ghehoorsaemheit bewijsen wilde, zeyde, dat hij daer up niet andtwoorden wilde.

Derde vermaninghe an Hans Stel.

In dese handelinghe heeft hem Hans mesgaen met onbillicke woorden, ende propoosten jeghens de consistorie, zegghende: „Ick beschuldighe u alle ghelijck, dat ghij niet recht en doet, dat ghij achterclappers ghelooft; het gaet hier te wercke ghelijk met de Spaensche inquisitie. Snijt mij af, ghij meughet doen, wilde ghij. Ick en ben van der zinne niet, openbare schultbekenninghe te doene."

Maijken Goris, anderwarf vermaendt als hiervooren fo. 83, van beganghen oncuyscheit, ende gevraecht, ofse noch

Vermaninghe ende schultbekenninghe Maijken Goris.

van zinne was, satisfactie te doene, naer ordonnantie der Consistorie, andtwoorde, dat jae. Gheresolvert per Consistorium, dat se Sondaeghe naest commende, openbare bekentenesse doen zal, in ghewonelicke formen, ende dat men daarbij voughen zal, datter suspitie es, dat se bevrucht es.

Vermaninghe an Jan Busbier.

Jan Busbier, in Consistorien ontboden, wierdt vermaendt van ten diverschen stonden droncke ghedroncken thebbene. Bekende zijn schult ende was te vreden, nae te commen, zulkx, als hem de consistorie uplegghen zoude. De dienaers, anmerckende zijn ouderdom, ende datter gheen clachten van particulieren broeders ande consistorie brocht en waren, ende oock twijfelachtich was, of zijn dronckenscap publycq was of niet, hebben gheresolvert, voor ditmael, dat hij alleene private schultbekenninghe doen zal, eerst tsijnen huuse in presentien van eenen ouderlinck, daernaer ten huuse van moeder Beele [1]), daer hij ghetijdelick ghedroncken heeft, ende beloven zulcx niet meer te doen. Dat heeft hij verwillicht, ende was hiertoe ghedeputert van de ouderlinghen Thomas Soen ende Ghijselbrecht Dormael.

fol. 96.

Versoucken Marguinas an de consistorie.

Verscheen Franciscus Marguinas, versouckene een eynde van der beschuldinghe, bij Mr. Jan Ynghelram gheintendert van over 8 of 10 maenden, angaende zeker scrift, dat hij noempt Uria's brief; zecht voorts hoe hij ten twe zo dry stonden in consistoriën ontboden es gheweest, maer en heeft gheene gheleghentheit ghehadt van te mueghen commen; bidt der halfven, hier over gheëxcusert te zijnen.

Voorder, zecht, hoe dat IJnghelram te Geneve zijnde der concistorie aldaer communicerde zijn boucxken, begheerende daerup huerlieden advys, twelcke zij hem gaven in scrifte. Versouct Franciscus, dat IJnghelramo upghelecht

1) Men vergelijke den naam van de herberg p. 110 „te Moerseele." Het kan zijn dat onder beiden dezelfde naam schuilt, en ook daar „Moerbeele" te lezen zij.

zij, tzelve scriftelick advys texhiberen in handen der consistorien, op dat hij, Fransciscus, hem oock naer tzelve reguleren mach in zijn handelinghe, die hij heeft met IJnghelramo.

Gheadviseert bij de consistorie: up 't 1e poinct, dat de dienaers, metten 1e het mueghelick werdt, in de saeke handelen willen.

Up tweede, datse niet vinden, alsnoch, datse Mr. Jan connen uplegghen zulck als Franciscus begheert, maer willen tzijner tijdt daerup letten.

Verscheen Govaert Poortman, vraeghende de cause, waeromme hij der ghemeynte voortghestelt was. Wierdt hem gheandtwoordt, om zijn menichfuldighe beganghen dronckenscepen, daer inne hij blijft continuerene, niet jeghenstaende, dat hij zo dickmael daerover vermaendt es, ende oock schultbekenninghe ghedaen hebbe. Bekende Govaert qualick ghedaen thebbene ende beloofde beteringhe. De consistorie adviserde ende gaf hem voor andtwoordde, dat se zijn wandelinghe noch ansien wilde, hem vermanende tot stichticheid ende so se naer een wijle tijdts een vroom leven an hem bespuerde, zo woudese met hem handelen als met eenen boetveerdighen. Handelinghe met Govaert Poortman. Hij was voorghestelt 23 Juli.

Actum 13en Augusti Sondaechs.

Volghene de belastinghe ten voorlede consistoriedaghe ghedaen an Gheeraert de Hollandere, so es hij in consistorien verschenen, met Jacob de Hollandere, zijnen Vaedere, Adriaen van der Roest, Jacob Janssen, ende Andries Beele, alle dese broederen deser ghemeinte, verclarene den Vadere, hoe dat hij ende zijne huusvrouwe (die nu zieck te bedde lach) int huwelick hares zoons consenterden, ende de voornoemde dry broedren als tuychen verclaerden, dat se de wandelinghe des voorseyden Gheeraerts onderwijlen ghezien hebben ende gheen merckelicke feylen an hem ghespuert, waeromme hij totter ghemeinte Christi niet en behoorde toeghelaten te sijne. Verscheen Consent Gheraert de Hollandere te trauwen etc.

oock Jehenne Blanchepain, veuve de feu Germyn Couvaert, een sustere der Franscher ghemeinte ende toecommende bruut van Gheeraert voornoemt, versouckende metten zelven Gheeraert haarlieden uutroupinghen, die hemlieden gheaccordeert waren, ende voor Sondaeghe teerste.

Jacob Janssen houdt der consistorie zijn woordt niet.

De voornoemde Jacob Janssen, een van den dry tuughen, wierdt belast bij der consistorie, in de kercke wat te vertouven, in meeninghe wesende met hem te handelen aangaende de saeken stáande, f°. 67 etc. Ende hoe wel hij beloofde te vertouven, heeft nochtans zijn belofte niet

fol. 97. ghehouden.

Handelinghe D. Gott. metter consistorie.

Verscheen D. Gott. Wingius, verclarene, hoe dat hem den standt van de zake tusschen hem ende der consistorie zeer leedt was, ende dat hij, om een middel daer in te vinden, maendaghe voorleden in Coetu, een presentatie dede, de welcke afgheslaghen es gheweest, bij welcke presentatie hij te vreden was der consistorie zeker conditiën te presenteren, opdat de saeke alzo in dezelve consistorie onderlinghe moght afghelecht worden, want onder den Coetus te stane, dat en conde hij geenssins doen (zeyde hij), twelck hem leedt was, en de hadde daertoe ghewichtighe redenen, die hij in tijden ende wijlen verclaren wilde, welcke voorscreven conditiën, in scriptis gheredigiert, hij jeghenwoordelick bij hem hadde, presenterende die der consistorie te communiceren, so se deselve begheerde an te nemen ende overziene. Andwoordde hierup de consistorie, in alzo verre D. Gotfridus wat an te gheven hadde, breeder dan hij ghedaen hadde, dat hij tselve doen mochte, salvo dattet mondelinghe gheschiede ende zonder nadeele desguenen, datter alreede in Coetu ghedeghen was. So heeft dan D. Gott verclaert mondelinghe ende int corte 't inhouden van zijne conditiën in scriptis vervattet. Ende dewijle de consistorie naederhandt goedt vandt zijn scrift te behouden, zo en es hier dezelve zijne verclaringhe niet gheregistrert, maer gherefereert tot den voorzeyde scrifte.

Hierup heeft de consistorie gheandwoordt, aldus:

„Ghehoort de summa van uwe scrift, de consistorie es van advyse (als te vooren), de saeke te laeten verhandelen bij den Coetus, daer se alreede bekendt es, ten ware, dat ghij wildet naecommen sodane satisfactie, als de Consistorie over u gheordonnert heeft, waermede de suspensie ende alle zwaricheden, dien angaende ontstaen, geweeret mochten worden."

Dese andwoorde ghehoort, verclaerde D. Gott., dat hij achtede, allesins van zijnder zijde ghenouch ghedaen ende ghepresentert thebbene, ende dattet bij hem niet en stondt, dat de zaeke niet beslisset wierdt, ende dat hij ghedwonghen was, derhalfven andere remediën te souckene; twelcke gheseit hebbende, trock uut zijnen boesem zeker besloten litteren, warof de superscriptie was: „Delectis fratribus in Christum, Ministris et Senioribus Ecclesiae Londinobelgicae etc., ende tinhouden van dien was een inhibitie van den E. Archiepiscopus van Cantelberghe, daerbij deser consistorie ende allen anderen gheïnterdicert was, in de zaeke voort te procederen, maer dat dezelve ter kennesse des E. Bisschops van Londen, oft zijne ghedeputerde, ghereserverdt zoude zijn, in dato 12en Augusti.

Actum, 17en Augusti, 'sDonderdaechs.

Verscheenen de diakenen, vertooghende, hoe dat Arendt de Brune, costere der kercke, hedent naer de voormiddaeghsche predicatie, voor den Temple, opentlick uut zijne privée authoriteit, ghelt vergadert heeft voor zeker huusghesin, van der ghemeinte niet sijnde, opentlick roupende ende segghende, dat d'auderlinghen ende diakenen huerlieden debuoir niet en deden, twelcke zij nochtans schuldich waren te doene; „Ick moet't zegghen, ick zal't zegghen etc.", ende sodane propoosten meer, — versoukene de voorscreven diakenen, dewijle dit openbare ergherlicke daet

Angheven der diakenen, contra Arendt, de Costere.

es, dat Aernoudt daervan behoorlick vermaendt zij, presenterende hierof tuychnis te bringhen. Verclaerden naederhandt, onder andere tuyghen meer, hier van, als Gillis Verhiele, Jacob Berg.

fol. 98.

Vermaninghe ende besluyt angaende Catherine Fransz ende Adriaen Willemse.

Catherine Fransz, weduwe van Franchois Pieterssen, in Consistorien ontboden, wierdt bij den dienaers vermaendt, van datse haer heeft laeten uutroupen, om te trauwen in de ynghelsche kercke, buuten wete ende advys der Consistorie, met eenen Adriaen Willemssen, van der ghemeinte niet sijnde. Andtwoorde Catherine, dat se sulcx bij raede ghedaen hadde, omdatse vrij dimissoir [1]) was, ende niettmin, zo vele se daerinne mesdaen mochte hebben, begheerde daervan wel beteringhe te doene; verclarende voorts, hoe dat de voorseyde Adriaen van den zinne was, hem alhier ter ghemeinte te begheven. Hierup wierdt Adriaen binnen gheroupen, ende naerdien de consistorie zijn verclaers oock ghehoort hadde, sampt oock het tuychnis van Aernoult Hendricx ende Adriaen Loof, broeders deser ghemeinte, — hebben gheresolvert, hemlieden voort te laeten gaene in de ynghelsche kercke, daért begonnen was, ende in deze ghemeinte oock hare uutroupinghe te doene; voorts dat Adrianus ondersocht zal worden van zijnen gheloove, ende ter bequamer tijdt in de ghemeinte gheadmittert, ende daernaer, ziende zijnen goeden wandel ende toeneminghe in de religie, zal ten avontmale toeghelaten zijn. Hiermede naer zeker vermaninghe, die se annamen, sijn se in den name des Heeren laeten henen gaen.

Christiaen Claessen versouct te huwelicken.

Christiaen Claessen ende Gheerdyne van Lancmes, weduwe van Françhois Weersevelt, alias Trompet, versoucken te huwelicken ende hare gheboden thebbene in de ghemeinte. De consistorie anmerckende, datse beede haer

---

1) Dimissoir, bijvoegelijk naamwoord van dimissoire: vergunning om afkondiging en huwelijksvoltrekking in verschillende kerken te doen plaats hebben. De lezing is niet duidelijk. Misschien is: vrij damoisel bedoeld, gelijk elders: vrij man, als zonder consent ten huwelijk gerechtigd.

selfs waren, ende verclaert hadden, an niemandt verbonden te zijne, accordeerden heurlieden versouck.

Verscheen Thobias de Bye, verclarene, hoe Govaert Steenemuelen hem hedent, wesende eenen ghesetten vastendach, heeft ghedaen arresteren voor 17 sh. sterl., versouckende, dat de consistorie hem daerover zoude willen vermanen, twelcke se beloofde te doene.

Versouck Tobias de Bije, Contra Steenemuelen.

Actum 20en Agusti Sondaechs.

Verscheen Hans Stel, verclarene hoe hij te vreden was, schultbekenninghe te doene met voorstellinghe zijnes naems. Bekennende oock ultro zijne schult van de onbehoorlicke lasterlicke redenen bij hem 10 Augusti in consistorien ghesproken. Gaf oock an, hoe dat Aert van Gulick zijn zaeke openbaer ghemaeckt hadde, daer se te vooren secreet was; versouckene, dat hem daerop bij de consistorie beteringhe upghelecht worde, ende dat men hierover voor ghetuyghen hooren zoude Sebastiaen Duerof ende Tanneken Teylaers.

Angheven (contra Hans van Raetsvelt) Hans contra van Gulick.

De consistorie heeft gheresolvert ende hem angheseit, dat hij Sondaeghe naestcommende openbare schultbekenninghe doen zal van beganghen oncuyscheit met benoeminghe zijnes naems, ende dat hijt beandtwoorden zal met een jaewoordt, hem voortan wachtene irreverentelick teghen de consistorie te spreken. Dit beandtwoorden heeft Hans niet willen annemen te doene, sustinerende onghehouden te sijne, doch es daerup henen gaen, om te beraeden tot dyssendaeghe. fol. 99.

Actum Sdysendaechs 22en Augusti.

Alzo de Fransche met Italiaensche consistorie voor Consistorien verschenen waren, om zeker ordinaire zaken, wierdt met eenen voorghehouden, wat men met IJnghelramo te doen hadde, nu in het anstaende nachtmael. Tadvys was, dat men hem voor den nachtmale zoude vermanen bij eenen Minister ende twee Auderlinghen, hem afvraghende

Advys angaende Mr. Jan Ynghelram.

eenen voor al, of hij noch persisterde bij tinhouden van zijnen grooten scrifte der consistorie ghepresentert den 20en July, ende voornemelick bij den injurien ende laster-reden ten laste van den predicanten ende de Nederduyt-sche Natie daerinne vervattet, ende of hij dien angaende sich den oordeele des Coetus onderwerpen wil. So hij alsdan persistert, ende toordeel des Coetus verwerpt, zo zal men hem suspenderen van den Avontmale.

Verclaringhe van tdifferent, Tobie Bye ende Steene-muelen.

Angaende zeker different tusschen Thobias de Bye ende Govaert van Steenemuelen, ter cause van zeker 18 sh. sterl., die Tobias Govaert heeschene was, eerstemaal voor het civiele recht, daernaer in consistorien, de dienaers verstaen hebbende, dat het proces ghewesen was tot voordeele van Govaert, hebben Tobias vermaendt, dat hij onordentlick ende qualick dede een saeke, die bij tweerlick recht ghe-decidert was, voor consistorien weder an te willen stellen; derhalven, dat hij hem met zijnen broeder versoenen zoude. Naer diversche uutvluchten bij hem voortghestelt, es te vreden gheweest te versoenen, ende Govaert van ghelycken, twelck dien volghende gheeffectuert es gheweest met hand-ghevinghe, kennende Tobias, dat hem leedt was dat hij Govaert hadde ghedaen arresteren, ende Govaert bekende hem leedt zijnde, zo hij Tobias yeuwers inne messeyt hadde, scheldene oock elckanderen quite van alle actien, diese dezer zaeken angaende jeghens elckanderen zouden mueghen hebben of pretenderen.

Actum 24en Augusti 1570 'sDonderdaechs.

Hans Stel, verclaert forme van schultbekenninghe te willen accepteren. Wort voorgestelt.

Verscheen voor consistorien Hans Stel. Wierdt ghevraecht, of hij beraden hadde up tgene dat hem bij de dienaers angheseit was 20en Augusti. Andtwoorde Hans Stel, dat hij hem met goede broeders beraeden hadde, die hem zegghen, dattet ghenouch zij schult bekennen, zonder met een jaewoordt te moeten beandtwoorden, ende in dier vougheft presenteert hij schultbekenninghe te doen ende

anders niet, ende es daerup henen ghegaen, zonder de consistorie eenichssins ghehoorsaem te willen zijne, wat vermaeninghe se hem uut Godes woordt dede. Derhalven is gheadvisert gheweest, hem Sondaeghe der ghemeinte voortestellen, met verclaringhe, dat hij dickmael vermaendt gheweest hebbende over zijne zonden, niet en heeft willen schultbekenninghe doen naer zulcke forme, als hem de consistorie naer God ende zijn Heyligh woordt upghelecht heeft. Naederhandt es dese voorstellinghe uutghestelt tot van Sondaghe in 8 daeghen ofte 14 daeghen.

Hans Raesvelt in consistorien ontboden, wierdt vermaendt van beganghen dronckenscap. Bekende zijn schult, ende was te vreden nae te commen zulck als de consistorie hem upleggheu zoude. Gheresolvert zijn schult te doen bekennen Sondaeghe, met benoeminghe zijnes naems, etc.

Hans Racsvelt, vermaendt, bekendt schult.

Wierdt anghegheven, hoe Martyne, weduwe van W^{m}. Schot, zoude trauwen metten broeder van Hans Tisch, die overlanck in beloften es gheweest met een ynghelsche dochtere ghenaempt Ellen. Es gheadvisert, haer te laten vermanen bij den auderlinghen van den wyck, en zo se die niet en hoort, dat men se dachvaerden zal voor consistorien jeghens den naesten consistoriedach.

Vermaninghe an de weduwe Schot.

fol. 100.

Angaende Margriete Jochems, derwyle se ghetraut es buuten wete der consistorie ende zonder haere behoorlicke uutroupinghe in deze ghemeinte, niet jeghensstaande datse te voren daervan ghewaerschuut was, es besloten, dat men se vermanen zal bij de auderlinghen van de wyck, ende, zo se hare schult bekennen wilt, dat zullen dezelve auderlinghen an den minister rapporteren, dewelcke tzelve der ghemeinte voorts bequamelick voorgheven zal; zo se gheen schult bekennen wilt, zo zal men se tnachtmael afzegghen ende metter eerster opportuniteit met haer handelen.

Besluyt aangaende Margriete Jochems.

Verscheen Loys Thiery, versouckende te weten de cause, waerom D. Gottfridus ghesuspendeert was; want zo hij verstaet, daer en es gheen oorsake.

Versoucke Thiery an de consistory.

Versochte voorts betalinghe van de verachterde renten van thuus D. Bartholdi, die hij verschoten heeft; dit was hem toegheseit bij de consistorie, maer niet vulcommen, zeijde hij; daerbeneven zeijde „dat men dus tusschen heydenen ende turcken niet en handelde.”

Andwoorde der consistorie.

De consistorie hierup ghedeliberert hebbende, heeft hem gheandtwoordt, dat se haer verwonderdt, dat hij het secreet der consistorie wil weten, daer hij wel weet, wat d'orde es in sodane affairen, dewijle hij langhe zelve in dienste gheweest heeft; want zoude de consistorie een yder rekenschap gheven van elcke byzondere handelinghe, zij en hadden nemmermeer ghedaen. Vermaenden hem derhalven, dat hij sich in stillicheit draeghen zoude ende duutcompste van de zaeke verwachten. Voorts dat hij qualick ende onchristelick dede met te zeggen, dat D. Gottfridus sonder oorsaeke ghesuspendert was, waermede hij een vooroordeel streeck tot verdoeminghe der consistorie sonder kennesse van de saeke ghehadt thebbene, twelcke gheene Christene lidtmaeten en betaemt.

Upt dander poinct was gheandtwoordt: al vertoufde men somtijdts eenen tijdt van te betalen, dat men daerom gheen heydenen, noch turcken en gheleeck etc. Loys dede hiervan gheenssins zijn excuse, tot verschooninghe van zijn zegghen, ende liet hem metter andwoorde der consistorie ghenoughen, salvo so verre zijn verschoten geldt anghijnck, daerof hij betalinghe begheerde als vooren, daer inne de consistorie beloofde te voorziene.

Besluyt angaende Jnghelramum.

Wierdt bij der consistorie gheresolvert, te effectuëren thesluyt van de dry ghemeinten, den 22en Augusti in onse consistorie gheghеven, angaende Mr. Jan Ynghelram, ende te dien eynde ghedeputert D. Bartholdus, Mr. Jan de Radermakere ende Thomas Soenen.

Aangaende tscrift Nicolai Bent.

Wierdt in consistorien ghelesen tscrift van Nicolaus Bent ende andere, overghegheven 2en July 1570, ende in deliberatien gheleyt, oft men het scrift behouden zal, ende

hemlieden vermanen van der feylen ende onbehoorlicheden, daer inne begrepen, ofte dat men dezelve vermaninghe doen zal, ende hemlieden tscrift restitueren. Advise: Gisbertum Joannis ende Dormael an Bent te schicken, om hem af te vraghen, of hij, zijnes scriftes halfven, sich submitteren wille int oordeel der consistorie, ende beloven nae te commen, zulcx als dezelve consistorie daervan ordonneren zal; ende, nopende tscrift, dat men tzelve behouden zal, om, nae den avontmaele, ter eerster bequamer tijdt, daervan te handelen, déwijle de tijdt zo cort is. **fol. 101.**

Actum 26[en] Augusti, Saterdaechs voor het Nachtmael.

Verschenen tmeeste pert der diakenen, naer costume, ende ghevraecht, of se yet hadden up de consistorie, daer inne zij bezwaert waren; verclaerde elck bijsondere hare zwaricheden, dewelcke meest hierup liepen, dat se begheerden te wetene de causen, waeromme D. Gottfridus gesuspendert was; item, wat van der zaeke tusschen Togghe ende Davelu, teghen tconsistorium in coetus verhandelt, ghedeghen was; etlicke huerer gaven an, dat men de saeke Gottfridi metten diakenen behoorden ghecommuniquiert thebbene, eer men totter suspensie procederde. Jan Davelu zeide bovendien, bezwaert te zijne, dat men in consistorien gheen discipline en ghebruucte, ghelijck men van 3 maenden tot 3 maenden ghewone was; item, dat men nu tnachtmael dus langhe uutghestelt hadde, dewijle daer een ordonnantie scheen gheweest thebbende hier te vooren, dat men tzelve alle maenden of 5 weken zoude uutgherecht hebben. Franchois Clercx zeyde, hoe hij de consistorie beschuldichde, als qualick ghehandelt hebbende met Gottfrido int suspenderen, etc. Angheven der diakenen.

Up al dies voorseit es, heeft de consistorie gheandtwoordt: eerst, angaende D. Gottfridi zaeke, dewijle het te lanck anloopen zoude om te verhalene, dat se de patientie wil-

den hebben tot naer het nachtmael. Ende, zo vele Togghe ende Davelu anghynck, wierdt hemlieden ghelesen de notitie, staende in den Coetus-bouck, in de marge van de acte des 4en Juny 1570. Ten surpluse, up Davelu's angheven, wierdt gheseit, dat de dienaers niet conden beter becommen als noch, om sodane ordeninghe in den train te brynghen, als hij versochte. De dienaers vermaenden oock Franchois Clercx, dat hij niet wel en dede, dat hij de consistorie beschuldichde van qualick ghehandelt thebbende, ende dat hij hem voortaen vermijden zoude, van sodane een vooroordeel te strijcken, zonder kennesse van de zaeke thebbende.

Handelt de consistorie met Gottfrido Wingio.

Wierdt bij resolutie der consistorie ingheroupen D. Gottfridus Wingius, ende ghevraecht, of hij oock ghesinnet was, ten avontmale des Heeren te commen, daer hij zo in differente stondt met zijne consistorie, ende toordeel des Synodus daerover gheweyghert hadde; ende, zo hij ten avontmale comen woude, dat hij sich selven wel beprouven zoude. Andwoorde D. Gottfridus, dat hij hem beprouft hadde, ende zoude doen, zo God ende zijn H. Woordt hem leerden, doch zo yemandt perticuliers yet up hem hadde, dat hijt angave, hij woude doen, dat billick was.

Repliceerde de consistorie: „Dat wij u vraghen of ghij er commen zult of niet, doen wij om de obstacle, die ghij ons ghedaen hebt in de bedieninghe onses ampts ende behoorlicken loop der discipline. Want zo ghij persistert inde desordre, die ghij in uwe procedure teghen ons begaen hebt, zo verclaren wij u, dat wij u onbequame houden ter tafele des Heeren te commene tot ter tijdt toe, dat ghij daerof behoorlicke beteringhe doet. Ende souden u oock uutdructelick verbieden, daertoe te commen, zo onse authoriteit duer uwe bestellinghe hier inne niet verhindert en ware; doende dese verclaringhe niet gebiedens wijse, op dat wij niet en schinen tmandaet onser overghestelde te verachten, maer tot waerschuwinghe,

op dat ghij u zelven beprouft, hoe ghij ter tafele des Heeren compt, ende tot ontlastinghe onser conscientien. fol. 102. Ende op dat ghij ons wel verstaet: de desordre, die wij in u straffen, en es niet, dat wij meynen, dat ghij ons voor eenen incompetenten rechter beroupen hebt, dat wij onse behoorlicke overghesettede Overheit niet en zouden willen onderdanich zijn, maer dat ghij de ordene ende gradus niet ghehouden hebt, die ghij schuldich waert te houdene, eer ghij sodane rechter versochtet, nae volghende de oude ordonantie der kercklicker discipline, die ghij selfs ende alle andere Godsalighe dienaers belooft ende altijts gheleert hebt, tonderhoudene."

Hierup verclaerde D. Godfridus aldus: „Uwe waerschuwinghe en heeft gheen plaetse, dewijle ghij zelve bekendt, den rechter competent te zijne, maer achte, zelve beter oorsacke thebbene, ulieden te vermanen. Ende vermaene oock ulieden, als een dienaer Christi ende uutdeeler zijns Woordts, dat ghijlieden, wie ghij zijt, die aldus met mij ghehandelt hebt, ende mij berooft van mijnen dienst, die mij van God in dese kercke opghelecht es gheweest, uwe conscientiën examinert, hoe die in desen deele staen, want ghij mijnen dienst in sodane suspitie brocht hebt, die nemmermeer wechghenomen zal worden." Hiermede D. Godfridus vertreckene, keerde terstondt weder in consistoriën, verclarende, zo hij ten nachtmael ghynghe, dat hij zulcx doen zoude, bij protestatie van zijn recht ende cause daermede niet te willen preiudicieren; versouckende dese protestatie angheteekendt thebbene.

Verscheen voor Consistoriën Mr. Jan Ynghelram; zeyde, overlecht thebbende de vermaninghe bij de ghedeputeerde der Consistorie an hem ghedaen met het afsech van den avontmaele, daerover hij der consistorie heeft willen een presentatie doen, dewelcke hij overgaf bij scrifte. De consistorie wilde 'tscrift niet anverden, dewijle daer over lanck een ordeninghe ghemaect was, dat men gheen scriften an_

Angheven Ynghelram an de Consistorie.

nemen zoude, om de langhe proceduеren te mijdene, die daeruut volchden, maer dat hij zijn zaeke mondelinghe angheven zoude, restituerene hem over zulcx zijn scrift. Mr. Jan refuseerde 'tscrift, liet het in Consistoriën ende nam zijn vertreck; keerde nochtans up den voet wedèr ende las tzelve scrift. De summa was, dat hij hem niet conde den coetus onderwerpen, om vele redenen gheal-ligiert ende noch talligieren voor onsuspecten rechter, presenterene, zo verre de consistorie wilde onderscrijven de confessie, bij D. Gottfrido anghegheven in coetus, angaende de overheit, ende wederroupen de sententie over zijn boucxken ghegheven, zijn zaeke te laeten varen ende voor de enghelsche natie nyet te bringhen; versouckene hierup ten avontmaele toeghelaeten te zijne.

De consistorie gaf hem zijn scrift weder, belastende, dat hij 't mededraghen zoude, dewijle zijn presentatie impertinent was, ende dat hij alt zelve gheseyt ende gheandtwoordt hadde den ghedeputerden der consistorie, zo de consistorie uut haeren rapport verstaen hadde. Andtwoordde Mr. Jan, dat hij noch een ghelijcke scrift hadde, ende wat de consistorie hem zeide van zijn scrift mede te nemen, heeftet niet willen doen, ende es henen ghegaen,

Besluyt angaende zeker aflesinghe up den nachtmaeldach van D. Gottfrido.

Anghezien D. Gottfridus van den E. Bisscop van Cantelberghe vercreghen, ende der consistorie ghepresentert hadde, litteren van inhibitien, dat noch de consistorie, noch yemandt el in zijne zaeke voorder procederen zoude, maer die reserveren tot kennesse van den E. Bisscop van Londen, oft zijnen ghedeputerden, so heeft de consistorie voor noodich anghezien, up den nachtmaeldach af te lesen van den predickstoel tguene, ende in de mannieren,
fol. 103. zo hier naer volcht:

„Christelicke broeders, U. L. is wel kennelick, hoe D. Gottfridus Wingius, minister, uut zeker oorsaeken, voor eenen tijdt lanck van het prediken ghesuspendert es gheweest, tot dat de swaricheit ende differentien, tusschen

hem ende de consistorie ontstaen, ghenesen ende vereenighet conde werden, welcke de dienaers verhoopten, soude langhe voor desen tijdt gheëyndighet gheweest hebben, waertoe zij oock haer beste ende uuterste debvoir ghedaen hebben, ghebruyckende zodane middelen, als zij alderbequaemst ende behoorlicxt vonden, nae den Woorde Godes ende Christelicker ordene. Maer middeler tijdt, eer de saeke tot sulcken eynde heeft connen ghebracht werden, zo heeft de consistorie zeker bevel ontvanghen, dat sij, noch yemandt anders yet voorder daarin doen zouden, dan de guene, die van den E. Bisscop van Londen, als Superintendent, daertoe zullen ghedeputert worden, hetwelcke de dienaers U. L. hebben willen adverteren, opdat niemandt in desen deele verwondert oft vererghert zoude wesen, dat de saeke noch ongheëyndicht blijft, ende dat sij voor dit mael, ende alsnoch niet beter, noch voorder daer in voorzien en connen. Vermanen daer en tusschen, ende bidden een yder, om Christi Jesu wille, dat hij, deses angaende, niet lichtveerdelick ten eenen of ten anderen (twelck wij verstaen alreede meer dan te vele gheschiet te zijne) oordeelen wille, maer veel meer den tijdt, in welcken de Heere, wat recht oft onrecht es, openbaren zal, verwachtende, sich Christelick in de vreese ende ghehoorsaemheit Godes, ende oeffeninghe Sijnder gheboden draghen; item, warachtighe liefde, vrede ende eendrachticheit onder malcanderen (als Christenen toestaet) onderhouden, ende oock teghenwoordelick, door ware beproevinghe van sich selven, tot des Heeren tafele begheven, opdat wij alzo den seghen ende ghenade Godes tot onswaerts meer verwecken, ende ons derzelver, oft der ghenadigher herberghe, die oock hier gheschiet, nyet onweerdich anstellen".

Actum 31en Augusti 'sDonderdaechs.

Tuychuis versocht ghehoort thebbende bij Hans Stel, als fo. 98 etc.

„Tanneken Teylers, een sustere deser ghemeinte, zecht, hoe Hans Stel huer versocht heeft te trauwen. Ende op eenen morghenstondt, ten 6 hueren, quam de huusvrauwe van Aert van Gulick, die de zaeke van Stel eerst ruchtbaer gemaect ende int breede ghebrocht heeft; maer dezelve Aert heeft het wel teghen hem, deposant, gheseit. Daernaer heeft hij Aert ende Hans onder langhe hooren twisten, Hans zegghende, dat Aert qualick ghedaen hadde, de zaeke int breede te bringhene, ende Aert maintenerene, daer an wel ghedaen thebbene, ende dat men sodane sonden niet behoorde te verberghen. Aert, hierover vermaend, bij hem, deposant, persisterde, dat men zodane feylen behoorde te verbreyden, ende opentlicke te straffen. [1])

Versouck Arnould de Brauwere over etlicke zijn schuldenaers.

Verscheen voor consistorien Aernoult de Brauwere, van Andtwerpen, zegghene, hoe dat Guillime Corq hem schuldich was 25.18.6 ℔ st. p. pr.; item, Jan Jems 12.0.0, volghende zeker billet, dat hij overleede; versouckende, hemlieden hierover vermaendt thebbende, eer hij se bij rechte porrede. Was gheadvisert, hemlieden up tontbieden.

fol. 104.

Angaende Martijne Schot's.

Lieven d'Herde dede rapport in de consistorie van tguene dat hem upghelecht was 24en Augusti, angaende Martijne, weduwe van Wm Schot, dewelcke hem belooft heeft, dat se metten huwelicken niet voortgaen zal, zonder weten ende advys der consistorie. Wierdt gheadvisert: huer noch eens te laeten vermaenen bij D. Barth., om de leelicke maren, die achter hueren vrijer gaen.

Namptissement. Claessen onder de consistorie.

Christiaen Claessen, als in huwelick ghehadt hebbende Jaentken van Micron, weduwe van Anthuenis Bernaert, namptierde [2]) onder de consistorie de somme van dry ponden vijftien schell. sterl., over tandeel van de successie,

---

1) Deze woorden zijn het woordelijke getuigenis van Duerof, zie p. 195. Hij bericht, wat T. Teylers gezegd heeft enz.

2) Namptissement, van namptisceren of namptieren: uitbetalen in contant geld (Kil.).

dat Hansken ende Pieterken Bernaert, kinderen van tvoorseyde Jaentken, commen es van der doot van huerlieder moeder. Leyde oock met eenen over sodane briefven, als hij ten sterfhuuse vonden heeft, ghecommen van de voorseyde sijne overledene huusvrauwe; verclarene, dat hij zijne conscientie hier in ghepurgert heeft, ende hem ghequeten, zo hij voor den Heere verandtwoorden wilt. De briefven wierden up den voet opghesloten ende ghezegelt, ende metten gelden ghedelivrert in handen van Lucas van Peene, auderlinck, om te bewaren ende besteden tot oorboire van de kinderen; die tzelve anghenomen heeft te doene, bij protestatie van daerbij gheen prejudicie te willen dooghen.

Den 4en January 1570 wierden dese penninghen metten briefven ghedelivrert in handen van de diakenen, om tzelve ten behouve van den kinderen te bewaren, ende voorts up de zelve kinderen acht te nemen.

Actum 3en Septembris.

Verscheen Lieven de Wolf, met Catelijne Vermote, weduwe van Jan Strobbe, onlancx hier ghearivert van Noorwichs, ende lidtmaet der ghemeinte aldaer, versouckene hare gheboden om te mueghen trauwen. De consistorie, om seker oorsaeken, ende voornemelick omdat Lieven overspel ghecommittert heeft met Mayken Gore, waervan tzelve Mayken twijfelt, ofse bevrucht bleven es, zo se verclaert heeft voor consistorie, als men van hare schultbekenninghe handelde, — heeft voor noodig anghezien, Lieven met Mayken tsamen Donderdaghe naestcommenden te hooren in consistorien, ende zo langhe uutghestelt dit versouck. Lieven de Wolf versuckt te huwelicken, etc.

D. Barth. verclaerde, zijn vermaninghe ghedaen thebbende an Martijne, weduwe van Wm Schot, volghene de belastinghe der consistorie van den voerleden daghe, ende heeft zijn vermaninghe anghenomen, ende belooft te doene zo se Lieven d'Herde beloofde. Vermaninghe, ghedaen an Martijne, wed. Schot.

Actum 7en Septembre 'sDonderdaechs.

Versouck Gillis Verhiele.

Gilles Verhiele, diakene, versochte ontsleghene te zijne van zijnen dienst, omdat hij denzelven niet bequaemelick bedienen en can, overmits zijne handelinghe ende affairen. Andwoordde de consistorie, dat zijn redenen insouffisant waren, want zo dezelven ghelden mochten, een yder woude hem met sodane redenen van zijnen dienst doen ontslaen, ende alzo zoude den dienst vervallen. Baden hem der-

fol. 105. halven in zijnen dienst ghewillichlick te willen continuëren.

Versouck Marguinas.

Verscheen voor consistorie Franciscus Marguinas, versouckene, dat de consistorie een eynde maeken zoude angaende de zaeke van tscrift van Geneven bij IJnghelram eertijts anghebrocht, ende des te meer, dat IJnghelram hem beschuldicht hadde voor de ghedeputeerden van den E. Bisscop ter causen van denzelven scrifte, zegghende tzelve valsch te zijne. De consistorie andwoordde, dat ze metten eersten dat mueghelick werdt, wat in de zaeke doen wil.

Angaende tversouck D. Gottfridi.

Up tversouck Wingii ten voorleden consistoriedaghe overghegheven, om betalinghe thebbene van dat men hem ten achter es van zijnen dienst, es gheadvisert, hem af te eysschen de juiste somme van de tachterheden, sichtent dat wij in dienst zijn gheweest, om daerin ten eerste te voorsiene, ende hem voorts te vermanen van zijn onbehoorlick ende onwarachtich scriven.

De consistorie handelt met Mayken Goris.

Verscheen Mayken Goris ende wierdt ghevraecht, of se noch niet verzekert en was of se kindt drouch, of niet; item, wie de vaeder was. Voorts, ofse yet wiste Lieven de Wolf te heesschene van belofte weghe, ende of se hem zoude beletten te huwene. Andwoorde Mayken, dat se nu zekerlick weet, dat se bevrucht es ende dat Lieven de Wolf de vaeder es. Voorder zecht, dat se hem van beloften halfven niet en weet te heesschene, noch en wilt hem oock gheen obstacle ofte belet doen in zijn huwelick,

dewijle tusschen hemlieden noch belofte noch eenich verbandt en es.

Ghevraecht waerof zou nu zekerlick weet, dat Lieven de vaeder zonde zijn, anghesien, dat se voormaels ghetwijfelt heeft, of hijt was, of Hans Stel, — andtwoordde Mayken, dat se huer met vrouwen bereden hadde, die haer in sodane matericën verstaen, ende naer dat se haer onderwesen hebben, zo verclaertse ende weet wel, dat Lieven de vaeder es. De consistorie heeft gheadvisert dese zwaricheit an te doen zegghen der toecommender bruut van Lieven, tharer waerschuwinghe, bij 2 auderlinghen, ende sose daernaer noch voortganck begheert, zo zal men hemlieden d'1e uutroepinghe accorderen sondaegh naestcommende. Dese bootscap wierdt terstondt ghedaen, bij Jacob Hein ende Philippus Garcy, dewelcke verclaerden, dat de toecommende bruut Lievy de Wolf niet jeghenstaende de voorscreven swaricheden (daerop zou van te vooren oock gheinformert was, zo se zeide) voortganck begheerde mette uutroupinghe, twelck hemlieden gheaccordert wierdt als boven.

Lieven was oock bij der consistorie vermaendt van zeker gherucht van dronckenscap, dat achter hem ghynck, twelcke, indient warachtich ware, dat hij sich daervan beteren zoude. Andtwoordde Lieven, dat het niet waer en was, ende dat men den achterclappers niet behoorde te ghelooven.

D. Bartholdus gaf over een billet verzouckende uplech [1]) van zijn tachterhede van zijnen dienst, ofte so men zulcx niet en dede, zoude ghedwonghen zijn anderen middel te souckene. Hierup en es hem gheen absolute andwoorde ghegheven, maer heeft de consistorie beginnen raedtslaeghen, hoe men best de lasten ende tachterheden der ghemeinte upbringen zal, ende wat men voor de bequaemste middelen zoude mueghen schaffen, om den dienst tonderhouden. fol. 106.

Versouck D. Bartholdi.

1) Uplechen, kil.: *betaelen.*

Actum 10 Septembris Sondaechs.

Erasmus Sjaghers ende Grietke Bate versoucken te huwelicken.

Erasmus Sjaeghers, causmaekere van Andtwerpen, wedunare, versochte te huwelicken met Margriete, weduwe van Jasper Bate. Accorderen de 1e uutroupinghe Sondaeghe naest.

Communicatie der zaeke D. Gottfridi an de diakenen.

Up de vraeghe of men den diakenen de zaeke Gottfridi int langhe ende specificael van aller stucken communiqueren zal, ofte maer alleenlick een corte summa van de zaeke, — wierdt gheadvisert, hemlieden af te vraeghen, of zijt in tlanghe ofte maer in een summa begherden. Hierup de diakenen binnen gheroupen ende ghevraecht, andwoordden, datse te vreden waren met een corte summa. Wierdt hemlieden dienvolghene een summa van der zaeke voorghehouden, zo hiernae volcht:

„De consistorie vermaende D. Gottfridum van etlicken stucken, daerin sij achteden hij hem mesgaen hadde, zo wel opentlick op den stoel, als privatelick in de consistorie, up welcke vermaninghe Gottfridus andtwoordde met diversche redenen, welcke de consistorie niet voor souffissant en conde annemen, maer leijdde hem op van etlicke stucken opentlicke verclaringhe te doene, ende van etlicke stucken voor de consistorie schult te bekennen; welck opegghinghe der consistorie hij niet en heeft willen nacommen, in deele noch int gheheele, zegghene oock dat hij van der materie, daer uute de zwaricheid ghesproten was, noch handelen wilde, zo dickmael als zijnen text zulcx verhiessche, ende niet zwygen en zoude. Daeromme de consistorie, vreesende over d'een zijde wederom nieuwe beroerte, zo hij sanderdaechs up den stoel ghecommen hadde, dewyle zijnen text noch duerde; ten anderen zijde, zijne onghehoorsaemheit ende refuus, heeft hem ghesuspendert van prediken alleene, tot hij dordonnantie der consistorie naeghecommen zoude hebben.

Actum den 14 Septembris 'sDonderdaechs.

Dewijle de voorstellinghe van Hans Stel, besloten den 24en Augusti, voor eenen tijdt uutghestelt es gheweest, die nu verschenen es, so heeft de consistorie gheadvisert, hem noch eens te doen vermanen bij 2 auderlinghen ende, zo hij persistert, Sondaeghe naestcommende de voorstellinghe te doene; daerbeneven oock Aert op tontbieden ter ghelegheuer tijdt, omme met hem te handelen. Nopende Hans Stel.

Deze voorstellinghe wierdt weder uutghestelt tot Sondaeghe, omdat Hans beloofde, de uplegghinghe der consistorie na te commene.

Verscheen D. Gottfridus, verzouckende een andwoorde up zijn scrift, als fo. 97. Wierdt hem afghevraecht, wat somme men hem preciselick ten achter was. Antwoordde, dat hem toeghesecht was jaerlicx 30 ℔, ende dat men bevinden zoude bij zijn billet, wat hij daerup ontfanghen hadde, sichtent men dat leden es, een jaer. Wierdt hem gezeght, dat de consistorie haer debvoir doen wilde, omme cortelinghe in de zaeke te voorziene. Gottfridus versouckt betalinghe van zijn achterstellen.

Voorts zo vermaende de consistorie D. Gottfridum, hoe dat hij in zijn schriften de consistorie onbehoorlick ende onwarachtelick ghetaxert hadde van zaeken, daerof zij gheene schult en heeft. Andwoorde D. Gottfridus, dat hij tzelve hadde moeten doen tzijnder purgatie. Hierup zijn vele proposten ghevallen over beede zijden, de consistorie blijvende bij haer waerschuwinge, ende dat Gottfridus onbehoorlick ende onwarachtelick hemlieden noterde, — Gottfridus ter contrariën, dat hij hem nijet mesgaen hadde. Wordt vermaendt van zeker verwijtredenen ofte steken in sijn billet ghesubregulert, die onwarachtich zijn ende onbehoorlick. fol. 107.

Dewijle der consistorie anghegheven was, bij Jan de Cueninck, auderlinck, hoe dat Jan Lamoit, eertijts ook auderlinck, hem op opene bursse, zonder voorgaende behoorlicke ende Christelicke vermaninghe, hadde ghedaen Ghevraecht 1) bij der consistorie ghedaen an Jan Lamoit.

1) "Ghevraecht" voor "vraeghe", zie ook p. 213.

arresteren, voor een somme van penninghen, die hij heeft moeten verschieten oft verandtwoorden voor de Duytsche kercke, so est Jan Lamoit voornoemd, voor consistorien ontboden gheweest, ende gevraecht, ter wat causen hij zodane arrest, zonder behoorlicke voorgaende vermaninghe, op opene burssetijdt, an den voorseyden Cueninck angheleit hadde. Hierup andtwoordde Lamoit, zijn zaeke hinck voor trecht, ende daer wilde hij zijn recht ghenieten. Repliceerde de consistorie, angaende de zaeke, die voor trecht hinck, die en drouch huer de consistorie niet anne, maer versochte alleenlick van hem te weten, of hij sijne schuldighe plicht an zijnen broeder ghedaen hadde, eer hij zo metten rechte gheporret hadde. Zeyde Lamoit, dat hij hierup andtwoorden wilde, wanneer de zaeke gheslist zoude zijn. De consistorie persisterde bij haer versouck, ende Lamoit bij zijne weygeringhe, zegghende, datse anders up dit pas van hem niet hebben en zoude, ende es alzo zijnder veerde ghegaen.

Ende vermaninghe der consistorie.

Clement Wauters, met zijne huusvrauwe, vermaendt bij der consistorie, up tangheven van Gabriel Bert ende zijne tuughe, hebben hare schult bekendt van diverschen lasterlicken injurien ende scheltredenen, die se teghen denzelven Gabriel ghebruuct hadden, als van datse hem gescholden hadden voor een rabaut, dief, ergher dan een dief, etc., hebben Gabriel hierover verghevenesse ghebeden, ende belooft, voorts derghelijcke te doene te huus, in presentien dergenen, diet ghehoort hebben; ende zijn alzo broederlick met hem ghereconciliert, belovende hemlieden voortan te wachten.

Versoeninghe ende schultbekenninghe Wauters ende zijne huusvrauwe met Bert.

Jacobus van Dichtere, eertijden predicant in dese ghemeinte, vertoochde, hoe dat hier, over zeker maenden, briefven ghesonden zijn gheweest van de broederen van Jorck, om zeker advisen ende resolutien thebbene up diversche questien, warof dezelve broederen hemlieden ghedreghen hadden, in tguene dat de Londensche ghemeinte daerof zegghen zoude; biddende, hierup andtwoorde te

Angheven Jacobi van Dichtere.

mueghen hebben, oft een briefken tzijnen excuse, dat hij zulcx ghevoordert heeft. Wierdt verdreghen tot Sondaeghe, om absoluut bescheet te gheven.

Actum 17 Septembris Sondaechs.

Vertoochde Jacobus van Dichtere, hoe dat Jacques de la Schoutiere [1]) hem belooft heeft te laeten volghen de somme van 6 ₶ sterl., hem in testamente ghegheven bij wijlen Monica, weduwe van Wm Moicghe; dies moest Clays Thijssen borghe zijn, dat zeker obligaetie van schult, die een ijnghelsman over zee der voorseyde Monica ghegheven hadde, niet betaelt en was. Thijssen es borghe bedeghen. [2]) Daerup heeft den ijnghelsman 6 ₶ ghetelt in handen van den voorseyde Schotiere, ter presentie van Dichtere, de welcke meende de zelve 6 ₶ tontfanghen gheheel, zo hem toegheleit was; maer uuten huuse van den ijnghelsman commene, heeft Schotiere hem 3 ₶ ghetelt, zonder hem de reste te willen gheven. Versouck Jacobi van Dichtere.

Versouckt daeromme Dichtere ende de voorseyde Clays Thijssen — die up die conditie borghe bedeghen es, dat hij, Dichtere, de 6 ₶ trecken zoude — dat Schotiere ontboden zij voor consistorie, ende vermaendt tot upligghinghe van de andere 3 ₶, volghende zijn belofte. Gheadvisert, hem up tontbieden jeghens Dijssendaghe.

Jacobo van Dichtere wierdt angheseit, bij de consistorie, dat dandtwoorde up de anghegheven stucken der broederen van Jorck versuympt es gheweest te maekene, overmidts de menichfuldighe affairen ende occupatien, daermede de consistorie verlaeden es. Maer men zoude zien bijdertijdt wat daerinne te doen ware, ende zo vele hem belangde, men zoude hem een briefken tzijnen excuse mettgheven te draghen. fol. 108. Andwoorde der consistorie an Dichtere.

1) Waarschijnlijk dezelfde als Jacques de la Schonkière, p. 26.

2) Bedeghen, kil. factus.

Versouck etlicker diakenen angaende de penninghen van tsterfhuus wijlen Lieven Buus.

Vertoochden Bauters, Bogaerden ende Melchior van As, diakenen, hoe dat se verstaen hadden, dat Lieven d'Herde onder hem hadde zeker penninghen, commende van 'tsterfhuus van wijlen Lieven Buus, ende dewijle zijlieden an den overledenen ten achter zijn, te weten Bouters 23 sch., Bogaerde 40 sch. ende As 18 sch., zo versochten zij betaelt te moghen wesen van de voorscreven penninghen.

De consistorie heeft hemlieden gheconsentert, zo vele het hemlieden anneghijnck, de gheheele somme te lichten in de qualiteit als diakenen, anghezien doverledene eensdeels bij der ghemeinte aelmoessen gheleeft hadden, hemlieden belastende datse Arent den Costere, die de goederen opentlick met ten stocke vercocht heeft, vermanen zoude rekeninghe ende bewijs te doene van de reste, om al 'tzelve te administreren ende distribueren, zo zijlieden in conscientien bevinden zullen behoorlick te zijne. Up dese conditie heeft L. d'Herde hemlieden de penninghen overghelevert, ter somma van ses pondt zeventien schellinghs min zes penninghen.

Nieuwe visiterders vercoren ende gheordent.

Dewijle daer onlancx twee visiterders van den ziecke der peste bij den consistorie gheordonnert, als namelick Gillis Schoonhaue ende Marinus de Cuypere, deen naer dander, der weerlt overleden zijn, ende dat de ghemeinte nu meer besouckinghe van doene heeft dan te vooren, es metten diakenen ghedelibereert gheweest up de zaeke, ende bij haren advijse besloten, 2 broeders, hiertoe beqame ghevonden, namelick Albertus Jansshene ende Jacobus Huusman anne te nemene up ghemeenen cost, te weten den helft tot laste van den diakenen ende dander helft van der consistorie, ende hemlieden te salarieren naer het cesseren van der peste, zo langhe tot se wederom in haer ghewonelicke handtwercke ende brootwinninghe zullen commen zijn.

Hierup zijn de voorseijde 2 broederen ontboden gheweest, ende hebben den dienst angheveert, salvo, sose consten ontsleghen zijn van haren meester, daerse an verbonden

waren. De consistorie heeft up haer ghenomen dat zelve an den meestere te soliciteren, eer haerlieden dienst ingaen zal.

Actum 21[en] Septembris 1570 'sDonderdaechs.

Hans Stel, weduware, versochte ten huwelicke Tanneken Teylers, jonghe dochtere. Andtwoorde de consistorie dat se daer in verwillichde, saluo dat de broeders van Tanneken, als upzienders van haer, daerinne consenterden, ende met conditien oock dat Hans schultbekenninghe doen zoude naer ordonantie der consistorie, zo hij belooft hadde.

Hans Stel versochte te huwelicken.

De weduwe van Herman Schoenmakere, in de Minoris, es vermaendt gheweest bij de consistorie twee jonghers van lichtveerdighe levene, van gheendere ghemeinte zijnde, 'thueren huuse wonende, oorlof te ghevene, om alle specie van quaet ende erghernesse te mijden. Andtwordde de weduwe datse daerin voorzien wilde metten eerste.

Vermaninghe an de weduwe van Herman Schoenmakere, in de Minoris.

De consistorie ontboden hebbende Jan Lamoit, heeft hem anderwarf ghevraecht [1]) ghedaen angaende 'tarrest van Cueninck, ghelijck als ten voorleden consistoriedaghe. Andwoordde Lamoit, dat hij Cueninck niet en heeft ghedaen arresteren up opene bursse, maer heeft eenen procuruer ghestelt om 'tzelve arrest te bezorghen, zonder hem te belasten, dat hij 'tzelve doen zoude up eenighe plaetsen of tijden, die Cueninck eeneghe schade oft oneere inbringhen mochten. Ghevraecht, of hij hem behoorlick ende christelick vermaendt heeft, eer hij hem zo metten rechte antastede, zeyde: dat hij achtede hem ghenouchsaem ghewaerschuut 'thebbene, doch wat hier in te cort ghedaen ware, daervan wilde hij verandtwoorden ende rekenscap gheven, als de zaeke in 'trecht zoude gheëyndicht zijn, ende niet eer. De consistorie persisterde bij hare versoucke, ende begheerde dat hij 'tzelve jeghenwoordelick doen zoude. Hij ter contrarien persisterde dat hijt gheenssins doen wilde,

fol. 109.

2e Vermaninghe an Lamoit.

1) "Ghevraecht" voor "vraeghe", zie ook p. 209.

ende zo de consistorie niet te vreden ware, dat se dan doen zoude in de vreese des Heeren, zulck als hem Gods woordt leerde. Bekende voorts ten vermane der consistorie zijne schult, dat hij int uutgaen van der consistorie ten voorleden daghe wat jurieuselick sprack, zegghende: „Ghij en zult nu anders van mij niet hebben."

Angaende den Uriasbrief tusschen Ynghelram ende Franciscus.

Dewijle de consistorie dickmael ghemolestert es gheweest om een eynde te maekene in der zaeke Ynghelrami ende Francisci, angaende den brief naer Geneven gheschickt, dien Ynghelram den Uriasbrief noemt, — so heeft se opontboden beede pertien, ende Franciscum eerst verschenene ghevraecht, of hij yet tot verschooninghe zijnder zaeke in te bringhen hadde, eer de consistorie in de handelinghe treden ende sententie uutspreken zoude. Verclaerde hierup Franciscum dat jae, maer overmidts Ynghelram niet jegenwoordich en was, zo begheerde hij te vertouvene dat hij present ware.

Derhalfven heeft de consistorie ghedeputert Cueninck ende Fremault, om Ynghelram up 'tontbieden jeghens Sondaeghe, ende hem an te zegghene, zo hi yet meer in te bringhen heeft in de voorseijde zaeke, dan hij alreede ghedaen heeft, dat hij tzelve doe jeghens Sondaeghe, ende zo daervan in ghebreke blijft, dat de consistorie houden zal, als of hij niet meer in te bringhen en hadde, ende over zulcx voortvaren totter decisie van der zaeke.

Actum 24en Septembris Sondaechs.

Angheven D. Gott.

D. Gotfridus Wingius, vertoochde hoe dat hij dickmael versocht was te visiteren ziecken van der peste, ende dewijle hij oorsaeken hadde om zulcx niet te doene, de welcke hij in scrifte vervatet hadde, zo versochte hij dat hij daervan mochte gheëxcusert zijn, presenterende te dien fijne der consistorie de voorseijde redenen in scriptis, ende versochte met eenen uplech van zijn tachterheden als hij te vooren noch ghedaen hadde. De consistorie zijn scrift overzien

hebbende, andtwoordde, dat zijt zijnder conscientie beval, ende angaende zijn gheheesche achterstel, hoopten binnen weynich daeghen daer inne te voorziene, dat hijt ghevuelen [1]) zoude.

Vertoochden Pieter Paillet ende Franciscum Marguinas, hoe Franchois Heunich met zijnder huusvrauwe overleden zijnde, haerlieden sterfhuus zeer rau hebben ghelaeten. Jan Lamoit pretendert ghifte 'thebbene van alle den goede ende alle anderen credituеren, als hemlieden vertooghers, ende voorts weduwe ende weesen, (waerover zij oock spreken) buuten te sluuten. De begheerte van de vertooghers es, dat alle goeden van den sterfhuuse ten hoochsten mueghen vercoght worden tot profijcte van den credituеren, ende zo daer ghenouch es, dat een ijder betaelt mach wesen, ende zo daer nijet ghenouch es, dat de crediteuren moghen concureren pondt ende pondts ghelijcke, ende op dat dese zaeke metten minste coste ende ergernessen mochte gheslisset worden, zo versochten de vertooghers dat Lamoit voor consistorien ontboden zij, ende dat men hem aldaer vooren houde, dat hij hem der voorseijde zijnder actie ende pretentie, met al dat daer anne zoude mueghen clueven, ghedraghe int zegghenscap der consistorie, zo zij vertooghers hemlieden presenterene te ghedraeghen, ende beloven te houdene zulck als de consistorie oordeelen ende ordonneren zal, up de peine van 40 ₤ sterl. De consistorie heeft ghedeputert Thomas Soen ende Lucas van Reene om dit zelve Jan Lamoit an te zegghene.

Angheven Paillet's ende Marguina contra Lamoit.

fol. 110.

Vertoochde Jan Clercx, hoe dat hij den letsten nachtmaeldach, naer noene, Hans Govaert droncken heeft zien gaen achter strate, dewelcke, hem, vertoochere, gheware werdende, verstack hem in een ijnghelsche kercke, daer men den dienst dede, alwaer hij, vertoochere, hem volchde, ende zach, dat hij daer onder tvolck zo zwijmelde, dat

Angheven Joannis Clercx, contra Hans Govaert.

1) "Ghevuelen": in ontvangst nemen. G. het fransche "toucher de l'argent".

hij nauwe recht staen conde. Dit zelve was oock ghezien bij Franchois Clercx ende W[m] Togghe, die daerover, als ghetuughen, mueghen ghehoort zijn. De consistorie heeft up haer ghenomen, den voorscrieven Govaert tontbiedene, etc.

Pruet versouck wat ghelts.

Pieter de Pruet versochte wat ghelts thebbene van tguene, dat onder L. van Reene rust, om te cleeden Pierken Bernaerts, twelcke met hem, versouckere, besteet es. De consistorie heeft gheadvisert, hiervan te spreken met Christiaen Claessen, die schoonvader was van tvoorseyde Pierken, ende daerna andwoorde te gheven up tversouck van Pruet.

Actum 28[en] Septembris 'sDonderdaechs.

Vermaninghe an Hans Stel.

Verscheen Hancz Stel, ende wierdt vermaendt, van dat hij in zijne schultbekenninghe, Sondaeghe voorleden ghedaen, niet behoorlick voortquam ende sich presenteerde voor de ghemeinte, naer ordene der discipline, waermede hij vele luyden ontsticht hadde. Bekende Hans zijn schult daervan, naer vele excusen ende uutvluchten, bij hem voortghewendt. Ende, up dat nyemandt sich en soude vervoorderen, in toecommenden tijden zijn exemple nae te volghen, ende alzo eene confusie in te voeren, so heeft de consistorie gheadvisert, daervan een waerschuwinghe te gheven der ghemeinte, in der mannieren naevolghende:

„L. Broeders, Ulieder es kennelick, hoe dat Hans Stel Sondaeghe lestleden zeker schultbekenninghe ghedaen heeft; ende, overmidts hij sich nyet behoorlick presenterde voor de ghemeinte, naer ordene der discipline, zo es hij voor consistorie ontboden, ende daerover vermaendt gheweest, ende heeft oock zijne schult daervan bekendt, hetwelcke Ulieden de dienaers hebben willen angheven, opdat niemandt zijn exemple nae en volcht, tot confusie ende ontstichtinghe der ghemeinte, oft anders werden dezelve fol. 111. ghedwonghen werden anders daerin te voorsiene."

Hans de Brune versoucktte huwe-

Verscheen Hans de Brune, verselscipt met Arendt, zijnen vaeder, ende Janneken Notebooms, verselscipt met dhuus-

vrouwe van Salvador de La Palme, anghevende van een huwelicke tusschen Hans ende Janneken, waer inne de vaedere van Hans consenteerde, maer de huusvrouwe van Salvador, meestrighe van Janneken, niet zegghende: dat het geenssins bij haren dank en zoude gheschieden, om zeker redenen, die se eensdeels te kennen gaf. De zaek wierdt ghedifferert, bij advijse der consistorie, tot ter tijdt dat Janneken briefven van consente zoude vercreghen hebben van haren oom te Gendt, waertoe de consistorie haer presenteerde alle assistentie ende addresse.

licken met Janneken Nootebooms.

Actum 29en ditto 'sVrijdaechs,
Michaelisdach.

Michiel Waterman, van Zwollen, met Gheertruyt Gheerssen, jonghe dochtere, van Zwollen, versochten zich ten eestande te begheven, verclarene, hoe dat se an hare vrienden ghescreven hadden, namelick Michiel an zijnen broeder ende zuster, te Zwolle, ende Gheertruyt an haer moeder, verwachtende corts andwoorde. De consistorie heeft de uutroupinghe ghedifferert tot de briefven van consente commen werden.

Michiel Waterman versouct te huwelicken met Gheertruijt.

Lieven de Wolf, weduware, versochte ten eestande hem te begheven met Lijnken van den Kiele, van Andtworpen. Lieven, apert ghevraecht, hoe langhe hij Lijnken ghekendt hadde, zeyde: sichtent Sondaghe, ende dat se huer ter ghemeinte begheerde te begheven. Ghevracht, ofse in beloften waren, zeyde zo vele als: jae. Wierdt besloten, dat se eeneghe broeders der ghemeinte voor tuychen an de consistorie bringhen zal, die van hare goede conversatie attesteren connen, ende datse haer alsdan ter eerster bequamer tijdt onder de ghemeinte begheven, ende men zal alsdan metten uutroupinghen voortvaren. Hierin heeft Lijnken bewillicht.

Lieven de Wolf met Lijnken van den Kiele.

Verscheen Mr. Jan Ynghelram. Wierdt hem voorghe-

Ghevraecht der

consistorie an Ynghelram nopende den Urias brief.

houden, hoe dat hij de consistorie dickmael vermaendt ende ernstelick versocht hadde, een eynde te maeken der zaeken, die hij teghen Franciscum Marguinam angheheven hadde, ende voornemelick van den brief, bij hem ghenoempt „den Urias brief", die Franciscus nae Geneven zoude ghescict hebben; twelcke de consistorie alnoch niet wel hadden connen doen, overmidts de menichfuldighe affairen ende lasten, daghelicx hemlieden overghecommen, waervan al eist, dat se niet gantsch ontsleghen zijn, nochtans hadden voorghenomen, alsnu ende alsdan wat van de voorseide zaeke af te legghen, ende vooreerst te beginnen an deguene, die Mr. Jan meest ghedreven hadde, ende daervan hij de consistorie oock beschuldicht hadde, zo mondelinghe als scriftelicke, dat se geen recht en dede. Maer, overmidts het langhe gheleden was, dat dese actie-anclaeghe inde consistorie angheghеven was, zo was gheadvisert: pertien te vraeghende, ofse yet meer in te brinchen hadden, tot prueve ende verificatie, danse alreede hier te vooren ghedaen hadden, waerop Franciscus verclaert heeft, dat: jae.

Nu, anghezien Mr. Jan hierup een dilay versocht heeft, ende ghedeputerde van den consistorie, die hem zulcx afghevraecht hebben, uut name der zelve consistorie, volghende de resolutie des 21 Septembris, so es anderwarf de vraeghe der consistorie: of hij in de voorseyde saeke yet meer inbringhen wille. Hierup verclaerde Mr. Jan, dat hij besich was met verhuusen, ofte een huus te soucken, ende derhalfven qualick moete hadde zijn papieren toverziene; biddende daerom, dat hij uutstel mocht hebben tot Sondaeghe, — twelck hem gheaccordert wierdt. fol. 112.

Actum 1en Octob. Sondaechs.

Hans Stel beschuldicht de consistorie.

Verscheen Hans Stel, beschuldigene de consistorie van onrechtelick ghehandelt thebbene int aflesen van seker

waerschuwinghe, als hedent ghedaen, naer uutwijsen der resolutie des 28 Septembris. Ende, hoe wel de consistorie hem vele ghewichtighe redenen vertoochde, waerom se zulcx ghedwonghen hadde gheweest te doene, en heeft nochtans dezelve niet willen annemen, maer persisterde in zijne beschuldinghe, bruyckende vele onbescheiden proposten, ende onder andere: „dat hem leedt was, dat men metter discipline niet voortgheghaen en was over zijne zaeke", etc. Derhalfven es vermaendt gheweest, hem hierover beter te bedijncken, ende der consistorie ghenouch te doene ter gheleghener tijdt. Wordt vermaendt.

Verscheen Mr. Jan Ynghelram, ende presenterde der consistorie, in stede van dandwoorde, die hij Vrijdaeghe lestleden belooft, alsnu in consistorie hadde te doene, zeker scrifte, zegghende, dat zijn andwoorde daerin vervatet was. De consistorie nam in deliberatien, of men tscrift anveerden ende lesen soude, ende adviserde, volghende de besluyten, voor tijde hierup ghemaect, zijne noch gheen ander scriften an te veerden, ten ware het gantsch noodich bevonden ware, belastene hem derhalfven, eenvoudelick te andwoorden up de vraghe, hem ghedaen, te weten: of hij yet in te bringhen hadde, etc., met: jae of neen. Verstaende hiermede, zo hij eeneghe neutre scriften, daermede hij eeneghe verificatie te doene hadde, wilde overlegghen, dat men dit accepteren zoude. Ende zo hij de consistorie hier in niet hooren wilde, zal men hem anzegghen, dat men Franciscum zal vermanen in te bringhen, zo hij yet meer heeft, ende alsdan ter gheleghener tijdt de zaeke overzien, ende sententie gheven up de scriften, die alreede onder ons zijn. Ynghelramus presenteert een scrift. Wordt vermaendt.

Es voorts gheadvisert gheweest, Ynghelram te vermanen van de dry naevolghende puncten:

Ten eersten: dat hij afstaen zoude van de menichfuldighe injurien ende lasterlicke beschuldinghen, bij hem naeghescreven den Nederlandtschen predicanten, jae, der

gantscher Nederlandtscher natie, int prolicx ghescrifte, bij hem an de consistorie ghepresentert den 20 July lestleden.

Ten tweeden, zo hij zulcx niet doen en wilde, dat hij hem daerover den oordeele der dry kercken submitteren zoude, naervolghende de vermaninghe, hem hiervan oock ghedaen up den nachtmaelavondt lestleden.

Ten derden, dat hij onbehoorlick metter consistorie ghehandelt hadde den 26en Augusti lestleden, daermede, dat hij, een privaet persoon zijnde, der consistorie ghevercht heeft te onderteekenen zeker confessie D. Gottfridi, belanghende de leere der overheit, presenterene in zulcken ghevalle zijne zaeke, namelick zijn injurieux scrift hiervooren ghemeintionert, te laeten vallen, ende der overheit niet an te gheven, zo hij tanderssins in meeninghe was te doene; insinuerende tacite de consistorie niet alleene van een quaet ghevoelen thebbende omtrent de leere der overheit, maer oock usurperene, in partien, dautoriteit der zelven.

Up al dese heeft Mr. Ynghelram gheandtwoordt in der mannieren naervolghende:

Eerst persisterde, dat zijn scrift zoude angheveerdt ende ghelesen zijn. Nyet min heeft eyndelinghe, tot vermane der consistorie, tzelve weder genomen, ende int corte verclaert, benevens tinhouden van zijnen scrifte, hoe wel hij achtede, in de zaeke van den Urias brief niet in te bringhen thebbende, dat hij nochtans tzelve up desen tijdt niet zoude connen doen, al waer het schoon, dat hij meer in te bringhen hadde, ende dat overmidts zijne verhuusinghe, etc.

Andtwoordende voorts up dander puncten, ende eerst up het derde, zeyde, dat hij zulcx niet eyghentlick ghedaen en hadde als een privaet persoon, maer als wesende, noch met meer andere, een appendent ende stuck zijnes overblevenen dienstes.

Up dandre 2 puncten zeyde, dat men hem bewijsen

zoude, zijne beschuldinghe valsch te zijne, voor den Superintendent, daer de zaeke alreede brocht was. Item, dat hij tCoetus voor partie verclaert hadde, daertoe hadde hij gewichtige redenen, die hij voor den voornoemden Superintendent vertooghen wilde.

De consistorie persisterde bij hare vermaninghen, ende zeyde hem, datse in meeninghe was daermede voort te gane, anghezien zij voor den Superintendent niet beroupen en was, noch eenich empeschement van voortganghe ghedaen.

Franciscus lecht over zijn scriften in de zaeke des Urias brief.

Verscheen Franciscus Marguinas, ende, andwoordende up de vraeghe, hem bij der consistorie ghedaen den 21en Septembris lestleden, verclaerde int corte, hoe dat hij ontkende eenen Urias brief ghescreven thebbende an de consistorie van Geneven oft yemandt anders, negerene in summa al de anclaghe ende beschuldinghe Ynghelrami in dese zaeken, exhiberene tot contrarietuychnis van dien zeker briefven van Mr. Willem Mayaert, midtsgaeders den inventaris van zeker stucken, bij Ynghelram der consistorie van Geneven ghelooft; item nog een vermaenscrift des 28 May 1568, omme te bewijsen, dat hij naer die vermaninghe zo menichmael met hem ten nachtmale ghegaen heeft, ende dese zwaricheit maer voortghebracht meer dan een jaer daernaer. Item, noch een andwoorde, bij Ynghelram ghedaen, in Maerte 1568, an zeker partie der consistorie, die zijn boucxken wedersproken hadden; waermede bewesen wordt, dat hij Ynghelram ten onrechte versaect heeft voor Mr. Willem Mayaert. Dat hij noynt en heeft wedersproken gheweest, van dat hij, met het publiceren van zijnen boucxken, int licht ghebrocht hadde diversche acten ende handlinghen der consistorie, als namelick van de zaeken Hamstedii, ende voorleden grooten twistes deser kercke, want hij daer over zijne schult bekendt in de voorseyde andwoorde van Maerten 1568.

Franciscus wordt vermaendt.

In dese handelinghe zijn vele buutenpropoosten ghevallen, daer inne Franciscus hem mesgrepen heeft, als

onder andere D. Barth. anzegghende, dat hij zoude de mare doen gaen hebben, dat Franciscus ghecomdempnert was bij den Cancelier schultbekenninghe te doene van de francsche sententie, dewelcke hij zeide quaet ghewesen tzijne, oft, bij faulte van schultbekenninghe, dat Franc. in vanghenesse gaen moest, — twelcke Franciscus verclaerde niet waer te zijnen, beschuldighende daerover D. Barth., zegghende voorts, dat D. Gottfridus' bouck, dat hij in consistorien ghehouden hadde, een leughenbouck was. Hierover es hij vermaendt gheweest, namelick: dat hij onbehoorlick zodane gheruchten van Barth. anghenomen ende in consistorien bracht hadde.

Ten tweeden, dat hij onpropoostelick ende zonder noodt voor de consistorie, daer zijne questie niet en hynck, den bouck Gott. een lueghenbouck ghenoemt hadde, ende es

fol. 113. daer up laten gaen, om hem te beraeden.

Versouck Hans de Brune.

Verscheen Hans de Brune, versouckene te weten, hoe de zaeke zijnes huwelicks stondt, ende watter in te doene was. Andwoordde de consistorie, dat zijn zaeke uutghestelt was, tot Janneken consent zoude gheëxhibert hebben van haren ouderen.

Lijnken van den Kiele, ultima Sponsa Lievii de Wolf, etc.

Lijnken van de Kiele es belast gheweest, zeker tuyghen uuter ghemeinte te bringhen, die van haren wandel attesteren, om daer naer ter ghemeinte te commen, ende alsdan met haren huwelick voort te gane, zo daer gheene verhinderinghe valt.

Actum den 5en Octobris.

Pieter de Moor, dict Turck, wilt versoenen mette kercke.

Pieter de Moor, alias Turck, voortijden afgesneden, om de saeke Hamstedii, ende nu zieck ligghende van de peste, begheert verghevenesse van der ghemeinte, ende hem te versoenen, zo haest hem de Heere ghesondicheden verleendt. Es gheadvisert, dat men zeker verclaringhe hier van doen zal, Sondaeghe naestcommende, an de ghemeinte.

Versoucke Ynghelramy.

Verscheen Mr. Jan Ynghelram, verclarende, hoe hij hier

was Dijssendaghe, om zeker scrift an te gheven; ende, want het niet gheacceptert was, badt, dat het nu mocht anghenomen zijn; zo niet, dat hijt moch voorlesen. De consistorie versochte an hem, dat hij zijn begheerte in een corte summa mondelinghe verclaren zoude. Zeyde dienvolghende Mr. Jan: dat, ghelijckerwijs hij zijn zaeke van zijn boucxken voor den Superintendent brocht hadde, alzoo ook desghelicken hadde hij ghedaen van de zaeke Francisci, angaende den brief, tot beschuldinghe zijnes boucxkens naer Geneven gheschicket, versouckende derhalfven, dat het consistorium daerin niet voort procederen zoude, maer dat de saeke voor den Superintendent mocht verhandelt worden.

Wierdt hem hiervoor andwoorde ghegheven, hoe dat hij de consistorie dictmael lastich ghevallen es, om een eynde te maken van de zaeke, daertoe de consistorie qualick gheleghentheit ghehadt heeft. Ende nu wat gheleghentheit vercreghen hebbende, zijn van de advijse, zijn vorighe versouck voortganc te vulcommen, ten welcken eynde zij van over 3 weken hem zeker advertissementen ghedaen heeft. Angaende dat hij zecht, de zaeke voor den Superintendent te hanghene, daer of en weet de consistorie niet, dewijle de Superintendent hemlieden daervan gheen wetenscap ghedaen heeft. Vermanene hier en tusschen Mr. Jan, dat het onordentlick ghedaen waere, de zaeke uut handen der consistorie te trecken ende voor den Superintendent te bringhen, al eer daer eeneghe uutsprake van ghegheven es.

Repliceerde Mr. Jan, dat een partie der consistorie omtrent der leere in zijn boucxken vervatet niet recht en ghevoelde, zo hij in zijn scrift, den 20 July overghegheven, bewesen heeft. Dits een van de redenen, waerom hij de zaeke niet en begheert bij tconsistorium verhandelt thebbende; ende versouckt oock hierom, dat men niet voort en gae met sodane vermaninghe, als men onlancx hem angheseit heeft. De consistorie persisterde bij haer voorgaende andwoorde.

Tuychen Lynken van der Kiele.

Lijnken van der Kiele brocht tuuchen, zo huer ten voorleden daeghe belast was:

Cornelis Handt, ijnghelsman, in Laurens Ponteny [1]), zeyde, dat Lijnken 3 maenden met hem ghewoondt heeft, ende gheeft goedt tuychnis van haer voor dien tijdt.

Marten Habit, duutschman, buuter ghemeinte, heeft haer 2 jaer ghekendt, ende gheeft oock goed tuychnis.

Wordt haer belast, noch etlicke van der ghemeinte voor tuyghen te bringhen, dewijle sou an eeneghe kennesse

fol. 114. hadde.

Uutsprake angaende zeker different.

Up tdifferent tusschen Pieter Remslaghere ende dhuusvrauwe van Mr. Jan Schildere, ghesubmittert in de consistorie bij beede partien, angaende den zuene van den voorseyde Mr. Jan, met Pieter besteet, de consistorie oordeelde voor recht, dat Pieter betalen zal den meestere, die des jonghen been ghenesen heeft, zoo verre hij den jonghen wederom hebben wilt, ende dat de moedere hem in zulcken ghevalle den jonghen ghehouden zal zijn te leveren, zonder eeneghe recompense van cleedinghe, die se an hem ghedaen heeft.

Sara Ravets voortghestelt der ghemeinte.

Dewijle Sara Ravets, nyet jeghenstaende de menichfuldighe vermaninghen der consistorie, ende oock der dienaren int bijzondre, haer ten huwelick begheven heeft secretelick ende onwetens tconsistorium, in een ijngelsche kercke, tot verachtinghe harer ghemeynte ende derzelver dienaers, die haer vermaendt hadden, eerst een ghewisse zekerheit thebbene van toverlijden hares eersten mans, eerse haer anderwarf ten huwelick vouchde. Item, naerdien se aldus ghestolen ghehuwet was met eenen gast van rouckeloosen levene, ende daerover vermaendt wederom van den dienaers, dat se voor tconsistorium verschijnen zoude, om rekenscap van haren doen te gheven, zeer versmadelick gheandtwoordt heeft D. Bartholdo, minister, dat se up de-

1) Lawrence Pountney Place, of Hill.

ghemeinte niet en paste, ende voor de consistorie niet en commen wilde. Hierom eyst bij tconsistorium noodich ghevonden, de voorseide Sara der ghemeynte voor te stellen Sondaghe naestcommende.

Actum den 8en Octob. 1570.

De diakenen zijn verschenen, ende hebben gheconsentert int annemen van Pieter de Bert tot een visiterder der zieken van de peste, ende oock de helft van den sallaris te dooghene.

De diakenen consenteren int annemen Petri de Bert.

Verscheen voor consistorien Herry Pape, vertooghene, hoe Passchier Lamote onlancx up de bursse hem openbaerlick ghescholden heeft voor een vijandt der warachtigher ende Christelicker religie, hem voorts naeroupende: „tzijn verraeders, die verraeders int landt bringhen." Versochten hierup voor tuyghen ghehoort thebbende Gillis de la Torre, Marten van de Zande ende Heindrick Sparenburch, ende van dese injurie ghereperert te wesen, bij ordonnantie van tconsistorium, ofte zoude anderssins Passchier voor trecht betrecken. De consistorie heeft verwillicht, haer debuoir hierinne te doene, ende hebben vooreerst de ghetuyghen ghehoort, zo hiernaer volcht:

Pape contra Passchier Lamoit.

Gillis de la Torre, van der Franscher ghemeinte, tuucht, hoe dat hij was up de bursse donderdaghe lestleden ende quam ten aenganghe[1]), daer Herry ende Passchier onderlinghe woorden hadden, dewelcke hij attestant niet en hoorde, maer, als zij van elckanderen schieden, zo hoorde hij Passchier overluudt Herry naeroupen: „gaet duere, t'zijn verraeders die verraeders int landt bringhen". Daernaer quam Passchier an hem attestant ende wilde hem vele gaen segghen, maer hij attestant wilde hem niet hooren, zegghende: „gaet duer, ick en wil met u niet te doene hebben".

Tuyghen Pape.

1) Ten aenganghe comen: onverwachts op iets aankomen en er daardoor getuige van zijn. *Ned. Woordenboek, De Vries en Te Winkel.* Kol. 136. sub 1.

Andtwoorde Passchier: „Ick hebbe met beter vilains ghesproken dan ghij zijt".

Marten van der Zande tuycht, dat hij bij Herry stondt up de bursse, ende Passchier quam bij hemlieden staen, hemlieden ziende in de baert. Herry seyde jeghen hem: „gaet van ons, men kendt u wel"; item, „ick hebber beter uut buyckvet[1]) zien commen dan ghij". Andwoorde Passchier: „men kendt u oock wel". Vraechde Herry: „waervooren", of „wat ben ick". Zeyde Passchier: „ghij wetet wel, ick hebt u tanderen tijden gheseit, ende compt hier, ick zalt u noch eens zegghen". Zeyde Herry: „zecht het overluidt". Andwoorde Passchier: „wel, ick zal u zegghen, ghij zijdt een vijandt van alle ware ende christelicke religie", ende wechgaende riep
fol. 121 [2]). hem nae van verraderie; doch hij attestant en verstondt dat zo eyghentlick niet, dan hoorde hem int leste zegghen overluidt: „t'zijn verraeders die verraeders int landt bringhen".

Heinric Sparenburch, jonckman, buuter ghemeinte, tuychde dat hij Passchier hoorde zegghen, int afscheeden van Pape: „t'zijn verraeders die verraeders (of verraderie) int landt bringhen". Hoorde oock Passchier zegghen teghen la Torre: „ick hebbe met beter vilains ghesproken dan ghij".

Vermaninghe ende schultbekenninghe Lamoit.

Jan Lamoit wierdt weder vermaendt als hier te vooren foliis 109, 115. Kende Lamoit, hoe wel hij met zijnen doen teghen de politie des landts niet ghesondicht hadde, dat hij nochtans evenwel nae den regle cristelicker liefde met zijnen broeder niet ghehandelt heeft; verclaert hier beneven als tanderen tijden, dat hij noint last en gaf, tarrest up de bursse te doene, ende, als het daer ghedaen was, zo was hij drouve daerom, versouckende hier up ghehoort t'hebben Passchier Lamoit, die tarrest dede doen als soliciteur, ende, zo vele het de satisfactie belanget, submittert hem dienangaende inde consistorie, de welcke

1) Buyckvet, Kil.: *abdomen.*

2) De paginatuur van het H. S. is verloopen.

gheordonnert heeft, sondaeghe van de stoele af te condighen de naevolghende forme:

„Daer es een broeder met naeme etc., die eenen anderen broeder heeft opentlick doen arresteren, zonder te vooren ghebruyct t'hebbende zodane christelicke middelen, als de ordene der kercken ende de christelicke liefde verheysschen, waer inne vele broeders vererghert zijn gheweest. Hierover voor consistorien vermaendt, heeft zijn schult van herten bekendt ende bekendt noch bij dese, etc."

Lamoit ende Cueninck versoenen.

Lamoit beclaechde zich van Cueninck, van dat hij hem zijnen mantel nam tzijnen huuse ende vele smadighe woorden gaf. Andwoorde Cueninck, dat hij versochte een quitantie t'hebbene, die hem Lamoit weygherde. De consistorie beede partien ghehoort, oordeelde dat Cueninck met rechte zijn quitantie versochte, doch versoenen zoude over injurieuse woorden, t'welcke ghedaen wierdt in presentien der dienaren. Beloofde Cueninck oock, dat hij Lamoit niet molesteren en zoude van de reperatie van zijn etc., ofte om schade ende intereste.

Ynghelram, weder vermaendt, submittert hem den Coetus.

Mr. Jan Ynghelram es ontboden voor consistorien ende wederom vermaendt als hier te vooren fo. 113. Andwoordde Ynghelram als hier te vooren, hoewel hij een privaet persoon zij, nochtans zo was dese zaeke een remanent zijnes voorgaende publicquen dienstes, die hij van over 12 jaren bediendt heeft. Zeijde voorts: dewijle hij ziet dat de consistorie voortprocedert met hare vermaninghe, niet jeghenstaende hij versocht heeft, dat zulcx mocht ghestaeket worden, so gheeft hij hier voor andwoorde up de vermaninghe: zo de broeders achten, dat se wel procederen, dat se daer inne doen, zo se voor God ende den superintendent meenen te verandwoorden; dan es hij te vrede, dat het Coetus handele van zijn scrift des 20en July, submitterene hem dienangaende int oordeel des zelves, om alle erghernesse te weeren, salvo zijn recht van appelle tot ten E. Superintendent. Zecht oock, dat hij niet kan zien int voorseyden scrift yet onrechts geschreven t'hebbende.

Vermaninghe an Paschier Vermote.

Passchier Vermote[1]), ontboden voor consistorien, wierdt vermaendt over danclachte van Herry Pape. Andwoordde Passchier up de puncten hem voorghelesen, dat hij die ontkende. De consistorie zeyde hem, dat se informaetie nemen wilde, ende belastte hem om dese ende meer andere zaeken donderdaghe weder te commen.

Afvraghen der consistorie up t'scrift Gottfridi etc.

De dienaers versochten van elckanderen verclaringhe up het scrift, bij D. Gottfrido ende etlicke an den superintendent ghepresentert, „uut name van t'ghesontste pert der ghemeinte", zo se screven, om te wetene of yemandt van de consistorie sich hilt voor eene van dat ghesontste pert. Een yder verclaerde, dat hijt voorseyde scrift ende de handelinghe Gottfridi metten zijnen desavouerde.

Barth. Sylu. Rad. Soen. Cueninck. Reene.
fol. 122. Garcy. Frem[t]. Dormael. d'Herde.

Actum den 12[en] Octobris s'Donderdaechs.

Handelinge met Passchier Lamoit.

Passchier Lamoit es anderwarf vermaendt gheweest over de zaeke van Herry Pape. Voorts zo was de consistorie angheghevenꞏ hoe dat hij, als soliciteure van Jan Lamoit, Jan de Cueninck op opene bursse hadde ghedaen arresteren, t'zijnder schade ende schande.

Ten tweeden dat hij voor een quade costume hadde de luyden somtijts secretelick inde oore te bijten ende injuriën an te zegghen, t'welcke hij daernaer voor ghetuughe versaekende was.

Ten derden hadde ghesecht, dat in thien jaeren gheen schadelicker predicant voor de kercke hier in Lonnen commen was dan Mr. Joris Sylvanus[2]). Andwoordde Passchier: angaende de zaeke van Pape, dat hijs hem ghedrouch in de consistorie[3]). Angaende dander 3 puncten, ende eerst no-

1) Dezelfde als Passchier Lamote. Cf. p. 225.

2) Volgens *Te Water* dezelfde als Georg Vibotius. Cf. p. 3.

3) Ghedraeghen in de consistorie, voor: *in het zeggenscap der consistorie.*

pende tarrest, ende heeft gheen last ghegheven t'zelve up de bursse te doen ende t'zal contrarie bij den officier bevonden werden. Tweede: ontkende zulcx warachtich te zijne. Up t'derde: versochte te weten waer ende jeghen wien hij zulcx gheseit hadde. Andwoordde de consistorie, dat zulcx gheschiet was te Colchester in zijn ziecte, van waer de mare hier ghecommen ende overal ruchtbaer gheloopen heeft. Bekende Passchier gheseit t'hebbene van schadelicheden up dese wijse: „als dat de kercke in beter vrede ende standt was voor de compste Sijlvani, dan nu", maer angaende zijn leere en heeft daervan niet gheroert. Ende es oock hiertoe te meer ghedronghen gheweest, overmidts de lasteringhe Marguinae over D. Gottfridum, den welcken hij Passchier voor een vroom predicant houdt. Dese zaeke es hier mede verdraghen tot een anderen dach.

Verscheen voor consistorien Sara Ravets, versouckende te weten de causen, waerom zou der ghemeinte voorghestelt was gheweest. Andwoordde de consistorie: (Sara Ravets presenteert schultbekenninghe te doene.)

Eerst, omdat se de particuliere vermaninghen der dienaren niet heeft willen annemen.

Ten tweeden, niet willen verschinen voor consistorien, alsse daer verdachvaert es gheweest.

Ten derden, datse ghetraut heeft, onordentlick, buuten weten ende wille der consistorie, ende zonder behoorlicke ghecertiorert te zijne van toverlijden van haren eersten man.

Ten vierden, datse huer eenen langhen tijdt van den kerckendienst ende nachtmael onthouden heeft.

Hierover van den dienaren neerstelick vermaendt, heeft hare schult bekendt ende belooft satisfactie te doene, naer ordonnantie der dienaren. De consistorie heeft hiermede de saeke verdreghen tot ghelegene tijdt.

Lijnken van den Kiele bracht noch voor eenen tuughe: Mr. Jan Oudejans, Cyrurgijn, dewelcke attesterde, dat hij tweemael in haer gheselscap gheweest hadde, ende nyet onbehoorlicx an haer ghesien. De consistorie heeft huer (Noch een tuyghe voor Lynken van den Kiele.)

voor andwoorde ghegheven: dewijle se gheen behoorlicke tuychnis van eeneghe lidtmaeten der ghemeinte voortghebracht hadde, dat men in onse ghemeinte alleenlick d'uutroupinghen doen zouden, ende dat se voorts trauwen zoude in hare parochiekercke, naer behoorlicke uutroupinghe aldaer van ghelijcken ghedaen. Daernaer, zo ze haer stichtelick droughe, ende totter ghemeinte commen wilde, men zoudtse admitteren. Dit heeft Lijnken anghenomen, ende belooft zo te doene.

Actum 15en Octobris 1570.

Anneminghe Petri de Bert. Pieter de Bert es anghenomen gheweest tot een visiterder van de ziecken, van over 14 daghen, dat es van den 1en Octobris, up twaelf schellinghen de weke, duerende dese gaige tot dry maenden nae tupzegghen van zijnen dienst. Ende, zo hij sterfve hierentusschen, zal zijn huusvrauwe de gaige ontfanghen, dry maenden naer zijn doot, — behoudens, de 3 maenden, als hy niet en dient, oft overleeden zal mueghen zijn, dat de gaighe maer 10 sch. de weke en zal zijn. fol. 123.

Angheven Thiery. Loys Thiery gaf an, hoe een broeder met name Willem Boesdonck, schoelappere, bereet was te betaelen 3 ℔ 10 sch., die hij der ghemeinte van over 6 jaren van gheleendt ghelt schuldich was, — versouckene derhalfven dezelve Thiery, dat de consistorie een quitantie screve; hij woude tgeldt ontfaen, om daermede te betalen de huushuer Bartholdi. Wierdt hem gheandtwoordt: dewijle hij bekende, dobligaetie van den voorscreven Willem ende meer dierghelicken onder hem thebbene, dat hij altijts ontfanghen zoude dat hij conste, ende tzelve in rekeninghe bringhen up tguene, dat hij zecht an der ghemeinte ten achter te zijne. „Ende zo de debituer an ons compt, wij willen hem wel anzegghen, dat wij hem ter causen van de schult nemmermeer molesteeren en zullen, midts dat se voor onsen tijdt ghemaect es".

Actum 19en Octobris 'sDonderdaechs.

Franchois Baillys ende Franciscus Simoens, een broeder deser ghemeinte, zijn met elckanderen versoent in consistorien, van etlicke injurieuse woorden ende twiste, onderlinghe gheresen. Franchois Simoens beloofde te verclaren voor zeker ijngelschen, zijn ghebueren, dat hij Baillys, met quader cause „dief" gheëeten had.

Versoeninghe Simoens met Baillys.

Jan Heindricx, van Mechelen, weduware, ende Martijnken, weduwe van Michiel de la Royere, versoucken hare huwelicxsche uutroupinghe; dewelcke, naer behoorlicke examinaetie ende de verclaringhe, bij hem daer up ghedaen, gheaccordert wierden.

Jan Heindricx mette weduwe Michiel de la Royere versoncken te huwelicke.

Vertoochde Thomas Soen, hoe Mr. Alderman, de sherijf deser stadt, ghebeden hadde, dat men met de excommunicaetie van Poortman niet voortvaren zoude, want hij groot leedtscap bewesen hadde. Etlicke broederen verschenen oock met hem in consistoriën, ende versochten desghelijcke. „De consistorie, up hope van beteringhe, heeft de saeke laeten differeren, om hem noch voor een tijdt te beprouven," ordonnerende daerentusschen hiervan een verclaringhe te doene an de ghemeinte sondaeghe naestcommende. fol. 124.

De communicaetie Poortman uutghestelt.

Actum den 22en Octobris Sondaechs.

Verscheen Marguinas met Marten van der Zanden ende Jan Godtschalck, vertooghende, hoe dat Claude Dotignys ende Jan Clercx voor iustitiën als ghetuughen gheroupen zijn gheweest in Kiel-Hall[1]), daer se opentlick gheattestert hebben in een saeke, in de welcke sij de waerheit verzweghen ende derzelver grootelick te cort ghedaen hebben. Haerlieden depositie was dese. „Wij betuighen hier voor God ende t'recht, dat ons bekendt es, dat Jan de Cueninck ontfanghen heeft van Jan Lamoit 9 ₤ Sterl. ende daerup betaelt heeft in 2 diversche payementen

Beclach Marguinas ende andre over Clercx ende Dotignys.

1) Guildhall.

10 sch." Nu, zij wisten wel, op wat tijtel de Cueninck t'ghelt van Lamoit ontfaen hadde, namelick niet in zijnen privee name, maer om te bescicken uut name ende om daffairen van de ghemeinte, — t'welcke zij daer verzweghen; item, hoe dat Cueninck de 10 sch. betaelt hadde bij laste van de consistorie ende van den kerckenghelde, t'welcke zij oock verzweghen, zodat haerlieden depositie anders niet mede en brachte, dan dat Cueninck de penninghen in zijnen priveën name ontfaen, ende daarup in die qualiteit betalinghe hadde beghinnen doen, t'welcke valsch ende contrarie der waerheit was. Nu, dewijle de

fol. 125. voorscreven anghevers met meer andere jeghenwoordich zijn gheweest, daer zulck gheschiede, zoo hebben se, in quytenisse harer conscientien, Clercx ende Dotignys hierover vermaandt, hemlieden vertooghende, hoe dat se hiermede teghen t'neghenste ghebot ghesondicht hebben. Namelick hierin, dat se de waerheit onbehoorlick verzweghen hebben, hemlieden zulcx bewijsende metten Cathechismus. Ende dewijle zij gheen ghehoor hebben willen gheven, noch haer faulte bekennen, zo brenghen zij zulcx an't consistorie, te wetene Franciscus als anghevere, ende dandere twee als ghetuyghen.

Actum den 26en Octobris s'Donderdaechs.

Vermaninghe an Hans Stel.

Hans Stel es vermaendt gheweest van tpoinct, staande fo. 113, ende voorts van ghesecht thebbene teghen Bartholdum ende anders dienaers, datse tyranniclick met hem ghehandelt hadden, procuruersche wijse etc. met meer, andere ongheschicte propoosten. Bekende Hans, dat hij iniurieuselick ende te heet jeghen Bartholdum ende andere ghesproken hadde, doch en wilde gheenssins bekennen, qualick gheseit thebbende, als hij gheseyt heeft, dat hem de consistorie onrecht anghedaen heeft, ende maintenert dat zo noch warachtich te zijne. Es laeten gaen tot een andere tijdt.

Gottfridus Wingius, met Ynghelram ende Saal, gheven der consistorie an, hoe dat Francisco Marguina upghelecht es gheweest bij Commissarissen, dat hij hemlieden vuldoen zoude van sodane insolentien, als over hem voor dezelve Commissarissen betuucht waren, ende dat tusschen dien tijdt ende Michielsmesse, „ende zo Franciscus zulcx niet en dade, dat hij in vanghenessen zoude moete gaen." Dit gaven se an, zeyden se, omdat het avontmael anstondt ende de consistorie zien zoude, wat se te doene hadde, zonder nochtans hiervan eenighe scriftelicke acte oft bewijs te tooghene. Gottfridus cum suis gheven an teghen Franciscum.

De consistorie heeft Passchier Lamoot upghelecht verghevenesse te bidden Herry Pape van de injurien hem anghesecht, als fo. 121, ende te verclaren, dat hij van hem niet en weet, dan duecht ende eere, ende beloven voorts, hem te wachten, meer derghelijcken te doene. Dits gheeffectueert gheweest bij Passchier in consistorien, present Pape, die daermede tevreden was, behoudens dat het voorts gheschiedde in presentie van de tuijghen, die present waren, als daer injurie ghesproken was. Passchier was voorts vermaendt van de zaeke Sylvany, daarinne hij hem bekende mesgaen thebbende, zo vele de forme belangde. Schultbekenninghe Passchier Lamoit.

Hendrick Haelman, van Mazeick, ende Mayken, weduwe van Lodewijck Manteau, versochten huere gheboden om te trauwen. Tuyghen Denys Volckaart ende Jacques le Mineure, dat Hendricx vrienden in t'huwelick bewillichden. Hendrick beloofde oock, hem te laeten onderzoucken van zijnen gheloove ende ter ghemeinte te commene Saterdaeghe naest. Dienvolghende accorde. Hendrick Haelman versouct te trauwen.

Claude Dotignys es vermaendt gheweest over de zaeke, anghegheven 12 j. Andtwoorde Dotignys „zo men hem in t'recht voorder ghevraecht hadde, hij zoude voorder ghetuucht hebben, jae zoude voorder ghesproken hebben, hadde hij niet belet gheweest van Cuenincx Procuruer." Verclaert oock als voor God, dat hij hier in gheen malitie Vermaninghe an Dotignys.

ghebruuct en heeft. Es besloten, dat hij dit verclaren zal in consistorie voor danghevers, ende voortan hem voorsichtelick draeghen in t'doen van den eed, zo hij daertoe
fol. 126. meer versochte ware.

Actum den 28en Octobris Saterdaeehs.

Schultbekenninghe Joos Bauwens.

Joos Bauwens es vermaendt gheweest van dat hij, met eenen zustere van hier ghetrocken zijnde, in t'pausdom sich begheven heeft te trauwene, waermede hij zijn gheloove, jae Christus zelve verzaekt heeft. Bekende Joos van herte zijne schult ende zeyde, daerover boete ghedaen t'hebbende in de secrete ghemeinte te Gendt; was oock bereyt hier boete te doene naer ordinantie van den consistorie. Es gheordonnert, als morghen openbare bekentenesse te doene voor t'nachtmael, met verclaringhe van der zaeke ende weder anneminghe naer t'oude ghebruuck.

Huusvrauwe Koort approbert den vrede.

Verscheen Margriete, d'huisvrouwe van Jacob Koort, begheerende den vrede te approberen ende voorts metter ghemeinte te communiceren. Es gheaccordert.

Actum den 29en Octobris 1570 Sondaechs.

Gillis de Langhe vermaendt.

Gillis de Langhe, dict Bockelioen, vermaendt van dronckenscap, ontkende dronckenscap begaen thebbene, ende stelde hem onghescictelick an met woorden ende gestiën, als of hij noch droncken gheweest hadde, ende was belast zondaeche weder te commen.

Handelinghe der consistorie met Cornelis de Vos.

Cornelis de Vos ende Margriete van de Eertbrugghe, hadden sich ghedraghen ende anghegheven als ghetraude persoonen ende begheerden ter ghemeinte gheadmittert te zijne, ende overmidts de dienaren ghewaerschuut waren van hemlieden tinformeren, of de voorseyde twee oock warachtelick ghetraut waren, zo hebbense den voorseyde Cornelis ghevraecht in de mannieren naer volghende. Of hij oock ghetraut was? Andwoorde Cornelis: jae. Vraechde waer? In de St. Jooris Kercke tAndtwerpen. Vraechde

wanneer? Andtwoorde: over een jaer en half. Vraeghde wie wasser bij? Andwoorde: zijn zustere ende hare olders. Hierup noch naeder ondersocht ende vermaendt up zijne conscientie, oock ghedreecht, zo de contrarie bevonden wierde, dat men hem der hueverheit overleeveren zoude, bekende, dat hij niet ghetraut en was, maer dat se alleenlick elckanderen secretelick belooft hadden, begheerende hierinne den raedt der consistorie te volghen. tAdvys es: datse naer al de vrienden over beede zijden bescriven zullen ende attestaetie crychen, dat se, voor dien tijdt datse in Ynglandt quamen, vrij waren; item dat Margrietens eerste man overleeden was, ende daernaer raedt.

'sDonderdaeghe 2en Novembris.

Wierdt ghedeliberert metten diakene up de zaeke Arnoldi Stuer, maer niet diffinitive besloten.

Sondaechs 5en Novembris.

Mr. Jacob Saal, versocht gheweest hebbende over te leveren in handen deser consistorie het privilegium, den uudtlandtschen ghemeinten, binnen dese stadt van Londen, ghegheven bij wijlen den doorluchtighen ende Godtsalighen Prince, ende ghegheven in handen der dienaren, die tzelve in huer bewaerenesse hebben; . . . . ende int secreet der consistorie upghesloten.

Saal lecht over in handen deser consistorie t'previlegium bij Cueninck Eduwardt verleent, etc.

fol. 127.

Romboult van Kersbeke, ende meer andere broederen, vertoochden, hoe hemlieden zeker legaten ghegheven zijn gheweest bij der huusvrauwe van Cornelis van Dunghere, ende hebben dezelve verheischt van Joncheer Jasper Sul, executeur van den testamente, diese hemlieden gheweyghert heeft. Sul, hierup ontboden, leyde over zeker auctenteycque briefven, sustinerene metten inhouden van dien, onghe-

Advijs der consistorie over zeker different.

houden de voorseyde legaten te ghevene. De consistorie, beede partien ghehoort hebbende ende de voorseyde scriften ghezien, verclaerde, dat se niet en verstondt, dat de legatarissen naar trecht van desen lande ghefundert waren, zonder nochtans yemant te willen prejudicieren, die metten rechte zijn zaeken zal willen vervolghen.

Gheaccordert Anthonij Kethele te trauwe in een ijnghelsche kercke.

Anthony Kethele versochte te mueghen trauwen in een ijnghelsche kercke, overmidts zijne ende zijner bruut goederen al meest over zee ligghen, ende dat de vrienden over beede zijden zulcx zeer versocht hebben. De consistorie, hierup ghedelibereert hebbende, ende ghehoort Thomas Soenen, die verclaerde, wel wetende dat zulcx der vrienden ernstich versouck was, heeft hem zijn versouck gheaccordert.

Vermaninghe an de weduwe Herman de Schoenmakere.

De weduwe van wijlen Herman, de Schoemakere was in de Mynoris, versouckende te trauwen met een jonckman van buuter gemeinte. Es vermaendt gheweest, eerst den zelven jonckman uut haren huuse te doen gane, omme alle erghernesse te mijden. Ende ondertusschen zal de consistorie vernemen naer den jonckman, ende zonderlinghe informatie nemen up zeker clachten, over hem ghecommen, namelick: ofse warachtich zijn. Ende daernaer zal men adviseren wat voorts in de zaeke van noode wesen zal.

Actum 9 Novembris 1570, 'sDonderdaechs.

Slosse contra Elinck.

Angaende zeker different, tusschen Remeucx Slosse, hem segghende voocht van de weese van Willem de Pottere, ende Hubrecht Elinck, anghebrocht an consistorien, bij denzelven Remeucx. Dewijle hij gheen behoorlick bewijs doen conde, van dat hij voocht gheset was van de weese, so heeft de consistorie haer de zaeke afghedraghen.

Bastiaen Duerhof contra Verhaghe.

Bastiaen Duerhof heyscht Pieter Verhaeghe 9 sch. Pieter verschijnt, kendt de schult ende belooft te betalene binnen 6 weken na Kersdach.

Passchier Fluerken gaf an, hoe de weduwe Verslote hem zeer schandelick heeft ghedaen arresteren, up voller borsse, voor 5000 sh. sterl. Item, eenen Bastiaen Lauwers, wiens huusvrauwe hiermede verscheen, voor 1000 sh., dat al zonder eenich fundament oft redenen, ende oock zonder eeneghe voorgaende waerschuwinghe ofte Christelicke vermaninghe. Versouct haer opontboden thebbende, ende datse hiervan Christelick vermaendt zij ende boete doe. Advise: te doen compareren op Sondaghe.

Passchier Fluerken beclaecht de weduwe Slote.

De dienaers hebben Arnoldo Stuer voorghehouden zeker puncten in tcorte ghetrocken uuten informatien, die tzijnen laste ghehouden waren, anghaende zijn luxurieuse ende schandelicke conversaetie, up dewelcke hij gheandtwoordt heeft naer uutwijsen der scriften ende proceduren, hiervan a part ghehouden ende ghescreven. Ende daermede es de zaeke noch vererghert.

Angaende Arnoldo Stuer.

fol. 128.

Actum den 12en Novembris 1570 Sondaechs.

Magdalena, huusvrauwe van Kaerle Penninck, ende Zoete Cornelissen, beide zusters deser ghemeinte, in de Minoris wonachtich, verclaren hoe daer ghister avondt een groot ghetier ende beroerte gheschiedde totter weduwe van Herman Wolfaerts, ende dat Magdalena daer henen ghinck om te weten, watter schuulde, ende zach de twee jonghers die ten huuse wonen, waerof den eenen der weduwen brudeghom es, onderhandt vechten ende elckanderen slaen, den eenen hebbende eenen stock, den anderen eenen pongaert. Vraechde Magdalena, watter schuulde, jeghens de weduwe, dewelcke huer quade woorden gaf ende smeet huer in huer aensicht. Zegghen beyde de voorseyde zusteren, dat het dickmael te doene es, dat mer zulck ravot houdt.

Tuychnis contra de weduwe Herman Wolfaert.

Arendt de Brune, costere, es bij der consistorie vermaendt gheweest over zeker onordentlicheit bij hem be-

Arendt, de costere vermaandt.

ghaen, in Augusto lestleden, daerof ghementionert es, hiervooren fo. 103.

Emanuel begheert te versoenen, zo hi over 8 of 9 maenden versocht heeft.

Verscheen Emanuel Demetrius, vertooghende als tanderen tijden, hoe dat hij hier versocht heeft te versoenen metter ghemeinte over zeker excommunicaetie over hem ghegheven, 8 zo 9 jaren gheleden. Heeft versocht an die van de voorgaene consistorie, die de zaken ghewezen hebben, acte van zijnder excommunicatie ende die niet connen crijghen. Versouct derhalfven an de consistorie, dat se voorseyde acten vordere ende hem wille laten zien, op dat hi wete zekerlick, hoe verre hij hem in dese zaeke te versoenen hebbe, ende onderwerpt sich daerover den oordeele der consistorie.

Es hier gheadvisert gheweest, dat men D. Gottfridus ende de voorgaende consistorie opontbieden zal jeghens Donderdaeghe, ende hemlieden opleggħen, over te bringhen alle de stucken ende de papieren der kercken, concernerende de saeke, diese onder hen hebben, want se de consistorie van doene heeft om ghewichtighe oorsaeken; ende Emanuel was voor andwoorde ghegheven, dat de consistorie metten eersten, dat mueghelick werdt, in de zaeke zal handelen.

H. Diericxt versouct voortghanck te mueghen mette weduwe Herman etc.

Hans Diericxt versochte andwoorde up zijn angheven huwelick met Margriete, weduwe Hendrick Wulfaert. Wierdt hem gheandtwoordt, hoe hij gantsch overcommen en was met Jan Coucke, zijnen meestere, over zeker onghetrauwicheid hem ghedaen. Item, hoe hij noch ghistren ghevochten heeft met zijnen medegheselle ten huuse van de weduwe, zo over hem es ghetuucht gheweest, om welcke oorzaeke de consistorie als noch in t'huwelick niet consenteren en conste. Verclaerde Hans, dat hij zijnen meestere te vreden stellen wilde, ende excuserde tfaict van ghisteren, zegghende, dat men hem hadde willen ghewelt doen binnen zijne huuse met eenen poingaert, zo dat hij ghedwonghen was, hem te verweren. De con-

sistorie riet hem, dat hij hem absenteren zoude uuten huuse ende houden hem abstrac van de weduwe, om alle erghernisse te weeren. Ende zo hij zulck dade ende hem eenen tijd eerlick droughe, alsdan wouden tbeste metter zaeke doen. fol. 129.

Actum den 16en Novembris 1570.

Adtwoord Verslote up tangheven Fluerken.

De weduwe Verslote, vermaendt over de clachte bij Fluerken anghegheven over 6 daghen als fo. 127, andtwoorde, dat Fluerken huer in Guyl-hall [1]) angheseit heeft, dat se eene meineedighe hoere was, met meer andere iniurieuse woorden, waer of zou kennesse ghenomen heeft. Ende omdat hij daerin persisterde, heeft hem ghedaen arresteren, om ghereparert te zijne van huer eere. Tander arrest es om ghelijcke oorsaeke. Wierdt Fluerken afghevraecht, of hij hem der zaken halfven int oordeel ettelicker mannen, die de consistorie deputeren zoude, wilde submitteren, ende Bastiaen Lauwers daertoe oock verwillighde. Andwoorde Fluerken, dat jae. De weduwe Verslote nam dach van deliberatie tot Sondaghe.

De consistorie verheischt de boucken ende scriften van den auden auderlinghen.

Wierdt gheëffectueert tbesluyt, bij der consistorie Sondaeghe lestleden ghemaect, anghaende toverbringhen van de boucken ende scriften der ghemeinten. Verschenen D. Gottfridus, Claude Dotignys, Jan Lamoit, Jacob Saal, Jan Ynghelram ende Franciscus Marguinas, ende gaven voor andwoorde up tversouck der consistorie: eerst de voorseide Franciscus, dat hij de begheerte der consistorie naecommen woude, zo verre hi yets onder hem hadde. Al dander zeyden, dewijle dit een ghemeine zaeke was, zo wilden zij met elckanderen spreken onthier ende Sondaeghe, ende absolutelick andwoorde gheven ten lancxsten Dyssendaghe. Replicerde de consistorie, dat men sich hier niet vele te beraeden en hadde met ymandt el, noch dat men hier gheene ghemeine zaeken voorwenden conde,

1) Guildhall.

dewijle daer maer één consistorie was, die de ghemeene zaeken toequamen. Derhalfven was tversouck der consistorie anderwarf, dat een yder bijsonder opbringhen zoude tguene dat hij onder hem hadde. Ende zo daer eeneghe meer bevonden wierden, scriften ofte papieren onder hem hebbende, dan zijlieden die nu verschenen waren, die zoude de consistorie oock anspreken.

Ynghelram presenterde een scrift angaende de sententie des Coetus.

Mr. Jan Ynghelram presenteerde der consistorie een scrift, twelcke zij voor dit mael uut zeker consideraetie annam, zonder tzelve in consequentie te willen laeten bringhen, volghende de voorghaende besluyten hier up ghemaeckt. De summa daervan was, dat hij presenteerde, zijn schult te bekennen over zijn scrift des 20en July, daervan Maendaeghe lestleden sententie ghegheven was bij tCoetus, in dese voughen: namelick dat hij gheerne zo vele faulten bekennen, boeten, ende beteren wil, als hem uut Gods woordt gheleert zal connen worden behoorlick te zijne. Wierdt hem gheandwoordt, hoe dat hij wel ghehoort ende verstaen heeft, wat sententie de Coetus over hem ghegheven heeft. Daerentusschen wilt de consistorie de zaeke bedencken, ende hem tzijnder tijdt andwoorden.

Togghe versouct betalinghe.

Verscheen Willem Togghe, versouckende als tandere tijden betalinghe van zijnen pretense verschoten penninghen. Wierdt hem gheandtwoordt: zo vele de penninghen belangde, die hij zecht gheleendt thebbende ande voorghaende consistorie, die en conde haer dese consistorie alsnoch niet andraghen; maer anghaende tvoijaighe van Noorwichs, in het ondersoeken etc., daer wildense metten eersten in voorsien.

fol. 130.

Actum den 19en Novembris 1570.

Andwoorde Artys ende Clercx angaende toverleve-

Gheeraert Artys ende Jan Clercx zijn bij den consistorie vermaendt gheweest, ghelijck als huere medeghenooten

Donderdaeghe lestleden vermaendt waren, over te leveren in handen der consistorie al sulcke monumenten, boucken ende papieren, als zij, of eenich huerer, onder hen hebben mochten van den tijdt dat se tsamen in dienste gheweest zijn. Gaven voor andwoorde, dat se sich refererden an de andwoorde, die hare medeghenooten gheven zouden, dewijle, zeyden zij, het een ghemeine zaeke was.

ren der scriften ende boucken.

Verschenen D. Gottfridus, Saal, Dotignys, Ynghelram, Lamoit; verclaren anderwarf als Donderdaeghe lestleden, dat hare zaeke eene ghemeene zaeke es. Item, hoe se eene zaeke teghen dese consistorie hebben anghelecht, om dewelcke te proberen, zij de boucken ende scriften, diese onder hen hebben, van doene hebben; even, zo se zegghen, als een kassier, die zijne boucken behouft, om zijn rekeninghe te doene jeghen de guene, diese controlleren wil; ende en connen derhalven niet bevinden, dat der consistorie versouck behoorlick zij.

Handelinghe der consistorie met Gottfrido cum suis over de boucken ende scriften etc.

Item, zeyde Ynghelram, hoe dit toeghaet, ghelijck als in de Nederlanden, daar Ducq Dalve de waepenen afneempt van degene, die hij voor rebellen noemt, ufdat se sich teghen hem niet verweeren zouden; zo doet dese consistorie oock, hoewel, secht hij, hi den dienaers bij den Ducq Dalve niet en wilt ghelijcken, want hij hemlieden dickmael voor rebellen heeft ghescholden.

Item, Saal zeyde, dat D. Gottfridus gheen privaet persoon en was, maer was noch een dienaer, want hij noch Christelick, noch ordentlick, noch wettelick bij der consistorie ghesuspendert was gheweest.

Item, D. Gottfridus zeyde, hoe hij versocht heeft ettelicke acten of proceduren uuten consistoriebouck, angaende zijne zaeke, ende zijn gheweyghert.

Wierdt hemlieden bij der consistorie gheandtwoordt, datse wel wisten, wat de consistorie an hemlieden versocht hadde, ende datse up tzelve versouck zouden willen andtwoorden cathegoricôs. Angaende haere beschuldinghen,

hier inghevoert, zoude de consistorie daarup andwoorden tzijnder tijdt.

Hierup hebbense generaliter verclaert, dat se achtten billick gheandtwoordt thebbenne, ende bieden hemlieden an, zo se te cort ghesproken hebben, tzelve te beteren ende zo se qualick verstaen, beter te willen leeren.

Es hemlieden dan wederom bij de consistorie gheandtwoordt, dat se persisteren bij haren eersten versoucke. Item, dat men differerde up hare beschuldinghe te andtwoorden, om contentiën te eviteren: doch, anghezien sij daermede niet tevreden zijn, zo verclaerde de consistorie, dat hare redenen, noch met Gods Woordt, noch met billicheit en bestondt. Als namelick, dat se beweren willen dat hemlieden de boucken ende ghemeene scriften der kercken zouden toecommen, om in hare custodie te behouden, up tpretext van zeker querele, diese hebben
fol. 131. teghen tconsistorium.

Item, D. Gottfridus de waerheit te cort dede, als hij zeyde versocht thebbene, extract van der proceduren van sijne saeke, ende dat hem zulcx gheweyghert was.

Item, dat Ynghelram valschelick de consistorie beschuldichde, ende Saal een vooroordeel streeck van eender zaeke, die in questien hinck voor den E. Superintendent, van al twelcke hemlieden de consistorie vermaende ende waerschuwde, dat se sich bedencken zouden hoe trouwelick ende christelick zij met het consistorium handelden. Hier jeghens hebbense wederom met vele ende langhe redenen ghereplicert. Eyndelinghe, naerdiense de consistorie langhe ghemolestert hadden, presenteerden derzelve een scrift, ghecommen van den Superintendent, zo se zeyden. De summe daervan was, dat Mr. Wats, archidiaken, uut name des E. Superintendendts de dienaers adverteerde, hoe dat de zelve Superintendent dese weke begheerde te hooren ende kennen van den gheschille tusschen de consistorie ende D. Gottfridus ende ettelicke anderen, ende met eenen

oock van de controverse, die daer es aengaende den consistoriebouck ende scriften, ende dat hij daerom oock de boucken tot hem heeft ghelast te bringhen, updat hij daervan zien mach wat in de zaeke te doene zij.

Hierup es hemlieden gheandtwoordt: zo se eenvoldelick hadden willen handelen, ende de consistorie van vele moyte ontlasten, datse metten eersten dat scrift zouden overghelecht hebben, waermede al dese onnoodighe proposten ende altercatien hadden benomen gheweest; waer inne oock de consistorie achtede dat se gantz onbillick deden. Ten surpluse, angaende tscrift van Wats, namen dat van herten aen, dewijle zij de saeke zelve in meyninghe waren tot den E. Superintendent te refereren.

Actum 23en Novembris 'sDonderdaechs.

Verscheen D. Gottfridus, verclarende, hoe hem Sondaeghe onder andere was angheseit, dat hij de waerheit spaerde: want hem weygeringhe zoude ghedaen gheweest hebben van de acten, etc. Ende nochtans es warachtich, dat hij sommighe copien ende acten versocht heeft, die hem gheweyghert zijn. Doch anghemerckt de consistorie schijnt nu zulcx te ignoreren, zo es zijn versouck, dat hem de consistorie wille leveren de naervolghende stucken: Gottfridus versouct ettelicke acten ende copiën.

Ten 1en, dacte, inhoudene doorzaeke zijnder suspensie.

Ten 2en, al dacten, die in den gantschen handel gheschiet zijn.

Ten 3en, dandtwoorde, die etlicke perticuliere broederen ende diakenen ghegheven zijn gheweest, als zij quamen vraeghen naer doorsaeke zijnder suspensie.

Ten 4en, een scrifte, afghelesen up den nachtmaeldach.

Ten 5en, de scriften, van etlicke broederen der consistorie anghegheven, angaende dese zaeken.

Wierdt hem gheandtwoordt: Anghezien de saeke zo verre beleedt es voor den E. Superintendent, als dat hij de per-

tiën dese weke verhooren wil, zo en es de consistorie van den advijse niet, eeneghe acten te ghevene, noch copiën van scriften, — het waere oock eensdeels niet doenlick om de cortheyt des tijdts — maer zo verre men daer eeneghe prueve behouft met acten voor den Superintendent te doene, zo voor deene als dandere pertië, den bouck zal
fol. 132. daer zijn jeghenwoordich, tot behouve van een yders recht.

Coenraet Janssen ende de weduwe Jacobs, versoucken te huwelicken.

Coenraert Janssens, van 'sHertogenbosch, ende Mayken Dignies, weduwe van Pieter Jacobs, van Berghen up den Zoom, versochten te mueghen trauwen, ende hare uutroupinghe thebbene metten etc. Ghezien zeker briefven van consente, ende ghehoort huerlieder beyder verclaers, es hemlieden tversouck gheaccordert.

Vermaninghe an de wed. van Herman, in de Minoris.

Margriete, weduwe van Herman Schoemakere, vermaendt, als hier te vooren, fo. 127; item, over de clachte fo. 128, namelick datse de consistorie onghehoorsaem es ghebleven van de 2 jonghers, die thueren huuse woonden, te doen verhuusen. Item, dat se een andere zuster in huer aensicht ghesmeten heeft, die se quam waerschuwen over trumoer ende ghevecht, datter binnenhuuse gheschiede.

Vraechde, wat de consistorie hierover van huer verheyschte. Wierdt huer gheandtwoordt, dat men huer zulcx ansegghen zal, dewijle het nu laete es om up de zaeke te termineren. Daerentusschen, dewijle huere uutroupinghe in de ijnghelsche kercke begonnen zijn, datse daermede voortgae.

Franciscus bringt in handen der consistorie etlicke stucken ende copiën.

Franciscus Marguinas, volghende tversouck ende belastinghe van de consistorie, fo. 129, bracht over in handen derzelver 9 stucken, die hij onder hem hadde sichtent den tijdt dat hij in dienste was, ende zecht, daervan eenen inventaris onder hem behouden thebbene.

Versouck Ynghelrami.

IJnghelram versochte, dat de consistorie haer debuoir woude doen, om hem te helpen ande sententie des Coetus. Item, dat hem bequamelick ghewesen worde, waerin hij ghefailliert heeft, ghelijck hij bequamelick zijn scrift met

sectien ende littren ghestelt heeft. Gheandtwoordt, dat de consistorie zijn versouck den Coetus angheven wil.

Actum 26en Novembris Sondaechs.

Verscheen Mr. Cornelis van der Maze met Elysabeth Hubertsen, ijnghelsche, versouckende hare gheboden om te trauwene, dewelcke hemlieden gheaccordert zijn ghe-weest, naer behoorlicke ondersouck etc.

Cornelis Vermaze met Else.

De consistorie heeft Arnoldo de Brune, costere, belast de naevolghende puncten:

De consistorie gheeft den costere een ordonnantie.

Eerst, dat hij alle predicatiedaeghe ende consistoriedaeghe de clocke behoorlick stellen zoude naer de clocke van de bursse.

Ten 2en, in alle predicatien hem te houdene achter den predickstoel, ende alle gheruchten van honden oft kinderen zien te stillene.

Ten 3en, dat hij alle consistoriedaeghe hem in de kercke vinde, toeziende dat er niemandt omtrent de consistorie en horcke[1]), ende daer blijvende zo langhe als die van de consistorie daer zijn.

Ten 4en, dat hij gheen water en bringhe an den predicstoel om te doopen, tenzij dat hij twoordt hebbe van den minister oft een van den ouderlinghen.

Ten letsten, de bancken in goede ordene altijt stelle ende de kercke vaeghe, zo hij tot noch toe ghedaen heeft.

Andtwoordde Arnoldus, dat hij met al dese conditien niet anghenomen en es, doch was te vreden zo men hem zijnen sallaris augmenteren wilde.

Actum den 30en Novembris 'sDonderdaechs.

De consistorie heeft Arendt de Brune angheseit, datse van der advijse niet zijn meer te gheven dan 4 ß st. Ende zo hij de conditien, hem ten voorleden daghe voor-

Bevestinghe der ordinantien van der consistorie.

---

1) Horcken, Kiliaen: auscultare.

ghehouden, daerup niet annemen woude, men zoude naer eenen anderen zien. Andtwoordde Arendt, dat hijt up die
fol. 133. conditiën annam.

Angheven Cubi. Joannes Cubus, diakene, ende onlancx een schole opgherecht hebbende, om frantzsch ende latijn te leerene, versochte an de consistorie tuychnis te willen draghen van de naevolghende puncten:

Eerst, dat hij wel meer schoolkinderen begheert, dan hij alreede heeft, ende datter hem wel meer behouven, zoude hij zijn huus onderhouden.

Ten tweeden, dat hij ghesinnet was voortan in gheen pesthuuse meer te gane, om visitatien ofte andersins te doene.

Ten derden, dat zijne assistent van hem niet en zal scheeden, ten waere duer aermoede, dat hemlieden de schole niet en conde beede onderhouden. Versochte

Ten 4en ontsleghen te zijne van zijn diakenscap, updat hij zijn schole te beter mochte bedienen. Uut dit angheven zijn zeker woorden ende differenten gheresen tusschen Cubum en Jan de Cueninck, dewelcke ter neder gheleit zijn gheweest met pacificaetie ende handtghevinghe, ende hebben beyde belooft van de zaeke niet meer te reppene. Ende dewijle Cueninck in dese handelinghe hem onghesc hictelick drouch, met uutloopene redenen ende onordentlicke anghevinghen, zo es hij daerof vermaendt gheweest, ende heeft zijne schult bekendt. Cubo es anghesecht gheweest, dat de consistorie tuychnis gheven zal, van tguene hiervooren bij hem verclaert, tallen tijden als dies van noode werdt.

Cueninck, ghecensurert, bekendt zijn faulten.

Sarasijns ende Coppius versoucken te huwelicken. Nicolas Sarasijns ende Tanneken, weduwe Jan Coppius, gaven an, hoe dat se sich ten H. Eestande begheerden te beghevene, ende versochten het ghemeene ghebet in sondaghe naestcommende, ende binnen 8 daghen daernaer haerlieden 1e uutroupinghe. Wierdt hemlieden haerlieden versouck bij den consistorie gheaccordert.

Waterman ende Michiel Waterman, van Zwollen, ende Gheertruyt Gheers-

sen, oock van Zwollen, brochten over bescheit van huerlieden vrienden, om te mueghen trauwen, zo hemlieden te vooren belast es gheweest. Accordere de eerste uutroupinghe Sondaeghe naest. Geertruyt. Accordere haer uutroupinghe.

Verschijnt Jan Holboom; gheeft te kennen dat hij van over dry jaeren uut Vlaenderen ghevlucht es, om tbeeldebreken ende tvolghen der predicatie, ende heeft zijn huusvrauwe met 3 kinderkens te Ghendt ghelaeten. Te Sincxenen lestleden heeft hij gheboelleert met een ynghelsche ghehuwede vrauwe. Daernaer, indt belijdenesse des gheloofs voor tletste nachtmael ghedaen, heeft hij sich ter ghemeinte begheven ende es mede ter tafele des Heeren ghegaen. Sdaechs daernaer es hij in gaen ligghen van de pocken, waerof hij nu met Gods hulpe ghenesen es. De diakenen hebben hem behulpich gheweest om den cyrurgijn te betalene, ende zal noch huerlieden assistentie moeten versoucken; ende overmidts dat diversche broederen ontsticht zijn vuyt zijn voorghenomde boosheit, zo presentert hij hem voor consistorie, ende es te vreden sodane bekentenesse te doene, als hem de consistorie zal upleggen, om de voorseyde broederen weder te stichten. Es gheadvisert, zijn ghetuyghen te hooren, die voor hem tuychden, als hij in de ghemeinte quam, ende daer naer raedt. Angheven Jan Holboom. fol. 134.

Actum den 3en Decembris Sondaechs.

Artys du Guesnoy, Michiel Carten, Joannis Floris, Rauwels Ghelewaert ende Aernoult Herman, alle werckghesellen in den dienst van Gillis de Langhe, tuyghen angaende denzelve Gillis, huerlieden meestere, dat hij metten dranck somtijts bevanghen wordt, maer tzelve comt meer vuyt crancheyt van herssenen dan overvloedicheyt van drancke. Want het gheschiet wel, dat hij maer smal bier en drynct, ende dat noch weynich, ende schijnt daervan droncke te zijne. Zegghen etlicken huerer, hem somwijlen vermaendt Tuychnis contra Ghillis de Langhe, siet fo. 126.

thebbene, ende dat hij zijn faulte bekende somwijlen, en somwijlen wilde geenssins bekennen, dat hij bij drancke gheweest hadde.

Vermaninghe an Gilles; zijn schultbekenninghe.

Hier up es Gillis voor consistorie ontboden, ende es eerstmael vermaendt gheweest van zijn ongheschict spreken in consistorien als blijct fo. 126.

Ten tweeden, dat hij hem voortan wachten zoude van eeneghe erghernesse metten dranck te gheven. Hier over heeft hij zijn schult bekendt, zo voor consistorien als voor dandre broederen, ende belooft, voortan hem te mijden, zo zeer het mueghelick werdt. De broederen zijn oock vermaendt gheweest discretie te ghebruycken int vermanen ende te ghedencken de leere Pauli: „De ouden vermaendt als vaeders".

Andries Beele tuyghe van Aelboom zie fo. 133.

Andries Beele, die tuychnis ghegheven hadde over Jan Adelboom, als hij totter ghemeinte quam, es gheëxaminert gheweest voor consistorien ende belast, Donderdaeghe wederom te commen om breeder ondervraecht te zijne.

Actum 7en Decembris 1570 sDonderdaechs.

Jan Verpoest ende Jaquemyne Verelst versoucken te huwelicken.

Jan Verpoest met Jacquemyne Verelst versochten, sich ten H. Eestande te begheven, ende begheerden Sondaghe talghemeine ghebet ende van dan in dry weken hare eerste uutroupinghe. De vrienden over beede zijden verschenen ende consenteerden int huwelick; ende dienvolghende haer versouck accorderen.

Item, Fransciscus Otsen met veuve Jacob Janssen.

Franssiscus Otsen, jonckman, out 31 jaren, met Tanneken, veuve Jacob Janssen, mesmakere, versochten sich ten H. Estande te begheven, ende hare eerste uutroupinghe Sondaeghe naestcommende, die hemlieden gheaccordert es.

Marcus Gheeraerts beclaecht Duvele.

Marcus Gheeraerts, schildere, beclaechde eenen broeder, met name Jacques de Duvele. Wierdt hemlieden afghevraecht, ofse hemlieden beede submitterden onder toordeel

der consistorie, anghezien de saeke civil was, ende dat oock Marcus van de ghemeinte niet en was. Andwoorde Jacques dat jae. Marcus begheerde daerup eerst zijnen broeder, die de zaeke meest anneghynck, te bescriven.

Actum 10en Decembris Sondaechs.

Hans de Brune, filius Arendts, ende Mayken Lockmans, van Hasselt, begheven sich ten H. Eestande, ende versoucken huere gheboden. De vaeder van Hans verscheen mede ende consenterde int huwelick; ende de dochtere hadde te vooren eenen brief gheëxhibert, van hueren vaedere ghescreven, van ouder date, waerin hij verclaerd, dat hij te vreden was, datse trauwen zoude met eenen godzalighen jonckman, doch evenwel hadden se anderwarf hueren vaeder bescreven. De consistorie heeft huere versouck gheaccordert ende naederhandt om zeker inghevallen zwaricheit de saeke noch uutghestelt. Te weten, om dat Hans vermaendt zijnde van zeker ongheschictheit ende onchristelicke propoosten, bij hem ghesproken, zijn schult niet heeft willen bekennen; waervan breeder ten naevolghende consistorie daeghe ghesproken werdt.

Hans de Brune met Mayken Lockmans.

fol. 135.

Den diakenen es vertoocht gheweest bij de consistorie, hoe dat voormaels hier zodane ghebruuck es gheweest, als dat alle buutengaven, te weten van testamenten ende anderssins, die ghegheven waren totten armen oft totten dienst ghedeelt waren, half en half, te weten d'een helft totten dienst, ende dander totten aermen. Welck ghebruuck, al was het voor eenen tijdt naeghelaten, de consistorie gheenssins en wilde gants laeten interrupteren, maar tzelve weder oprechten alst van noode zijn zoude. Ende te dien opsiene versochten alsnu van den diakenen vifchtich guldenen van de testamenten, diese onlancx zeer vele ontfanghen hadden, omme dezelve 50 guldens te employeren tot onderhoudinghe des dienstes, die bij faulte van

Vertoochen den diakenen om penninghen etc.

dien groote schade gescepen ware te lijden, etc. Den diakenen hebben dach ghenomen om tandworden Sondaeghe naestcommenden.

Hemlieden es anderwarf oock ghecommunicert gheweest de zaeke Arnoldus Stuer, ende de forme der voorstellinghe, die de consistorie ghemaect hadden; dewelcke zij oock approbeerden.

Actum den 14en Decembris 'sDonderdaechs.

Hans Stel veraccordert mette consistorie.

Hans Stel es bij advijse der consistorie noch eens binnen ontboden, om de saeke fo. 125 ghementionert, ende daerover noch eens vermaendt, dewijle het Nachtmael anstondt. Andtwoordde Hans, dat hij sichtent den voorseyden tijdt sich stille ghedraghen ende van der zaeke niet meer gheroert en hadde, ende voortan oock zo doen wilde. Daermede de dienaers te vreden waren.

Brune zijn versouck gheaccordert etc.

Hans de Brune versochte anderwarf zijne uutroupinghe, om met zijn anghevangen huwelick voort te gane. Bekende zijn schult van dat hij in consistorien teghen de dienaers ghesecht hadde „dat se voor zijn ziele niet te zorghen en hadde". Item, „dat hij hem zelven alzo hooghe achtede, als de dienaers in huerlieden ampt, dat mer meynschelick vernuft dreef" etc. Beloofde voorts openbare schultbekenninghe te doene, zo men hem overtuyghen conde, dat hij dusdane oft andere ghelijcke irreverente propoosten buuter consistorie, in de kercke, oft elders ghesproken hadde. Hierup es hem zijn versouck gheaccordert, ende es besloten de tuughen tondervraeghen.

Wed. Herman's bekent schult.

Verscheen de weduwe van Herman in de Minoris, bereet zijnde nae te commen tguene dat de consistorie haer oplegghen zoude; waervan men breeder zien mach foliis 127, 128 en 132. De consistorie heeft haer gheordonnert, schult te bekennen van onghehoorsaemheit, twelck zou presentelick dede. Daernaer es belast, in presentien van 2 auderlin-

ghen haer schult te bekennen in de Minoris van de ontstichtinghe, diese daer ghegheven heeft, ende voorts te versoenen mette guene, diese geërghert heeft; twelcke zou oock annam.

Arnoldus de Brune, costere, es voor consistorien ontboden ende vermaendt van de naervolghende stucken, bij hem zeer erghelick begäen Sondaeghe lestleden, als hij met zijnen zone in consistorien was. Vermaninghe an Arendt de Brune.

Ten eersten, als de consistorie zijnen zone vermaende van etlicke zijne feylen in zijn presentien, updat hij, ghelijck een goed vaeder schuldich es, zijnen zone oock waerschuwen zoude, ende vermanen hem met reverentie de vermaninghe der dienaren an te nemen ende nae te commen, zo heeft hij, in stede van dien, zelve teghen de die- fol. 136. naers int generalen ende perticuliere met vele leelicke, scampere woorden, scheldinghe ende lasteringhe, oproerische wijse uutghevallen, zegghende onder anderen: „dat de dienaers partijdich waren, dat se faveur en jonste[1]) droughen die se wilden". Item, teghen Fremault: „ghij ende noch meer andere die hier zitten, snijt mij ende mijnen zone de keele af, ende wees also met zijn handt an zijn keele zeer ongheschictelick". Item: „fij u, wat es mijnen knecht, es hij een schelme, een dief? dat men hem achter een carre gheessele dan". Dit al met sodane bulderinghen ende uutroupinghe, dat de gantsche kercke in roere was. Doorsaeke was, zo voorseyt es, omdat men zijne zone vermaende van dat hij dickmaels onstichtelick, thalver predicatie, uuter kercke ghijnck, ende grootelick suspect was van met drijnckerie ende gheselscap om te gane.

Ten tweeden, uuter consistorie vertrocken zijne, heeft nyet ghecessert van roupen ende quaet spreken in de kercke, beroerene alle de guene dier jeghenwoordich waren. Zo van ghelijcken oock dede zijn huusvrauwe, die hierover oock ontboden es jeghen Sondaeghe.

---

1) Jonste, gunst.

Ten derden, als hedent ghevraecht zijne, wie dandere waren, die hem ende zijn zone de kele afsneden, ghelijck als hij gheseyt hadde dat Fremault dede, wilde se niet noemen, maer zeyde: „tzoude wel eens uutbersten". Dit heeft de consistorie voor een valsche beschuldinghe ende lueghene gheacht, ende dat hij haet ende nyet int herte drouch.

Ten vierden, ghevraecht, waermede hij bewees, dat Fremault hem de kele afsneet, ende wat tuychnis hij daerover brachte naer den reghel Pauli, andtwoordde Arendt: „de gantsche consistorie, dewelcke ghehoort heeft dat Fremault zeyde teghen Hans de Brune: „men doet u niet zo ghij verdiendt hebt", twelck was hem zijnen name ende fame benemen, ende consequentelick zijn kele afsnijden, etc.

Hierover heeft hem de consistorie, ten eersten, bestraft als een lueghenaer; want Fremault teghen den voorseyden Hans anders niet en zeyde dan: „men doet u meer dan recht oft ghelijcke was", angaende tconsenteeren van zijne uutroupinghe, die hij versocht hadde. Ten anderen, al hadde Fremault zo ghesproken als hij zeyde (dat neen), nochtans en was sulcx gheen faemroovinghe, noch keleafsnijdinghe, want het gheschiedde in consistorien. Derhalven was hij hierin te houden als een calomniateur ende valsch beschuldigher van eenen anderlinck.

Ten vijfden, zo affirmerde D. Bartholdus, dat hij int huuswaert gaen den voorseyden Arendt met zijne huusvrauwe hoorde achter straete gaen, al sprekende van zijn ongheschicktheit, in consistorie begaen, hem dies beroemende, ende zegghende: „hoe hebbicse daer ghehadt; ick hebse terdeghe huerlieden male ghevult; men moet't hemlieden zegghen, ende ick zalt hemlieden zegghen, noch beter zegghen"; ende dierghelicken propoosten meer, ende noemde uutdruckelick Hercules Fremault ten diverschen stonde, twelck hij zo luyde riep, dat ment de strate over hoorde.

Hierup Arendt ondervraecht zijnde, zeyde, hoe dat hij eenen pot wijns was gaen drijncken, als hij uuter kercke scheet, ende en was niet ghedachtich dat hij dien wech ghegaen was, dien Bartholdus zeyde. Over al dese beganghen erghenisse es hij vermaendt gheweest, openbare schultbekenninghe te doenen, zo oock van ghelijcken over derghernesse bij den diakenen anghegeven, foliis 103 en 128, ende hem te beraeden hierup onthier ende Sondaghe. **fol. 137.**

Actum den 17en Decembris Sondaechs.

Jan Davelu met zijnder huusvrauwe binnen ontboden, wierdt vertoocht, hoe dat de dienaers verhoort hadden, datter oneenicheit was tusschen hemlieden. Item, hoe de vrauwe sichtent Paesschen ter tafele des Heeren niet gheweest en heeft. Andtwoordde Davelu, dat zijn huusvrauwe vele dinghen doet zonder zijn weten, als leenen ende borghen an deen ende dandere, zonder weedergheven, twelcke oorsaeke es van huerlieden oneenicheit. Wierden bij den dienaers vermaendt, Christelick te versoenen met elckanderen, twelck zij deden. Ende zo velen de bijsondere erghenisse anghijnck, diese met ontleenen ende onbehoorlick borghen anghebrocht hadde, daerof zouden de dienaers bijdertijdt oock ordonneren. **Davelu cum uxore.**

Verschenen de diakenen, ende gaven voor andtwoorde up tversouck van de consistorie, den 10en deser maendt ghedaen, datse van gheenen zinne en waren de consistorie eeneghe penninghen tot onderhoudinghe des dienstes van den aermenghelde te leenen. **Andwoorde der Diakenen.**

Pieter Bogaert beclaecht Cornelis Janssen, in huwelick hebbende de weduwe van Zegher Bogaert, die zijne zone was, van tachterhede van 14 guldenen. Cornelis met zijnder huusvrauwe, hierup gheëxaminert, zegghen, datse van gheen schult en weten. Ende dewijle Pieter zecht gheen prueve thebbende, wordt ghelesen niet ontfanghelick. **Piet Bogaert contra Corn. Janssen.**

Actum 21en Decembris 'sDonderdaechs.

Anthuenis Ashe penitert van het onderteekenen des scrifts teghen den auderlinghen.

De dienaers, in consistorie bijeenghecommen zijnde, was hemlieden anghesecht, dat Anthonius Ashe, voortijts auderlinck deser ghemeinte, zeer zieck was, ende dat hij begheerde dat etlicke van den auderlinghen bij hem commen zouden. Dienvolghende zijn ghedeputert gheweest Thomas Soen ende Jan de Cueninck, dewelcke, wederkeerende, deden rapport an de consistorie, hoe dat Anthuenis den auderlinghen vergheveneſse badt van al dat hij jeghen hemlieden mochte mesdaen hebben, ende zonderlinghen anghaende het beschuldingscrift, den E. Bisscop van Londen, onsen Superintendent, ten laste van den auderlinghen, over zekeren tijdt ghepresentert, twelcke hij met sommighe andere bewillicht ende onderteekendt hadde, ende dat up tzegghen ende inductie van twee broederen, die hem tzelve scrift anbrochten, hem doende te verstane dat het inhouden warachtig was. Biddende, dat hem de auderlinghen zulcx wouden vergheven, ende hem commen visiteren in zijn ziecte. De ghedeputerde andtwoorden, datse versekert waren van al haer andere metbroederen, datse gheen quaet ghevoelen van hem en hadden, ende datse wel ghenouch wisten dat hij door persuasie van sommighe, ende niet uut sich selven, de beschuldinghen gheapprobert ende onderteekendt hadden, etc.

Besluyt in de zaeke Arnoldus Stuer.

Angaende de zaeke Arnoldi Stuer, daer hebben de dienaers ten vele ende diversche stonden mede besich gheweest, zo om doorconden texamineren, als om Arnoldum te vermanen ende de waerheit uut zijnen monde te crijghen, zo men breeder zien mach bij den scriften, daervan zijne rustene in consistorien. Eyndelinghe hebben de dienaers besloten in de zaeke, naer uutwijsen van zeker forme, hiernaer gheïnserert, dewelcke Arnoldo voorghelesen es gheweest ende hem anghesecht dat Sondaghe zal der ghemeente vercondicht worden.

So Mr Arnoldus metter kercke reconciliert, zo moet hij met eenen ghenouch doen van de stucken, staende foliis 79, 89 en 92.

Volcht dezelve forme de verbo ad verbum:

„Christelicke Broeders ende Zusters!

„U. L. zij kennelick, hoe dat daer es een broeder, met **fol. 138.**
name Arnoldus Stuer, die hier tandere tijden opentlick in de ghemeinte ghepredict heeft ende daernaer, bij advijse der consistorie ende diakenen, ghecommittert es gheweest, om de ziecken van der peste te visiteren ende troosten. Ende overmidts daer vele ende diversche clachten quamen an de consistorie over den zelven Arnoldus, voornemelick angaende zijne oncuysche zeden, pooghinghen ende woorden, die hij alomme bruyckende was, zo omtrent ghehuwede als andere vrauwenpersoonen, so es de consistorie ghenootsaect gheweest hem van den avontmale te zegghene, ende bovendien hier up te zegghene de voorseyde dienst van de ziecken te visiteren ende eenen anderen in zijn plaetse te stellen. Daerentusschen zo heeft de consistorie noch breeder naer de waerheit van de angheghevene clachten vernomen, ende bevonden, zo wel bij ghenouchsaem tuychnis, als bij zijn eyghen kennisse ende verlijdt, ten verscheyden stonden in consistorien ghedaen, dat hij een persoon es van oncuyschen aerde, mannieren ende conversatie.

„Ende hoewel hij over etlicke puncten bij hem bekendt, presentert beteringhe ende boete te doene, naer ordonnantie der consistorie. Nochtans anghezien hij van oudts mette voorseyde vuyle sonden besmett es gheweest, de welcke in hem als noch niet verstorfven en es met zijnen ouderdom, noch oock ghebetert mette schultbekenninghe, die hi een jaer ofte bet gheleden, om ghelijcke zaeke opentlick in de ghemeinte ghedaen heeft. Eyndelinghe, ghemerct de dienaers als noch gheene ghenouchsame teekenen van warachtighe boetveerdicheit an hem connen bespueren, so en hebben zij met schultbekenninghe, hem als noch niet connen annemen ende totten avontmale des Heeren toelaeten. Maer

hebben goedt ghevonden, oock bij advyse van gheleerde mannen, sampt[1]) den diakenen deser ghemeinte, den zelven Arnoldum U. L. voor eenen tijdt tot prueve voor te stellene, ende een christelicke waerschuwinghe te ghevene voornamelick an alle zusteren, datse tgheselscap van den zelven Arnoldum schuwen, updat se duer zijne oneerlicke wandelinghe ende oncuysche zeden ende propoosten niet vererghert ende verleedt en worden, ghedachtich zijnde der sprueke, Ecclesiastie 13: „Die bij den peke wandelt, wordter van besmett." Item Pauli, 1 Corinthe 15: „Boose clap verderft goede zeden."

„Daerentusschen vermanen een yder, dat hij neerstelick God den Heere bidde voor den voorscreven broeder, dat hij hem die wortel der oncuyscheit eens wilde uuyter herten weeren, ende dat hij alzo mach afstaen van zijn oude vuylicheit ende sonden, ende voortan in zijnen ouderdom der ghemeinte voorlichten in godsalicheit ende cuyscheit des levens, twelcke, indient gheschiet ende datter zo goeden rapporten van zijne boetveerdicheit commen, als dat men merckelick zien mach, dat dese zijne anghe-
fol. 139. boden schultbekenninghe niet uuyt gheveynstheyt, maar uuyt waere berau des herten spruytende es, so willen hem de dienaers met gantscher herten nae den woorde des Heeren weder annemen, als eenen boetveerdighen broeder ende God den Heere daerover hooghelick dancken. Ende ter contrariën, zo hij perseverert in zijne oude vuylicheit ende oneerbaer wandelinghe, zo werden zij ghedwonghen, hem gantsch uuyter ghemeynte te werpene, updat van éénen schurfden scape de gantsche cudde niet besmett en worde, ende van een weynich zuers den gantschen deessem verdorfven."

Schultbekenninghe Brune, gheschiet Sondaeghe, 24en Decembris.

Arendt de Brune es anderwarf vermaendt gheweest, als over acht daghen, van de stucken ghementionert in die acte des selven daechs, ende heeft begheert na te commen,

---

1) Sampt: in vereeniging met.

zulcx als de consistorie hem uplegghen zoude. De welcke gheadvisert heeft, om derghenesse ter neder te legghen, dat hij openbare schultbekenninghe zal moeten doen, Sondaeghe naestcommenden: eerst, van dat hij int ampt der diakenen gheghrepen heeft ende hueren dienste daer mede in suspititien ghebracht; ten tweeden, vanne groote beroerte ende belastinghe bij hem in consistoriën ghebruyckt ende daernaer opentlick in de kercke.

Actum den 24en Decembris 1570 Sondaechs.

Sententie des E. Besscop van Londen, onsen Superintendent, up de differenten ende gheschillen gheresen tusschen Gottfridum Wingium, dienaer des Woordts, met zijnen anhangheren ofte complicen, ende de Consistorie; welcke sententie ofte compositie de voorseyde E. Superintendent heeft belast af te lesen uutten predicstoel in Latijne ende Nederduytsche, ende ghewilt, dat daermede alle differenten, questien ende gheschillen, tusschen de voorseyde partien ontstaen, zouden terneder gheleit worden, sowel angaende de suspensie D. Gottfridi als anderssins.

Memorie. (T'originael mitsgaders de copie, overghesett in Vlaemsche sprake, alzo die tsamen uuyten predickstoel es ghelesen gheweest, 24 Decembris, rusten int secreet der consistorie.)

„Edwinus, miseratione divina Londinensis Episcopus, dilectae nobis in Christo ecclesiae Belgicae salutem!

„Cum nuper ad nos esset delatum, Gottfrido Wingio, pastori vestro, dissidium fuisse cum praefectis consistorii, de concione quadam, quam apud vos non ita multo ante habuisset, eâque re esse factum ut, totius prope coetus studiis in contrarias partes distractis, ecclesiae vestrae disciplina periclitaretur, — nihil nos facere posse statuebamus, ad eos motus sedandos, oportunius, quam si, procuranda consensione de rebus controversiis coniungendisque eorum animis, in quibus initia illius dissidii constitissent, existimationem apud vos utriusque partis tueremur. Fieri enim non potest, ut aut publicas inimicitias priva-

torum hominum disiunctio non consequatur, aut quibus de rebus litigent ii, qui ecclesiae administrant, non etiam caeteri inter se disceptent.

„Itaque cum de homine privato queri videremus, quantum ei liceret in causa publica religionis, et quale esset iudicium faciendum de iis, qui extra eos terminos essent
fol. 140. aliquando progressi, quos sibi offiicii sui leges circumscriberent, nostrum intercessit decretum, ut ea capita, quae cum his literis contexuimus (ut nos quidem iudicamus, cum sacrarum literarum veritate congruentia), tribus verbi ministris et aliquot ex consistorio vestro selectis probarentur assensionemque publicam suo quisque chyrographo apud nos contestatum relinqueret. De privatis vero simultatibus facile impetravimus, quod volebamus ut ab hominibus, errore potius et imprudentia quam odio progressis, ut, si quid peccatum fuerit quia id, publicae concordiae causa utrinque remittendum censuerint, magis gratulandam vobis utriusque ordinis convocationem, quam adhibendam animadversionis severitatem, existimavimus.

„Quamobrem Wingium vestrum in pristinum locum ita restituimus, ut in caeteris causis nihil consistorio detrahamus, huiusque autoritatem tantam apud vos et volumus esse et optamus, quanta per instituta Ecclesiae vestrae, easque conditiones, quas deinceps vobis feremus, potest esse maxima. Valete in Christo. 23° die Decembris Anno 1570.

Decimo octavo die mensis Decembris et anno superscripto, subscripserunt proximis capitis Gottfridus Wingius, Georgius Vibotius, Bartholdus Wilhelmi, verbi ministri; Joannes Rotarius, Hercules Fremautius, Joannes Regius, Thomas Soenen, Livinus de Herde, Lucas van Reenen. Item Joannes Enghelramus, Jacobus Saluis et Anthonius Ashe.

1. Privato cuique homini aut plebi absque magistratus autoritate et consensu publicos Ecclesiae abusus privata autoritate tollere aut mutare non licet.
2. Verumtamen, si quis impulsu Spiritus Sancti huiusmodi aliquod factum aggrediatur, quemadmodum Phineas, et alii multi factitarunt, illud ad eam rationem commissum non condemnamus: at singularia huiusmodi exempla deduci debere in regulam communem, id vehementer pernegamus.
3. Impii, infideles, et Papisticae sectae homines, in magistratu constituti, sunt a fidelibus pro magistratibus habendi et adgnoscendi, et coram eis fidei professio, modo requiratur, facienda.
4. Fidelibus, ob veram religionem a magistratu in carcerem vel custodiam traditis, per vim aut carceris effractionem, aliamque quamcunque rationem, legibus patriae non permissam, sese liberare aut aliis eos ex huiusmodi custodia per vim eximere absque magistratus autoritate non licet.

Sic subscriptum:
EDWINUS LONDINENSIS.

Sigillatum in cera rubra, sigillo pendente duplici cauda. fol. 141.

Up de saeke Sara Ravets, anghegheven foliis 28, 121 en 123, es in consistorien voorghegheven te delibereren, of men se met schultbekenninghe over huere ongehoorsaemheit, jeghens de consistorie bewesen, totten avontmale des Heeren ontfaen zal, ofte dat men breeder zal moeten inquireren angaende toverlijden van hueren eersten man. De advisen ghedroeghen: dewijle daer gheen tuychnis es, dat hueren eersten man noch leeft, ende datter alreede wel 4 jaren gheleden es datter niet van ghehoort es, dat men Sara zal laten ter tafele des Heeren gaen, midts

Schultbekenninghe Sara Ravets.

doende openbare schultbekenninghe over de stucken in de voorghenoemde acten ghementionert. Ende zo men verneempt namaels, dat hueren eersten man noch leeft, zo zal men voorder up de sake letten.

Actum 27en Decembris.

Huwelick.

Gheeraert Willemssen, van Venlo, weduwaere, ende Thuenken Hermans, jonge dochtere, van ghetijdigher oude, gaven an van voorgenomen huwelicke ende versochten tghebet in de ghemeinte. De consistorie heeft haer versouck verwillicht, naerdien se Rijenier Pastor hierup ghehoort hadden, die goedt tuychnis gaf van Thuenken.

Uden in de ghemeinte ontfanghen.

Pieter van Uden versochte ontfanghen te zijne in de ghemeinte. De consistorie hierup ghedeliberert hebbende, ende bevindende, datter gheen clachten commen waren sichtent de letste andwoorde hem ghegheven, staende fo. 55, heeft hem belast Saterdaghe te verschijnen metten anderen in de openbare belijdinghe.

Actum 30en Decembris 1570,
up den Nachtmaelavondt.

Huwelick.

Jacob Janssen, van Maseick, ende Truijken Hubrechts, gaven an van voorghenomen huwelick, ende versochten der consistorie verwillinghe ende de ghewonelicke uutroupinghe. Pieter Boele attesterde dat de vaeder van Truyken hem belast heeft te zegghen, dat hij int huwelick consentert. De jonckman docerde oock van consente zijnder ouderen. Dienvolghende es haer versouck gheconsentert.

Togghe ende Pastors versouck.

De diakenen verschenen naer costume. Naer de generale actie zo vraechden Togghe ende Pastor, oft Gottfridi leeringhe, sedert dat hij ghepredict hadde den 25 Juny lestleden (daer uut de suspensie ghesproten was), bij den Bisscop gecondempnert was of niet; dewijle daer groote dispute van was, deen zegghende jae, dander neen.

Andwoorde der consistorie.

Andwoordde de consistorie, dat haer leedt was dat de

broederen met sodane vraeghen voorquamen up den nachtmaelavondt. Ende nietmin, dewijle se ghenouch ghedronghen was up de vraeghe peremptorie tandtwoorden, om alle suspitien te eviteren, so verclaerde se, in presentie aller diakenen, dat dit de sententie was van den Bisscop, die hij mondelinghe sprak, ter presentie van beiden partien: „Daer es over beyden zijden ghesondicht. Ghij, D. Gottfride, hebt daerinne ghesondicht, dat ghij uwe broederen te hoope, zonder onderscheit, verdoemt hebt. Ende ghijlieden van de consistorie, dat ghij uliederen minister, zonder weten ende advijs van uliederen Superintendent, ghesuspendert hebt". **fol. 142.**

Mr. Jan IJnghelram handt der consistorie zeker scrift, duer Wm Togghe, inhoudende een generale schultbekenninghe over de sententie jeghen hem in Coetus ghegheven, versouckende daerup ten nachtmale gheadmittert te zijne. De consistorie zandt hem een briefken te onderteekenen, waerbij hij zoude beloven zijn schult te bekennen, nae de forme die hem tCoetus prescibeeren zal, ende daerup zoude men hem admitteren. IJnghelram presenteert generale schultbekenninghe

Verscheen Guillame Cocq, verclarene, also hij over zekeren tijdt te vooren noch ghedaen hadde, dat hij begheerde gherust ghestelt te zijne ende te wetene van de consistorie, of Gottfridus bij den Bisschop ghecondemnert es gheweest, qualick oft wél gheleert thebbene; ten minsten dat men hem daerof zodane bescheet ende andwoorde gheven zoude, als men den diakenen ghedaen hadde. Was hem gheandtwoordt, dat de wille van den E. Bisscop alleenlick es gheweest, dat men vercondighen zoude tguene datter Sondaghe afghelesen was, ende dat een yder hem daermede te vreden hauden zoude. Hiermede en was Guillame niet te vreden, ende zeyde uutdructelick, dat hij in de eeuwicheyt niet uphouden zoude te zegghen „dat de leere verloren hadde gheweest ende nu behouden". Zeijde ook „dat Mr. Jooris Sylvanus in dat ghevoelen zij ghe- Handelinghe der consistorie met Guillame Cocq.

weest, als dat men de ghevanghenen met ghewelde mocht uut handen der hueverheyt rucken". Naer vele redenen ende propoosten meer es hem bij der consistorie anghesecht gheweest, zo hij hem als morghen niet beter gherust ende ghedisponert vonde in zijn ghemoet, dat hij hem houden zoude van den avontmale. Andwoordde Guillame, „dat zijn meyninghe was van den avontmale te blijven; doch, zo hij yemandt te cort ghedaen hadde met woorden of daet in dese handelinghe, twas hem van herten leedt". Hij es belast gheweest teender tijdt nae den avontmaele weder te commen in consistorien.

Versoucken Saal. Verscheen Jacob Saal; versochte voer hem ende etlicke andre eenen finale ende absolute andwoorde up haerlieden anghegheven schulden. Presenteren te dien fyne haerlieder boucken ende rekeninghen in te bringhen voor de consistorie, ende oock voor de notabelen, zoot de consistorie goed dynct. Versochte oock over hem ende zijne medecomplicen copie van tguene datter bij laste van den Superintendent Sondaghe afghelesen was. Dit versochte oock mede Gottfridus.

Actum 7en January 1571 Sondaechs [1]).

5 Versoucken der diakenen. 1. De diakenen versochten dat men zoude willen soliciteren an den Bisscop om eene generale authorisaetie voor de jeghenwoordighe ende toecomende diakenen, uyt crachte van dewelcke zij zouden mueghen anveerden ende administreren de becommerde sterfhuusen van de ghemeinte, zonder telcken om een bijzonder sterfhuus een nieuwe authorisaetie te behouven.

2. Ten tweeden, dat de 2 ghesuspenderde diakenen, namelick Carpentier ende Artys, in haren dienst mueghen
fol. 143. ghestelt werden, dewijle de kercke hares dienst behouft.

---

1) Ter voorkoming van verwarring bij het gebruik, is het begin des jaars met Januari genomen. In het M. S. vindt men natuurlijk nog de oude berekening tot 25 Maart, die in Engeland eerst in 1752 is afgeschaft.

3. Ten 3en, gheven an, hoe dat 2 persoonen elckanderen verbonden hebben, up de verbuerte van 700 ℔ st., deen den anderen niet meer te betrecken ofte molesteeren voor wette. Dit verbandt es bij den eenen verbroken; dander partie gheeft de verbuerte den aermen, namelick deen helft onse ghemeinte ende dander helft an de franscher; behaudens, dat de diakenen dat vervolghen thueren coste, ende, so sij vervallen, es te vreden haere costen te rembourseren. Hierover begheeren de diakenen der consistorie advys.

4. Ten 4en, gheven an, hoe dat Pieter de Bert, visiterder van de ziecken, naer Cambrigs trecken wilt, ende heeft zijn huusvrauwe belast alle weke tontfane 5 sch. st. van de diakenen, 3 maenden gheduerende. De vraeghe es: wat zij daerinne te doen hebben?

5. Ten 5en. Daer zijn zeker broeders in de ghemeinte, die haere kinderen wel zouden doen leeren, maer hebben zeer qualick den middel om schoolghelt te betalene. De vraeghe es: ofse hierinne niet zouden mueghen van de diaekenen gheassistert zijn, ende dat Mr. Jan Cubus als schoolmeestere daertoe gherecommandert werde, diese voor eenen cleenen prijs begheert te leerene.

Andtwoordde de consistorie: Andwoorde.

Up 't1e, dat se noodich vandt sodane eene authorisaetie te vercrijghen ende daertoe oock debuoir doen wilde.

Up 't2e, daer zal men breeder mettertijdt op letten.

Up 't 3e, de consistorie vindt goed, dat de diakenen dese saeke mette fransche diakenen communiceren, ende met ghemeenen raedt ende hulpe de zaeke annemen ende vervolghen, daertoe de consistorie oock haer assistentie presenteert.

Up 't 4e, dat men Pieter de Bert de saeke up zijn conscientie bevele, dewijle hij sodane contract heeft, als dat hij 3 maenden gaigien trecken moet nae 't afsegghen van den dienst.

Up 't 5e, dat de diakenen hierin hare discretie bruycken. Men zal 't uuyten predicstoel, in de predicaetie, te passe bringhen; vermanen, dat een yder zijne kinderen ter schole schicke tot zulcken meestere, als hemlieden naest woondt ende bequame es; ende zo yemandt den middel niet en hadde, dat hij de diakenen anspreken wil, — die zullen tbeste doen.

Andwoorde der Consistorie an Saal. Up de twee versoucken Saal, es hem gheandtwoordt gheweest:

Up 't 1e, dat de consistorie mette eerste bequame gheleghenteit delibereren zal, wat men voor andtwoorde te gheven heeft.

Up 't 2e, de consistorie vindt gheenssins gheraeden, eeneghe copie uuyt te gheven, niet meer deene, dan dandere partie.

Andwoorde an IJnghelram. Up zeker scrift, bij Jan IJnghelram ande consistorie ghesonden, duer Willem Togghe, den 4en January, es Ynghelramo mondelick in consistorien gheandtwoordt, dat de consistorie verstaet, dat IJnghelram beloven moet, simpliciter zijn schult te bekennen, naer de forme die hem tCoetus prescriberen zal, oft datse ghedwonghen souden wesen voorts te procederen met hem, metten eerste ordene der Discipline.

Pieter Appele. Verschijnt Pieter Appele; gheeft te kennen, hoe hij voormaels van deser ghemeinte es gheweest, daernaer
fol. 144. ghewoondt hebbende te Sandtwich, es hier wederghekeert, zonder hem totter ghemeynte te begheven, ende den dienst ende Sacramenten te ghebruycken. Voorts zo gaet er zeker quaet gheruchte achter hem. Begheert ernstelick dat de dienaers hier naer vernemen, zonderlinghe onder de Fransche ghemeinte, ende van zulcx als metter waerheit bevonden werdt, es hij bereet boete ende satisfactie te doene, metgaders de ghemeinte ghenouch te doene van zijn voornoemde afblijven, ende begheert also wederom met stichtinghe totter ghemeinte toeghelaeten te zijnen.

Ghevraecht, wat gheruchte dattet was ende waerof, zeyde dat hij liever hadde, dat ment zelve vername, dewijle het kenbaer ghenouch was. De consistorie heeft bewillicht, huer neersticheit hierin te doene.

Actum 11en January sDonderdaechs.

Willem Togghe hadde dickmael versocht betalinghe van zeker verschoten penninghen, die hij voor de ghemeinte uutgheleit hadde. De consistorie heeft alsnu zijn billet overzien en daerin gheordonnert zo hier naer volcht: Eerst angaende de somme, 11.19.4 ₰ st,, die hier te vooren der voorgaende consistorie gheleendt zoude zijn, ofte uuyt name van de welcke hij die verschoten heeft, daervan heeft de jeghenwoordighe consistorie gheen kennesse willen nemen, noch haer datzelve andraghen, maer heeft Togghe an die van de voorgaende consistorie ghewesen, die de voorseyde 11 ₰ st. betalen ende daernaer tzijn tijdt in haer lieder rekeninghe bringhen mueghen. Ende zo vele tsurplus van zijn billet belangt, beloopende 8.14.3 ₰ st., dat es hem bewesen in de mannieren naervolghende: Eerst heeft hij ontfaen van den diakenen, 2.6.3 ₰ st. Noch van Jacob Hein 3.0.0 ₰ st. Hij is ten achter van dienstghelde totter maendt van Januari pass. 1.5.0 ₰ st. Voorts zo es hij bewesen tontfane van Jan de Cueninck onthier ende lichtmesse 2.3.0 ₰ st., — commende tsamen de voorseyde 4 pertien ter voorscreven somme van 8.14.3 ₰ st.

Togghe betaelt ende voorts bewesen.

Actum 14en January Sondaechs.

De diakenen waren weder ontboden in consistorien, ende was van hemlieden versocht als tandere tijden, datse den dienaren wat leenen soude tot opbringhinghe van huerlieden tachterheden, ende als de dienst te vooren zoude zijn, men zoude hemlieden huere penninghen wederom gheven. Voorts datse zouden hemlieden willen schicken, omme mette dienaers om te gane alle maenden,

Versouck der consistorie an de diakenen.

ghelijck men in de Fransche kercke doet. Hierup hebben de diakenen begheert tsamen te spreken ende andtwoorde te bringhen Sondaghe naest.

Angaende Enghelram.

Memorie: dat op ghisteren de consistorie extraordinaerlick vergaederde, om te delibereren up de voorstellinghe Enghelrami, zo verre hij niet beloven en wilde zijn schult te bekennen. Enghelram verscheen, ende nae langhe handelinghe zo presenterde hij eyndelinghe een briefken, bij twelcke hij beloofde, onder zijn handtscrift, zijn schult te bekennen, nae zulcke forme als hem de dry kercken prescriberen zouden, doch met zeker exceptien int zelve sijn scriftken vervattet. Aldus zo es de zaeke weder
fol. 145. uutghestelt om metten drie kercken te communiquieren

Actum den 18en January sDonderdaechs.

Vermaninghe an Pauwels de Cueninck.

Pauwels de Cueninck es vermaendt gheweest bij den dienaers van openbare beganghen dronckenscap, twelke de wijle hij ontkende, belovene zijn straffe ghewillichlick te draghen, zo verre als metter waerheit zulcx over hem blijcken can, — zo es gheadvisert gheweest, de ghetuyghen, die van der zaeke weten, in consistorien tontbieden jeghen Sondaeghe per Dormael. Ende alzo es Paulus laeten gaen mettene vermaninghe, tot dat men hem weder ontbieden zal.

Clachte Sanctes contra Marguinas.

Balthasar Sanctes, diakene, verclaart, wat uuytstaens hebbende met Franscisco Marguina, waarvan hij hem submittert int oordeel deser consistorie. Versouct derhalfven eenen dach bestemt thebbene, ende Franciscum opontboden, om zijn saeke an te gheven. De consistorie heeft Dormael belast, Franciscum tontbieden op Sondaeghe, ende Sanctes alsdan mede te verschinen.

Angaende Enghelram.

Jan Enghelram es voor consistorien verschenen, alwaer hem ghelesen es gheweest in Franchoysche ende in Duytsche de forme van schultbekenninghe ghemaekt bij den dry kercken. Hij es oock langhe ende breedt vermaendt gheweest

bij de consistorie tot boetveerdicheit ende bekentenesse zijnder feylen, die hem wederom ten deele anghewesen zijn gheweest, in zijn scrift des 20en July.

Andtwoordde Enghelramus, dat hij zijne schult gheenssins ghesinnet was te bekennen nae de forme hem voorghelesen, want hij tzelve met goeden conscientie niet zoude connen doen.

Es besloten, hem dezelve forme noch eens te communiquieren, uutghescreven ende overghesett in Duytsche, ende Saterdaghe extraordinairlick te vergaederen, omme, zijn andwoorde ghehoort, te deliberen, wat voorts in de zaeke te doene staet.

Actum 21en January 1570 Sondaechs.

Pieter Pieterssen, in „den Grauwen Hondt", tuychde, dat Pauwels de Cueninck in een Quest[1]), extraordinairlick voor Kersdach ghehouden, anghegheven es gheweest voor een dronckaert ende twistmaeker onder zijn ghebueren. Hierof zal een Ynghelsman, ghenaempt Mr. Philips, breeder tuychnis gheven. Es anghenomen bij Soen denzelven te spreken. Tuychnis contra Pauwels de Cueninck.

Balthasar Santes verscheen teghen Franciscum Marguinas, hem heesschende de somme van 5 ₶ st. 9 sch. in renten. Franciscus kende de schult ende beloofde te betalene alle maenden 5 sch., ende zo hij een maendt in faute bleve, zo dat deene maendt dander achterhaelde, zoude de schult al ghevallen zijn. Dit accepterde Santes ende zijn als overdreghen met malcanderen, bij intercessie der consistorie. Verdrach tusschen Santes ende Marguinas.

Guillame Cocq, in consistorien ontboden, es voorghehouden ende ghevraecht gheweest, of hij noch persisterde bij zijne beschuldinghe contra Sylvanum ghedaen, fo. 142. Andtwoordde Cocq, dat: jae. Ende was hem derhalfven belast, zijn tuychnis op den voet in te bringhen, twelcke hij dede. Ende bracht voor tuychen: Adriaen Daniels Handelinghe met Guillame Cocq. fol. 146.

---

1) Quest, nog in het Engelsch gebruikelijk in den zin van: gerechtelijk onderzoek.

ende Jacob van Aeken, eertijts ouderlinghen in de secrete ghemeinte tAndtworpen; dewelcke, verscheydelick gheëxaminert, ghetuycht hebben als hiernae volcht:

Tuychnis per Cocq.

1. Ende eerst Adriaen, zeyde: hoe dat hij in een Synodus gheweest es tAndtworpen, daer diversche predicanten waren, ende onder andere Mr. Jooris Sylvanus, daer besloten was, dat den Christenen vrij stondt, met bepuamen middel, sonder ghewelt, de ghevanghenen Christenen uuyt te helpen. Ghevraecht, oft hij Sylvanus heeft hooren sustineren ofte toestaen tpunct van de beschuldinghe van Cocq, andtwoordt: neen.

2. Jacob van Aeken zecht, dat hij oock in den voorghemelden Synodus was, omtrent den jaere 1562, ende onder andere ministers was daer Sylvanus. Zecht, dat daer besloten was, up tadvys ende onder de correctie van die van Londen, Geneven ende Embden, dat men de ghevanghene om de religie der hueverheit mocht uuyten handen nemen, tzij met ghewelt ofte upbraeke.

Welck besluyt Hermannus, een van de ministers die in de Synode waren, daernae heeft helpen tot excecutie stellen, int ontweldighen van twee ghevanghenen uuyt handen der sergeanten, diese nae de ghevanghenes leiden, twelck hij deposant zelve heeft zien gheschieden tAndtworpen, omtrent de Vischmerckt.

Ghevraecht, of hij wel weet dat Mr. Jooris zoude eyghentlick ghesustinert ofte verwillicht hebben tpunct, daermede Guillame hem beschuldicht, ofte dat hij tvoorseyde besluyt in de Synode soude hebben helpen voorderen ende houden staende? — andtwoordt, dat hij zulcks niet en can ghezegghen, want al waer het waer, zo es hem zulcx duer lancheyt des tijdts uuyt memorien.

Guillaume es ghevraecht of hij breeder tuychnis wilde inbringhen. Hij andtwoordde, dat hem dochte dat hij ghenouch ghedaen hadde.

Diakenen ver-

De diakenen hebben verwillicht metten dienaren om te

ganen, om tghelt van den dienst in te halen, zo an hemlieden dickmael versocht es gheweest, met protestatie dat sij een maendt ofte 2 prouven mueghen, ende zien oft zulcx zonder schade der ghemeinten zal connen gheschien. willigheu om te gane metten dienaers om den predicantenghelt.

Hedent in de voormiddaechsche predicatie es der ghemeinte angheseit, bij besluyte der consistorie, als dat de jeghenwoordighe auderlinghen donderdaeghe naestcommende opentlick voor de ghemeinte rekeninghe doen zullen van huere handelinghe ende administratie van den ghelde, datse tot den dienst ontfaen hebben, ende van tguene datse in de nootlicke affairen der ghemeinte uuytgheleit ende verschoten hebben sichtent den tijdt datse in dienst der ghemeinte zijn gheweest. Vermanende derhalven een yegelick hem ten voorseyde tijde in de kercke te vindene, om de rekeninghe te hooren ende die te approberen oft wederlegghen, zo se redenen daertoe hebben. Angbevinghe nopende de rekeninghe der dienaren.

fol. 147.

Actum den 28en January Sondaechs.

Thomas Soen dede rapport van tguene dat hij vernomen hadde van Mr. Phips angaende Pauwels de Cueninck, zo hem belast hadde ghezijn den 18 ditto; twelck was, dat dezelve Pauwels een onghetijdich dronckaert ende beroerlick ghebuer es, die quaet regement in zijn huus houdt ende zijn wijf dickmael smijt. Tuychnis angaende Pauwels de Cueninck.

Donderdaeghe lestleden, 25en January, deden de auderlinghen rekeninghe van alle de handelinghe ende ontfanck van de ghelde, datse totten dienst ende anderssins ontfaen hadden, ende van tguene datse daer jeghen in de nootlicke affairen der ghemeinte uutgheleit ende verschoten hadden sichtent datse in dienste gheweest zijn totten daeghe voorscreven; welcke rekeninghe, bij adviese ende accorde der ghemeinte, ghealllouert ende ghesloten es gheweest in de mannieren naervolghende: Memorie.

Eerst:

. . . .

Slot van de rekeninghe.

De auderlinghen int generale zijn bevonden meer uuytghegheven thebbene dan ontfaen . . . 22.19.6 ℔ st.

Nota. Daer rust een billet, inhoudende breeder particularisaetie van deze int secreet van de consistorie.

Men es Dom. Gottfrido ten achter ende schuldich over een jaer en half, ten advenante van 30 ℔ 'sjaers . . . . . 23.15.0 „ „

Item D. Bartholdo, tot Lichtmesse naestcommende, als over een jaer ende 9 maenden, ten advenante als boven . . . . 21. 5.0 „ „

Mr. Jooris, over een jaer en half, midts 7 ℔ st. van zeker oncosten inghebrocht ende gheallouert . . . . 21.10.0 „ „

Willem Togghe, van zeker verleet, nae uuytwijsen der acte van 11e January 1570[1] 2. 3.0 „ „

91.12.6 ℔ st.

Actum den 1en February sDonderdaechs.

Roze contra Susanna, weduwe van Jan de Roze.

Up zeker different, anghegheven bij Jacob de Roze jeghen Susanna, weduwe van Jan de Roze, zijnen zuene, es bij der consistorie gheordonnert, nae submissie van beede partien, ende nae diense Jan Beele, testamenteur van den overledenen Jan, gheëxaminert hadde, dat Jacob der voorseyde Susanna restitueren zal zulck als hij van haer heeft, als namelick: eene manshoet, een lae van een ghetauwe[2] ende eenen korf. Ende, dat ghedaen, dat Susanna hem alsdan gheve 10 sch. st.; ende dat beyde partien hiermede hemlieden te vreden houden, zonder meer van elckanderen te heesschene.

Yughel Marselis met weduwe Hille.

IJnghel Marselis, weduwaere, van Bruessele, ende Catherine, weduwe van Joos van Hille, gaven an van voorghenomen huwelick ende versochten haere uutroupinghe, die hemlieden gheaccordert waren voor Sondaghe teerste.

fol. 148.

1) In de uitgave 1571, Cf. p. 258, noot. 2) Weefgetouw.

Theunyn Baillys, huusvrauwe van Franciscus, es vermaendt gheweest, datse ghedoocht heeft oneerbaerheit te gheschieden thueren huuse. Zou ontkende datter faict gheschiet was; maer bekende qualick ghedaen thebbene, datse oorsaeke van suspitie daertoe ghegheven heeft, ende was te vreden haere schult te bekennen. De consistorie heeft gheordonnert, haere schult te bekennen in jeghenwoordicheit van eenen auderlinck of twee voor de gonen, diese mette voorseyde daet vererghert heeft, namelick etlicke van hueren ghebuers; twelck ze annam te doene. Huusvrauwe Fransiscus Baillys schultbekenninghe

Actum 2[en] February sVrijdaechs,
Lichtmesse.

Jan de Weze, van der franscher ghemeinte, weduwaere, ende Janneken Overdaats, van Enghein, zijn gheaccordert haerlieden uutroupinghe om te mueghen trauwen. Jan de Weze met Janneken Overdaats.

Twee gheloofweerdighe broeders, Jan Beele en Gillis Zeghers, tuychen datse wel verzekert waren, dat de vrienden der dochtere hierin verwillichden.

Hiervooren, fo. 145, 18[en] January, staat, hoe dat Enghelramo lectura ghedaen was van de forme van de schultbekenninghe bij den Coetus ghemaeckt, ende den 20[en] January was weder met hem ghehandelt ende was hem de forme, in duytsche overgheset, voorghelesen. Enghelramus protesterde bij zeker scrift, dat hij met dese zijne schultbekenninghe geen prejudicie doen en wilde der leere van der overheit ende van harer authoriteit en officium, ende van der onderdanen ghehoorsaemheit tot dezelve etc. Angaende Enghelram.

De consistorie heeft, om hem alleszins te winnen, dezelve suspitie wel willen weren, ende totter forme van schultbekenninghe ghevoucht zeker clause, inhoudende: „datse met IJnghelramo angaende de voorseyde puncten in gheen differentie noch gheschil en hadde gheweest, noch alsnoch en was". — Aldus ghecorrigeert den 8[en] February

an° 1571. *Barthold Wilhelmi.* — (Welcke clause hem ghelesen ende herlesen was. Ende hij en wister niets toe te zegghen).

Daernae versochte Enghelramus, dat men etlicke stucken uuytlaeten ende etlicke puncten ende woorden versoeten zoude in de voorscreven forme, die (zo hij zeyde) te hart waren, ende dewelcke hij met goede conscientie nemmermeer zoude hebben connen bekennen. Ende, dewijle het zeer laete in den avondt was, jae, al meest 9 huuren, zo es men ghescheyden. De handelinghe wordt verdraeghen totten naeste daeghe.

Den 28en January, Sondaechs, verscheen Enghelramus, ende teekende uuyt, bij toelatinghe der consistorie, etlicke puncten, totten nombre van 8, daarinne hij veranderinghe ende versoetinghe begheerde, alzo men breeder zien mach bij den ghetranslateerde forme van schultbekenninghe.

Noch actum den voorscrevenen 2en February.

Noch angaende Enghelram.

De consistorie ghedeliberert hebbende up de uuytgheteekende puncten IJnghelrami, zo hierboven in de acte, 28 January, ghesecht es, heeft een nieuwe forme bescreven, in dewelcke sij achtergelaeten ende versoet heeft meest al dat Enghelram begheert hadde, behoudende nochtans de substantie van de 1e, om den Coetus niet tē pre-
fol. 149. judicieren, up datse hem eenichsins winnen mocht ende der zaeke een eynde hebben.

Enghelramus es verschenen; hem es lecture ghedaen van de nieuwe forme, ende ghevraecht, of hij er noch yet toe te zegghen hadde. Andtwoordde: dat hij niet conde verclaren, of hijse annam of niet, voor anderstondt, dat zeker zwaricheden gheslist waren, die hier Sondaeghe lestleden invielen, terwijle men dese zaeke handelde; al twelck hij bij scrifte vervatet hadde. Versouckende, dat de consistorie tzelve lesen ende daerof oordeelen zoude.

De consistorie heeft hem voor andtwoorde ghegheven, datse gheen nieuwe zwaricheden verhandelen wilde voor de jeghenwoordighe zaeke gheslist was, daer men alreede zo veele ende langhe an ghearbeyt hadde, ende belasttese hem derhalfven cathegories tandtwoorden, of hij de forme annemen woude of niet. Enghelramus persisterde in zijn versouck ende es daermede henen ghegaen.

De consistorie heeft voorts besloten, ghemerct zijn onbehoorlicke handelinghe ende uuytvluchten, dat men hem der ghemeinte zoude voorenstellen, ende met éénen beworpen een forme, om Sondaechs daernaer van den stoel te vercondighen, inde mannieren zo hierna volcht, van woorde tot woorde:

„Christelicke Broeders ende Zusters!

„Daer es een broeder, met name Jan Enghelram, die in zeeker zaeken (door welcke niet anders dan twist ende oneenicheit in der ghemeinte ontstaen konde) van overlanck heeft blijven wederstaen niet alleene den goeden Christelicken raedt der consistorie, maer oock het besluyt der maendtlicker Vergaederinghen van den dry uuytlandtschen ghemeinten hier, binnen Londen, ende dat met verscheyden onordentlicke middelen. Voorstellinghe Enghelrami.

„Hieraf ten vele ende verscheyden stonden vermaendt zijnde, zo wel bij den voorseyde dry ghemeinten, als bij der consistorie ende anderssins int particuliere; ende dat bij alle den middelen, neersticheden ende lanckmoedicheden, die den dienaren mueghelick es gheweest te ghebruycken, om hem tot bekentenesse ende beteringhe zijnder feylen te bringhen, hoewel hij achter nae den dienaers eeneghe goede hope ghegheven hadde, dese vermaninghen nae te commen, zo de consistorie etlicke woorden, die hij achtede in de schultbekentenesse te hardt ghestelt te zijne, wilde een weynich versoeten; twelcke alles de consistorie nae

zijnen versoucken, om hem te moghen winnen, oock ghedaen heeft.

„Dan nochtans heeft hij ten letsten, met onbehoorlicke uuytvluchten, betoont, in zijne onghehoorsaemheit verhardt te zijne; zo dat alle menichfuldighe neersticheden, hiertoe als vooren angheleit, tot noch toe onvruchtbaer ghebleven zijn, tot groot leedtwesen ende hertgrondelicke bedroefnesse der dienaren der consistorie; die derhalfven ghedwonghen zijn, den voorseyden Mr. Jan, onsen broeder, U. L. voor te stellen, ende Ulieden al te samen te vermanen, nae heysch Christelicker liefde, die haeren naesten salicheit altijt souckene es, den Heere neerstelick voor hem te bidden, ende oock alle andere bequame middelen van vermaninghe uuyt Godts Woord an hem te gebruycken, waerduere hij ghebracht mochte werden tot warachtich ghevoelen ende beteringhe zijnder feylen, tot lof ende eere Godes
fol. 150. ende stichtinghe zijnder ghemeinte".

Sondaechs 4en February.

Nopende Jan Ynghelram.

De consistorie vergaderde smorghens voor de predicatié, om noch eens toverziene de forme van de voorstellinghe Enghelrami. Enghelram zandt duer D. Gottfridum der consistorie een scriftken, daerin hij begheerene was, metten dienaers noch eens te spreeken, belovende alle-vlijt an te legghen omme tot vereeneghinghe te commen. De consistorie heeft up tzelve briefken weder ghescreven:

„Ick, Jan Enghelram, belove an te nemen zodane forme van schultbekentenesse, als de consistorie up mijn versouck ghemoderert ende Vrijdacghe lestleden mij voorghelesen heeft, ende dezelve bekentenesse nae die forme te effectuëren Sondaeghe naestcommende, sonder langher uuytstel". Met welck briefken de consistorie ghedeputert heeft Pieter de Bert ende Jacob Heyn, met laste, Enghelramo an te zegghen, zo hij dat teeckenen woude, dat men de voor-

stellinghe achter houden zoude: daer niet meer mede voortgaen zoude.

De ghedeputerden brochten voor andwoorde, dat hijt niet teekenen woude. Ende alzo es de voorseyde forme van voorstellinghe afghelesen gheweest.

Verscheenen naemiddach, nae de predicatie, in consistorien, Jan Davelu, Reynier Pastor, Willem Togghe, diakenen, versouckene te weten, waerover sij Enghelramum zoude vermanen.

Versoucken etlicker broederen angaende de voorstellinghe Enghelrami

Andtwoordde de consistorie, hoe dat het Coetus een sententie over hem ghegheven hadde ende vele met hem ghehandelt, zo van ghelijcken de consistorie oock ghedaen hadde, om hem te bringhen tot schultbekenninghe, nae de forme bij den Coetus bescreven. Na vele verscheyden handelinghen heeft hij de forme begheert te ziene. Die ghezien hebbende, zeyde: zo verre de consistorie versoeten wilde etlicke puncten, die hij zeyde te hart ghestelt te zijne ende die hij met goedt conscientie niet zoude connen bekennen, — dat hij al doen woude, dat een Christen schuldich was, also breeder in de voorstellinghe, hedent afghelesen, ghespecificeert was. Hier inne heeft hij zijne beloften niet ghehouden, maer zouct met nieuwe uutvluchten ende voortbringhen van nieuwe questien ende twisten, alle de handelinghen der consistorie onvruchtbaer te maeken. Derhalfven hebben hem de broeders te vermanen over zijn wederspannicheit ende ongehoorsaemheit beyde teghen den Coetus ende zijn consistorie.

Beste anvaert dese acte niet. Item Togghe. Item Davelu.

Jacob van Aken ende Ottho den Kistmaeker versochten oock te wetene, waerover zij Enghelram vermanen zoude. Hemlieden wierdt oock de voorseyde andtwoorde ghegheven.

Item.

De dienaren hielden den diakenen voor, hoe men de tachterheden der kercke zoude mueghen te vooren bringhen. De diakenen gaven voor andtwoorde, so men de Psalmen Datheni toeliete te singhen, dat men een goede somme van de ghemeinte zoude upbringhen.

Angaende de tachterheden.

Remeux Slosse, weduwaere, ende Ebbe, weduwe van

Huwelicke.

Rems Juut, begheerden sich ten eersten avontmale ter ghemeinte te begheven ende oock ten H. Eestande, versouckene hare uutroupinghe. Resolveert: dat men ter eerster gheleghentheit der ghemeinte haerlieder voornemen angheven zal, ende, zo yemandt yet daer teghens wiste, dat hijt comme angheven. Ende daerentusschen zal men voortgaen
fol. 151. mette uutroupinghe.

Actum sDonderdaechs 8[en] February.

Versouck Emanuelis.

Verscheen Emanuel Demetrius, eertijts afghesneden om zeker zaeken, spruitende uuter zaeke Adriani Hamstedii, versouckende, als tanderen tijden, dat de consistorie zijne zaeke wille overzien ende oordeelen wat hij schuldich es te doene, om metter ghemeinte te versoenen. De dienaers belooft metten eerste gheleghentheit daer af te handelen.

Besluyt angaende de Prophetie.

Anghezien binnen eenen jaere herwaerts dickmael vele onstichtighe propositien ende vraeghen anghegheven zijn gheweest in de Prophetie, die men, nae ghewonelicke manniere, alhier in de ghemeinte alle Donderdaeghe houdende es, meer streckene waren tot verwoestinghe ende deylinghe der ghemeinte int twisten ende tweedracht, dan tot Godtsalighe leeringhe ende onderwijsinghe, — so es bij de consistorie voor goedt anghezien gheweest, dezelve prophetie voor eenen tijdt nae te laeten. Ende, om tzelve mette meeste stichtinghe te doene, dat de minister, wiens buerte het werdt van hedent in 8 daghen te prediken, zal in den stoel gaen prediken, ende, zijn sermoen gheëyndicht zijnde, zijn afscheet maken metten ghebede ende Psalme, zo men up een predickdaeghe doet; twelcke daernaer dandere ministers achtervolghen zullen, elck in huerlieden keer. Hierentusschen zal men raedtslaeghen, zo 't oorboirlick werdt, de Prophetie gants nae te laetene, oft anderssins yet daervan te ordonneren, dat tot leeringhe ende stichtinghe der ghemeinte zouden mueghen dienen.

Anghezien de diakenen anghegheven hebben Sondaeghe lestleden, dat men vele ghelts soude upbringhen tot betalinghe van de tachterheden der ghemeinte ende sonderlinghe van den ministren, so men de Psalmen Datheni synghen mochte, ghemerct, dat de gantsche ghemeinte daertoe van over langh groote begheerte ghehadt ende tzelve menichmael ande ouderlinghen int particulier heeft ghedaen versoucken, — so es bij de gantsche consistorie besloten gheweest, dat men vortan de Psalmen Datheni synghen zal in dese ghemeinte, behoudende nochtans den Catechismum Micronii ende de oude Kerckelicke Ordinantien; welverstaene en met expresse conditie, dat de ghemeinte huer debuoir oock te beter doe, om de tachterheden te helpen upbringhen. Ende angaene de tijdt, wanneer men beginnen zal, die zal bij de consistorie gheadvisert ende der ghemeinte anghegheven werden. Besluyt angaende de Psalmen Datheni.

De redenen, die de consistorie tot dese veranderinghe ghemovert hebben, zijn onder andere dese:

1. De groote begheerte van overlanck van meest de gantsche ghemeinte.

2. Dat de Psalmen Datheni in beter ende bequamer Nederlandtscher sprake staen.

3. Datse accorderen in de wijse mette Francsche Psalmen.

4. Datse in alle ghemeinten in IJnghelandt ghebruuct worden, uutghenomen hier ende te Sandtwichs, ende voorts in alle ghemeinten over zee.

5. Dat men onghetwijffelt dese, ende niet de guene Uutenhovii in onse Vaederlande overal singhen zal, zo de Heere ons daer eens openinghe verleendt, etc. fol. 152.

Sondaechs 11 Februry 1571.

Als hedent, nae den besluyte des Coetus, Maendaeghe lestleden ghedaen, es der ghemeinte anghegheven gheweest, hoe dat men vortan gheen lidtmaten deser ghemeinte, wie Besluyt angaende et trauwen in de yngelsche kercken.

datse zouden mueghen wesen, en zal toelaeten te trauwen in de ijnghelsche kercken, tenzij datse hare uutroupinghe alvooren ghehadt hebben in dese ghemeinte.

Oppositie ende quytinghe derzelve angaende thuwelick van Janneken Overdaedt met Jan de Weze.

Verscheen Olivier van de Fede, van buuter ghemeinte, ende vertoochde hoe Janneken Overdaadt, een suster deser ghemeinte, verlooft met Jan de Weze, omtrent een maendt voor Kersmisse lestleden, hem leedde in zeker herberghe, ghenaempt „tSt. Janshoof", bij Ludtgat[1]), alwaerse hem beloofde nemmermeer gheenen anderen man te neemen dan hem, Olivier, alwaert oock dat haer moeder daerin niet en consenterde.

Ghevraecht, of hij oock haer reciproquelick sodane belofte ghedaen heeft, andtwoordde: „hij hadde zo vele ghedaen, als dat hij niet vrij staen zoude, een ander te trauwen". Anderwarf ghevraecht, wat woorde hij ghebruuct heeft in de belofte die hij huer dede; item derdemael, vierdemael, etc., en heeft daerup niet willen andtwoorden, dan altijdt met twijfelachtighe redenen ende uuytvluchten.

Janneken, hierover gheëxaminert, bekende wel datse met hem inde voorseyde plaetse gheweest hadde, aldaer van hem versocht ende gheleedt zijnde, maer en heeft hem noint absolute belofte ghedaen, dan met conditien, zo haer moeder daerinne consenterde ende de persoonen, die se hier heeft voor huer vrienden; mette welcke zou huer beraet ghenomen hebbende, heeft hem afghesecht voor Kersdach lestleden, zo datse gheenssins acht, an hem ghehouden oft verbonden te sijnen.

Tuychnis voor Janneken.

1. Jan Beele, een broeder deser ghemeinte, tuychde hoe dat hij Olivier Maendaeghe lestleden up dese zaeke examinerde, dewelcke hem bekende, datter noint effectuële belofte en was, dan een alleenlick, ende eene raminghe ende voornemende futuro. Beele vermaende hem hierover ende hij bekende zijn faulte. Daernae es Olivier

1) Ludgate's hill.

ghecommen, in presentien van Beele ende Jan Feuillot, daer hij Janneken de handt gaf, zegghende: „vaert wel, God gheve u geluck ende salicheit", ende bekende, dat hij dese oppositie voortghestelt hadde, omdat Janneken hem voor een dronckaert ghescholden ende gheblammert hadde.

2. Jan Feuillot, hierop ghehoort, verclaerde, dat het warachtich was.

3. Dhuusvrauwe van Gillis Zeghers tuychde, dat de jonckman ende de dochtere beyde thueren huuse hebben ghezijn over een maendt, daer hij, ghevraechd zijnde, of hij yet wiste te zegghen tot huer, expresselick andtwoordde, dat: neen. Zeyde voorts: „diet zegghen, en zegghent uut mijnen monde niet".

4. Hubrecht Elinck, auderlink, tuychde, dat hij Olivier vraechde up de Kersavondt lestleden, hoe het stondt met hem ende Janneken, ende dat Olivier hem voor andtwoorde gaf: „die kersse is uuyte". **fol. 153.**

De consistorie, de zaeke gheëxaminert hebbende, — anghemerct Olivier gheen prueve en con voortbringhen, ende al dade hij, dat het een clandestine belofte es, die, naer Godlicke ende weerlicke rechten, nul ende van onweerden es, daerbeneven oock maer van eender zijde ghedaen, — heeft de oppositie verclaert voor nul, ende gheordonnert voortganck. Daerentusschen Janneken vermaendt van huer groote lichtveerdicheit ende stouticheit, van datse met een jonckman alleene huer vervoordert hadde in een herberghe te gane, waerover zou leetscap toonde ende huere schult bekende. **Besluyt.**

Rutgher Steven contra Sebastiaen Pieterssen.

Rutgheer Steven beclaegde sich van Sebastiaen Pieterssen, schoolmeestere, van dat hij zijn kindeken, dat hij met hem besteet hadde, al te onredelick ende onchristelick ghehandelt hadde, waerof het een groote ziecte ghecreghen heeft, — versouckende dat Sebastiaen hierof beteringhe doe ende doncoste van meesteren betaele. Zecht, dat hij Sebastiaen hierover anghesproken heeft, ende hem

ghepresenteert, de zaeke bij mannen te laeten slissen, ter presentie van Hans Clarcx ende Gheeraert Artijs, maer hij wilder selfs nyet nae hooren. Es gheordonnert, dat Rutgheer zijne tuughen inbringhen ende Sebastiaen voor consistorien alsdan doe verschijnen.

Pieter de Bert, auderlinck, verclaerde, ende Hubrecht Elinck, oock auderlinck, tuychde, dat zij ghehoort hebben van de ghebuers, als dat Sebastiaen tkindt te middernachte ende tontijde onredelick ghesmeten heeft, ende daerover van etlicke broederen vermaendt gheweest.

Etlicke broederen angheven angaende de voorstellinghe Ynghelramy.

Verschenen Jacob Saal, Franchois ende Jan Clercx, Jan Davelu, Gheeraert Artijs, Guillame Cocq, Jacob van Aeken, ende noch 4 of 5 andere broeders. Vertoochde Saal uut naeme van al:

Ten eersten, hoe dat int voorstellen Enghelramii d'ordeninghe der Christelicke discipline van Jan à Lasco, hier van ouden tijden ghebruuct, niet gheobserveert hadde gheweest. Item, dat de dienaers zijnen naem, ende niet zijn zonden, hadden verclaert.

Ten 3en, dat sij in de consistorie verschenen waren, om zijn feylen te wetene, ende dat men hemlieden versonden hadde an Enghelramum.

Ten 4en. Zij hebben Enghelramum vermaendt, volghende de belastinghe van de consistorie, ende hij heeft hemlieden zijne andtwoorde ghegheven in 2 briefkens, die sij der consistorie presenteerden omme toverziene, ende daerinne te handelen tot behoudinghe ende niet tot verderfve. Versochten ook te ziene de sententie, die tCoetus over hem ghegheven heeft, want hij hemlieden wijs maect, dat dezelve inhoudende es saeken, die zeer teghen Gods Woordt strijden.

De consistorie heeft alvooren de broederen vermaent van huerlieden onordentlicheit ende lichtveerdicheit, datse de consistorie quamen beschuldighen, hoewel sij schoon gheprotestert hadden, dat sijt niet beschuldicherwijse gheseit hadden, — hemlieden vertooghende wat hueres officium was

in dese zaeke. Ende voorts, antwoordende up de angheghevende puncten, verclaerde:

Up 't1e, angaende de ordeninghe: dat de consistorie daeranne niet zo preciselick verbonden en es, want daer vele ordeninghen zijn int ordinantiebouck, die niet gheobservert en worden in alle zaeken. Oock zo en was dordonantie, die zij voorwendden, niet ghebruuct gheweest in **fol. 154.** vele zaeken bij de voorgaende consistorie.

Up 't2e: dat was bij den broederen niet warachtelick voortghestelt, want et contrarie blijct bij de afghelesen forme van de voorstellinghe.

Up 't3e: dat was oock zo niet als zij aangaven.

Up 't4e: de consistorie heeft de scriften Enghelramy overzien, ende zecht, dat dezelve inhouden: eensdeels, van zijne ghewonelicke uuytvluchten, ende eensdeels, zaeken, daerinne hij der waerheit te cort doet.

Up 't5e: de consistorie zal adviseren, ofse de sententie des Coetus voor de ghemeinte publiceren wil, of niet.

Ende voor een afscheet verclaerden de dienaren den broederen, dat se niet en verstonden, hoedatse mette voorstellinghe de ghemeinte tot revisituers van de handelinghe ende sententie stellende waren, opdat een yder van de saeke nae zijn verstandt zoude gaen oordeelen; want dat en waere gheen rechte ordeninghe, maer een ghewisse confusie ende werringhe, die oorsaeke gheven zoude van de ghemeinte gantz partijdich deen teghen den andere te maeken. Derhalfven vermanen de dienaers den broederen: datse haer schuldighe plicht beter ande voorseyde Enghelramum bewijsen zouden, — int corte anbringhen, watse met hem uutgherecht hebben volghende de vermaninghe, over 8 daeghen ghegheven an Jan Davelu, Renier Pastor ende andere, — ende zo Enghelram hem van onghelijck wil beclaeghen, daer zijn andere kercken, daer es de E. Superintendent, an dewelcke hij zijn doleance doen mach. Dat es de rechte ordene ende middele, ende

niet den guenen, die de anghevende broeders voorstellen, waermede zij schijnen, selve kennesse van de zaeke te willen nemen, twelck hemlieden niet toe en compt, als voorseit es.

'sDonderdaechs 15en February.

Tuychnis voor Rutgheer Steven.

Mayken, huusvrauwe van Coenraad Janssens, uyt Zuudtwerck[1]), tuycht, dat se 8 daeghen voor Kersdach zach Sebastiaens huusvrauwe tkindt van Rutgheer steeken in eenen heemer met coudt water, metten eers ende voeten, ende gaf daernaer noch eenen oorbant[2]) of twee.

Cornelis de Vos ende zijn huusvrauwe bekeunen haere schult.

Verscheen Cornelis de Vos ende Margriete van der Eertbrugghe, daervan ghementionert es fo. 126, verclarende, hoe dat se sich hadden laeten tsamen spreken in de ijnghelsche ghemeinte, overmidts datter gheen tijdinghe van Andtworpen en quam, ende dattet hemlieden niet gheleghen en was, zo langhe te verbeyden. De consistorie heeft se vermaendt van huere feylen, ende voornemelick Cornelis van zijnen lueghen; waervan zij beyden berau ende leedtscap betoonden ende haer schult bekenden; versouckende in de ghemeinte ontfanghen te mueghen zijn, ende belovende voortan stichtelijk te leven. Zijn belast Sondaeghe te verschinen, metten andworde, in de examinaetie des gheloofs.

Beste gheeft Enghelrams scrift over.

Ghelain de Beste gaf der consistorie een scriften, dat Enghelram hem hadde voor andtwoorde ghegheven, als hij hem vermaende.

Protestatie Gottfridi.

Also men dacten van de voorgaende dach las voor consistorie, nae costumen, ende ghecommen zijnde totte 2
fol. 155. besluyten angaende de Prophetie ende de Psalmen, zo protesterde D. Gottfridus daer jeghen, dat hij van anderen ghevoelen was, maer en wilde hem jeghens de consistorie niet opposeren. Ende eerst angaende het naelaeten der Prophetie, zo men hem zulcx opleyde, hij zoudt nae-

---

1) Southwark. 2) Oorbant of Oorwant: klap.

commen. Ende angaende de Psalmen, hoewel hij oock contrarie ghemelt, nochtans zo men de ghemeinte daermede voorderen conde, hij en wildet niet teghen. De gantsche consistorie verclaerde hierjeghens, dat hij zijnen voyx int besluyt absolutelick gaf totter veranderinghe der Psalmen.

Verschenen Lucas Mayaert, Clement van Driessche, Lucas d'Heere, Joannes Moyenss[ne], Franciscus Marguinas, vertooghende, hoe se te samen Ynghelramum vermaendt hadden, ende met hem ghehandelt hebben volghende de voorstellinghe. Ende zulcx alsse met hem uuytgherecht hebben, dat hebben sij bij scrifte vervatet, twelck zij der consistorie overleveren. Angaende de voorstellinghe Enghelramy.

Beclaechden sich de voorseyde broederen van datter etlicke andere waren, als: Jacob Saal, Claude Dotignys ende haere complicen, dewelcke versamelinghen houden, ende Enghelramum schinen voor te stane jeghens de consistorie, waeruuyte vele twisten, factiën ende tweedrachten ontstaen onder de gantsche ghemeinte. Ende niet alleene versamelen dezelve personen in de kercke, maer oock buuten op straete, ghelijck zij, vertoonders, Sondaeghe avondt zeer laete selve ghezien hebben. Dit zelve tuychde oock Arendt de Costere warachtich te zijne, ende vermaende se te scheyden, om de ijnghelsche gheen erghernesse te gheven.

Marguinas beclaechde sich, dat Enghelramus hem weder voor de broederen beschuldicht hadde van den Uria'sbrief, ende begheert daerom een eynde ghemaect thebbende van de zaeke.

Tobias de Bey, weduwaere, ende Agnees van der Poest, versoucken sich ten huwelick te begheven. Agnees begheerde huer ter ghemeinte te begheven. Huer vaedere, Adriaen Verpoest, verscheen mede ende consenteerde int huwelick. De dienaers hebben haer versoeck verwillicht ende belast Agnees, Sondaeghe in de examinaetie te verschinen. Huwelicke.

Angaende de voorstellinghe Enghelram.

Verschenen wederom Saal, Dotignys, Lamoot, Togghe, Clercx, Artys, Pieter de Bert; begheerende, dat de zaeke Enghelrami tot Godlicken ende Christelicken eynde mochten ghebrocht werden.

Ende onder anderen differentie, diese zeer vele hadden metter consistorie over desen handel, verclaerde Saal, dat hij niet voor recht achtede, dat de Coetus finale sententie ghesproken hadde over Enghelrams boucxken. Achtede oock, dat den Coetus zulcx niet en vermochte, noch oock daertoe gheautorisert es, ten waere dat men dautorisaetie toochde.

Item, ten was hemlieden niet ghebleken, noch van Enghelram, noch van ons, dat Enghelram wederspannich, hartneckich ende onghehoorsaem zij gheweest.

Item, ten was gheen mannieren, sodane clausen bij te voughen, als de consistorie achter de schultbekenninghe Enghelrami ghevoucht hadde, te wetene: „als dat se niet different en waren met Enghelramo". Lamoot zeyde angaende den Coetus: „dat de consistorie zeer qualick ghedaen hadde etc., datse der ghemeinte sodane een jock up den hals hadde ghelecht, ende deselve ghebracht onder de slavernye des Coetus". Alle dese beschuldinghen ende bezwaringhe zijn eensdeels mondelinghe beandtwoordt ghe-
fol. 156. weest, ende zal de consistorie tzijnder tijdt noch breeder daerup letten.

Voorts, zo was hemlieden de forme der schultbekenninghe voorghelesen, ende ghevraecht: „ofse bevonden dat Enghelrams leere daerbij gecondempnert was? Ende so se zulcx niet en bevonden (ghelijck se verclaerden dat: neen), dat se sich te vreden houden souden".

Huwelick.

Nicolas de Cueninck ende Janneken Rombout, weduwe van Adriaen Vermote, versochten sich ten H. Eestande te begheven. Janneken begheerde haer ter ghemeinte te begheven, ende voor haerlieden uuytroupinghe begheeren tghemeyne ghebet Sondaeghe naestcommende. De consistorie heeft haer versouck verwillicht.

Sebastiaen Pieterssen es vermaendt gheweest over de zaeke, teghen hem anghegheven over 8 daghen bij Rutgheer Steven. Hij ontkende tkindt onbehoorlick ghehandelt thebbene, anders dan int coudt water ghewasschen. Ende alst van sijnent ghinck, zo was het fray ende ghesont. De consistorie vermaende hem, met zijn partie te vereenighen ende versoenen.

Vermaninghe an Sebastiaen Pieterssen.

Verscheen Jan Enghelram, ende versochte, men soude zeker zijn scrift anveerden ende tzelve overlegghen in de handelinghe zijnder zaeke. De consistorie heeft de saeke verdraeghen tot Saterdaeghe na noene.

Enghelram presenteert een scrift.

Saterdaechs 17en February extraordinaire.

Enghelrami scrift wierdt ghevisitert. Ende anghezien hij bij tzelve scrift beschuldighende was de consistorie ende den Coetum van onrechtelick in zijn zaeke, ende voornemelick in de suppressie zijns boucxkens ghehandelt thebbende, zo men bij de ghesublinierden woorden ende redenen zijns scrifts, sien mach, — zo es besloten gheweest, sanderdaechs der ghemeinte an te gheven, dat een yder voor hem den Heere zoude willen bidden etc., ende dat men daerof een formeken maeken zoude, twelcke eenen auderlinck belast was.

Dit staet in de acte van Donderdaghe.

De Enghelramo.

Tguene dat hier meer toe dient tot dese acte, dat staet fo. sequenti, suo titulo.

Ynghelram was ghevraecht in dese handel, of hij bij zijn scrift persisterde. Hij andtwoordde dat: jae. Was hem gheseit, dat de consistorie met hem voor dit mael ghedaen hadde, ende dat hij wel henen gaen mach. Versochte Enghelram noch eens de forme van schultbekenninghe, alzo die ghemoderert was, te ziene, ende met een keersse in eenen houck van de kercke, presentibus Dno Gottfrido en eenen auderlinck of twee, te examineren. T'es hem toeghelaeten gheweest. Alzo hij dienvolghende met Gott., Thomas Soenen ende Jan de Cue-

ninck besich was, quam Mr. Jans Saal, Jan Lamoot, Claude Dotignys ende anderen, versouckende een woordeken te mueghen spreken. Dat was: „Broeders, ghij zijdt hier besich met Enghelram, om de forme te teekenen; zo protesteren wij daer jeghen, dat wijt niet en houden voor goedt, want tes onse cause, ende men doet ons ongelijck, ende wij willen de sake verandtwoorden."

Sondaechs 18en February 1571.

Besluyt angaende Enghelramum.

Een van den auderlinghen hadde een cleen formeken ghestelt, in de mannieren naervolghende: „Christelicke Broeders ende Zusters! Dewijle onse broeder Jan Enghelram, die uwer L. over 14 daeghen voorghestelt es gheweest, noch al wech blijft, persisterende in zijne onghehoorsaemheit, tot groot leetwesen ende bedroefnesse van den dienaren, so heeft de consistorie voor goedt anghezien, uwer L. an te gheven, eer men totte tweede voorstellinghe compt, dat een yder neerstelick den Heere voor hem wilt bidden, opdat Hij hem zijn herten opene, ende waere ende ongheveynsde kennesse gheven sijnder feylen, opdat hij deselve, alzo recht insiende, boeten en beteren mach, ende also Gode ende zijne ghemeinte haere behoorlicke ghehoorsaemheyt bewijsen, ende niet langher wijs
fol. 157. blijven in zijn eyghen ooghen."

De voorseyde forme wierdt bij de andere auderlinghen ende predicanten, in de kercke zijnde, ghelesen ende gheapprobeert, ende overzulcx D. Gottfrido in handen ghegheven, om af te lesen naer zijn predicaetie. D. Gottfridus anveerdet scrift, maer en las het niet af, noch en maecte van Enghelramo gheen mentie in zijn ghebet. De consistorie, hierup vergaederende terstondt nae de predicatie, heeft Gottfridum afghevraecht de cause van sodane naelaetinghe. Hij andtwoordde, dat hij tscrift niet hadde connen bequamelick lesen, ende voorts, dat hij int gene-

rale ghebeden hadde voor de zwaricheit, die in de ghemeinte was, datse mocht nederghelecht worden. Zeyde oock: „al hadde hijt scrift bequamelick connen lesen, zo zoude hijt niet ghedaen hebben, omdat het streedt teghen zijn conscientien. Want Enghelram hadde hem een scrift in de handt ghegheven, om mette consistorie te communiquieren, twelcke hem zo billick dochte, als dat men ten onrechte hem zoude beschuldicht hebben mette voorseyde forme". Hierjeghens es geprotestert gheweest bij de consistorie, om tzijnder tijdt te ziene of Gottfridus rechtelick hierin ghedaen heeft.

Nae middach.

Pauwels de Cueninck, daervan breeder bescheet es in 2, zo 3 acten, beghinnende van fo. 145, es vermaendt gheweest van erchelick dronckenscap buuten ende binnen huuse an hem ghespuert, ende van ongheschictheit van leven. Hij bekende zijn schult, ende was oock te vreden zulcx opentlick te doene voor de ghemeinte; twelck de dienaers gheordonnert hebben Sondaeghe te gheschiene, met benoeminghe zijns naems sonder jaewoordt. Schultbekenninghe.

Jan Godtscalck, Cypriaen de Rijcke, Adriaen Ghijselen, Bastiaen Huekens, vertoochden, hoe Enghelram over 14 daeghen voorghestelt hadde gheweest. Ende, dewijle het nachtmael anstondt, ende dat mer hedent niet afghehoort en hadde (hoewel nochtans D. Gottfrido daervan last ghegheven was in de stoel, zo zij verstaen ende eensdeels ghezien hebben), zo was huerlieden begheerte te wetene, hoese hemlieden in dese deele te draeghen hebben met Enghelramo, ende of hij boetveerdich es of niet. Was hemlieden gheandtwoordt, dattet besloten hadde gheweest zeker briefken te lesen van den stoel; maer overmidts zeker zwaricheit, die D. Gottfridus ghepretendert heeft, zo heeft hijt niet begheert af te lesen; waervan hij zijn

fol. 158. verclaringhe ghedaen heeft an de consistorie, dewelcke met hem daerover handelen zal tsijnder tijdt.

Actum 23en Februari 'sDonderdaechs.

Schultbekenninghe Raesvelt.

Hans Raesvelt es vermaendt gheweest van beganghen dronckenscap ten diverschen stonden, waerover dickmael clachten ghebracht zijn gheweest. Hij bekende zijn schult, ende was te vreden nae te commen zulck als de consistorie hem zoude uplegghen. Es gheadvisert: dat hij Sondaeghe opentlick schultbekenninghe doen zal, met benoeminghe zijns naems ende beandtwoordinghe met een jaewoordt; ende voorts thuus an alle de guene, die hij gheërgert heeft.

Weduwe Pruet beclaecht Pieter de Pruet.

Barbele, weduwe van Jan de Pruet, beclaechde huer van Pieter de Pruet, hueren zwagher, van zeker onghelick, dat hij huer zoude ghedaen hebben angaende de successie van Jan de Pruet, d'oude, huerlieder vaedere. Pieter, hierup ghehoort, seide dat hij bereyt was, staet te maeken van de goederen van den overledene ende voorseyde weduwe toe te legghen, zulck als huer toe quam. Hiermede was de weduwe te vreden.

Uxor Bauwens doet schultbekenninghe.

Mayken, huusvrauwe van Joos Bauwens, presenterde huer voor consistorien, om boete te doene ter cause van zekeren val, zo men zien mach in de acte van hueren man, bescreven fo. 126. Ende brachte voor tuyghen Gooris de Meyere ende Lieven Moeraert, van Ghendt, dewelcke attesterden als dat se wel wisten, dat Mayken te Ghendt versoent was mette secreete ghemeinte, ende gaven redene van huerlieden wetenscap. Es gheadvisert: datse opentlick haer schult bekennen zal Sondaeghe naestcommende, ende met een jaewoordt andtwoorden, zonder dat mense annemen zal, zo men ghewonelick es, overmidts datse alreede in de ghemeinte Christus anghenomen es, waervan men verclaringhe doen zal in dese schultbekenninghe.

Angaende de zaeke van Guillame Cocq, de consistorie heeft overzien dacten, hiervooren foliis 142 ende 145 ende 146, metghaders zodane briefven ende bewijssen, als hij overgheleit hadde, — ende heeft hem voor sententie ghegheven als hiernae volcht: Sententie angaende de saeke Guilleny Cocq.

„Guillame, broeder, ghij hebt gheseit dat de leere verloren hadde gheweest, ende nu ghevonden es, waerinne ghij qualick ghedaen hebt; want ghij behoordet de vermaninge der consistorie anghenomen thebbene, die u vermaendt tot vrede ende stillicheit. Voorder, angaende u prueve van tuyghen ende briefven, die ghij inghevoert hebt, zecht de consistorie, dat die inpertinent ende onpropoostelick es, ende vermaendt u anderwarf tot vrede ende stilheit. Oock zo vermaendt se u, dat ghij qualick ende onchristelick ghedaen hebt, den 11en February, met te zegghen teghen de dienaers in consistorien: „Paus, Paus", als ofse pauselicke tyrannie ghebruucten, als se niet juuste nae uwen zin handelen.

Guillame bekende hiervan sijn schult, ende versochte ten surpluse acte van dies voorseyt es. De consistorie andtwoordde: datse daerup tzijnder tijdt delibereren wilde. fol. 159.

Govaert Poortman, die der ghemeinte voorghestelt es gheweest den 23en July lestleden, zo men zien mach fo. 97, verschien voor consistorien met Ynghelbert Kempen ende Jan Pieterssen, die belast hadden gheweest acht te nemen up tleven van Govaert, ende tuychden, datse ghezien hebben, dat hij hem eerlick in dese tijdt van prueve ghedreghen heeft; versouckende ghesaemdelick, dat Govaert zoude toeghelaeten zijn ten avontmaele. De consistorie, up de zaeke gheadvisert hebbende, heeft hem anghenomen ende toeghelaeten; behoudens, dat hij openbare schultbekenninghe doe, met beandtwoordinghe van een jaewoordt; twelcke hij beloofde te doene. Schultbekenninghe Poortman.

Actum 24en February Saterdaechs.

Ebe, weduwe van Rems Juyt, heeft belooft, certificatie te bringhene van huer voorgaende leven, over zee gheleedt. Ende, zo men metter waerheit bevonde, datse culpable ware van eeneghe boose stucken, als tooverie of dierghelicke, oft datse om sodane cause publycque schande gheleden hadde van de hueverheit, so belooftse openbare boetveerdicheit ende satisfactie te doenen. Hierup es zou gheadmitterd ter ghemeinte, ende te mueghen trauwene.

Angheven der diakenen

De diakenen verschinen nae costume, ende doen etlicke van hemlieden zeker vraeghen an de consistorie. Togghe doet zeker vraeghen, bij scriften ghestelt.

Andwoorde der consistorie.

Up alt welcke gheandtwoordt wierdt bij de consistorie, als hiernaer volcht:

Ten eersten, angaende de Prophetie, datse niet gantsch afgheset, maer om ghewichtighe oorsaeken voor eenen tijdt ghesuspendert es.

Ten tweeden, angaende Ynghelram was hemlieden gheandtwoordt, als Sondaeghe lestleden Jan Godtscalck ende etlicke andere, fo. 157.

Togghe wierdt gheandtwoordt: up 't1e article zijns scriftes, dat hij onrechtelick beschuldiehde de procedure, an Ynghelram ghebruyet, ende voorts d'ordonnantie van tCoetus, dewijle de Coetus bij den Superintendent gheauthorisert was.

Up 't3e: de consistorie was wel te vreden, dat hij desavouerde dacte van den 4en February, daer de diakenen angaven van de Psalmen Datheny. Beste en Davelu versochten oock gheteekendt thebbene, datse in dat angheven der diakenen niet verwillicht en hadden. Ende up 'ttweede van de Prophetie was gheandtwoordt als te vooren.

2e Voorstellinghe Enghelrami.

Jan Enghelram hadde der consistorie een ghescrifte ghedaen presenterende bij D. Gottfridum, in daten 21en

February. De summa daervan was, dat hij bereet was nae te commen sodane schultbekenninghe, als hem de dry kercken hadden voorghescreven, salvo, dat daermede der heylsame leere ende der waerheit, in zijn scrift vervatet, gheen prejudicie en gheschiedde. De consistorie, up de zaeke gheadvisert hebbende, heeft besloten, de tweede voorstellinghe te doene als morghen, ghemerct, dat Enghelrami scrift niet dan een uuytvlucht en was. Want hij niet en conde bewijssen, dat de schultbekenninghe eenichsins der leere ende waerheit te cort dede; zij en was oock niet ghefondert up eeneghe leere, maer alleenlick up **fol. 160.** onghehoorsaemheit ende wederspannicheit jeghens de consistorie ende den Coetum bewesen, ende up lasteringhen ende onrechte beschuldinghen.

De forme van voorstellinghe gheproiectert wesende, ende bij de gantsche consistorie gheapprobert, es aen D. Gottfrido voorghehouden gheweest, die sanderdaechs prediken moest. D. Gott. protesterde, dat hij se niet uuytlesen conde, want se teghen zijn conscientie street. Derhalfven es gheadvisert gheweest, de diakenen weder in te roupen ende hemlieden de zaeke voor te houden, om huerlieden advys hierup thebbende. De zaeke vertoocht zijnde, huerlieden advys ghedrouch, dat de minister, wiens keer het was te prediken, schuldich ende ghehauden was tbesluyt der consistorie te vulcommen, al wast dat hij van contrarien advyse was, ten waere hij claerlick betoonen conde, dat de consistoriebesluyt uutdructelick teghen Gods Woordt strede. Togghe ende Davelu, diakenen, en stemden hierin niet metten anderen. D. Gottfridus heeft eyndelinghe verclaert, dat hij de forme aflesen zoude met zeker protestaetie, die hij dede voor den diakenen, dat hij de gantsche procedure van den zaeke van den eersten beginne ghedesadvouert hadde ende noch dede.

Handelinghe ende anghevinghe van Saal ende andere.

Waren voor consistorien ontboden: Saal, Lamoot, Dotignys, Clercx, Artys, ende ghevraecht, ofse persisterden

bij sodane oppositie, alsse anghegheven hadden den 17en February, teghen de schultbekenninghe Enghelrami, fo. 157, ende voorts bij sodane wedersprekinghe, als zij teghen de ordeninghe des Coetus ghedaen hadden den 15 February, fo. 155. Gaven voor andtwoorde:

Eerst, angaende doppositie, dat die qualick verstaen hadde gheweest; want huerlieden zegghen was dit: zo Enghelram dese schultbekenninghe zoude annemen, zo dynct ons, dat wij daermede bezwaert zouden zijn, angaende de leere des boucxkens.

Ten tweeden, verclaerde Lamoit, dewijle daer noint zulcke ordeninghe hadde gheweest (als dat men in de plaatse van de consistorie ende voor den Superintendent, de broederen voor de dry kercken zoude betrocken hebben, gelijck men nu doet) dat zulcs een jock es, stellene nietmin sijn advies onder beter.

Voorts, zo gaven de voorseide broederen an etlicke zwaricheden, daervan zij van der consistorie begheerden vuldaen te zijne.

Eerst: zo achteden sij, dat de eerste voorstellinghe Enghelrami streed teghen Gods Woordt ende onse orden der discipline; want Enghelram met verscheiden scriften altijts schult te bekennen angheboden heeft, ende de consistorie heeft hem voorghestelt als hartneckiche rebel ende wederspannich.

Ten tweeden: de consistorie hadde hemlieden verclaert den 11en Februari, dat de schultbekenninghe nae Enghelrami eyghen versouck ghemoderert was, ende den 15en ditto verstonden zij, als dat de consistorie de veranderinghe of moderaetie zelve ghedaen hadde naer haere conscientie, uuytghenomen 2 of 3 puncten, diese niet
fol. 161. veranderen en conde.

Ten derden: de consistorie hadde Enghelram ghedronghen, up peyne van excommunicaetie, den Coetus zich te onderwerpen, denwelcken hij nochtans gheen ghehoor-

saemheit schuldich en was. Item, etlicke in den Coetus hadden sich partiën bewesen teghen Enghelramo.

Ten vierden: hoewel hij hem ten letsten onderworpen heeft den Coetus, zo heeft hij nochtans zijn behoorlick verificatie niet mueghen inbringhen.

Ten vijfden: Enghelramus heeft zijn scrift secretelick ghescreven, ende ghijlieden (Sc. consistorium) hebbet openbaer ghemaect.

Ten zesden: de dienaers hebben niet alleene Enghelram in quade suspitie ghebracht, maer oock hemlieden, anghevers, midts dattet boucxken verboden es, up beschuldinghe van valscher ende papistigher leere, twelcke zij te vooren, in dienste sijnde, gheapprobert hadden.

Up al dese heeft de consistorie dach ghenomen, om te andtwoorden ter naester gheleghentheit.

Actum 'sDonderdaechs 1en Marty.

Ghelain de Beste verclaerde last thebbene van Loys Thiery, bij ghescrifte der consistorie te kennen te gheven, als dat hij hem opposerde teghen tsinghen van de Psalmen Datheny; versouckende daerteghens ghehoort te zijne door den E. Superintendent. Hij presentert Togghe ende Pastor als ghetuyghen. **Oppositie Thiery teghen de Psalmen.**

Willem Proost, van Valckenborch, ende Mayken, weduwe van Pieter Verelst, zijn verwillicht te huwene. Willem hadde an zijn vrienden ghescreven, maer gheen andtwoorde ontfaen. Daer was tuychnis van zijn vroom leven, ende dat hij hier omtrent 5 jaren ghewoondt hadde. Hij beloofde sodane straffe te onderstane, als men hem zoude oplegghen, zo verre daer eeneghe zwaricheit over hem quame ende bleke, waerduere thuwelick verachteren mocht. **Huwelick.**

Adriaen Verbeke, van Steenweick, weduwaere, ende Susanna Happaerts, weduwe van Jan de Roze, zijn verwillicht te huwelicken. **Idem.**

Idem. Laureins Thomassen, van Venlo, met Juyt, weduwe van Pieter Janssens, zijn verwillicht te huwelicke. Men zal Sondaeghe een ghebet doen, ende binnen 8 daeghen daernaer de 1e uutroupinghe.

Enghelram. Verscheen Jan Enghelram, versouckende, in presentien van etlicke broederen, van zijnder zaeke te mueghen spreken, om tot een Godtsalich eynde te mueghen commen. Was hem gheandtwoordt, dat de dienaers sich beneerstighen wilden Saterdaeghe of Sondaeghe, ende daerover sodane broedren laeten commen, zo uyten diakenen als andere, als zij onpartijdich zullen achten. Repliceerde Enghelramus, dewijle hij nu anders niet hebben conde, hij wilde wel verclaren wat zijn meyninghe was, ende las een scriftken, twelcke de consistorie anveerde, om Sondaeghe daervan te handelen, als voorseyt.

Bryet versouct ghelt. De weduwe van Pieter Bryet versocht betalinghe van de soeme van 15 ℔ sterl., diese over 8 of 10 jaren der ghemeinte zeyde gheleendt thebbende, ende waervan zou een handtscrift hadde van de auderlinghen ende diakenen. Was huer gheandtwoordt, als tanderen tijden, datse toespreken mocht, die huer cedulle gheteekendt hadden, dewijle dese consistorie niets van de zaeke en wiste ende
fol. 162. huer de schult niet anne en ghynck.

Sondaechs 4en Marty.

Enghelram. Also 'sDonderdaeghe lestleden gheadvisert was van der zaeke Enghelrami te handelen, in presentie van den diakenen, so zijn dezelve als hedent in consistorie ontboden, tsamen met Enghelramo. Denwelcken de consistorie wederom int langhe vertoont heeft zijn feylen ende erghernesse, bij hem begaen, ende met zijnen scrifte van den 20en July, hem te dien eynde wederom voorhoudende in effecte dezelve vermaninghe, die hem ghedaen was ten huuse van Anthony Pouchel, bij den ministers ende etlicke

auderlinghen van den dry kercken, den 5en Decembre lestleden, metsgaders de bijsonderste puncten vuyt zijne voorseide scrifte van den 20en July, daerover de censure ghegheven es gheweest.

Enghelramus wilde sommeghe stucken verschoonen ende verdedighen, doch hij bekende dat hij hem mesgrepen hadde in etlicke, ende gaf goede hope, dat hij zijn schult bekennen ende der ghemeinte Gods ghenouch doen woude; versouckende copie van de tweede voorstellinghe ende van de schultbekenninghe, hem eertijts voorghehouden.

Hierup es hij belast gheweest wat te vertrecken. Ende daerentusschen es den diakenen afghevraecht gheweest int bijsonder, wat hemlieden dochte van de handelinghe, of Enghelramo zijne feylen niet ghenouchsamelicke anghewesen zijn gheweest, ende of hij de schultbekenninghe, hem bij den dienaers voorghehouden (dewelcke aldaer ghelesen wierdt), niet en behoorde nae te commen.

Andtwoorden de diakenen, namelick: Cubus, Beste, Bauters, Verhiele, Huereblocq, Clercx, Davelu, As, dat jae. Togghe suspenderde zijn oordeel; doch naederhandt, ghepressert zijnde van zijn metbroeders, andtwoordde: zo verre in de schultbekenninghe vuytghelaeten wierde de mentie, die van tboucxken ghemaect wordt, dat hij metten andere stemde.

Ende up tgeven van de versochte copie van de schultbekenninghe was besloten, bij de pluraliteit der voysen int generale, dat men gheen gheven zoude.

Enghelramus was voorts binnenghheroupen; ende ghevraecht of hij de schultbekenninghe naecommen wilde. Antwoordde, dat hij persisterde bij zijn versouck van copie thebbene, ende zo zoude hij alsdan Donderdaeghe zijn absolute andtwoorde bringhen.

De copie was hem ontseit, maer was hem lecture gheconsentert, zo dickmael als hij wilde, die hij mocht commen haelen ten huuse van Fremault, scrivere van de consistorie.

Ende alzo es men ghescheyden, dewijle het na den 8 hueren in den avondt was, — verwachtende een absolute peremptorie andtwoorde van Enghelram jeghens Donderdaeghe naestcommende.

Actum 8en Marty 'sDonderdaechs.

Marguinas. Franciscus Marguinas versochte, dat de consistorie een eynde maeken woude van der zaeke, bij Enghelramo teghen hem anghegheven, nopende den Uria'sbrief; ende versochte oock etlicke copien te mueghen hebben, die Enghelram in die zaeke overghegheven hadde. Was hem gheandtwoordt, dat men ter gheleghener tijdt daervan eynde maeken zal; maer van de copien te gheven was niet gheraeden.

Enghelram. Enghelramus verscheen ende vertoonde, hoe hij niet wel te vreden was, dat hij de copie van de schultbekenninghe
fol. 163. niet hadde moghen hebben. Voorts, hoe dat hij dezelve ghelesen hadden ten huuse van Fremault, zo hem gheaccordert was. Ende hij bevandt hem bezwaert in 2 puncten, namelick: datter staet, datter erghernessen om zijn boucxken gheschiedden; ende voorts, dat hij vele Godtsalighe mannen ten onrechte beschuldicht heeft. Hij heeft hierbij ghevoucht de redenen van zijne bezwaringhe, die de consistorie insouffissant achtede, om eeneghe veranderinghe te doene, allegierende daertoe contrarie redenen.

Eyndelinghe gaf Enghelramus weder een scriftken over; waerop hem gheandwoordt wierd, dat de consistorie bleef bij huer voorgaende besluyt, dat bij de diakenen oock Sondaeghe lestleeden gheconfirmert was. Hiermede es Enghelram niet te vreden gheweest ende es henen ghegaen.

Daer wierdt besloten, dat men de zaeke wederom voorhouden ende communiqueren zal metten diakenen Sondaeghe naestcommende. Voorts was D. Gottfrido ghebeden, Enghelramo t'zegghene, dat de consistorie hem copie presenteert te gheven, onder den zeghele, van de 2e voorstellinghe

ende van de schultbekenninghe, zo verre hij dezelve naecommen wilt; ende dat, om hem te voorziene van sodane cautie als hij verheysschende was in zijn letsten scrift, maer en was van zinne niet eeneghe breeder cautie te gheven.

Actum Sondaechs 11en Marty.

Verschenen de diakenen, binnengheroupen zijnde, Sc. Pieter Bauters, Willem Togghe, Willem Bogaert, Melchior van As, Gillis Hielen, Joannes Cubus ende Gillis Huerblocq. Men verclaerde hemlieden, hoe dat, volghende tbesluyt met hemlieden over 8 daghen ghemaect, Enghelramus toeghelaeten hadde gheweest, de schultbekenninghe te lesen, ende wat hij daer up Donderdaeghe in consistorien hadde anghegheven, ende met wat argumenten men sijne allegatien wederleit hadde etc. Verclaerde oock D. Gottfridus, wat hij hem vuyten consistorie bevel ghepresentert hadde angaende de copien van de 2e voorstellinghe ende forme van schultbekenninghe; hoe dat Enghelram daerup gheandtwoordt hadde: hij en conde met simple zulcke copien, sonder breeder verclaers, niet vernoucht wesen, indien hij deselve forme zoude naecommen; want dezelve forme, so se nu nae de 2e voorstellinghe bij hem gheconfirmert zoude worden, hielt etlicke stucken in, die met dinhoudt der 2e voorstellinghe strijden. Nopende de zaeke Enghelrami.

Als over dese stucken vele argumenten ghehouden waren tusschen D. Gottfridum ende de consistorie, de diakenen, alles ghehoort hebbende, ende ghevraecht, wat hun dochte, andtwoordden, dat sij niet en bevonden, dat om sulcke argumenten, noch d'anbiedingh Enghelrami, yet behoorde verandert te zijne van de voorgaende handelinghe, oft naeghelaeten te worden, — also voort te varen. Dan Willem Togghe verclaerde, dat hij de saeke also niet en verstondt, meenende onder andere, men behoorde de mentie van

tboucxken in de forme vuyt te laeten. D. Gottfridus achtede oock dat Enghelrami anbiedinghe niet onbillick was, vermanende de consistorie, zoot met veranderinghe etlicker woorden te doene was, dat men hem daerin accomoderen zoude. Es vuytghestelt van desen saeke breeder te han-
fol. 164. delen tot Donderdach.

Actum 'sDonderdaechs 15en van Maerte 1571.

Angaende Emanuel. Verschenen, ten ontbieden van de consistorie, Jacob Saal, Jan Enghelram, Claude Dotignys ende Franciscus Marguinas. Hemlieden wierdt vertoocht, hoe dat Emanuel Demetrius, eertijts bij dese ghemeente afghesneden om zeker cause, spruutende vuyten zaeke Hamstedii, wel van over een jaer ten vele ende verscheyden stonden versocht hadde, mette ghemeinte te versoenen, zo men zien mach bij diversche voorgaende acten; ten welcken eynde hij zeker scriften hadde overghelevert an consistorien, daerinne hij zeyde vervatet te zijne den handel van de zaeke. Nu, dewijle sijlieden auderlinghen gheweest zijn ten tijde van de voorseyde excommunicaetie, zo begheerde de consistorie van hemlieden wel te wetene, ofse eenich breeder bescheet scriftelick oft anders hadden, dan de consistorie alsnu onder haere hadde, ende die de voorseide Emanuel der consistorie overghegheven hadde, dwelcke hemlieden aldaer voorghelesen wierden.

Voorts, wat eyghentlick de oorsaeken ende causen der excommunicatie waren, ende om wat cause de presentatien, bij Emanuel metten zijnen angheboden, niet anghenomen zijn gheweest, omme, dit zelve al gheweten, alsdan bij de consistorie te delibereren, watse nae God ende Zijn Woordt in de zaeke te doene heeft.

De broederen gaven voor andtwoorde, voor zo vele hemlieden anghijnck, die jeghenwoordich waren, dat de afsnijdinghe gheschiedde, om zijn qualick spreken, overscrivinghe over zee, turberen ende afsonderen van de ghemeinte,

ende dat hij niet wilde bekennen, dat Adrianus gheleert hadde ende ghesustinert zodane dwalinghe, daeromme hij te vooren gheëxcommunicert hadde gheweest; zegghende oock, dat men onrechtelick met Adriano ghehandelt hadde. Ten surpluse, dewijle dattet wel 10 jaeren of bet gheleden zijn dat den excommunicaetie geschiedde, zo refereren zij hem totten schriften hemlieden ghetoont, ende tot het memorieaelboucxken van Petro Deleno saligher, met verclaerende, gheen ander scriften oft bewijsen van de zaeke thebbene. Dan Franciscus zeyde, hij hadde etlicke copien, die hij beloofde in te bringhen, zo hij ze vonde.

Daer es wederom langhe en vele ghehandelt met Enghelramo. Hij persisterde daerbij, dat de consistorie zeker verclaringhe doen zoude, opentlick voor de ghemeinte, in de schultbekenninghe oft nae dezelve, waerbij met clare vuytghedructe woorden zoude gheseit ende verclaert wesen, dat de consistorie niet en hadde jeghen de leere Enghelrami, oft in effecte zo vele, als dat Enghelramus mochte ghepurgiert wesen van sodane beschuldinghen van valschheit ende papistigher leere etc., als men hem eertijts van zijn boucxken naeghegheven hadde. Zo men zulcx doen woude, hij was bereet de schultbekenninghe te onderteekenen ende te verkennen Sondaeghe naestcommende; anderssins conde hijt geenssins ghedoen. Enghelram.

De andtwoorde der consistorie was: dewijle men over gheen puncten der leere met hem ghehandelt en hadde, also tzelve Sondaeghe 25en Feburier in de 2e voorstellinghe opentlick verclaert was voor de ghemeinte, dat sijn versouck onghefondert was. Derhalfven waren de dienaers gheenssins ghesinnet sodane verclaringhe te doene, die fol. 165.
strecken mochte tot eeneghe quaede suspitie, oft oorsaeke gheven van erghernesse; vermanende hem met vele redenen tot ghehoorsaemheit ende afleggbinghe van sodane frivole versoucken. Doch Enghelramus heeft der consistorie menichfuldighe vermanenghe niet willen annemen.

Actum Sondaechs 18en van Maerte.

Huwelick. Jacques de Cocq ende Margriete Smols, beyde van Ghendt, zijn beyde verwillicht te huwelicken ende versochten hare vuytroupinghe. Jacques affirmerde, dat zijn moeder, wonachtich te Brugghe, van grooten ouderdom al meest simple was ende lesen noch scriven en conste. De dochtere heeft noch vaedere, noch moeder, noch bestaende vrienden, daeranne zou huer ghehoorsaemheit zoude connen bewijsen. De dienaers, gheïnformeert zijnde vanne eerlicke wandel ende conversatie van de voorseide personen, hebben haer versouck verwillicht.

Angaende Emanuel. In de zaeke van Emanuel Demetrius es besloten, dat men hem op zal ontbieden jeghens Donderdaeghe, ende hem noch eens afvraeghen: of hij hem absolutelick ende zonder eeneghe exceptie oft reseruaetie wilt onderwerpen ende beloven nae te commen zulcx als de consistorie in de zaeke oordeelen ende goedtvinden zal. Ende zo hij verclaert dat jae, zo zal men metten eersten de zaeke communicquieren metter francscher kercke, die voormaels oock over d'excommunicaetie gheseten heeft; ende voorts met huerlieden adjunctie adviseren, wat men breeder in de zaeke te doene heeft.

Actum 'sDonderdaechs 21en Marty 1571.

Idem. Emanuel Demetrius es verschenen, ende heeft voor andtwoorde ghegheven up de vraeghe, hem ghedaen, naevolghende den besluyte des letsten consistoriedaechs, dat hij naecommen wilde sulcx als de consistorie, met adjunctie des Coetus, in zijne zaeke goedtvinden ende ordonneren zoude; hem absolutelick daeronder submitterende.

Sondaechs 25en Marty 1571.

Enghelram. Angaende de zaeke Ynghelrami, daer es als hedent

zeker verclaringhe ghedaen an de ghemeinte in wat standt dezelve es, in der mannieren naevolghende:

„U. L. es wel kennelick, lieve broeders, als dat Jan Enghelram tweemael der ghemeinte voorghestelt es gheweest. Ende anghezien tot noch toe U. L. niet verclaert en es, wat de consistorie nae de letste voorstellinghe met hem heeft uutgherecht, so eyst dat de dienaers, tot contentemente der ghemeinte, de ghelegentheit der zaeke ende wat sij met hem uutgerecht hebben, alsnu U. L. bij dese hebben te kennen gheven willen.

„Het is gheschiet, corts nae de tweede voorstellinghe, als dat Jan Enghelram een seker scrift in der consistorie overghebracht heeft, waerinne hij God danckede, dat de dienaers der consistorie in die letste voorstellinghe so vele hadden te kennen ghegheven, dat de sententie des Coetus, over hem ghegheven, die waere leere niet en prejudicierde, **fol. 166.**
ende verhoopte derhalven, zo vele die andere stucken betreffende, dat hij metter consistorie daerinne wel lichtelick accorderen zoude. Ende versochte te dien eynde, dat hem (zo gheringhe het moghelick was) eenen dach mochte gheappoinctiert worden, om met de dienaers van zijn saeke te handelen.

„Twelck alles de consistorie verstaende, is zeer verblijdt gheweest, verhopende dat de zwaricheden tot eenen Godtsalighen eynde zouden ghecommen hebben; ende hebben hem, nae zijnen versoucke, eenen dach gheappoinctiert ende met hem van zijn zaeke verhandelt.

„Dan Enghelramus en heeft niet alleene vele ende verscheiden vuytvluchten voorghewendt, nae zijn oude wijse ende manniere van doene, maer is oock hierentusschen met sijne anhanghers an onse E. Superintendent ghegaen, ende heeftet door zijn onrecht angheven (namelick dat zijn zaeke een ghemeine zaek zoude zijn) soe verre ghebrocht, dat onse Superintendent de kennesse van de zaeke begeert te hebben, aleer men daermede voortgaet.

„Vermanen derhalven der ghemeinte, zij wil duutcompst der saeke in stilheit verwachten”.

Angaende de Psalmen.

Der ghemeinte es oock anghegheven gheweest angaende tveranderen der Psalmen, zulcx als hier nae volcht:

„Christelicke B. ende Zusteren!

„Alzo de dienaren der consistorie van der ghemeinte weghe van over langhen tijdt ernstelick anghesproken ende versocht zijn gheweest, om in stede van de Psalmen wijlen Jans Vuytenhove, saligher ghedachten, te mueghen singhen de Psalmen Petri Datheni, allegierende daertoe verscheyden wichtighe redenen.

„So hebben de dienaers up tzelve ernstich versouck dickmael ghedeliberert ende oock advys ghenomen metten diakenen ende andere personaigen van authoriteite. Ende zouden alsnu wel van de advijse zijn, de voorseyde veranderinghe toe te laeten, zo verre tzelve bequamelick gheschieden conde.

„Tot dien eynde hebbense U. L. willen adverteren ende weten laeten, zo daer yemandt es in de ghemeinte, die eeneghe wichtighe redenen achtede thebbene, waeromme de voorseyde veranderinghe niet behoorde te gheschieden, dat hij dezelve onthier ende Donderdaeghe avondt an de dienaers der consistorie overbringhe, omme alsdan een formael besluyt te maeken in de zaeke, bij also verre als daer gheen ghenoechsame redenen en zijn ter contrarien. Verclarende de voorseyde dienaers, dat sij tswijghen der gone die niet verschijnen en zullen, houden zullen voor consent ende toestemminghe.

„De dienaers hebben oock der ghemeinte ernstelick willen ghebeden hebben, dat also lief als hemlieden den standt ende welvaren derzelve es, zij insghelijcx hueren beleeftheit ende liberaliteit toonen tot opbringhinghe van
fol. 167. de zware lasten ende tachterheden derzelver, updat de

dienaers des Woordts betaelt mueghen worden van hueren zueren aerbeit, ende weten, waerup sij huerlieden huusghesinnen onthouden zullen. Anders den dienst ghescepen stont gantslick te vervallene, twelck de Heere verhoede!

„Daer zullen van den weke etlicke ghedeputerde ommegaen, om den broederen, die alsnoch niet anghesproken zijn gheweest, huerlieden goedtwillicheit af te vraeghen".

Verscheen Franciscus Marguinas, ende bracht over in handen der consistorie etlicke copien, die hij hadde van der zaeke Hamstedii, om te zien of dezelve dienen mochten totter zaeke Emanuelis. Verclaerde voorts, hoe daer eenen consistoriebouck rustede onder Do. Gottfrido, daerin de acten van de zaeke Hamsteden vervaetet zijn, van welcken bouck hij Franciscus tanderen tijden dickmael versocht heeft inspectie thebbene, om zeker redenen hem daertoe porrende. Ende overmidts hij daertoe niet hadde connen gheraeken alsnoch, duer tweygheren D. Gottfridi, ende dat Gottfridus oock de consistorie denzelven bouck weygherende was, zo can hij hem voor gheen trauwe herder hauden; jae, so langhe hij zulcx blijft weygherende, zecht, dat hij niet weerdich en es zijn voeten up de stoel te stellen. Marguinas

D. Gottfridus presenterde den consistorie den bouck te tooghene, verclarende datter gheen acten van de zaeke Hamstedii in en staen, twelcke, indient zo bevonden wierdt, zo zal Franciscus zijn schult bekennen van zijn onrechte ende onordentlicke beschuldinghe. Franciscus was hiermede te vreden.

'sDonderdaechs 30[en] Marty 1571.

Lucie, huusvrauwe van Jacob Verhaeghen, heeft tAndtworpen ghevanghen gheweest ten huuse van den Marckgrave ende es daer ghedronghen ghesijn, in een camere te Vermaninghe.

blijven, daer messe ghedaen es gheweest. Hierover es zou vermaendt gheweest, huer schult voor den Heere te bekennen, also verre ende breet als zou voor den Heere huer daerin beschuldicht kende.

Angaende de Psalmen.
Oppositie etlicke broederen totten nombre van 8 of 9.

Franciscus Marguinas verclaerde ten voorleden consistoriedaeghe, dat hij als borghe onderteekendt heeft voor 10 ₰ steerlincx an Loys Thiery, ter causen van tprenten van de Psalmen. Nu, dewijle men dezelve Psalmen niet meer synghen zoude, zo vreest hij dat Loys Thiery daer vuyt oorsaeke nemen zal, om hem voor de voorseyde somme oft een deel van diene an te spreken, ghemerct dat hij pretendert groote schade ende tachterheden. Om die oorsaeke ende gheen andere en can hij in de veranderinghe niet verwillighen, zo verre het hem annegaet, tenzij dat men hem schadeloos wille ontheffen.

Verscheen Gheeraert Artys als hedent ende verclaerde van ghelijcken als Franciscus ghedaen hadde.

Verschenen Claude Dotignys, Jan Clercx, Jacob Saal, Jan Lamoit. Gaven an, hoe dat de oude Psalmen over 17 oft 18 jaren met privilegie ghedruct zijn; datse van eenen vromen, Godtsalighen man ghemaect zijn, die wel
fol. 168. bekendt es; dat de ghemeinte daerup ghepast es ende die vele van buuten gheleert hebben; dat de Psalmen Datheny niet beter en zijn; dat het niet ghebruuckelick en es, sodane ordeninghe lichtelick te veranderen, tenzij om te verbeteren; dat vele broeders bezwaert zullen zijn, die nieuwe boucken zullen moeten gaen coopen; dat Loys Thiery voor ons gheprotestert heeft, ende oock den Superintendent van der zaeke bescreven, die hem voor andtwoorde ghegheven heeft, dat de veranderinghe der Psalmsn sonder zijn consent niet gheschieden zal.

Dat alles vertooghen zij, ten eynde dat de consistorie gheen veranderinghe toe en laete. Nochtans, zo de consistorie hemlieden ontheffen wil van huerlieden tachterheden, zo sullense daerjeghen niet segghen, ende Thiery zal oock

in sulcken ghevalle wel te vreden zijn, so sij achten. Maer, zo men hemlieden niet ontheffen wil ende evenwel voortvaren, zij zijn Denisen[1]) ende daer es goedt recht in Engelandt; zij verhopen, dat men hemlieden recht doen zal.

Hemlieden wierdt gheandtwoordt, dat de consistorie haerlieden redenen weghen ende overdijncken zal, ende daerin doen, so se bevinden zal Christelick, nut ende stichtelick te zijne.

D. Gottfridus, ghevraecht naer zijn advys ende opinie, verclaerde, dat hij de veranderinghe der Psalmen in den grondt niet conste toestaen, noch voor recht houden. Dan nochtans en wilde de consistorie daerin niet teghen staen.

Jacob van Aeken opposeerde hem oock teghen tveranderen van de Psalmen, met een briefken, dat hij an de consistorien zandt, vol ongheschicte propoosten.

Lambrecht Pieterssen ende Jan Everaert gaven an, hoe de veranderinghe van de Psalmen zoude strecken tot prejudicie van den overledenen vromen man, diese ghemaect heeft; item, tot vercortinghe van etlicke broederen, die haer ghelt an de oude Psalmen te coste gheleit hebben ende daerover noch ten achter zijn.

Ghelein de Beste verclaerde, dat Loys Thiery niet commen en mochte dan binnen 14 daeghen; bidt daerom dat de consistorie wil acht nemen up zijn oppositie, die hij voortijts angheghevenheeft.

Versouck Pieterssen om boucken voor de kercke te mueghen vercoopen.

Sebastiaen Pieterssen versochte, dat hem toeghelaeten zoude zijn, boucken te mueghen venten voor de kerckduere, ghelijck anderen. Wierdt hem gheandtwoordt: zo verre hij consent hadde van de halle, dat de dienaers hem niet beletten wilden, zodane vrijheit te ghebruucken als andere deden.

Sondaechs 1en Aprillis.

Vacat om de controversie van Enghelram, voor den Cancelier hanghende, ende dat Gottfridus, met etlicke andere, de zaeken daer met hem ghenomen hadde.

---

1) Denizen, nog in het Engelsch gebruikelijk voor: *een genaturaliseerde vreemdeling.*

'sDonderdaechs 5en Aprilis.

fol. 170. Vacat. Ut supra.

Sondaechs 8en Aprilis 1571. Voor Paesschen.

Besluyt angaende de Psalmen.

Alzo daer onlancx zeker deliberaetien ghenomen zijn gheweest up het veranderen van de Psalmen Vuytenhovij, ende dat het bevonden es, datter zeer weynich zijn in de ghemeinte, als noemlick maer 10 ofte 12, die de voorscreven veranderinghe niet en begheeren, so hebben de dienaers goedt ghevonden, een deel broederen van de notablen der ghemeinte in consistorien tontbieden, om hemlieden voor te houden de redenen, anghegheven bij den voorseiden 10 ofte 12 broederen, daerduere zij in de veranderinghe der Psalmen zegghen, niet te connen verwillighen. Bovendien zo hebben de dienaers gheadvisert, de voorseide notabelen voor te houdene ende af te vraeghen, bij alzo verre datse de redenen van de voorseide opposanten niet ghenouchsaem en bevonden, om de zaeke achter te houden, of zij oock zouden willen de consistorie helpen de handt houden, om de zaeke vuyt te voeren jeghen de voorseide opposanten, zo verre als sijlieden oft eenich huerer, de dienaren of eenich van hemlieden zouden willen arresteren ofte betrekken voor eeneghe weerlicke oft gheestelicke rechters, ende oock dooghen een yder zijn advenant van sodane costen ende interesten, als daer vuyt souden mueghen rijsen.

Maer eer anderstondt de consistorie in dese handelinghe ende deliberatie trad, zo heeftse D. Gottfridum Wingium ghebeden, hij wilde hem een weynich vuyt consistorien absenteren, dewijle hij in dese zaeken stemde metten opposanten, opdat alle zaeken liberalick, zonder eenyghe quade suspitie mochten verhandelt worden; waerinne hij gheerne verwillichde.

Naer zijn vertrecken zijn in consistorien verschenen de naevolghende broederen, naemlick: Mr. Jan Oude Jansen, Jan Godscalck, Clement van den Driessche, Jacob Schuddemate, Christiaen de Rijcke, Mr. Jan Moyenss[ne], Jacob Keyte, Jan Blommaert, Pieter van den Broucke, Pieter Frijoen, Mr. Jan van der Beke, Mr. Lucas Mayaert, Lucas de Heere, Lieven van Vijfve, Denys Valckaert, Gillis Zeghers, Tobias de Bije, Gillis Huereblocq, Pieter Bauters, Melchior van As, Joannes Cubus, Willem Rouck, Gillis Verhiele, Marten van Peene, Michiel Corselis, Jan van Hautte, Guillame van den Bogaerde, Gabriel van Vijfven, Adriaen Happaert, Philippus Heindricx.

Alle dese broederen ghehoort ende verstaen de redenen bij den opposanten anghegheven, hebben eendrachtelick bestemt dat dezelve niet souffisant noch ghewichtich en zijn, om sodane een nootlick ende stichtighe zaeke, als es de anneminghe van de Psalmen Datheni in stede vande Psalmen Vuytenhovij, achter te houden. Ende waren diversche redenen van deen ende dandre voortghebracht, alhier vuyt cortheit achterghelaeten. Belovende de voorseide broederen, den dienaren bij te stane in alder mannieren, om de zaeke thelpen vuytvoeren jeghens de voornoemde opposanten, oft eenich van hemlieden, ende oock te helpen dooghen de costen, die daerup zullen mueghen rijsen. **fol. 171.**

'sDonderdaechs den 12[en] Aprilis. Voor Paesschen.

Als van de zaeke Joannes Enghelrami, die voor den Superintendent gheëvocert was duer tvervolch van Enghelram metten zijnen, alzo men zien mach in de acten van den 25[en] Martij, — daer es bij den Cancelier van den Superintendent een eynde in ghemaect gheweest Saterdaeghe lestleden; naerdien hij te vooren Enghelramum met Gottfridus ende etlicke van de oude consistorie, die de zaeke

Enghelram.

Angaende de procedūren ende gantsche handel deser zaeken die zal men vinden in de acten, beginnende te soucken van 9 February 1569, fo. 44 tot hiertoe, ende oock

eensdeels van zijn scriften, al bijeen ghebonden, in consistorie rustende; daerbeneven oock in den Coetus-bouck.

te ghelijck met hem anghenomen hadden, pretenderene die een ghemeine publycque cause te sijne, mondelick ghehoort hadde over een zijde, ende beede de andere ministers mette consistorie over andere. Des E. Canceliers besluyt was: dat Enghelramus opentlick zijn schult bekennen zoude voor de gantsche ghemeinte, nae zodaene forme als hij zelve voorghescreven hadde; — welcke forme, overghesett vuyten Latine, luidene was als hiernaer volcht:

„Forme van schultbekenninghe, die de Cancelier van onsen E. Superintendent Joanni Enghelramo voorghescreven ende opghelecht heeft, openlick voor de ghemeinte te bekennen.

„L. Broeders, dewijle daer rechte ende wichtighe oorsaeken inghevallen zijn, waeromme Ulieder herten, duer de zwaricheit, die ick, Jan Enghelram, ghehadt hebbe mette dienaers der ghemeinte, van mij vervremt zijn, so eyst dat ick hier jeghenwoordich bein, om te doene dat een Christenmynsche, die nae vrede staet, betaempt; namelick opdat ick, mijne overtredinghe bekennene, met U. L. eenmael versoenen mach.

„Ende dat doe ick niet so zeere om de ordeninghe deser ghemeinte wille (hoewel ick dezelve in al sulcke weerden houde als sodane een behoort, die voor een broeder wilt ghehouden en anghesien wesen), als vuyt mijn eyghen zelven, in mijn conscientie ghevoelende, hoe zwaerlick ick de Godtsalighe herten vererghert hebbe.

„Ick hebbe binnen etlicke jaeren herwaerts een boucxken vuytghegheven, of God gave dattet gheweest ware met so groote vrucht, als het verre was (zowel nae mijn oordeel, als dergonen die tzelve gheacht hebben straffelick te zijne) van alle smette der ketterijen, so vele de leeringhe belangden, tenzij dat wij mueghelick als meynschen ons

vergrijpen. Maer — want de handelinghe der saeken ende exemplen niet zo bedachtsaem ende voorsichtich en was, als het dese ghemeinte, ofte oock der religie, die wij duer de groote goedheit Gods belijden, wel van noode was; ende datse oock vuyt oorsaeken van sommeghe propoosten ende kijvachtighe disputatien, waerduer de ghemeinte ghedeelt wierdt, bij de eersame vergaederinghe der dry **fol. 172.** ghemeinten voor zeer periculues anghezien wierdt: zo es daervan gheordonnert gheweest, als dat ick neersticheit doen zoude, dat mijnen voorseyden bouck voortan, om vrede wille, veel liever onderdruct, dan met so grooten pericle vuytvercocht zoude worden.

„Maer hier bekenne ick duer meynschelicke zwacheit mij zeer ontgaen thebbene, namelick daermede, dat ick mijne private droufnesse, die ick vuyt sodane een besluyt ghenomen hadde, te vele toeghevene, niet alleene den voorseiden goede mannen onghehoorsaem hebbe gheweest, maer met het hoochste dangier onser openbarer discipline, mij zelven gheopposeert teghen tvoorseide besluyt.

„Bovendien, zo hebbick ghemaeckt, met bijeen te vergaderen vele twisten onser landtslieden, ende met het vercleenen van de authoriteit der dienaren, alzo wel deses Coetus, als van andere deser Nederlandtscher natie, dat de goede existimatie onser vergaederinghe in pericle quam, ende dat bij den vromen vele erghernesse angherecht wierdt.

„Daeromme zo bidde ick Ulieden, L. Broeders: ten eersten, dat ghij nae uwe broederlicke liefde den Heere voor mij bidden wilt, dat Hij mij dese sonde vergeve, up wiens bermherticheit ick mij oock beroupe. Daernae, dat ghijlieden, met vergheten aller voorledene erghernesse, Uliedeer broeder, die hem nu nae beteren raedt schickene es, weder annemen wilt in gratiën, ghelijck hij was hier te vooren."

Dese forme es Enghelramo ghecommunicert gheweest; **'T Latijnsch scrift**

bij den Cancelier ghemaect, mette translatie bij Enghelramo onderteekendt, rusten in consistorien.

ende hem zijn voorts up zijn versouck van 'tzelve, ende oock van de originale latijnsche forme, copiën ghegheven. Ende heeft de voorseide forme onderscreven met zijnen handt ende belooft Sondaeghe naestcommende, wesene den 1en Paeschdach, opentlick voor de ghemeinte zijn bekentenesse te doene.

Huwelick.

Marten de Costere, van Mechelen, ende Barbele, weduwe van Pieter van Amiens, zijn verwillicht te huwelicken. D'eerste vuytroupinghe Sondaeghe naest. Barbara heeft belooft, haer metten eersten nachtmaele ter ghemeinte te begheven.

Jacob Saal ende Jan Lamoit verschenen in consistorien ende zeyden, last thebbene, de dienaren an te zegghen, dat etlicke huerer als morghen verschinen zouden voor den E. Superintendent.

Nopende de Psalmen; ziet hiervooren dacten foliis 150, 151, sequentibus.

Des anderendaechs, wesende 'sVrijdaechs 13en Aprilis voor Paesschen, zijn verschenen voor den Superintendent: D. Bartholdus, Mr. Jan Radermaekere, Thomas Soenen, H. Fremault, ende waren belast totten Cancelier te gane, daer Jacob Saal met Jan ende Passchier Lamoot oock verschenen, dewelcke sich zeer beclaechden, dat de consistorie de Psalmen Vuytenhovii in meeninghe was nae te laeten, ende in stede van die de Psalmen van Petrus Dathen te laeten singhen, ende dat voornemelick, onder

fol. 173. andere oorsaeken, omdat men van tprenten van de Psalmen Vuytenhovij noch vele ten achter was an Jan d'anprenter, die daer oock jeghenwoordelick, mede verschenen was, ende tzelve affirmerde warachtich te zijne. Voor welcke tachterheden zij verbonden stonden, met noch meer andere van de oude consistorie, elck in de somme van 10 ℔ sterl.

De dienaren der ghemeinte vertoochden diversche redenen, eensdeels in de acten ghementionert, die van dese saeken spreken, waerduere zij pretenderden, dat de voorseyde veranderinghe stichtelick, nut ende noodich was. Hebben oock met Jan Day ghesproken, ende belooft de handt te

helpen anhouden, dat hij van zijne tachterheden zal betaelt zijn; behoudens, dat hij alvooren daerof eene clare rekeninghe doe met Loys Thiery.

De Cancelier, de zaeke al int langhe ghehoort hebbende, heeft verclaert, dat hij de consistorie niet beletten en wilde, de veranderinghe van de Psalmen te doene, maer dat sij daerin doen zouden, also sij naer haere discretie ende tlast, dat hemlieden van God ende zijnder ghemeinte opghelecht was, zouden bevinden stichtelicxt en oorboorlicxt te zijne.

Vermaende voorts Jacob Saal ende de zijne, dat sij onbehoorlick deden, met de dienaers der consistorie zo dickmael te beclaeghen voor den Superintendent, ende te berespen huerlieder handelinghen. Want dewijle hij ende de gantsche ghemeinte de dienaren bestemt ende vercoren hadde, zo behoorden zij met hemlieden oock te vreden te zijne, ten ware datse ghenouchte namen in altijts te twisten ende contradiceren. Ende aldus es men eyndelinghe van daer ghescheiden.

Sondaechs 15en Aprilis, weesende den eersten Paeschdach, heeft men begonnen de Psalmen, overghestelt bij Petrum Dathenum, van vooren af te singhen in de Nederduytsche ghemeinte te Londen. Ende daer was te vooren zeker advertissement ghedaen an de ghemeinte, als dat de dienaers niet vuyt lichtveerdicheit, oft tot prejudicie van eersamen Jan Vuytenhove, saligher ghedachten, de veranderinghe toeghelaeten hadden; maer om nootlicke ende ghewichtighe redenen, in de voorgaende acten, van dese saeken sprekene, gheroert, ende voornemelick om de confusie te weeren, die daer daeghelicx angherecht wierdt bij een groot partie der ghemeinte, die de Psalmen Datheni in de kercke medebrochten ende songhen; maekene also een groot discord etc. De Psalme.

Jan Enghelram verscheen oock nae de predicaetie voor de ghemeinte ende voor taflesen van de schultbekentenesse, Enghelram.

hiervooren gheregistreert fo. 170, dewelcke hij onderteekendt hadde, ende alsnu beantwoordde met een jaewoordt. So was daer zeker advertissement ghedaen an de ghemeinte, bij laste van den Cancelier, in de mannieren naevolghende:

„Christelicken Broederen ende Zusteren!

„U. L. es al te samen wel kennelick, hoe dat onse broedere Jan Ynghelram, hier jeghenwoordich, der ghemeinte tweemael voorghestelt es gheweest, opdat hij tot bekentenesse zijnder beganghen feylen zoude mueghen
fol. 174. ghebracht werden, ofte dat men anderssins, nae orden der Christelicke discipline, met hem als met eenen onboetveerdighen zouden hebben moeten voortgaen.

„U. L. es oock wel kennelick, hoe dat daernae dezelve saeke ghebracht es gheweest voor den Cancelier van den E. Superintendent. Ende ghemerct, dat dezelve Cancelier nae zijn wijsheit ende discretie een finael ende Christelick besluyt van de gantsche zaeke ghemaect heeft, voorscrivene zelve een forme, nae dewelcke hij gheordonnert heeft dat dese onse broedere Enghelramus zijne schultbekentenesse doen zal.

„So hebben wij U. L. alvooren, bij zijnen laste, willen te kennen gheven, als dat noch bij den voorseiden E. Cancelier, noch bij der consistorie oynt eeneghe ketterie in de scriften onses broeders Enghelrami berespt zijn gheweest, maer dat hij in de hooftstucken der religie ende des gheloofs van eenerley ghevoelen met ons es, alsoot betuycht es gheweest met het onderscriven etlicke articlen, sprekende van tofficie eenes privaten persoons, onlancx bij den E. Superintendent ghedecretert.

„Maer de oorsaeken der zwaricheden in desen handel ontstaen, zal U. L. hooren vuyte naervolghende forme van bekentenesse, bij den Cancelier, als voorseit es, onsen broederen Enghelramo voorghescreven, die dezelve onderscreven heeft, ende daerup nu zijn jaewoordt gheven zal."

'sDijsendaechs 17 Aprilis, in de Paeschdaeghen.

Pieter de Kneselaere, ondertraut met Janneken Hedle, Yngelsche, versochte dat hij mocht trauwen in zijn perochie, omdat hare vrienden zulcx begheerden. Huwelick.

De dienaers hebben zijn versouck verwillicht, behoudens dat de dochtere met etlicke harer vrienden Donderdaeghe voor consistorien verschine, om verclaringhe van huerlieden begheerte te doene, ende met eenen de consistorie een verzekertheit te gheven van huerlieden voorghenomen huwelick.

Jooris de Dobbelaere, met Margriete van Zevecote, beyde van Ghendt, zijn verwillicht te huwelicken. Sondaeghe d'1e vuytroupinghe. De dienaers zaghen huerlieden bescheet van consente. Idem.

'sDonderdaechs 19 Aprilis 1571.

Mr. Jan de Radermakere, auderlinck, ende Janneken Raekets, verselscipt met Jan Raekets ende Beatrix, zijne huusvrauwe, hueren vaedere ende moeder, gaven an, hoe se voorghenomen hadden sich ten H. Eestande te begheven, ende versochten de ghewoonlicke vuytroupinghe. De consistorie heeft huerlieden versouck verwillicht. Janneken versochte met eenen opgheteekendt te sijne om in de ghemeinte te commene.

Baudewijn de Keysere, van Ghendt, met Goelken van den Putte, verselscipt met Raphael van den Putte, hueren broeder, zijn verwillicht te huwelicken. Sondaech naest d'1e vuytroupinghe. Baudewijn zal verschinen in de belijdenesse, om in de ghemeinte te commen metten naesten avontmaele. Idem.

Verscheenen voor consistorien Pieter de Kneselaere met Janneken, zijn bruudt, ende etlicke harer vrienden, verclarende huerlieden begheerte om te mueghen trauwen in

een Ynghelsche kercke, alsoot Dijssendaeghe lestleden
fol. 175. besloten hadde gheweest.

Annemingbe van den vrede. Woulter Diepenrincx, van Asselt, versochte te onderteekenen den vrede, over twee jaren ghemaect in dese ghemeinte, ende voortan hem onder de discipline te begheven, ende als een lidtmaet anghezien te zijne. De dienaers hebben hem anghenomen, behoudens dat men up den nachtmaeldach daervan zeker verclaringhe doe an de ghemeinte, ghelijck men van andere plecht, die in ghelijcken graet ghestaen hebben; daermede hij te vreden was.

Versouck Beun te versoenen. Matheux Buen, eertijts bij dese ghemeinte gheëxcommunicert, versochte te vereeneghen metter zelven ende sich te versoenen; belovende nae te comen zulck als de dienaers over hem ordonneren zullen; behoudens, dat tzelve zij nae Gods Woordt.

Vijfve contra Wachtere. Lieven van Vijfve ende Lieven de Wachtere brachten an consistorien zeker different, dat sij onderlinghe hadden; versouckende daerover toordeel derzelver. De consistorie heeft ghedeputert 4 mannen, namelick: Guillame Bogaerde, Clement van den Driessche, Adriaen de Poortere, Lucas Mayaert, om tzelve different te slissen, in welcker zeggenscap beede partiën hemlieden ghesubmittert hebben.

Huwelick. Marten Boone, vuyt graefscap van Muers, met Barbara Anthuenis, weduwe van Jan van Bueren, van Breda, zijn verwillicht te huwelicke. Sondaeghe een ghemeene ghebet ende binnen 8 daghen daernaer d'1e vuytroupinghe.

Besluyt van een toekiesinghe der auderlinghen. Dewijle daer etlicke auderlinghen ghebreken tot vervullinghe des dienstes, so es in consistorien besloten, een toeverkiesinghe te doene van zes personen, ende te dien eynde eenen vastendach te houden Woensdaeghe naestcommende, medts het alsdan ledichdach es. Dit zelve zal men der ghemeinte angheven Sondaeghe naestcommende. Ende in Woensdaghe naenoene zal men procederen totter electie in consistorien, nae sodane forme, als de fransche

kercke alhier en de ghereformeerste kercken in Vranckerijcke useren, ende alzo men in dese ghemeinte, bij laste ende prescriptie van den E. Bisscop, onsen Superintendent, de diakenen vercoos. De personen vercoren zijnde, zo zal men huerlieden bewillinghe afvraeghen, ende daernaer, van Sondaeghe dat compt in 8 daghen, der ghemeinte voorstellen.

Mr. Jan Enghelram vertoonde, hoe hij ghynck wonen te Cantelberghe, ende versochte derhalven een attestaetie van de consistorie; dewelcke hem ghegheven wierdt, onder thandtteeken der dry ministren ende den zegle der consistorien, vuyt name der consistorien. Enghelramo een attestatie ghegheven.

Tinhoudt derzelve was: dat Enghelramus was een man van goede religie ende Godtsalighen wandel, een lidtmaet onser ghemeinte, daer hij eertijts langhe auderlinck heeft gheweest. Versouckene an alle, die dattestaetie zullen lesen, datse hem daervooren willen houden, ende alle fol. 176.
nootlicke behulpsaemheit doen etc.

Sondaechs 22[en] Aprilis 1571.

Wierdt nae de voormiddaechsche predicatie vulcomen tbesluyt van den voorgaenden consistoriedach, angaende tangheven van eenen vastendach.

'sWoensdaechs 25[en] Ditto.

Men heeft gheprocedert totter verkiesinghe van zes auderlinghen, in de mannieren naevolghende:

De auderlinghen ende diakenen sijn tsamen comen in consistorien, alwaer een yder van hemlieden overghegheven heeft een billet, inhoudende 6, 8 of 10 persoonen, meer ofte min, dewelcke hij achtede bequame te wesen totten dienste. Dese persoonen zijn bij den voorsittenden minister vuytghelesen vuyte voorseide billetten ende upgheteekendt

bij den scrijvere in een billet apart. Ende waren met namen de naevolghende: Joannes Cubus, Guillame Bogaert, Lucas Mayaert, Willem Rouck, Jan Beele, Clement van den Driessche, Lucas de Heere, Gillis Bontenaeke, Gillis Lems, Joannes Moyenssne, Jan Lamoit, Pieter Carpentier, Jacob Saal, Jan Clercx, Claude Dotignys, Jan Eduwaerts, Willem Togghe, Ghelain de Beste, Mr. Jan Verbeke, Reynier Pastor, Mr. Christiaen de Rijcke, Godefroit Stabbaert, Jacques Janssen, Pieter van den Broucke, Jan Selot, Pieter Bauters, Gheeraert Artijs, Jan van der Vliet, Marten van Peene, Jan Blommaert, Gillis Verhiele, Melchior van As, Franchois Clercx, Gillis Heureblocq.

Vuyt alle dese voorscrevene persoonen heeft men voorts, bij ommestemminghe, ghecoren sesse tot auderlinghen, ende zijn de meeste stemmen ghevallen up de naervolghende:

Willem Bogaert.	Jan Moyenssne.
Lusas d'Heere.	Willem Rouck.
Lucas Mayaert.	Mr. Jan Verbeke.

'sDonderdaechs 26en Ditto.

Waren de voorscreven 6 vercoren broeders in consistorien ontboden, ende afghevraecht, of zij oock gheen zonderlinghe belett en hadden, waerduere zij den dienst niet en souden connen anveerden. Een yeghelick van hemlieden heeft zeker excusen voortghebracht, dewelcke niet souffissant bevonden waren, vuytghenomen van Moyenssne ende Verbeke, dewelcke vertoonden: eerst Moyenssne, dat hij een jonckman was, die na een conditie stondt, ende alle daeghen in meyninghe was te vertrecken. Ende al hadde hij in stadt ghebleven, zo zoude hij hem moeten begheven om schoolmeestere te zijne, dewijle hij gheen ander middel en wist om den cost te winnen, welcke vocatie hem gantslick verhinderen zoude van den dienst bequamelick te bedienen. Mr. Jan Verbeke, oock jonckgheselle, vertoonde

hoe hij verbonden was an zeker edelvrauwe, om huer kinderen te instruëren, int walsch ende latijn, ende schicte datse desen zomer buuten zoude gaen wonen, so se ghewone es, daer hij mede trecken moeste. Ende al waert dat hij vuyt dien dienste scheyde, zo zoude hij hier in stede niet blijven, maer trecken naer Ocxfort oft Cambrigs, om zijn studien te contienuëren, zo dat hi protesterde voor God, dat hij gheenssins den dienst conste anneemen. fol. 177.

Dese redenen gheweghen zijnde ende bevonden ghewichtich, heeft de consistorie dese 2 letsten verdraghen van den dienst, ende zo vele ghedaen an d'andere viere, datse verwillicht hebben den dienst an te nemen, zo daer gheen wettelicke impediment en viele.

In stede van de voorseyde 2 afgheblevene zijn voorghestelt gheweest: Jan Beele ende Clement van den Driessche, als de naeste zijnde in de bestemminghe met meest voysen, ende besloten, up tontbieden jeghen Saterdaeghe.

Saterdaechs 28en Aprilis 1571.

De voorseyde 2 broederen, Jan Beelen ende Clement van den Driessche, zijn in consistorien verschenen, ende naedien huere excusen bij de vergaederinghe niet ghenouchsaem bevonden waren, zo hebben se eyndelinghe verwillicht in de anneminghe des dienstes, zo daer gheen wettelicke verhinderinghe en viele.

Jan Wissels, van tZevener, vuyt Cleven, ende Sara Verkindert, filia Adams, zijn verwillicht ten huwelicken met elckanderen. De moeder van de dochter verscheen mede ende consenterde int huwelick. De jonckman beloofde in de ghemeinten te commen ten naesten keere. Wissel, Wissels zijn broeder, tuychde, dat huerlieder moeder hem consent ghegheven hadde te trauwen, als hij een goede dochtere vinden zoude. Huwelick.

Sondaechs 29en Aprilis.

Mits dat het nachtmael ghehouden was, zo en hilt men gheen consistorie nae noene. 'sVoornoens waren de voorscreven 6 vercorene broeders der ghemeinte voorghestelt, met een verclaringhe, zo daer yemandt eeneghe wettelicke ende beproufde oorsaeken ende redenen hadde, waeromme de voor seyde broederen oft eenich huerer niet en behoorden totten dienst der ghemeinte anghenomen te zijne, dat hij tzelve ordentlick ende met goedt tuychnis an de consistorie zoude bringhen onthier ende Donderdaeghe naestcommende.

'sDonderdaechs den 3en May 1571.

Oppositie contra Beelen.

Naer tdoen van de rekeninghe der diakenen, verclaerde Togghe angaende Jan Beelen, dat hij tanderen tijden diakene heeft ghezijn in dese ghemeinten, ende is metten anderen diakenen, zijnen metbroederen, ten achter ghebleven zeker soem van penninghen; daervan sijlieden ghecomdempnert zijn gheweest, rekeninghe, bewijs ende reliqua te doene, eerst bij de fransche ghemeinte, daernaer bij den Superintendent. Nochtans en hebben tzelve alsnoch niet vulcomen.

Contra Beelen, Rouck ende Driessche.

Verscheen Jacob Saal, Claude Dotignys ende Lambert Pieterssen. Vertoochden, eerst angaende Jan Beelen, dat hij over 6 jaren, in de groote peste, diakene was, ende datter alsdoe twee diakenen vercoren waren, die upzicht
fol. 178. hadden up de sterfhuuse van de peste, voor zekeren sallaris van 7, 8 oft 10 schell. de weke, met belofte van goeden inventaris van de goederen te maekene, ende rekeninghe, bewijs ende reliqua te doene; welcke diakenen huerlieden debuoir niet wel en deden, also Jan Beelen selve der consistorie te kennen gaf, ende zegghende: „dattet beter ware de goederen opentlick metten stockene te vercoopene, dan onder den duime, zo die 2 ghedaen hadden" etc., daertoe hij zijnen dienst oock ghewillichlick

offererde, zonder nochtans eeneghe sallaris te willen nemen.

De consistorie heeft hem ghecommittert namens dandere, ende nochtans heeft hij ende zijn huusvrauw de goederen oock vercocht onder duime, ghelick als dandere, tot grooter schade. Hiervuyt es groote murmuraetie gheresen, zo dat diversche broederen versochten, dat de diakenen rekeninghe doen zouden. Eyndelinghe wierdt daer zeker sommarische rekeninghe in consistorie ghedaen, daerof tslot was: in ontfanghe 125.13.5 ₶ st., ende vuytgheven 106.10.10 ₶ st., zodatter noch resterde goedt 19.2.7 ₶ st., boven zeker goederen, als: bedden, matrassen, betsteden, dootcleederen etc., die de diakenen noch onder hen hadden.

De broederen persisterden, dat sij behoorlick rekeninghe doen zouden, met claer bewijs ende specificatie van den goederen, diese gheïnventariert, upghenomen ende vercocht hadden, ende reliqua uplegghen[1]). De consistorie, om alle suspitie van pertijscap te eviteren, heeft ghemaect, dat de saeke in handen der francscher consistorie ghestelt wierdt; dewelcke, naer een neerstich ondersouck van de zaeke, eyndelinghe verclaert hebben, dat der broederen versouck billick was, ende dat de diakenen schuldich waeren tzelve nae te commene. Welcke sententie naederhandt gheconfirmert es gheweest bij den E. Bisscop van London, ende nochtans noint bij de voorseide Beele metten zijnen vulcommen. Derhalfven achten de anghevers, dat sodane een persoon, die der ghemeinte also te cort ghedaen heeft, ende daermede specie van sacrilegie ghecommittert, niet en can, noch en mach voor een herder der ghemeinte anghezien, noch anghenomen werden.

Saal ende Dotignys zeyden, hoedat Willem Rouck in de letste rekeninghe, die dauderlinghen deden van den dienstghelde, voor diversche broederen, daer present sijnde, opentlick zoude gheseit hebben, angaende D. Gottfridum, Contra Rouck.

1) Uplegghen: uitbetalen. Zie Kiliaen.

dat hij te groote jaarlicxsche gaige hadde, ende daer wasser vele, die tot hem niet contribuëren en wilden, daerin zij wel deden, etc.

Dynct den anghevers, dat hij hiervan behoorde vermaendt te zijne, ende zijn schult te bekennen voor de persoonen, daer hij de voorseide woorden ghesproken heeft; anders kan hij niet bequamelick ten dienste anghenomen zijn.

Contra Driessche. Verclaerden voorts de voorseyde Saal ende Dotignys, datter een geruchte gaet achter Clement van Driessche, dat hij zoude perdoen versocht hebben van den Ducq Dalva, om zijn goedt ende landt wederom te crijghen, ende dat hij briefven over zee zoude ghescreven hebben, hem beclaeghende, dat hij verleedt hadde gheweest van de guesen ende gueserie. Zo zulcx warachtich ware, hij ware een onbequame dienaer.

Es gheadvisert: alle dese stucken metten diakenen te
fol. 179. communiceren Sondaeghe naestcommende.

Huwelick. Adolf Visser, van Tolhus, in Cleven, ende Martijnken Janssen, weduwe Willem Schot, versoucken te huwelicken. Adolf begheert sich ter ghemeinte te begheven. De consistorie, gheïnformeert wesende vuyten rapport vanne zeker Ynghelsche dochtere, dienstmaechte van Pieter Bryet, dat Adolf met huer wat vuytstaende hadde van beloftehalfven, heeft gheordonnert, dat Adolf certificaetie bringhe alsdat die zwaricheit gheslist was, ende up wat voet, aleer men met deser zaeken zal voortgaen. Daermede zij te vreden zijn gheweest.

Idem. Pieter Willems, van Andtworpen, ende Mayken Backers, weduwe Anthony Warryn, zijn verwillicht te huwelicken. Mayken begheert huer ter ghemeinte te begheven. Pieter heeft vaeder noch moedere ende es zijn zelfs man.

Sondaechs 6en May.

Andwoorde Beelen. Jan Beelen es opontboden gheweest ende zijn hem

voorghelesen gheweest de redenen van oppositie, jeghens hem anghegheven ten letsten daeghe, met verzwijghen van de namen der angheveren. Beelen, hierup andtwoordende, heeft ontkendt oint yet tot bezwaringhe van de 2 diakenen, die tot de administratie van de peststerfhuuse ghecommittert waren in de groote pestetijdt, an consistorien ghebracht thebbende. Verclaert oock, dat hij noint handelinghe, noch administraetie in dien tijdt ghehadt en heeft van den aermengoeden, breeder, dan hij in der qualiteit als executuer van de testamente van wijlen Mr. Pauwels, van Axele, ende niet als diaken, hem wat ghemoyt heeft mette vercoopinghe van deszelven Mr. Pauwels goederen, in welcke conditie een weynich goedts van de aermen mede vercocht wierdt. Waervan hij, Beelen, bereet es breeder verclaringhe te doene, ende bewijs waer de penninghen bevaren zijn, tallen tijden, dies versocht zijnde. Ende angaende de gepretenderde tachterhede, bij de opposanten anghegheven, zecht, dat hem die gheenssins anne en gaet; maer mach men daervan anspreken den 2 diakenen, die daertoe specialick ghecommittert waren, ende oock huerlieden sallaris daerof ontfynghen.

De voysen ommeghevraecht, dadvyse ghedroughe: dat men Donderdaeghe dopposanten zal verclaren, so sijlieden oft yemandt el sententie hebben (also se zegghen) ten laste van Beelen, datse die ter executie ligghen, zo zijt verstaen. Zo vele hem angaet, hij heeft de consistorie verclaert, dat hij te vreden es een yder te voldoene, die behoorlick zal connen bijstellen, dat hij eenich onrechtveerdich goedt onder hem heeft. Men zal daerbeneven vermanen d'opposanten, datse qualick ghedaen hebben, den broeder te beschuldighen met specie van sacrilegie, dewijle zijlieden zelve den broederen, sichtent dien tijdt dat hij zulcx zoude ghedaen hebben, in de ghemeinte anghenomen hebben, vriendelick met hem versoent sijn,

ende nu twee jaeren onverhindert hem ten avontmaele hebben laeten gaen.

Angheven contra Driessche. Jacques van Maalsack, Joos Janssen, Clays van Zandtvoort vertooghen, hoe hemlieden den tijdt te cort ghevallen es, om huerlieden bezwaringhen an te gheven teghen eenen broeder, voorghestelt bij der consistorie om auderlinck te zijne. Bidden derhalfven, datse noch mueghen ghehoort zijn, twelck hemlieden toeghelaeten wierdt. Zeyden de broeders, dat huerlieden zwaricheit was teghen Clement van Driessche, die na de leere Pauli niet vastgheholden fol. 180. heeft an de leere. Want tes openbaer, dat hij in de stadt van Audenaerde een vercoren dienaer es gheweest, ende nae tverstroyen des Evangeliums heeft hij briefven ghescreven, addresserende an Mijneheere van Putthem, dat hij hem zoude willen helpen om int landt te mueghen commen, ende de leere des Evangeliums af te ganen.

'sDonderdaechs 10en May 1571.

Huwelick. Adam der Kinderen verschijnt met Elisabeth van Cokere, vuyt landt van Cleven, ende gheven an van hueren voorghenomen huwelick. Van Adam's zijde verschijnt de weduwe van Adam der Kindere, zijne moedere; ende van Elisabeth zijde Mechelynken, weduwe van Wouter Elst, haere overghesettede. De dienaers hebben huerlieden versouck verwillicht; sondagh d'1e uutroupinghe.

Tuychen Adolf Visser. Adolf Visser bracht 2 ghetuyghen, als hem over daghen belast was, namelick Wouter Francq, een broeder deser ghemeinte, ende Adriaen Niulan, een broeder der francscher ghemeinte, die tuychden: eerst Wouter, dat hij Ellin, dienstmaechte van Pieter Bryet, sprack Dyssendaeghe lestleeden, huer vraeghende, ofse Adolf Visser yet wiste te heesschende van beloftehalven; Ellin andwoordde dat neen. Vraechde huer anderwarf, ofse hem belet doen zoude zo hij traude, andtwoordde Ellin ander-

warf dat neen, ende zeyde, datter noint belofte en hadde ghezijn, dan goeden wille ende schoon woorden. Adriaen tuychde, dat hij huer up de voorleden Dijssendach heeft hooren zegghen teghen Adolf: „Adolf, ghij muecht huwen als ghij wilt. Ick en zal u gheen belet doen."

De ghetuughen ghehoort, Adolf versochte voortganck met Martijnken; belovende ten eerste keere hem ter ghemeinte te begheven. De consistorie accorderde huerlieden versouck. Huwelick.

Hans ende Adolf Visser, metsgaders Wouter Francq, gheven an, hoedatse Saterdaeghe lestleden saghen Herman Grofsmit, van Vlissinghen, openbaerlick up strate versmoort droncke; ende wilde Adolf griefven met eenen snijder[1]), ende den bedel van den connestable[2]) in den ghelijcken, zoot hem niet belet hadde ghezijn. Ende sanderdaechs vertrock hij nae de scepen. Es besloten: dat men acht up hem nemen zal tzijnder compste, ende de consistorie dan adverteren. Herman Grofsmit, van Vlissinghen, droncke op strate.

Gheeraert Savegrein, met Agnees Jacobs, weduwe van Hans Lackhuys, gheven an van huerlieden voorghenomen huwelick, versouckende hare vuytroupinghen. Gheeraert es sijns selfs man, ende zal hem laeten ondersoucken voor het trauwen van zijnder gheloove. Accorde. Huwelick.

fol. 181.

Willem Jacobs, van Brugghe, ende Cathelijne Verelst, weduwe van Walrave Loycx, gaven an van een voorghenomen huwelick, versouckende hare vuytroupinghe. Willem zal hem ten naesten keere ter ghemeinte begheven ende sich laeten ondersoucken etc. Hij heeft vaeder, moeder, noch vrienden ende es van ghetijdegher oude. De vrienden van Cathelijne verschenen mede in consistorien. Accorde. Huwelick.

Verschenen voor consistorien Jacob Saal ende Claude Dotignys, ende men las hemlieden voor tbesluyt van de

---

1) Griefven met een snijder: steken met een mes.

2) Bedel vau den Connestabele: gerechtsdienaar.

voorleden consistoriedach, angaende huerlieder oppositie. Hierup vielen vele redenen tusschen de consistorie ende de voorseide 2 broederen, ende onder andere zeyde Saal teghen Thomas Soen: „Daer esser meer, Thomas, die duer de vynghers ghezien zijn gheweest, ende daer nochtans sententie over ghegaen es. Ghij weet wel wie ick meene; ghij kendt den persoon wel."

Verschil tusschen Soen ende Saal.

Thomas versochte, dat Saal verclaren zoude, wat hij hiermede meende, oft anderssins, dat hijt hilt voor een bedecte valsche beschuldinghe, daerover hij hem vermaende schultbekenninghe te doene, ende noch breeder vermanen zoude. Andtwoordde Mr. Jacob: „Doet dat ghij wilt, ghij zult bij avonture den man thuus vinden." Es besloten, met Mr. Jacob hiervan te sprekene Saterdage, als hij in consistorie compt, ofte Sondaeghe.

Decisie van de oppositie Clementes van Driesche.

Daer es voorghegheven te handelen van de oppositie, teghen Clement van Driesche ghedaen. De opposanten hadden zeker tuyghen inbrocht teghen hem, daervan de depositien hier naeghelaeten zijn, anghezien tscrift zelve in consistorien voortghebracht wierdt, daervan zij tuychden ghescreven metter eyghen handt van Clement; alzo hij naederhandt, binnengheroupen zijnde, selfve bekende. De summa van tinhoudt desselven scrifts was een vertooch an Mijnhere van Putthem, ghescreven over 4 jaren, als hij hier te Londen was, hoedat hij Clement tAudenaerde in dienste van de consistorie hadde ghezijn; in welcken dienst hij hem vergrepen hadde teghen de Majesteit, begheerende daerom Mijnsheeren assistentie, om perdoen te crijghen van Madame, om int landt wederom te mueghen commen, ende zijn wijf ende kinderen te gouverneren, als hij te vooren ghedaen hadde.

Hierup dadvyse ommeghevraecht, etlicke achteden, dat dese oorsaeke ghenouchsaem was, om hem totten dienst niet toe te laeten, anghezien Paulus leert, dat een dienaer moet goedt ghetuyghenesse hebben etc., vasthouden an de

leere etc., ende dat hij dezelve hiermede eenichssins versaect heeft.

Daerteghen wierdt gheallegiert:

Ten eersten: hoe dat dit faict gheschiet es over vier jaren, zeer corts naedat Clement overcommen was, ende wel een jaer en half teer hij hem tot dese ghemeinte begheven hadde. Nu, indien hij daeromme onbequame zoude moeten gheacht wesen, tzij hier oft over zee, om in eeneghen dienst der ghemeinte te commen, nietjeghen- **fol. 182.**
staende dat hij anderssins zeer bequame es ende ghetuychnis heeft van een vroom broeder te zijne in zijn wandelinghe[1]).

Ten tweeden: zo en was dit faict maer een voornemen ende concept, dat noint ten effecte ghebrocht en es gheweest, want tscrift oft tinhouden van dien en es noint an Mijnenheere van Putthem ghepresentert gheweest; maer ander stondt, daer yemandt van tselve scrift hem vermaende, zo hadde hij tprincipael, dat int nette ghescreven was om te presenteren, gheschuert, als ghepenitert hebbende van sodane voornemen. Besluytende hiervuyt, dat niet en es een argument van onbestandicheit in den gheloove, maer ter contrarien een teeken van groote vromicheit. Namelick, als men wel middelen zoude meenen te vercrijghen met goedt ende vrienden, om tot zijnen goederen, wijf ende kinderen weder te gheraeken, ende nochtans zodane tentatien duer Godes ghenade overwindt, ghelijck het blijct dat hij ghedaen heeft; want men bevindt niet, dat hij zulcx meer ghepoocht heeft sichtent den voorseyden tijdt, maer dat hij hem ter ghemeinte Gods begheven heeft ende zeer stichtelick altijts ghewandelt.

De zaeke int langhe ghedebatert, de resolutie was: dat hij totten dienste behoorde anghenomen te zijne, ende dat dopposition insouffissant zijn, om hem daervan te weeren. Voorts, dat men alle dopposanten jeghen Saterdaeghe in

---

1) Dese zin is ook in het handschrift verloopen.

de consistorien ontbieden zal, ende hemlieden verclaren de redenen, waerom huerlieder oppositien niet ghenouchsaem bij der consistorie gheoordeelt en zijn. Ende Sondaeghe zal men voorts procederen metter bevestinghe.

Saterdaechs 12en May 1571.

Advertissement van de conclusie up de oppositien.

Wierden opontboden Clays van Zandtvoort, Jacques van Maalsack ende Joos Janssen. Item Mr. Jacob Saal, Claude Dotignys ende Willem Togghe, opposanten. Ende was hemlieden verclaert, met vele redenen, waeromme huerlieden oppositien insouffissant waren, om de vercorene broeders van den dienst te weerene, ende dat de consistorie als morghen mette bevestinghe voortgaen zoude.

De broeders hebben de zaeke der dienaren conscientie bevolen, houdende nochtans, dat hemlieden niet vuldaen en was. De consistorie, ter contrarien, achtede dat huerlieden redenen meer dan ghenouchsaem waren, om alle lieden van redene ende verstande te contenteren.

Soen contra Saal.

Angaende de zaeke tusschen Thomas Soen ende Jans Saal, ghementionert in de acten van de voorgaende dach, die es hiermede ter neder gheleit. Soen versochte te wetene, of Saal yet wiste te zegghen up zijn leere, leven ofte handelinghe etc. Zo hij daerup niet andtwoorden wilde, dat hij zijn zwijghen annam voor een purgaetie, versouckende daerof acte thebbende. Saal andtwoordde, dat hij de woorden, in de voorgaende acte ghementionert, niet ghesproken en heeft beschuldingswijse, noch beschul-
fol. 183. dighen en wilde.

Sondaechs 13en May 1571.

Besluyt angaende de wijcken.

Daer es besloten, Donderdaeghe naestcommende, ten 2 hueren, te verschinen in consistorien, om de wijcken te deelen, ende yeghelick de zijnen te assigneren. Twelck

ghedaen zijn, es gheadvisert, dat een yder in zijnen wijck zal gaen, opscrivende alle de namen ende toenamen van den broederen ende zusteren, in dezelve wijck wonende, ende wat yeghelick ter maendt consentert totten dienst.

Es gheadvisert: dat men voortan alle persoonen, die in onse kercke trauwen, ende de ghedoopte kinderen, mette namen van de vaeder ende tuughen, in eenen registre apart zal teekenen.

De vercorene auderlinghen quamen in consistorien ende traden eerst in hueren dienst, bestemmende metten andere over de voorseide besluyten.

'sDonderdaechs 17en May 1571.

Daer es anderwarf ghehandelt van de deylinghe der wijcken ende upbringhinghe der namen ende toenamen van de broederen ende zusteren, met specificatie wat een yder ter maendt zal connen gheven totten dienst, om te ziene wat de quantiteit vuytbringhen zal, ende alsdan hem te reguleren, nae de faculteit der kercke, in alle costen ende lasten derzelve.

REGISTER.

C. Zie ook **K.**

D.

E.

F.

G.

H.

O.

P.

Q.

R.

S.

T.

U.

V.

W.

Y.

Z.

